

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

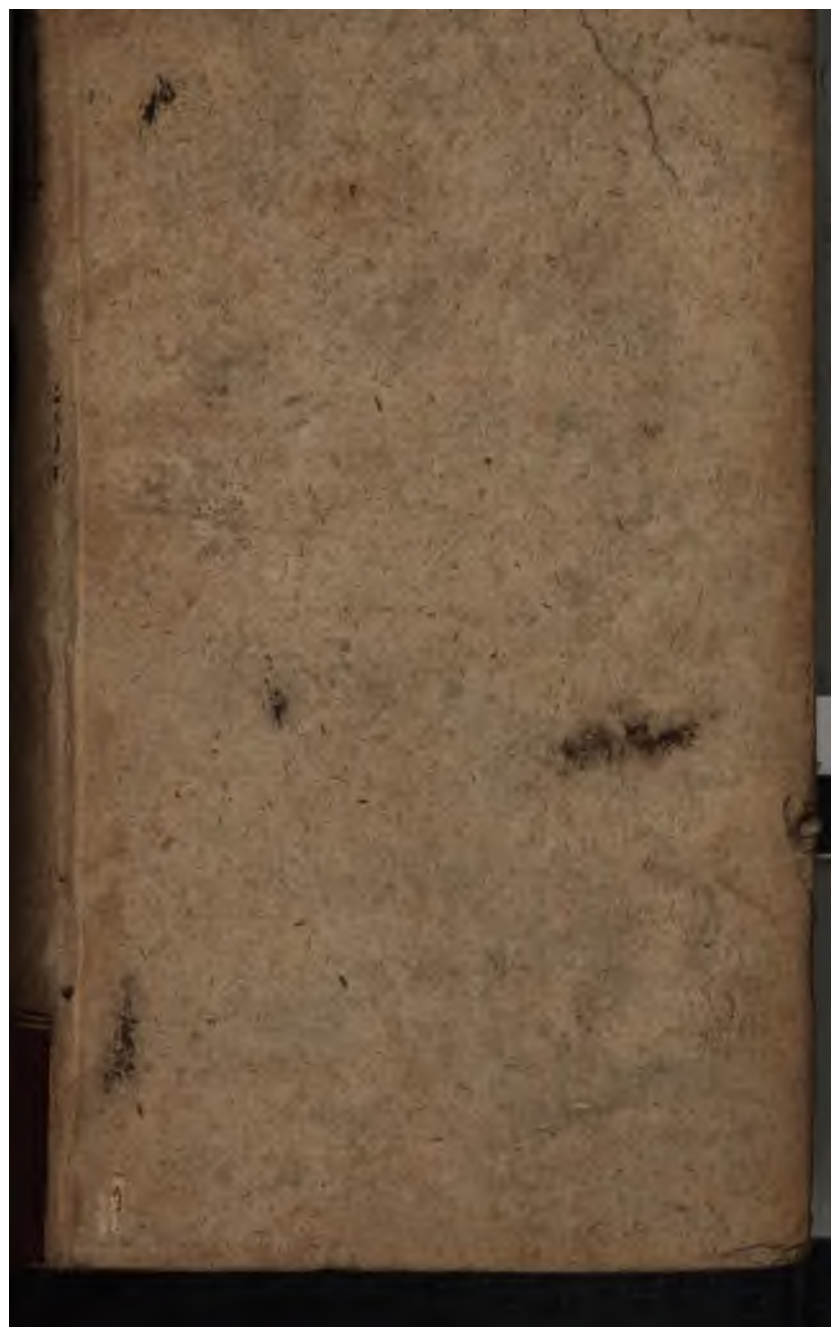
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

3a
6.

R. P. HERTENBERGER
SOCIETATIS JESU

HISTORIA PRAGMATICA

UNIVERSALIS,
SACRA & PROFANA:

IN QUA
QUIDQUID AD CHRONOLOGIAM,
GENEALOGIAM, HERALDICAM,
GEOGRAPHI&CHOROGRAPHIAM

SPECTAT,

SOLIDE ET PERSPICUE TRACTATUR,
A MUNDI EXORDIO AD PRÆ-
SENS USQUE TEMPUS

DEDUCTA:

Cum Figuris.

TOMUS X.

FRANCOFURTI & LIPSIAE,

Apud Tobiam Göbhardt,

1765.

223. k. 70.

APPENDIX

Journal of Management Studies, 20(6), 795-812.

1. *Chlorophyll a* (Chl *a*)
 2. *Chlorophyll b* (Chl *b*)
 3. *Chlorophyll c* (Chl *c*)
 4. *Chlorophyll d* (Chl *d*)
 5. *Chlorophyll e* (Chl *e*)
 6. *Chlorophyll f* (Chl *f*)
 7. *Chlorophyll g* (Chl *g*)
 8. *Chlorophyll h* (Chl *h*)
 9. *Chlorophyll i* (Chl *i*)
 10. *Chlorophyll j* (Chl *j*)
 11. *Chlorophyll k* (Chl *k*)
 12. *Chlorophyll l* (Chl *l*)
 13. *Chlorophyll m* (Chl *m*)
 14. *Chlorophyll n* (Chl *n*)
 15. *Chlorophyll o* (Chl *o*)
 16. *Chlorophyll p* (Chl *p*)
 17. *Chlorophyll q* (Chl *q*)
 18. *Chlorophyll r* (Chl *r*)
 19. *Chlorophyll s* (Chl *s*)
 20. *Chlorophyll t* (Chl *t*)
 21. *Chlorophyll u* (Chl *u*)
 22. *Chlorophyll v* (Chl *v*)
 23. *Chlorophyll w* (Chl *w*)
 24. *Chlorophyll x* (Chl *x*)
 25. *Chlorophyll y* (Chl *y*)
 26. *Chlorophyll z* (Chl *z*)
 27. *Chlorophyll aa* (Chl *aa*)
 28. *Chlorophyll ab* (Chl *ab*)
 29. *Chlorophyll ac* (Chl *ac*)
 30. *Chlorophyll ad* (Chl *ad*)
 31. *Chlorophyll ae* (Chl *ae*)
 32. *Chlorophyll af* (Chl *af*)
 33. *Chlorophyll ag* (Chl *ag*)
 34. *Chlorophyll ah* (Chl *ah*)
 35. *Chlorophyll ai* (Chl *ai*)
 36. *Chlorophyll aj* (Chl *aj*)
 37. *Chlorophyll ak* (Chl *ak*)
 38. *Chlorophyll al* (Chl *al*)
 39. *Chlorophyll am* (Chl *am*)
 40. *Chlorophyll an* (Chl *an*)
 41. *Chlorophyll ao* (Chl *ao*)
 42. *Chlorophyll ap* (Chl *ap*)
 43. *Chlorophyll aq* (Chl *aq*)
 44. *Chlorophyll ar* (Chl *ar*)
 45. *Chlorophyll as* (Chl *as*)
 46. *Chlorophyll at* (Chl *at*)
 47. *Chlorophyll au* (Chl *au*)
 48. *Chlorophyll av* (Chl *av*)
 49. *Chlorophyll aw* (Chl *aw*)
 50. *Chlorophyll ax* (Chl *ax*)
 51. *Chlorophyll ay* (Chl *ay*)
 52. *Chlorophyll az* (Chl *az*)
 53. *Chlorophyll aza* (Chl *aza*)
 54. *Chlorophyll abz* (Chl *abz*)
 55. *Chlorophyll acz* (Chl *acz*)
 56. *Chlorophyll adz* (Chl *adz*)
 57. *Chlorophyll aez* (Chl *aez*)
 58. *Chlorophyll afz* (Chl *afz*)
 59. *Chlorophyll agz* (Chl *agz*)
 60. *Chlorophyll ahz* (Chl *ahz*)
 61. *Chlorophyll aiz* (Chl *aiz*)
 62. *Chlorophyll ajz* (Chl *ajz*)
 63. *Chlorophyll akz* (Chl *akz*)
 64. *Chlorophyll alz* (Chl *alz*)
 65. *Chlorophyll amz* (Chl *amz*)
 66. *Chlorophyll anz* (Chl *anz*)
 67. *Chlorophyll aoz* (Chl *aoz*)
 68. *Chlorophyll apz* (Chl *apz*)
 69. *Chlorophyll aqz* (Chl *aqz*)
 70. *Chlorophyll arz* (Chl *arz*)
 71. *Chlorophyll asz* (Chl *asz*)
 72. *Chlorophyll atz* (Chl *atz*)
 73. *Chlorophyll auz* (Chl *auz*)
 74. *Chlorophyll avz* (Chl *avz*)
 75. *Chlorophyll awz* (Chl *awz*)
 76. *Chlorophyll axz* (Chl *axz*)
 77. *Chlorophyll ayz* (Chl *ayz*)
 78. *Chlorophyll azz* (Chl *azz*)
 79. *Chlorophyll azaa* (Chl *aza*)
 80. *Chlorophyll abz* (Chl *abz*)
 81. *Chlorophyll acz* (Chl *acz*)
 82. *Chlorophyll adz* (Chl *adz*)
 83. *Chlorophyll aez* (Chl *aez*)
 84. *Chlorophyll afz* (Chl *afz*)
 85. *Chlorophyll agz* (Chl *agz*)
 86. *Chlorophyll ahz* (Chl *ahz*)
 87. *Chlorophyll aiz* (Chl *aiz*)
 88. *Chlorophyll ajz* (Chl *ajz*)
 89. *Chlorophyll akz* (Chl *akz*)
 90. *Chlorophyll alz* (Chl *alz*)
 91. *Chlorophyll amz* (Chl *amz*)
 92. *Chlorophyll anz* (Chl *anz*)
 93. *Chlorophyll aoz* (Chl *aoz*)
 94. *Chlorophyll apz* (Chl *apz*)
 95. *Chlorophyll aqz* (Chl *aqz*)
 96. *Chlorophyll arz* (Chl *arz*)
 97. *Chlorophyll asz* (Chl *asz*)
 98. *Chlorophyll atz* (Chl *atz*)
 99. *Chlorophyll auz* (Chl *auz*)
 100. *Chlorophyll avz* (Chl *avz*)
 101. *Chlorophyll awz* (Chl *awz*)
 102. *Chlorophyll axz* (Chl *axz*)
 103. *Chlorophyll ayz* (Chl *ayz*)
 104. *Chlorophyll azz* (Chl *azz*)
 105. *Chlorophyll azaa* (Chl *aza*)
 106. *Chlorophyll abz* (Chl *abz*)
 107. *Chlorophyll acz* (Chl *acz*)
 108. *Chlorophyll adz* (Chl *adz*)
 109. *Chlorophyll aez* (Chl *aez*)
 110. *Chlorophyll afz* (Chl *afz*)
 111. *Chlorophyll agz* (Chl *agz*)
 112. *Chlorophyll ahz* (Chl *ahz*)
 113. *Chlorophyll aiz* (Chl *aiz*)
 114. *Chlorophyll ajz* (Chl *ajz*)
 115. *Chlorophyll akz* (Chl *akz*)
 116. *Chlorophyll alz* (Chl *alz*)
 117. *Chlorophyll amz* (Chl *amz*)
 118. *Chlorophyll anz* (Chl *anz*)
 119. *Chlorophyll aoz* (Chl *aoz*)
 120. *Chlorophyll apz* (Chl *apz*)
 121. *Chlorophyll aqz* (Chl *aqz*)
 122. *Chlorophyll arz* (Chl *arz*)
 123. *Chlorophyll asz* (Chl *asz*)
 124. *Chlorophyll atz* (Chl *atz*)
 125. *Chlorophyll auz* (Chl *auz*)
 126. *Chlorophyll avz* (Chl *avz*)
 127. *Chlorophyll awz* (Chl *awz*)
 128. *Chlorophyll axz* (Chl *axz*)
 129. *Chlorophyll ayz* (Chl *ayz*)
 130. *Chlorophyll azz* (Chl *azz*)
 131. *Chlorophyll azaa* (Chl *aza*)
 132. *Chlorophyll abz* (Chl *abz*)
 133.

100-443887-100

IMPERIUM ROMANUM SUB AUSTRIACIS EX STIRPE BURGUNDICO-HIS- PANICA.

ALBERTUS II. ex Archiduce Austriaco
Imperator à Carolo Magno trigesimus
sextus regnavit ab anno 1438.
ad 1439.

A N N U S 1438.

Tandem Romana Aquila, per di-
versas Principum domos dudum va-
ga, nidum invenit, ubi quieta se-
deret; ex quo enim à duobus propemodum
saeculis ex Domo Suevica avolavit, nuspi-
am stabili loco constitit, ex Thuringia in
Hollandiam, Angliam, Hispaniam, inde
in Domum Habsburgicam, Bavaricam &
Luxemburgicam provolitans, tandem No-

A

ricum

Tom. X. P. Conradi Hertenberger Sec. J. Efu

ricum ingressa, nidum in Austria posuit, ubi in quartum jam sæculum substitit.

Exspirante enim in *Sigisimundo* stirpe Luxemburgicâ, Electores pro novo Imperatore creando solliciti, Francofurti conveniunt, & communibus omnes suffragiis Albertum hujus nominis quintum inter Austriæ Duces elegerunt mediâ quadragesimâ anni 1438.

Aderant *Theodoricus* ex Comitibus ab Erbach Antistes Moguntinus,

Rabanus ab Helmstett ex Episcopo Spirensi, Archipræsul Trevirensis,

Theodoricus ex Comitibus de Möers Coloniensis.

Otto Comes Palatinus Rheni loco juvenis Electoris Ludovici.

Fridericus Placidus ex Marchione Misniæ secundus Saxoniz Elector.

Albertus Brandeb. ob fortitudinis & rerum gestarum laudem *Achilles* Germanicus vel *Ulysses* Teutonicus à Pio II. Pontifice cognominatus.

Bohemus aberat, quia à morte Sigismundi nondum in Regem electus erat *Albertus* Austriacus, Sigismundi gener.

Natus erat *Albertus V.* anno 1396. Patrem habuit *Albertum IV.* anno 1404. Neoburgi apud Viennam defunctum: Avium *Albertum III.* cum trica: Proavum *Albertum II.* Contractum vel Sapientem; Abavum *Albertum*

non I. Cæsarem. Atarum Rudolphum I. Imperatorem Uxor Elisabetha filia & hæres unica Sigismundi Cæsaris ex Barbara Cilien- si nata, in torum adlecta 1422. obiit 1446. ex ipsa nati sunt

I.

Georgius ante patrem mortuus.

II.

Elisabeth nupta Casimiro III. Poloniæ Regi, cui genuit sanctum Casimirum & Ladislaum post mortem Podiebradii à quibus- dam Proceribus in Regem Bohemiæ desti- natum contra Mathiam Corvinum.

III.

Anna nupta Wilhelmo Saxonie Duci, fi- lio tertio- genito Friderici Bellicosi, primi ex Marchionibus Misnie Flectoris Saxonie. Titulo Anne conjugis Wilhelmus pignori accepit partem Ducatus Luxemburgici à Friderico Imperatore, sed paulò post ean- dem provinciam armis occupat Philippus Burgundus, absente Wilhelmo Saxone.

IV.

Ladislaus posthumus ita cognominatus, quia mense quarto post mortem Alberti Pa- tris genitus est in arce Commorensi 22. Feb. 1440.

Post mortem Sigismundi Imperatoris & Hungariæ Regis Hungari in relictam eius filiam Elisabetham proni, habitis comitiis, eam in Reginam recipiunt cum Alberto ma-

rito, quos ambos coronat Archiepiscopus Strigoniensis apud Albam Regalem 6. Januarii 1438. Sed eâ positâ Alberto lege, ne citra Hungarorum consensum Imperium adeat, suo regno abundè occupatus.

Ut idem facerent Bohemi, mittuntur Pragæ Legati, & vulgato Sigismundi testamento, Albertum Austriacum in Regem Bohemiæ assumi petunt, nomine uxoris Elisabethæ, Sigismundi filiæ & hæredis unicæ; cùm ex antiquo ratum esset, ut fæminæ in regno Bohemiæ succedant, si mares desint; quemadmodum aliàs Joannes Comes Luxemburgicus Caroli IV. Imperatoris Pater, regnum Bohemiæ est consecutus titulo uxoris, quodd hæc filia & hæres esset Wenceslai senioris Bohemiæ Regis.

Saniores facilè consenserunt: pars adversa causabatur, quodd non indigerent Rege, qui diu à regno deberet abesse, ut res Hungariæ curaret. Hic quidem prætextus erat; vera causa fuit, quodd aliqui Proceres hæretici cum Barbarâ Ciliensi sentientes, Alberto Austriaco excluso, Regem nominarent *Casimirum*, Ladislai Jagellonis Poloniæ Regis filium natu minorem; tunc Lithuaniæ Ducem, tredecim eo tempore annos natum.

Venit quidem cum copiis in Bohemiam Dux *Casimirus* & turmis Bohemorum junctus conflixit cum exercitu Alberti Austrii,
cùm

cùm is vix ad imperium evectus esset , sed victus rediit in Poloniam.

Fugato ex Bohemia *Casimiro* , mitius pro Alberto sentiunt Proceres hæretici , non alio tamen pacto illum in Regem accepturi , quàm si postulatis suis morem gesserit.

Respondit Albertus per nuncios , plura se pro libertate hæreticorum permittere non posse , quàm aliàs Sigismundus focer permisisset.

Interim *Albertus* ex Austria *Iglaviam* venit in Moravia , quo in loco à quibusdam Proceribus Bohemicis avidè exspectabatur , ut in regnum introducatur. Iterum per nuntios rogant adversarii , regnum non prius ingrediatur , quàm factioni contrariæ fecerit satis. Respondit Albertus , id se facturum , quod pars major regni statuerit. Inde fines Bohemiæ ingressus , *Cutbam* occupat , & rectà Pragam progreditur , frequente populo occurrente.

Advenit Pragæ 13. Junii , coronatur in Metropolitana cum uxore per Philibertum Constantiensem Episcopum , Concilii Basiliensis Legatum & Paulum Præsulem Olo-mucensem Die 29. Junii in festo SS. Petri & Pauli.

Hæc dum agerentur favente parte Catholicâ , Proceres , qui averfi erant , ditiones eorum hostiliter invadunt , qui Albertum in regnum induxerunt. Res ad bellum venit.

Cum Alberto erant Christophorus Bavariae, & Fridericus Placidus, Saxoniae Dukes, & Albertus Achilles Marchio Brandenburgicus cum triginta armatorum millibus, pars adversa cum Polonorum copiis millia quatuordecim non excedebat.

Ingruente praelio, Poloni tormentis impetiti fugiunt, sed Georgius Podiebradius in equestrem Alberti ordinem se infundens, pene triumphavit, Alberto in arcem Pragensem reverso.

Et cum ibi regni gubernatorem nominasset, per Silesiam venit in Lusatiæ urbem Görlitz, ubi accidit, ut, pacificatione cum Casimiro Polonio facta, gradibus delapsus, pedem graviter offenderit, & postquam aliquo ibi tempore decubisset, claudus Viennam sit reversus.

Hæc dum agerentur, Electores Francofurto solennem legationem dirigunt Viennam, & Imperium Alberto offerentes, Aquisgranum pro corona accipienda citra biennii terminum invitant.

Tantum honorem ille modestè deprecatur, quòd sub coronatione Hungaris iuraverit, se citra eorum consensum, Imperium nec ambiturum, nec recepturum; tandem potiore parte Hungarorum consentiente, fasces Imperii admisit, in Regem tamen Romanorum coronatus non est, quòd domesticis negotiis impeditus, ante exple-

tum

tum biennii terminum morte fuerit præventus. *Eberhardus Windeck* cap. 222. Tom. I. Menckenii pag. 1283. Ità Albertus anno unico tria regna accepit , sed duas solummodò coronas Hungaricam & Bohemicam.

Hoc ipso anno 1438. comitia indixit Norimbergæ, ubi quamvis ipse absens , per Legatos de consensu Principum, qui aderant ex omni Imperio , effecit , ut pro litibus faciliùs decidendis Imperium in quatuor circulos divideretur, constituto per quemlibet circulum Principe , qui Capitanei nomine præesset.

Primus circulus erat Franconico-Bavarius, & comprehendens Marggravium Brandeburgicum & Norimbergæ Burggravium , Archiepiscopum Salzburgerensem , omnes Bojarie Duces, Episcopos Bambergensem, Eustadiensem , Ratisbonensem & Passaviensem cum urbibus Ratisbonâ, Norimbergâ, Weisenburgo , Rotenburgo , Winsheimio & viris omnibus Nobilibus hujus districtus.

Und des Kreiß soll ein Hauptman sin der Hochgebohrne unser lieber Oheim , cujus nomen non est expressum.

Secundus circulus Rhenano-Alemannicus continet Moguntinum & Trevirensen Archiepiscopos , Comitem Palatinum Rheni, Hassiæ Lantgravium , Marchionem Badensem , Episcopos Wormatiensem , Basileensem,

sem, Argentinensem, Spirensen & Constantiensem cum Abbate Fuldensi, Comite Würtembergico & toto terrarum illarum Equestri Ordine, unâ cum urbibus Trevirensi, Wormatiâ, Argentinâ, Spirâ, Augusta Vindelicorum, Ulmâ & omnibus Sueviæ urbibus Imperialibus, nec non totâ Alsatiâ.

Capitaneus hujus circuli similiter non est expressus.

Tertius circulus Westphalico-Belgicus numerat Archiepiscopum Coloniensem cum Ultrajectino, Leodiensi, Paderbornensi & Monasteriensi Episcopis. Ducem Montium, Clivæ, Juliæ & Geldriæ : Urbes Coloniam & Aquisgranum cum Principatu Brabantiae & Hollandiæ. Nomen Capitanei signatum non est.

Quartus Circulus Saxonicus comprehendit Duces Saxoniae Bremensem & Magdeburgensem Archiepiscopos. Merseburgensem, Naumburgensem, Misnensem, Hildesinum, Halberstadiensem, Brandenburgensem & Havelburgensem Episcopos cum Ducibus Brunsvicensibus & Lantgraviis Thuringiæ cum cæteris Episcopatibus, Comitatibus, Baronis, urbibus, oppidis, & villis. Capitaneus latet.

Ab his circulis excipiuntur Bohemia & Austria. Atque hæc prima fuit Germaniæ in circulos divisio.

Actum

Actum ibidem contra Pfalburgeros , hoc est ejusmodi homines , qui bona sua quidem habent in terris Principum & Imperii Comitum , onera autem communia detrectant , quòd in aliquam urbem liberam recepti , jura istorum civium sibi acquisiverint.

Actum prætercà de emendanda moneta tam aurea , quàm argentea. Recessus Imperii nuper Francofurti editi parte I. de comitiis 1438. Norimbergæ habitis 16. Oct.

A N N U S 1439.

Sub hoc tempus cùm Albertus Cæsar pacis studio occupatur in Imperio , exoritur schisma inter Concilium Basileense & Eugenium IV. Pontificem , quòd pro unione Græcorum cum Latinis aliud Concilium Oecumenicum celebraverit Florentiæ ; qua de causâ deponitur à Concilio Basileensi , quod jam desiit esse Oecumenicum , intruso in ejus locum *Felice V.* Sabaudix Duce.

Econtra Græci postquàm à quinque sæculis ab Ecclesia Latina defecissent , & schisma usque huc aluissent , Joannes Palæologus Græcorum Imperator ab invalescentibus Turcis quaquaversum pressus , videns quòd non nisi à Latinis Principibus auxilia contra Turcos speranda essent , re cum Josepho Patriarcha Constantinopolitano communicatâ , statuit , abjecto schismate , Ecclesiæ Latinæ conciliari , Eugenium IV. Papam per literas exorans , ut locum Græcis

A s

con-

congruum assignet, ubi facile comparere possint, & in pleno Concilio reconciliari.

Statuta fuit pro hac synodo *Ferraria*, ubi etiam sedecim sessiones habitæ præsentè Joanne Palæologo Imperatore, sed ob pestem ea in urbe ingruentem translata est synodus Florentiam, ibidémque absoluta 6. Julii 1439. subscribentibus pro unionè Græcis.

Litteræ vel Decretum unionis,
cui subscripserunt Græci.

Continent hæc litteræ decreta quatuor pro Græcis.

1. Quòd Spiritus Sanctus à Patre & Filio procedat, & quòd *Ly filioque*, veritatis declarandæ gratiâ, ex necessitate tunc imminente, rationabiliter sit additum symbolo Nicæno.

2. Quòd sive in azimo, sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter conficiatur, Sacerdotes debeant in alterutro ipsum Domini corpus conficere, quisque juxta suæ Ecclesiæ morem. Scilicet Latini in azymo, Græci in fermentato.

3. Quòd animæ in gratia Dei decedentes, antequàm satisfecerunt, in purgatorio post mortem purgentur, eisque profint suffragia vivorum.

4. Quòd Romanus Papa in universum orbem teneat primatum, quòd sit verus Petri Successor, & Christi Vicarius, totiusque Ecclesiæ caput. Causa-

Causavit hæc unio in omnium Principum animis tantam lætitiā , ut promptos ad auxilia , contra Turcos ferenda , se obtulerint.

Erat Joannes Palæologus filius Emmanuelis II qui anno 1302. auxilia Parisiis à Rege Galliarum petiêrat , & anno 1419. in monasterium secedens , Imperium filio Joanni cesserat; hic Joannes à Concilio Florentino 1439. Constantinopolim reversus , schisma sustulit, nec ità diu supervixit, anno 1448. defunctus.

Successorem habuit fratrem Constantinum Palæologum , qui unionem Ecclesiæ ante à fratre firmatam, in ipso Imperii aditu rescidit. Nicolaus V. qui Eugenio 1447. in sancta sede successerat , misit continuò Cardinalem Legatum in Græciam pro unionē restituenda. Quod feliciter evenit. Fecit interim Græcorum inconstantia , ut Principes Europæi tergiversarentur suppeticas ferre contra Turcos jam adedò per Græciam dominantes, ut proximè ipsi Constantinopoli excidium minarentur.

Nam Amurathes II. Turcorum Rex tunc jamjam majore parte Græciæ occupatâ, ipsi Hungariæ appropinquabat cum immenso exercitu , & in Serviam inVectus , *Sinderoviam*, seu, quod idem est, *Semendriam* obsedit. Wayvvoda Serviæ , tantâ potentiâ territus , *Albertum* ex Hungaria in auxilium vocat,

vocat, qui dum 24. millium exercitu adducto, castra inter Dravi & Danubii confluentes ponit, nuncium accepit, Amurathem, Semendriâ jam occupatâ, copias reduxisse. Quare & ipse cum copiis Budam revertitur. Æstus tunc erat ingens, ad quem restinguendum, dum pepones abundantius comedit, dysenteriam contrahit, & quia fluxus alvi sisti non poterat, mori voluit Viennæ in patria; unde Budâ digressus, cum venit in vicum *Nesinel* (Windeck *Langendorff* vocat) unâ leucâ supra Strigonium, ingravescente morbo, testamentum condit, & ibidem, ut vixit, piè in Domino vitam claudit 27. Octobris 1439. pridie SS. Apostolorum Simonis & Judæ, cum imperâisset anno uno & mensibus octo. Windeck cap. 222. ex communi suspitione refert, Albertum jam ante alvi profluvium, procurante focru Barbarâ Cilienfi, veneno infectum fuisse.

Aderat morienti Elisabetha Regina tunc Ladislao posthumo gravida cum duabus filiabus, quæ corpus defuncti mariti Albam Regalem (*Stulweisenburg*) retulit, inter Reges sepeliendum.

Ex morte Alberti luctus fuit ingens & communis per totum Imperium, quod spes maximas, quas de eo boni omnes habuerunt, abruptas vidissent, erat enim in eo religionis studium, pietatis cultus, nec erubuit

rubuit in cœtu sacerdotum unâ canere, omni literaturâ imbutus.

Æneas Sylvius, qui eo tempore, Legati nomine per Germaniam claruit, cap. 1. de statu Europæ ita Albertum describit.

Statura ejus, inquit, procera fuit: nervosum & validum corpus: facies terrificæ: more gentis erasa barba, superius labium intonsam: vestem haud splendidam baltheus auro gravis cinxit, nec unquam lateri defuit ensis; his accessit ætas florentissima, quia annos tunc natus quatuor supra quadraginta.

In bello Bohemico, quod ante acceptum Imperium gessit, rogatus, quem Ducem copiis statueret? respondit: si alium quàm me Ductorem exercitus petitis, frustra me Austriæ Ducem appellatis.

Ut osor erat voluptatum, ita amator venationum, solitus sæpe dicere: *venatio exercitatio virilis: saltatio muliebris*, se voluptate quavis aliâ carere posse, venatione non posse. *Apophtegmata quorundam Imperatorum.*

EPITAPHIUM ALBERTI II

*Pace fui clarus Dux, & pugnacibus armis
Albertus, patriæ splendor, bonisque domus.
Imperium virtus: duo dos uxoriam regna
Contulit: implevi laudibus anne latus.*

Ex

*Extinctum cuncti fleverunt, Atropos ipsa,
Invita queritur stamina rupta manu.*

SYMBOLUM

ALBERTI II.

Amicus optima vitæ possessio.

Laudaturi rem aliquam ab antiquitate, velut per proverbium dicimus: *Antiquior est cælo & chao*. Si in primam amicitiae originem inquirō, cælis illam & chao antiquiorem invenio. Si matrem amicitiae indago, in amore incidō, qui cum nexus sit, similia cum similibus indissolubili vinculo sociavit.

Primum æternæ veritatis oraculum, nobis communicatum, sacrae Genesis est initium: *In principio creavit Deus cælum & terram*. scilicet ut S. Chrysost. homil. 2. in hunc locum scribit: Deus præter humanum morem, suum perficiens ædificium, prius cælum extendit, & terram substravit: prius culmen, postea fundamentum.

Creavit quidem Deus utraque simul, tanquam bases fulcrales universi; sed eâ differentia, quod cælum empyreum, futura beatorum sedes, cum omni suo ornatu tunc fuerit productum.

Hunc ornatum Emphyrio dedit amor, similia similibus ita sociando, ut in æternum starent; nam homogenea facili se ipsis ununtur.

Terra

102) 14 (102
 SYMBOLUM
 ALBERTI II.

Amicus optima vitæ possessio.

Titulus: Vis & fructus amicitiae.

Lemma: Jungit amicitia.

ERIGRAMMA.

Hic uno gemini coalescunt cortice rami;

Et jungunt animas, quos bene vincit amor:

Es quisquam geminos uno sub pectore amicos

Unde eadem animâ vivere posse neget?

1. Tom. X.

Terra autem erat inanis & vana. Hoc est: quidquid à centro terræ usque ad empyreum erat intermedium, abyssi erant, & rerum omnium confusa moles, juxta illud Ovid.

*Unus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixere chaos, rudis indigestaque moles,
Nec quidquam nisi pondus iners, congestaque
eodem*

Non bene junctarum discordia semina rerum.
Die denique tertio terra etiam in suo ornatu resplenduit, quando amor, qui nexus est, cum antea esset separatus in chaos, soluta rerum repugnantium discordia, univit terram terræ: aquas aquis: ignes ignibus: salia salibus: metalla metallis, aliæque similia cum similibus, quo partium amicarum nexu, amor ex massa informi formavit pulcherrimam constructionem universi.

Verè nexus fortis est amor: hic enim in *inanimatis* conservat substantiam: in *sensitivis* societatem: in *rationalibus* virtutem.

In rebus *inanimatis* est amor reciprocus; sed ignotus & incognitus. In *sensitivis* est amor reciprocus, idemque cognitus, sed directus solummodo per sensus. In *rationalibus* amor est cognitus & reciprocus, sed juxta normam rectæ rationis dispositus.

Inde sequitur, quod amor pro vario sive effectu, sive affectu mutet suum nomen, nam in rebus *inanimatis* amor est simplex sym-

sympathia, five naturalis quædam inclinatio. In sensitivis vocatur instinctus naturalis, five impulsio naturæ. In rationalibus amor est *voluntaria amicitia*.

Inter passiones undecim, quæ in homine reperiuntur, amor est nobilissima; hujus porro amoris fructus pariter nobilissimus est *amicitia*, quæ licet sit virtus imperfecta, merebatur tamen à Philosopho inter virtutes morales numerari, quod valde esset necessaria & pulchra pro vita civili, & felicitate humana, nam ut Cicero in Lælio ait: nihil est tam naturæ aptum, tam conveniens ad res secundas & adversas, quàm *amicitia*. Juxta Manilium

- - - *nihil ex semet natura creavit*

Pectore amicitiae majus, nec rarius unquam.

Et reverà, quid divinius in mundo, quàm perfecta *amicitia*? cum per hanc virtutem *amicitiæ* Deus immortalis communicavit mortalibus id, quod in se habuit summè admirabile: *unitatem* scilicet in pluralitate. Hæc videmus in genuinis amicis, qui cum sint numero plures, singulique habeant voluntatem propriam, & animam, in omnibus tamen non apparet nisi anima una, & una voluntas.

Eadem velle, eadem nolle firma *amicitia* est inquit D. Hieronymus.

Causa propensionis mutuæ est ex similitudine; nam *similis simili gaudet*. Et quemad-
mo-

modum ex hac similitudine oritur amor; ita ex naturali antipathia nascitur odium, cujus rei exempla quotidie videmus, tam in animatis & sensitivis, quam in rationalibus.

Ex similitudine Magnes violenter attrahit ferrum, & cum semel uniuntur, non sine mutua lucta ab invicem separantur. Hæc vis à natura illis est indita, eo fine, ut mutuo se conservent. Cum enim Magnes sit ferrum purificatum, ferrum autem sit Magnes metallaris; hinc dum mutuo uniuntur, novum sibi robur communicant.

Inter vegetabilia palma palmæ vicina, ambæ mutuis nexibus uniuntur & roborantur; harum una sublata deficit altera. Contrà si Beta (*Mangolt*) quæ frigidi succi herba est, juxta vitem plantatur, illa vicinam averfata, palmites aliò protendit, & ni amoveris, vitis arescet.

Majus amicæ societatis vinculum inter animalia reperimus. Ex naturali instinctu ovis ovi adhæret, neque à grege se separat. Graculus graculo assidet, corvus corvo. Alia in communi necessitate mutua sibi auxilia præstant. Ave una ovis incubante, cibos colligit altera; nec desunt ipsis linguæ, quibus se provocent, & cantibus recreent. Quantum commercium est inter apes in pollicia? quam communia sunt formicarum studia in œconomia? quanta cura quadrupedum in pulis lactandis, fovendis, eductis.

B

can

Tom. X. P. Conradi Hertenberger Soc. Jesu.

candis, ac contra hostes defendendis? contra quis non videt, cum quantâ aversione evitent societatem cum animalibus diversi temperamenti, licet nunquam aliâs visis? ut inde vel fugiant ex timore, aut ea persequantur ex innato odio? Imò etiam mortuo tali animali restat adhuc timor, aut horror naturalis; hinc est, quòd plumæ aquilæ rapacis devorent plumas columbæ innocentis, & aliarum avium illis immixtas.

Et si in chely aliqua, aut instrumento musico chordis ex nervo ovino addatur altera ex nervo lupino, nullâ arte efficies, ut concordent. Si ergo res inanimatæ velut Magnes & ferrum: vegetabilia item & sensitiva ex naturali sympathia amant mutuò uniri, aut sibi sociari, multò magis id fiet in homine, ratione prædito, ut aliis adhæreat per amorem & amicitiam; alios fugiat aut aversetur propter antipathiam.

Secundùm Doctorem Angelicum amicitia est *benevolentia mutua non latens*. Vel ut clariùs loquar, *est constans ac benevolus animorum sibi similium in bono consensus*. Unde pertinet amicitia ad virtutem justitiæ; cum enim justitia sit *constans ac perpetua voluntas, suam cuique tribuendi*, rectè ad hanc virtutem refertur amicitia, quæ exigit, ut reddatur amor pro amore, æqualiter cum proportionem.

Discrimen inter charitatem Christianam & veram amicitiam in eo versatur, quòd
chari-

charitas extendatur ad omnes : *amicitia* ad paucos, quos ex cæteris seligit, consuetudine magis sibi jungendos, ut fructum mutuae dilectionis, quem unus homo nec omnibus æqualiter communicare potest, nec ab omnibus cum æquali proportionerecipere, paucis selectis vicissim rependat.

Porro differentia magna est inter *affectionem* & *benevolentiam* : amorem inter & *amicitiam*.

Affectio est initium amoris necdum bene formati & firmati.

Benevolentia est voluntas bona, & propensio erga aliquem, etsi non ita multum agnoscatur.

Amor est affectio vehemens, plenè formata, quæ tendit ad arctam unionem cum re amata, quamvis non redametur ; hoc modo res, etiam inanimatae amantur. Sic aurum amat avarus, quin redametur : honores ambitiosus &c.

Amicitia est amor mutuus benevolentiae in *communicatione boni* cujusdam fundatus ; quam ob causam non omnes, qui mutuo se amant, etiam amici sunt. E contrario omnes, qui verè amici sunt, mutuo se amant necessario.

Unde neque inter homines & res inanimatas, neque inter homines & bruta potest nasci vera amicitia, quia mutua non intervenit benevolentia. Possum quidem amare

canem ad infaniam; sed non possum redamari à cane; quamvis enim is vultu, gestu, aliisque blanditiis dominum suum demulceat, omnémque fidelitatem præstet, ut quândoque etiam commoriatur, mutuuum tamen amorem reddere non potest; blanditur enim benefactori non propter benefactorem, sed propter beneficium & sua commoda; quò naturâ instigante fertur. Amat, ut bene tractetur; non amat, ut ametur. Vel si ad ardua præstanda applicetur, velut canis venaticus, omnia, quæ doctus est, exequetur, non amore Domini, sed timore pænæ.

Ex fabulis *Glaucus* equum, quem humanis carnibus nutriebat, sic diligebat, ut nihil magis; sed devoratus ab equo non redamabatur; amabat nempe equus carnes domini sui, non dominum. Nulla ergò amicitia esse potest homini cum iis, quæ infra hominem sunt.

Origo amicitiae est ex animorum similitudine, quando nimirum ingenio, judicio, moribus, officiis, studiis congruimus, tunc enim quilibet facillè naturam suam in alio diligit, & tanquam compari gaudebit. Unde proverbium est, Deus ducit simile ad suum simile. Et illud Catonis: pares cum paribus facillimè congregantur.

Talis amicitia fuit inter Polistratum & Hippoclidum, hi cum eodem die, & sub
cli-

climate eodem nati essent, moribus & naturâ congruebant, formâ, genio & temperamento simillimi. Ex primo occurfu & conspectu occultus se prôdidit amor, quo ambo capti, unâ animâ vivere credebantur; adeò ut uno ægrotante langueret alter, uno mortuo commoreretur alter.

Haud absimilis fuit illa amicitia, quam *Damon* & *Pythias* in schola *Pythagoræ* inter paria studia juvenes contraxerunt, & per plures annos adeò foverunt, ut cùm *Dionysius* Siciliae tyrannus *Damonem* neci destinâisset, ante supplicium autem domi suæ negotia quædam expedire illi permisisset, *Pythias* non dubitaverit ultro se obsidem dare, ipsam etiam necem subire paratus, nisi horâ destinatâ *Damon* rediret; quo superveniente, tyrannus tantam fidelitatem admiratus, fecit *Damoni* vitæ gratiam propter amicitiam. *Valer. Maxim. lib. 4. cap. 7. exemplo 10.*

Magnæ ambæ ad speciem hæ sunt amicitiae, sed non veræ, quòd prior *sympathicare* bus etiam inanimatis sit communis: *socialis* altera etiam in animantibus reperiatur. Vera autem amicitia in ratione consistit, & nihil cum brutis habet commune.

Ex *Virgilio lib. 9. Æneid.* nota est & illa amicitia, quæ inter *Nysium* & *Euryalum*, Trojanos pugiles, intercessit, tam aliàs in patria, quam postea in terra Latina. Hi ut focii erant individui in pugnis & victoriis, ita nec

inter pericula , nec in morte volebant ab invicem avelli.

Illatâ Rutulis strage, *Nisus* jam salvus evaferat, & de amico *Euryalo* sollicitus, cum in globum hostium respexisset, amicum captum vidit, jamjam perimendum; ille nihil teritus accurrit, ut amicum vel liberet, vel una cadat, ita hostes inclamans à versu 427.

Me, me, adsum, qui feci, in me convertite ferrum.
O Rutuli: mea fraus omnis, nihil iste, nec ausus,
Nec poterit.

Tum super exanimem sese projecit amicum,
Confessus, placidæque ibi demum morte quievit.

Vetus amicitiae genus erat, ut altero amico extincto, alter sibi ultro mortem adscisceret, tale amicitiae genus sibi fuisse cum *Mæcenate*, inquit *Horatius*, unde dicti sunt commorientes.

Sic alias, antequam fides Christiana Americae illuxisset, per *Peruviam* & regnum Mexicanum uxores & famuli chariores, marito vel domino defuncto, in rogum vel sepulchrum vivi se cum domini cadavere iniecerunt. Et in Japonia Nobiles morte damnati, ne alienâ manu caderent, sibi cum intimis amicis, ventrem dissecando, mortem intulerunt.

Magnæ profectò ad speciem amicitiae; sed non veræ, quòd aliae istarum *sympathicæ* rebus etiam inanimatis sint communes; *socialis*

les aliæ frequenter inter animalia reperiantur. Exempla hujus rei innumera.

Aquila in insula *Sesto*, multis annis à Virgine enutrita, quoties ad prædam capiendam emissâ esset, redux partem prædæ Virgini attulit. Iterum emissâ, & rediens, cum defunctæ benefactricis corpus, pro more illius temporis, rogo impositum vidisset, ad flammam restinguendam, primò prædam abjecit; quo nihil proficiens, alarum quassatione ignes frustra extinguere nisa, tandem ipsa in flammâ involavit, cum exuviis heræ cremanda.

Aliud mutuae amicitiae exemplum *Ælianus* tradit. Plures messorum in magno aestu laborantes sitiebant; unum mittunt, qui aquam ex fonte remoto afferret. Is gestans in humeris situlam, & falcem manu tenens abit. Apud fontem reperit aquilam, quam implicatam tenebat serpens. Messor falce dissecuit serpentem, & liberavit aquilam; haustâ deinde aquâ ad suos rediit, qui cum avidè fontanam bibissent, ille etiam ex messoribus bibere vellet, qui serpentem dissecuit, aquila superveniens in poculum involavit, & fregit. Ille indignatus, quòd malum pro beneficio recepisset vidit alios ex sumpto haustu palpitantes & expirantes, quia serpens suo veneno fontem infecerat. Ita amica avis aquila, amicum messorum liberavit ab infectione serpentina?

In Thebaide leo spina in ungue fauciatus, S. *Gerasimo* fortè supervenienti, dolorem rugitu edito indicat: spina extrahitur: vulnus haurigitur: leo curatur. Hic ut gratum se exhiberet benefactori, sancto Abbati, velut catellus adheret. Asinum tunc domi alebat *Gerasimus*, qui aquam indies ex *Nilo* in culinam afferret, huic socium adjungit leonem, qui asinum ducat & reducat, loro adstrictum.

Accidit aliquando, ut leone in sylvam digresso, *Aegyptii* cum camelis transirent; hi asinum, hauriendis aquis occupatum, abducunt. Redux è sylva leo, dolet amissum asinum, & moestus ad cellam solus revertitur. Crediderat *Gerasimus*, asinum à leone devoratum; in penam, aquæ afferendæ onus, leoni mandat. Ille paret & aquam affert.

Post aliquod tempus redeunt ex *Palæstina* *Aegyptii* cum asino; eo fortè conspecto, leo in *Aegyptios* insilit, & asinum lætabundus ad *Gerasimum* reducit. Ita cum in quintum annum fidelitatem suam probasset, moritur S. Abbas. Leo cibum omnera fastidians, domini sepulchro incumbit & commoritur. Ex vita S. Abbatis *Gerasimi*. Hæ umbræ sunt amicitiae, quia in ratione non findatae.

Fortissimum vinculum, quod homini naturam dedit, inter filios & parentes est: inter mari-

maritos & uxores, utpote quos caro & sanguis conjunxit, quàm parùm autem fida hos inter stet amicitia, quotidiana docet experientia.

Saturnum patrem regno expulit *Jupiter* : *Prusam* Bithyniæ Regem vitâ privavit impius filius *Diomedes*. Utrumque parentem interfecit *Ptolomæus* Rex Ægypti, inde per ironiam *Philopator* cognominatus. *Orodem* Parthorum Regem, jam senio confectum, crudelis filius *Pbraates* cum triginta fratribus è mediò sustulit, ut regno potiretur.

Clytemnestram matrem jugulavit *Orestes* : *Agrippinam* Nero : *Theffalonicen* Antipaten. Parentes item, filiorum sanguine, manus cruentârunt.

Thefeus trucidavit *Hippolytum*, juvenem castissimum : *Philippus* Macedo *Demetrium* : *Constantinus Magnus* *Crispum* filium, ut recentiora sileam.

Sed & matres, quarum amor intensior, & sexus mitior, non minùs in proprium sanguinem stèviérunt, velut *Medea* & *Laodice*. Ut porrò rara est concordia fratrum, ita innumera sunt exempla eorum, qui cum *Romulo* fraternâ cæde se contaminârunt.

De conjugali amicitia, quid memorem ? cum video, tot uxores à maritis : tot maritos ab uxoribus atroci mortis genere sublatos ? nemo proinde ibit inficias, multò fortius esse vinculum veræ amicitia, quàm natu-

turæ; quod enim natura conjungit, opus planè fortuitum est, & à sola nascendi forte dependet; veram autem amicitiam incoacta uniuscujusque voluntas post longam deliberationem solido judicio contrahit.

Inter homines diversæ sunt amicitiae species, quia diversa sunt bona, sive objecta, in quæ tendunt. Sunt autem tria objecta amabilia. *utile: delectabile: honestum.* Utilia sunt bona fortunæ. *Delectabilia* bona corporis: *honestæ* bona animæ.

Bona utilia non sunt amabilia ex se ipsis, & per semetipsa, sed per accidens, quatenus nimirum faciunt & juvant ad acquirendum bonum delectabile vel honestum.

Bona delectabilia sunt amabilia per se ipsa, idque ex natura sensitiva, quæ vehementi appetitu eò fertur, sed per rationem in bonum dirigenda.

Bona honesta sunt amabilia per se à natura rationali & perfecta. Unde bona utilia corporalia, secundum divinæ providentiæ ordinem, tendunt ad delectabile. Bona delectabilia habent pro fine bona honesta, quia bona externa serviunt corpori, corpus autem servit animæ.

Quemadmodum ergo sunt tria bona, in quæ fertur appetitus hominis, ita tres sunt species amicitiae; utilis scilicet, delectabilis & honesta, quia tres illæ amicitiae distinguuntur per actus & habitus; actus autem
&

& habitus distinguuntur per objecta, sive bona, ad quæ tendunt.

Ex quo patet, quòd tres amicitia species non dividant genus æqualiter; sed solum analogicè. Cum enim objecta amabilia sint subordinata, hinc nomen amicitiaè propriè solum convenit amicitiaè honestaè, deinde modò amicitiaè delectabili, & postremò demum amicitiaè utili; adeò ut amicitia utilis & delectabilis metaphoricè tantum appellentur amicitiaè, scilicet ab aliqua similitudine, quam habent cum amicitia honesta.

Jam singulas amicitiaè species propiùs inspiciamus, ut quæ vera sit, clariùs videamus.

Prima amicitia propter utilitatem.

Cum amicitia sit constans ac benevola animorum sibi similium in bono consensus, certum est, quòd sola similitudo animorum & studiorum firmam amicitiam nunquam constituat, nisi qui amicitiam ineunt, in bonum finem tendant, atque in ipso bono consentiant, & consequenter ipsi boni sint.

Sunt, qui individuum amicitiam ineunt ex similitudine scelerum, in quæ inclinant; vclat furès & latrones; unus omnium scopus est, alios suis bonis spoliare, spolia inter se dividere, & inde pro genio liberaliùs vivere. Hi mutuam operam animosè conferunt; vitæ pericula intrepidè adeunt, para-

ti dira omnia potius pati, ipsamque mortem subire, quam complices prodere.

Hæc non amicitia est, quæ bene velit alteri, sed facinorosa conspiratio, quæ patrocinatur sceleri. Nihil illà inconstantius, nihil turpius.

Alios conjungunt communia studia, vel negotia, ut mercatores; verum cum ista societas nihil aliud spectet, quam lucrum proprium, non item aliorum emolumentum; eousque durabit amicitia, donec in alterutro vel nutet fides, aut variet fortuna; quod si evenerit, in odium capitale degenerabit amicitia.

In aulis Principum sæpe inter illos reperitur familiaritas maxima, qui tenent prima officia, & sua desuper mutuò communicant consilia, scilicet quamdiu vel manus manum lavat, vel occulta animum non rodit invidia, nec sinistra suboritur suspicio, aut neuter ità firmiter suo stat judicio, tamdiu durabit amicitia, sed pedi semper vacillanti innixa; quia de fide dubia, & de subdola aulicorum simulatione certa; quo fit, ut re vel minimà læsa penitus exspiret.

Potentiorum exempla sectantur officii minoribus œcumenicis præfecti; talis ubi vix primò munus adiit, jam tot amicos numerat, quot socios, etsi antehac nec visos, nec cognitos. Huic ad quælibet præstò erunt omnes, ut ipse mutuam opem ferat omnibus,
non

non de suo, sed de iis, quæ suæ curæ sunt commissa.

Crescet amicitia, si intendat *Strabo*, qui transversa tuetur, & uno oculo spectat, quod habet; obliquo altero concupiscit, quod non habet; huic omnes officiosè opitulantur; & ne fraudes patefiant, iniquum æquum faciet amicitia: majora rebus statuentur pretia; defectum calculi unius moderabuntur alii calculo suo, ita fiet, ut rationes probentur, & amici in commercio confirmantur. Nam vel *Cerberus*, inferni custos, objecta ab *Ænea* offa, à latratu se continuit. *Virgil. l. 6. Æneid.*

Quis fructus hujus amicitiae? sanè maximus; qui enim vitam aliàs in egestate trahebant, & nonnisi ex *denario* diurno victitabant, intra pauculos annos, beneficio amicitiae, rem familiarem aded augebunt, ut jam abundant vestibibus, aliisque pretiosis: sint divites prædiis, divites, positis in magno fœnore nummis.

Quis finis hujus amicitiae? quamdiu durabunt munia, durabit amicitia; cum cessant officia, cessat in momento amicitia, quia ejusmodi amici non amant, sed *amant*, amantes rerum, non personarum. Si degenerant tales amicitiae in odia, pessimos exitus habent; quia ex mutuo commercio præterito magis armatae fortius nocere possunt. De hac vel simili amicitia intelligenda est illa

græcæ.

gnome: *Amicum ita posside, ut inimicum fieri putes.*

Ità facile, si avaritia, vel lucri amor dissolvit amicitias, quæ fides habenda illi amicitiae inter potentes, quos ligat ambitio? maximè si spes aliqua affulget, altius præ cæteris eminendi. Tragica sunt, quæ desuper refert *Dion.* lib. 41. 47. 49.

Sub annum à Româ condita 710. summa in Romanam rempublicam autoritas penes *Marcum Æmiliū Lepidum, Antonium & Octavianum* Triumviros stabat, qui ut pares erant dignitate ac potentiâ, ità maximâ constantiâ animis erant conjuncti, ut unâ voluntate regere viderentur; neque aliud vellet, quàm communem civium salutem, & reipublicæ tranquillitatem, Teste *Vellejo Paterculo.*

Duravit arcta hæc amicitia tamdiu, quam diu duravit spes partiendi inter se Imperium per *Bruti & Cassii* ruinam. Verùm ubi primum hi duo fuerant sublati, & Imperium inter dictos Triumviros, æqualiter divisum fuerat, unâ simul inter ipsos divisa est amicitia ex eo, quòd unusquisque illorum suum premium in omnes dominium ambiret.

Antonius quidem & *Octavianus*, unitâ potentiâ, inter se convenerunt eo fine, ut *Æmiliū Lepidum*, de potestate dejectum, parte suâ spoliarent; quo facto, *Antonius* conabatur triumphare de *Octaviano*, ut illum suâ etiam parte privaret. sua

Sed cùm post devictum *Antonium* praevaleret fortuna *Octaviani*, ipse solus Imperium capeffivit. Ità quia omnes Romanos habebat sibi subiectos, amicis ultra ipsi opus non erat. Hic finis infimæ illius & infirmæ *amicitiæ utilis*, ita à vulgo commendatæ, ut *Ovidius* canit:

Vulgus amicitias utilitate probat.

Boni viri causas dissolutionis in amicitia nesciunt, quas vitia, avaritia præsertim & ambitio, amicitiarum parricidæ, producunt.

Altera amicitia propter voluptatem.

Hæc amicitia, quæ corporis & sensuum voluptates spectat, eò est levior, quò ipsa voluptas inconstantior; inter cæteras enim hominis passiones nulla tam vaga est, quàm voluptas. Proprium quidem omnibus est, quòd haud diu durent; voluptas autem cùm sit durationis brevissimæ, vel ideo est maximæ inconstantiae. Quid enim sunt passionēs, nisi motus irrationabiles, quævis momento variantes? & quò magis sunt violentæ, eò minùs durant.

Non absque causa est, quòd Veteres amorem voluptuosum repræsentarint sub figura *Cupidinis*, sive pueri vagi & alati; Amor enim iste minùs rationis habet, quàm puer; plumis item & aurâ levior est. Hinc tamdiu durat amor voluptuosus, quamdiu durat voluptas. Si vel ætas aut morbus mutat venustatem vultûs, vel si pulchrioris for-

mæ gratia obscurat priorem, in momento displicebit, quod ante placuit. Non ergo vera est amicitia, *amicitia voluptuosa*, quia neutra pars amantium intendit bonum amici, sed commodum proprium, & consequenter talis amicitia non est amicitia, sed amor concupiscentiæ.

Ex fructibus cognoscitur arbor, ex affectibus voluptuosus amor in dispari sexu. Insano hoc amore qui ardet, nulli officio vel studio, quod animum intentum requirit, idoneus erit: quia mente suâ extra vagans, plus erit, ubi amat, quàm ubi animat. Dies noctesque ridiculis & vanis confabulationibus transiguntur; hinc furtiva commercia amant & clancularia, ne testes insanix habeant.

Ut ignis alatur, lignis continuò fovendus est, quæ depascatur. Amor ignis est, qui luxu aliisque voluptatum fomentis amplissimas hereditates devoravit, quid dicam de scandalis, quæ suscitât talis amicitia? quid de jactura bonæ famæ? quid vel de remorsu, vel de supino conscientie neglectu? quid de corruptione morum & sanitatis? quid de vitæ & sanguine, quem innumeri ex vesano æstu profuderunt, dum velut cervi esulientes cum suis corrivalibus armis sunt congressi; aut papilionum ad instar flammis, quas amarunt, miserè absumpti. Pessima proinde, imò nulla talis amicitia, quæ est per-

petuò torquet, aut lentè corrumpit, vel etiam interimit, cui velut funi accenso ardere, perire est.

Ignem, qui pascit fumis, depascitur igne,

Et gelidos tandem vertitur in cineres.

Excute mortalis damnosas, excute flammās,

Ignis quod funi est, est tibi turpis amor.

Tertia & vera amicitia propter honestatem.

Veræ amicitiae fundamentum, cui innitatur, non est proprium commodum: non utilitas propria: non studiorum vel officiorum similitudo: non vinculum sanguinis, aut propinquitatis; non par generis nobilitas: non æqualis corporum constitutio: non par humorum temperies, sed sola atque unica virtus, quò fertur velut ad suum objectum.

Cùm enim virtus est conformitas cum recta ratione, & cum æterna atque immutabili DEI lege, hinc nihil firmitus, nihil esse potest constantius, quàm virtuosa amicitia; eoquòd objectum ejus est immobile, nec amatur per passionem, sed per habitum ex honestissimis actibus contractum.

Et quanquam vera amicitia non amet propter utile, aut delectabile, sed unicè propter honestum, cùm tamen ipsa sit honesta, erit necesse riò utilis simul & delectabilis. Si enim non absque gaudio imaginem nostram contemplamur in speculo, quantò majus gau-

C

Tom. X. P. Conradi Hertzenberger Soc. Jesu

gaudium capiet homo virtuosus, quando propriarum suarum virtutum, & morum bonorum imaginem considerat in amico?

Et quantum ad utilitatem hujus amicitiae: quid in prosperis perinde, ac adversis fortunæ casibus majori solatio esse potest, quam amicus fidelis? Certè *Phalaris* dialogo de amico fidei, talem omnibus consanguineis antefert. Habes, inquit, rem dulcissimam sanctissimamque, quâ unâ post solam virtutem nihil homini melius vel natura, vel casus, vel studium dedit. Dulces, fateor, parentes: dulces avi: dulcès fratres: dulces uxores, possunt tamen amarefcere; nec parentes ideo, nec fratres, nec filii desiêrunt esse, cum tamen dulces esse desiêrint; at amicus solus, dum sit verus, dulcis & charus esse non desinit.

Quantum est bonum, inquit Seneca, amicitia fidelis? ubi præparata sunt pectora, in quæ tutum secretum descendat, quorum conscientiam minùs timeas, quàm tuam: quorum sermo sollicitudinem leniat: sententia consilium expediat: hilaritas tristitiam dissipet: conspectus ipse delectet.

Altius fructus hujus amicitiae deprædicat D. Gregorius Naz. Orat. 4. in Julianum Apost. Amico fidei, inquit, nulla est comparatio. Amicus fidelis solatii portus; quodsi prudentiâ etiam & judicio excellat, quanti hoc faciendum est? quodsi præterea summâ doctrinâ polleat, quanto istud luculentius?

cus? quodsi ad has quoque dotes accedat, ut lucis sit filius, aut homo Dei, aut ad Deum propius accedens, aut vir desideriorum bonorum, id verò jam donum est Dei, meritumque nostrum prorsus excedit.

Nimis proinde verè dixit Ecclesiasticus cap. 6. v. 14. *Amicus fidelis protectio fortis; qui autem invenit illum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio, & non digna est ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis, medicamentum vite & immortalitatis: & qui metuant Dominum, invenient illum.*

Talium fidelitatem expertus *Alexander Magnus*, cum à quodam rogaretur, ubi haberet suos thesauros, amicos ostendens, in his inquit. Hanc ob causam *Mitbridates*, Rex Ponti, pro unico *Leonico* amico, pugna navali à Rhodiis capto, plurimos ex hostibus captivos remisit, quod plus apud eum ponderis haberet unius amicitia, quam hostium omnium odium.

Typum aliquem amicitiae honestae, atque in similitudine bonorum morum fundatae, inter gentiles habemus in duobus Thebanis nobilibus *Pelepida* & *Epaminonda*; qui cum post longam experientiam virtutes suas mutuo cognovissent, amicitiam inièrunt, non nisi morte dissolubilem. In qualibet occasione praeferebant aequalem prudentiam; dignam gravitatem: modestam sobrietatem: iustitiam incorruptibilem: animum heros-

cum, & præcipue charitatem ardentem pro patria.

Illustrius exemplum in *Davide & Jonathas* spectandum, sacer codex exhibet. lib. 1. Reg. c. 18. v. 1. *Anima Jonathæ conglutinata est animæ David, & dilexit eum Jonathas quasi animam suam.* Atque ut firma esset hæc amicitia, ambo fœdus ineunt, nec verbis solum, sed opere ipso mutuam amicitiam contestantur. *Primò* quidem voluit *Jonathas* , ut bona sua amico essent communia; nam exspoliavit se *Jonathas* tunicâ, quâ erat indutus, & dedit eam *David* , & reliqua vestimenta sua usque ad gladium & arcum suum & usque ad baltheum. 1. Reg. 18. 4.

Secundò cùm *Saul* *Jonatham* cæterosque familiares hortaretur, ut mortem inferrent *Davidi* , *Jonathas* indicavit omnia *Davidi* , dicens 1. Reg. 19. v. 2. *Quærit Saul pater meus occidere te, quapropter observa te, quæso, manè, & manebis clam, & abscondèris; ego autem stabo juxta patrem meum in agro, ubicunque fuerit, & loquar de te ad Patrem meum, & quodcunque videro, nuntiabo tibi.*

Tertio reversus ad patrem fortiter tuetur partes amici *Davidis* . 1. Reg. 19. v. 4. *Locutus ergo est Jonathas de David bona ad Saul patrem suum dicens: ne pecces Rex in servum tuum David, quia non peccavit tibi, & opera ejus bona sunt tibi valde, & posuit animam suam (id est vitam) in manu sua, & percussit Philisthæum.*

am. *Vidisti, & letatus es. Quare ergo peccas in sanguine innoxio? interficiens David, qui est absque culpa?*

Quibus *Jonathas* verbis *Saul* placatus, vitam *Davidi* Sacramento testatur, eumque in aulam recipit.

Quarto postquam Rex perjurus, novam exagitatus iram, necem denuo parasset *Davidi*, *David* autem, fallente lancea, salvus mortem evasisset, *Jonathas* amicum clam conveniens, consilia pro salute suggerit, & inter illa adversa amicitiam iterato fœdere confirmant. 1. Reg. 20.

Quinto *Jonathas* propter hanc amicitiam à patre objurgatus, atque ideo à Successione in regno exclusus, ab amico non defecit, quia mortem, *Davidi* denuo decretam, amoliri conatus, vitam ipse periculo exposuit. 1. Reg. 20. v. 30. *Iratus Saul adversum Jonatham, dixit ei: numquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam? omnibus diebus, quibus filius Isai vixerit super terram, non stabilieris tu, neque regnum tuum. Itaque jam nunc mitte, & adduc eum ad me, quia filius mortis est. Respondens autem Jonathas Sauli Patri suo, ait: Quare morietur? quid fecit? & arripuit Saul lanceam, ut percuteret Jonatham.*

Sexto. *Jonathas*, cum vidisset vitam *Davidis* in summo discrimine versari, à mensa ablit, & singula renuntiavit, atque ut fortius amicitia firmaretur 1. Reg. 20. v. 41. *Oscur-*

lantes se alterutrum fleverunt pariter, David autem amplius. Dixit ergo Jonathas ad David: Vade in pace, quaecunque juravimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter te & inter semen meum & semen tuum usque in sempiternum.

Septimò. Cùm David undique ad mortem quæsitus, lateret in sylvis & cryptis, Jonathas omnium latibulorum conscius, amicum adit, & quod stupendum, ipsum regnum Israël ipsi cedit 1. Reg. 23. v. 16. Abiit Jonathas ad David in sylvam, & confortavit manus ejus in Deo, dixitque ei: Ne timeas, neque enim inveniet te manus Saul Patris mei, & tu regnabis super Israël, & ego ero tibi secundus, percussit ergo uterque fœdus coram Domino.

Neque haud multò post occubuit Jonathas in prælio, amicus usque ad mortem. 1. Reg. 31.

Octavò. Quantus fuerit amor Davidis reciprocus, liquet ex dolore, quem sensit ex nuncio de morte Jonathæ, dum ait 2. Reg. 1. v. 26. Doleo super te frater mi Jonathas, decore nimis, & amabilis super amorem mulierum, sicut mater unicum amat filium, ita ego te diligebam.

Hoc veræ amicitiae exemplar qui contemplatur, habet, quod miretur: habet, quod imitetur, præfectò ex quo mundus stetit, in terris non est visa huic similis amicitia, putata ab omni invidia, æmulatione, avaritiâ,
&c

& quovis alio sinistro affectu , sancta in conversatione , heroica in factis , sincera in verbis , constans in adversis. Et quod amplius est , intervenit hæc amicitia inter duos conditione impares , inter Regis filium & pastorem juvenem , quos ipsa amicitia fecit pares.

Origo hujus amicitiae unice fuit ex virtute ; nam ex similitudine bonorum morum fecutus est consensus animorum. Jam modum videamus , quo amicitia ista initium sumpsit. Bella erant propè continua inter Philisthæos & Israëlitas , modò his , modò istis victoribus. Novum instabat bellum inter utrumque populum , ut sanguini parceretur , singulari certamine dirimendum.

De Philisthæorum exercitu prodibat monstrum magnitudinis *Goliath* , per dies 40. adversæ militiæ insultans , & qui secum congregari vellet , provocans. Ex solo conspectu gigantis animus concidit Israëlitis , ut nemo esset ex omnibus , qui certamen inire auderet.

Fortè supervenit David , de grege missus à patre , qui fratribus sub militia congregatis , esculenta afferret. Eo viso , objurgatur à fratribus , quòd natu minimus cùm esset , ovibus relictis , non alio fine venisset , quàm ut gloriæ cupidus prælio interesset. *Ego novi (aiebant fratres singuli) Superbiam tuam , & nequitiam cordis tui , quia ut*

videres prælium, descendisti 1. Reg. 17. v. 28.

Hæc verba invidia expressit, quâ fratres laborabant, quibus brevissimè David coram multitudine respondit: *quid feci? nunquid non verbum est?* quasi diceret: talis quidem vobis *videor*, etsi nihil simile ullo opere intenderim. Hic jam non verbis agendum, sed magno animo & virtute. Ego, si nemo alius sit, discrimini me committam, dixit, & ad *Saulem* Regem adductus, coram multitudine ait: *Ego vadam & pugnabo.* Cui Rex: *Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare adversus eum, quia puer es.* Atqui reponit David: *ego jam ursum & leonem interfeci: quid nē etiam contra Philisthæum prævaleam? quis est iste Philisthæus incircumcissus, qui ausus est maledicere exercitui DEI viventis? Dominus, qui me liberavit de manu leonis & ursi, me liberabit de manu Philisthæi; & abjectis, quæ Rex offerebat, armis, molem giganteam prostravit.* 1. Reg. 17.

Tantam virtutem, in DEO unicè fundatam, admiratus *Jonathas*, zelo, probitate, candore, religione & animi magnitudine *Davidi* similis, amplius ab eo avelli non potuit, firmissimā amicitia ligatus; & ne amicitia hæc inter æquales inita videretur, quantò major erat *Jonathas* dignitate conditionis, tantò inferiorem se existimabat *Davide* in comparatione virtutis,

Juxta præfixum exemplar tria requiruntur, ut inita amicitia conservetur: videlicet. *Benevolentia*, *Beneficium* & *Concordia*.

Benevolentia est simplex motus vel affectus voluntatis, alteri optantis bonum, quin habeat desiderium ipsi benefaciendi. Unde nemo potest esse amicus, nisi sit benevolus; benevolus autem propterea non est amicus. Nam benevolus amicus non tantum optat amico felicitatem, & compatitur ejus miseriis, sed bonum etiam, quod prodest, illi opere præstat.

Ridicula enim est benevolentia, si junctum non habet beneficium; quia non est voluntas efficax, bene velle alteri, si, dum possumus, bonum ei non procuramus. Bona voluntas cognoscitur ex actione; amicus, qui dum potest, non juvat, æquivalet inimico, qui nihil nocet.

Beneficium & injuria sunt duo contraria; injuria solvit amicitiam: beneficium stringit illam. Quod si tamen non amamus, quam ut accipiamus, amor iste non tantum non erit amor amicitiae, sed peiori loco illum habemus, quam ipsam amicitiam.

Cum ingratis nulla amicitia; qui enim injurius aut ingratus est, similis erit homini qui bacillo ferit lacertum, à quo excitatus erat à somno, ne læderetur viperæ imminentis morfu; ut proinde justè queratur lacertus.

*Humani generis dum dicor amore teneri,
 Credite, sæpe homini vita salusque fui.
 Sed redamando vices qui reddat gratus amanti,
 In nostrum sævit fuisse vel ense caput.
 Si stet nos inter ratio, peccamus utrinque,
 Sumque ego Sympathicus, sed malè gratus
 homo est.*

Contrà juvat valde pro còlenda amicitia
 vicissitudo beneficiorum mutua, quantum-
 vis sit dispar inter ambos sæpe amicos con-
 ditio; nemo enim ita excedit in omnibus,
 quin deficiat in aliquibus, ubi aliorum au-
 xilio indigeat. Si cæcus pes est claudus:
 claudus est oculus cæco. Morbos divitis
 curat Medicus, paupertatem Medici solatur
 dives. Fortunam & salutem Principum vi-
 tæ & armis tuetur miles: militis labores co-
 ronatur Princeps.

*Cur similis similem sibi quærit amicus amicum?
 Uno nemo potest in pede stare diu.*

Denique in amicitia requiritur *Concordia*,
 ut quod vult unus, idem velit amicus alter,
 præcipuum enim in amicitia est voluntatum
 consensus, ut ex duobus unus quasi fiat a-
 micus.

Quod faciunt chordæ in testudine vel ci-
 tharâ, hoc præstant corda in amicitia; tac-
 tâ enim unâ citharæ chordâ, mox resonabit
 altera.

Mo-

*Moverat è citharis digito concordibus unam
Parvulus , & mirum est , proxima sponte
sonat.*

Disce puer dixi , typus est hic verus amantissim.

Quoniam quod vult unius , mox probat alter amans.

Prius autem , quam ineatur amicitia , magna opus est cautela , prius , quam ames , explora , velut aquilæ probant pullos. Aurum non approbatur , nisi prius Lapide lydio probetur.

Crede mihi : fido jungi res aurea amico est ;

Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.

Non enim potest esse vera amicitia , nisi inter bonos , quia inter malos alter alteri erit decipula. Exploranda est intentio , ut amicitia finem habeat , ne res bona transeat in turpitudinem ; hanc autem non utilitas rei familiaris , non sola corporalis præsentia : non mendax obsequium , sed DEI timor , & rerum divinarum studia conciliant. Hæc mora in consultando faciet , ut in amicitiam non præceptis irruas , sed sensim ingrediaris lenta consuetudine & benevolentia.

Quantâ in amicis diligendis opus est prudentia : tanta in illis diligendis conservanda fides & constantia ; qui verè amat , tanquam nunquam osurus amat , intra se cogitans :

Quin ego non tantum , sed nunquam osurus amabo ,

Vera sibi constat semper amicitia.

Hedera

Hedera aridæ & annosæ, quercui semper adhæret, quin amica arbor ipsi unquam fenescat. Arborem enim, quam hedera semel amplexa est, æquè illa arctè tenet, dum viget & floret, quàm dum suis spoliata foliis canescit; non illam inde avellunt neque venti, neque pruina: neque sicca æstas, neque frigida hyems: nec fulmina, nec tempestates; imò post emortuam arborem, vel deciduam, adhæret adhuc, quasi pars vitæ.

Ita amicitia servanda est, non tantum cum florent tempora veris & fertilitatis, sed omni tempore & ætate. Atque ut amicitia vincula fortiora sint, quàm ferrea, oportet esse fidelem usque ad mortem & cineres, ac fidelitatem observare etiam post mortem amici, ita ut vel umbra adhuc illius supersit, & hæreat in memoriâ.

Oportet prætereà amicos animi esse inter se tam aperti, ut nihil se mutuo celent, & sint puri, limpidique rivi vel fontis ad instar, de quo dicas: ad fundum spectabilis ipsum est.

*Nil latet, est vitreæ rivus pellucidus undæ,
Cernitur ad summam calculus omnis aquam.
Alter amicorum nil scit, quod nesciat alter,
Ad fundum, quidquid mens tegit alta, patet.*

Si contingat quandoque amicè ab amico moneri, vel etiam corrigi, æquè libenter erit audiendus, ac si blanda loqueretur; quod enim

enim est ægro Medicus, hoc amico laboranti est amicus.

Languidus es: si venam aperit, si pectoris ulcus

Ostendit Medicus, non inimicus erit.

Et morbos animi tibi qui monstrabit, amicos

Hunc inter dubites annumerare tuos?

Nunquam melius se produnt amici, quàm in tempore afflictionis & necessitatis. Ibi si fidelitatem probaverint, de vera amicitia dubitandum non erit. Unde rectè monet Eccl. cap. 6. v. 7. *Si possides amicum, in tentatione posside eum. & addit rationem ibidem: est enim amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis: & est amicus, qui convertitur ad inimicitiam; & est amicus, qui odium & rixam & convitia denudabit. Et est amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis. & versu 11. Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi coæqualis, & in domesticis tuis fudicialiter aget. Amicus fidelis protectio fortis, qui autem invenit illum, invenit thesaurum.*

Tantum bonicùm ex uno amico habemus, jam non miror, si Cassiodorus virtutem veræ amicitiae expertus, in epistolis dicat: absque amicis omnis cogitatio est tædium, omnis vita tormentum, sinè quorum solatio nihil est vivere, nisi mori.

Fidem etiam tribuo illi ex Cicerone amicitiae elogio, dum ait: Solem è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vita tollunt; hac enim imbecilli valent, & quod difficilius dictu, mor-

tui vivunt. Habet ergo vim eandem amicitia in homines, quam habet sol in germina & flores, sicut enim hi sole recedente languent, flaccescunt ac pene emoriuntur; eo autem resurgente colla iterum erigunt, respirant ac reviviscunt. Ita amici absente languent,

Viso letantur amico.

*Lilia clausa gement, fugiunt si lumina Phœbi,
Cumque redit Phœbus lilia læta patent.*

Lumina solis amant, viso letantur amico.

Sic luctum præsens pellis amice foras.

Aliorum charorum jactura tolerari quoquo modo potest: amici jactura intolerabilis est, nec aliud quàm lentam mortem post se trahit, experto crede Prometheo, Ægyptiorum quondam legislatori, hujus cùm interfisset conjux, tulit *moderatè*, eà spe erectus, quòd jactura illa facilè restitui possit. Dum opes etiam essent direptæ, dixit, *non sua, sed fortunæ bona esse sublata*. Cùm insuper filius unicus è vita migrasset, dixit: Se aliquà tantum parte esse imminutum, quod filius pars sit patris. Verùm cùm mortuus esset amicus, continuò velut omni solatio destitutus cepit dolore frangi, in luctu & squallore jacere, quòd cùm multitudo circumstans miraretur, respondit: *Amico meo mors obtigit, mihi dolor; quia ego mortui adinstar sensu nunc careo.*

Ima-

Imaginem Symbolicam dabunt duæ quæ-
sus ad 12 pedes ab invicem distantes, quæ
ita in unam arborem coëunt, se mutuo am-
plexæ, ut supernè una arbor credatur, in-
fernè verò portam efficiunt, per quam Rhe-
da cum Rhedario transire commodè possit,
ita nempe una anima est in duobus amicis.
Velsit lilium ita rosam vicinam alloquens:

Ni bone tu pateas, ego labia clausa tenebo;

Si bene tu pateas, intima pandò tibi.

Scilicet habent hoc argentei candoris li-
lia, quodd eodem cum rosis tempore flore-
ant, sed ita, ut pauca, quibus constant, fo-
lia prius explicare, & cordis puri sinum ex-
hibere nolint, quàm rosa centum foliis te-
sta, ita se pandat, ut cordis intima exhi-
beat; quo factò, tunc demum lilium langu-
idum collum acclinans folia explicat, & quid
in aureo suo corde lateat, rosæ monstrat.

FRIDERICUS PACIFICUS

Imperator à Carolo M. XXXVII. reg-
navit ab anno 1440 ad 1493.

GENEALOGIA.

I.

Leopoldus Probus Dux Styriæ inter filios
Alberti II. cogn. *Contrasti*, Austriæ Ducis,
sorte nascendi quartus apud Sarnpachum in
Helvetia 1386. occisus, avum habuit Alber-
tum I. Imperatorem.

Uxor *Viridis Barnaba* Vicecomitis Medio-
lanensis filia. *Liberi*

Liberi.

1. *Wilhelmus Affabilis* Dux Austriæ, à *Ludovico I.* Hungariæ & Poloniæ Rege in generum assumptus cum *Sigismundo* postea Imperatore, destinatâ huic in sponsam *Mariâ* filiâ cum regno Hungariæ, illi filiarum alterâ *Hedvigæ* cum regno Poloniæ, post mortem *Ludovici* Regis regno & sponsâ orbatuſ est à Polonis, quod hi acquirendæ Lithuanie causâ *Ladislauum Jagellonium*, Lithuanie Ducem in Regem assumpserint, & in uxorem ei dederint *Hedvigem* Poloniæ hæredem, ejecto ex Polonia *Wilhelmo Austriaco*. *Wilhelmus* in Austriam reversus duxit anno 1403. *Johannam Ladislai* Regis Neapolitani, anno 1414. veneno per philtum extincti sororem, quæ *Wilhelmo* marito sub annum 1406. defuncto, loco fratris *Ladislai* anno 1414. regnum Neapolitanum adiit sub nomine *Johannæ Secundæ*. Ut erat fœmina salax, prolem nullam dedit.

2. *Leopoldus* in partem hæreditatis sortitus terras Alfaticas, natus erat 1371. mortuus 1411. sinè hærede ex *Catharina* conjugè, *Philippi Audacis*, Burgundiæ Ducis filia.

3. *Fridericus Tyrolensis*, dictus de vacua pera, proscriptus à *Sigismundo* Cæsare & Concilio Constantiensi, quod *Joanni* Pontifici 1415. ex urbe Constantiensi clam effugiendo opportunitatem præbuerit, vitâ decessit 1439. de vacua pera nomen habuit, quod bona

bona omnia dissipârit. Hoc ut à se aboleret, in famosum Oeniponti tectum ducenta aureorum millia expendit. Uxor prima *Elisabetha Ruperti* Cæsaris filia, quâ anno 1400. defunctâ in alteram uxorem duxit *Annam* Brunsvicensem, *Friderici IV.* anno 1400. electi, & apud Frideslariam perempti Romanorum Regis filiam 1432. mortuam. Ex qua natus est *Sigismundus* 1427. patris in Comitatu Tyrolensi successor, à *Pio II.* Pontifice ob captum & multis vexatum *Nicolaum Cusanum*, Brixiensem Episcopum, & Ecclesiæ Cardinalem excommunicatus, vivere desiit anno 1496., Comitatu Tyrolensi ad *Maximilianum I.* Imp. devoluto.

Uxor 1. *Eleonora*, *Jacobi I.* Scotiæ Regis filia, anno 1480. defuncta.

Uxor 2. *Catharina Alberti II.* Sax. Ducis filia.

4. *Ernestus* cogn. *Ferreus* in suam partem habuit Styriam & Carinthiam, factus genitor posteriorum omnium Austriæ Ducum. De quo plura gradu sequenti.

Margaretha nupta *Joanni* Luxemburgico Caroli IV. Imp. filio.

Catharina Abbatissa ad S. *Claram* Viennæ.

II.

Ernestus Ferreus Dux Styriæ & Carinthiæ, natus 1377., pugnavit pro *Sigismundo* Cæsare contra Hussitas; obiit in Styria decimo Junii 1424.

D

Ux.

Tem, X. P. Conradi Hertenberger Soc. Jesu

Ux. 1. *Margaretha Bugislai V. Pomeraniæ Ducis filia.*

Uxor 2. *Cimburgis Ziemoriti Massoviæ Ducis filia*, nata ex *Alexandra Ladislai Jagellonis*, Poloniæ Regis filia, ut erat prominentioris labii, hoc quasi signum posteris impressit, obiit 1429. in Cisterc. monasterio Lilienfeld, ubi quiescit.

Liberi ex *Cimburge.*

Fridericus Pacificus Imperator, *Æniponti* natus 1415. 21. Sept.

Albertus IV. cog. Prodigus 1418. natus, mortuus Viennæ 1463.

Ux. 1. *Mathildis Ludovici IV. Com. Palat. filia*, alterius *Ludovici* Comitis *Würtembergensis* vidua. mortua 1482.

Ernestus, Rudolphus, Leopoldus, Alexandra & Anna annos pubertatis non attigerunt.

Margaretha nupta 1431. *Friderico Placido Sax. Electori* obiit 1486.

Catharina 1446. copulata *Carolo I. March. Badensi*, mortua 1493.

III.

Fridericus cognomento *Pacificus*, inter Reges Romanorum hujus nominis quintus, inter Imperatores tertius primam lucem aspexit *Æniponti* 21. Sept. 1415. à morte patris sub tutela patrui, *Friderici Tyrolensis* adolevit. Anno 1440. 2. Feb. Imperator electus, Prædecessores omnes supervixit, anno 1493. 19. Aug. defunctus.

Ux.

Uxor *Eleanora Eduardi* Portugalliæ Regis filia, ducta Romæ 8. Martii 1452. mortua 1467. 1. Sept.

Liberi.

Christophorus, Joannes & Helena in infantia decesserunt.

Maximilianus I. natus 1459. patri in Imperio successit.

Cunegunda nata 1465. nupta *Alberto Sapienti*, Bavariz Ducis 1487. mortuo 1508. marito, monasterium ingressa 1520. Monachii vitam clausit.

IV.

Maximilianus I. natus 1459. in Regem Romanorum 1486. electus, anno 1493. patri successit, 1519. defunctus.

Uxor I. *Maria*, filia & hæres unica *Caroli Audacis*, Burgundiz Ducis, ducta 1477. mortua 16. Martii 1482.

Sponsa secunda *Anna* filia & hæres *Francisci* ultimi minoris Britanniz Ducis, nata 26. Januarii 1476. , ante nuptias rapta à *Carolo VIII.* Gall. Rege.

Uxor 2. *Blanca Maria*, *Galeacii Maria*, Ducis Mediotamentis filia, ducta *Æniponti* 16. Martii 1494. , quæ prolem non dedit, quamvis per annos septendecim in conjugio fuisset. mortua 1511.

Liberi.

Philippus I. Pulcher nat. 22. Junii 1478. dux 1496. *Johannem Ferdinandum* Catholicum filium.

& Monarchiæ Hisp. hæredem, Burgis in Hispania defunctus 1506. 25. Sept. annum agens 28.

Margaretha nat. 1480. bimula desponsata *Carolo VIII.* postea Franciæ Regi, tunc sexenni, educata annis novem in Gallia, unde nupsit & ad *Maximilianum* patrem remissa in Flandriam. Causa videatur in *Chron. Hirschaug.* Trith. ad annum 1491. scilicet quia ut Ducatu minoris Britanniae potiretur, maluit tunc ducere *Annam*, illius Ducatus hæredem. Anno 1497. facto ex Flandria in Hispaniam trajectu nupsit in urbe Burgensi *Joanni* principi Aragonio filio naturali *Ferdinandi Catholici*, quo sub finem ejusdem anni ex febre mortuo, paulo post fetum immaturum masculum enixa est, & in Belgium reversa, 1501. alteras nuptias inivit cum *Philiberto* Sabaudiae Duce, etiam hoc marito sub annum 1508. orbata; Belgium gubernavit annis 23. habito sub tutela *Carolo V.* postea Imperatore, & fixâ sibi Mechliniæ sede, è vita decessit 1532. 30. Nov. corpus, ut jussit, Burgis in Hispania apud fratrem *Philippum* sepultum: Cor in Flandria *Brugis* apud matrem *Mariam*, viscera Mechliniæ reliquit. Epitaphium sibi ipsa fecit Gallicè, quod latinè ita sonat:

Margaris hoc tegitur tumulo clarissima: quæ bis nupta quidem, mansit sed sine labe pudor.

Successit ei ex voluntate *Caroli V.* in Belgii

re-

regimine *Maria*, ejusdem *Caroli* Cæsaris soror, ac vidua *Ludovici* Hungariæ & Bohemiæ Regis, anno 1526. in prælio contra Turcas occisi, vel in palude submersi apud Mohaz in inferiore Hungaria prope quinque Ecclesias.

Franciscus 1481. 2. Sept. natus, eodem anno 23. Decembris iterum obiit. Præter hos reliquit *Maximilianus* filium nothum, *Georgium ab Austria*, Episcopum Leodiensem, qui sedit ab anno 1544. ad 1557.

V.

Philippus I. cog. Pulcher Hispaniarum hæres, natus 22. Junii 1478., desponsatus *Jobanna* Hispaniarum hæredi 1496. obiit Burgis in Hispania 1506. 25. Sept. annos natus 28.

Jobanna uxor inopinatâ mariti morte terri-
ta, in eam insaniam incidit, ut ad extremum usque vitæ diem nunquam amplius mentis compos fuerit, & corpore quamvis valida nonnisi nugis & crepundiis occupata. Decessit autem in Hispania 1554. Filiis *Carolo V. Cæsare*, & *Ferdinando I. Rom. Rege* solenniter parentantibus, hoc Augustæ apud Vindelicos, isto Bruxellis, ubi tunc substit-
terant.

Liberi:

1. *Eleonora* nata Lovanii 1498. uxor ter-
tia *Emmanuelis* Portugalliæ Regis, quo sub
annum 1521. defuncto transit ad alteras nu-
ptias cum *Francisco I. Galliæ Rege* 1530. quo
1547.

1547. defuncto, cum fratre *Carolo R.* 1556. in Hispaniam abiit, ibidem 1558. defuncta.

2. *Carolus* inter Reges Hispaniæ *primus*, inter Imperatores *quintus* natus est Gandavi 1500. 24. Februarii ipso festo S. Mathiæ Ap. succedit avo materno in Monarchia Hispaniæ 1516. electus Imperator 1519, abdicat Bruxellis 1556. obiit 1558.

3. *Elisabeth* vel *Isabella* nata Bruxellis 1501. nupsit *Christierno II.* Daniæ Regi, quocum 1522. in exilium pulsa vitam exiit Gandavi 1525.

4. *Ferdinandus I.* Imperator natus Compluti in Hispania 1503. die decimâ Martii, accipit à fratre *Carolo* Austriam 1521. uxoris Annæ titulo acquirit 1527. Hungariæ & Bohemiæ regna. Creatur Rex Romanorum 1531. Succedit post liberam abdicationem fratri *Carolo* in Imperio 1556. obiit 1564. 24. Julii.

5. *Maria* nata Bruxellis 1505. nupsit *Ludovico II.* Hungariæ & Bohemiæ Regi, quæ in flore ætatis 1526. 29. Augusti in conflictu cum Turcis in palude apud Mohaths submerso, gubernavit post *Margaretham* amitam pro fratre *Carolo* Belgium ab anno 1530, in Hispania 1558. defuncta, quod post fratris *Caroli* abdicationem secuta est cum *Eleonora* sorore, ipsa pariter omnibus se abdicans.

6. *Catharina* filia posthuma nata est in Hispania 1507. desponsata *Joanni III.* Portugaliæ

liæ Regi, quo 1557. mortuo, præfuit regno pro *Sebastiano* nepote usque ad annum 1560. quo ille à Mauris in Africa occisus est. Demum ipsa fatis cessit 1577.

Porro quia per decursum hujus tomi frequens occurret mentio regum Poloniæ & Hungariæ, necessarium duxi, stirpem Regum, qui circa hæc tempora in Polonia flourerunt, subjicere.

STIRPS JAGELLONICA REGUM IN HUNGARIA & POLONIA.

Anno 1382. vivis excesserat prole mare destitutus, *Ludovicus I.* Poloniæ simul & Hungariæ Rex, suæ familiæ postremus, relictis post se 2. filiabus, regnorum hæredibus. Harum natus major *Maria* cum regno Hungariæ obtigit 1386. *Sigisimundo* Marchioni Brandeburgico, postea Imperatori, anno 1391. finè prole defuncta. *Hedvigis* filiarum altera *Wilbelmo* Duci Austriaco pridem destinata, atque in hunc finem Viennæ aliquanto tempore educata, ex voluntate Polonorum in manus convenit *Jagelloni* Lithuanie Duci, dimisso priore sponso, *Wilbelmo* Austriaco, eâ conditione, ut *Jagella*, abjecto gentilismo, Christo cum sua gente nomen daret, & Ducatus Lithuanie hucusque independens & ab omni altiore potestate absolutus, regno Poloniæ accederet. His conditionibus adimpletis, data est *Jagelloni* in uxorem *Hedvigis*.

GRADUS I.

Jagello ex Duce Lithuaniae Rex Poloniae, assumpto in Baptismo *Ladislai* nomine quatuor consequenter habuit uxores, anno 1433 defunctus.

Uxor 1ma *Hedwigis* Poloniae haeres, mortua 1399.

Liberi: *Ladislau* hujus nominis in hac stirpe secundus & *Andreas Casimirus*.

GRADUS II.

Ladislau II. natus 31. Octobris 1424. succedit Patri *Ladislao Jagellonio* anno 1433. in regno Poloniae, vocatus insuper à Palatinis in Hungariam 1440. contra *Ladislau* posthumum, *Alberti* II. Cæsaris filium, eo ipso anno 22. Februarii ex *Elisabetha*, *Sigismundi* Imperatoris filia Comoræ in Hungaria genitum, sed non diu superstes fuit *Ladislau* II. Polon. & Hungariae Rex apud Albam Regalem coronatus 16. Cal. Aug. 1440. nam ab *Eugenio* quarto Pontifice ad nova bella instigatus, dum cum *Amurathe* II. apud *Varnam* in Bulgaria prælio contendit, capite detruncato resecto, & in triumphum per Asiam minorem portato, perijt decimo Novembris 1444. annos nonnisi viginti natus, & nullo adhuc matrimonio ligatus, quanquam *posthum*i mater vidua ipsi ab Hungaris oblata esset.

Andreas Casimirus frater *Ladislai* II. natus 1427. Dux constitutus Lithuaniae, à parte Procerum Bohemorum in regnum vocatus, Rex

Rex Bohemiæ salutatur, contra *Albertum II.* Imp. in Regem coronatum. Sed cæsus à factione *Alberti*, ex Bohemia profugit, mox *Alberto* apud Lusatiae urbem Görlitz conciliatus, regno abstinuit. Occiso interim à Turcis apud Varnam 1444. fratre *Ladislao*, trium annorum interregnum intercessit, antequam in Polonia fratri succederet; controversiâ tandem compositâ, Rex Poloniæ coronatur Cracoviæ 26. Junii 1447. Mortuus anno 1492. 7. Junii.

Uxor *Elisabeth*, *Alberti II.* cæsaris filia, *Ladislai Posthumi* soror, ducta anno 1454, mortua 1505. Ex hoc matrimonio sunt:

1. *Ladislaus* natus 1. Martii 1456. post mortem *Podiebradii* Regis Bohemiæ contra *Matthiam Corvinum* Rex electus & coronatus 1471. 25. Maji, insuper electus Rex Hungariæ 1490. 14. Sept. mortuus 1516. 3. Martii ætatis 61.

2. *S. Casimirus* natus 1458. 3. Oct. ab Hungaris in Regem designatus 1468. contra *Matthiam Corvinum*, mortuus Vilnæ in odore sanctitatis ex tabe 4. Martii 1483, ætatis anno 25. ibidem sepultus.

3. *Joannes Albertus* natus 1459. succedit in regno Poloniæ patri *Andreae Casimiro* 1492, quo tempore fœdus init cum fratre *Ladislao* Bohemiæ & Hungariæ Rege pro mutuo auxilio contra rebelles subditos ferendo. Obiit

iit cælebs apoplexiâ tactus 1501; cum annis ferè novem regnâset.

4. *Alexander* natus 1463. succedit fratri *Joanni Alberto* 1501. in Polonia; ob fractam valetudinem *Sigismundo* fratri regnûm cedere cogitat, piè moritur Vilnæ 1506. 19. Aug. Annos natus 42.

5. *Sigismundus* natus 1467. succedit fratri *Alexandro* in regno Poloniæ 1506. mortuus 1548. Princeps pius & justus, ætatis 82.

6. *Fridericus* natus 1468. Cracoviensis Episcopus, ab *Alexandro VI.* Papa in collegium Cardinalium assumptus.

7. *Hedwvigis* desponsata *Georgio Diviti* inferioris Baviariæ Duci, Academia Ingolstadiensis fundatori, anno 1503. defuncto.

8. *Barbara* nupta *Georgio Diviti vel Barbato* Saxoniae Duci, religionis Catholicæ propugnatori acerrimo, maximè contra invalescentem tunc novellam Lutheri doctrinam, adeò ut filiis hæredibus jam morte præreptis, *Henricum* fratrem Lutherum sectantem exhæredaret, & Cæsarem hæredem testamento scriberet, unde factum, ut *Georgio* mortuo *Henricus frater* ab intestato succederet. Vitam finivit Dux *Georgius* 1539. 17. Aprilis. Uxore *Barbara* jam 1510. 17. Januarii defuncta.

9. *Sophia* nupta anno 1479. *Friderico* Marchioni Brandenburgico, cui peperit *Albertum* Ord.

Ord. Teutonici Magistrum, qui 1525. à fide & ordine defecit.

10. *Elisabeth* desponsata *Friderico* Duci Lig-nicensi.

11. *Anna* uxor *Boleslai* Ducis Pomeraniæ ab anno 1491.

GRADUS III.

Ladislaus, *Casimiri* filius, natus 1456. Rex Boh. & Hungariæ, anno 1516. mortuus, u-xorem primam *Beatricem*, *Matthiæ Hussiadi* viduam repudiat.

Uxor 2da *Anna* nupta 1502. 29. Sept. mortua ex partu 1506. ex hac sunt:

Anna alias *Elisabeth* nata 1503. 23. Julii, nupta 1521. *Ferdinando* primo Cæsari, 1547. 27. Jan. defuncta. Per quam *Ferdinandus* factus est Rex Hung. & Bohemiæ 1527. & *Ludovicus* natus 1506. 1. Maji Rex Hungariæ coronatus 1508. 4. Junii. Rex Bohemiæ 1509. 11. Martii. Perit in bello contra Turcos pugnans apud Mohatsch, suffocatus aquis 29. Aug. 1726. Uxor illi erat *Maria* soror *Caroli* quinti Imperatoris, anno 1521. nupta. Stirpem prosequitur frater *Ladislai* natu minor.

Sigismundus, natus 1467, succedit in regno Poloniæ *Alexandro* fratri 1506. mortuus 1548. cum antea in feudum contulisset Bo-russiam *Alberto* Brandeburgico, qui primus à fide & ordine defecit.

Uxor

Gallias, valedicit Senatui mense Junio 1574;
& nocte intempestâ citatis equis abijt.

Lapsis aliquot mensibus Poloni suum Regem repetunt ex Galliis, & ut tergiversantem cogant, diem quo in Polonia se sistat, designant duodecimam Maji 1575, quâ non comparente, die 15. Julii illum exauthorant, & indictis ad Decembrem novis Varavia comitiis, ad novam electionem progrediuntur.

Pars major Procerum suffragatur *Maximiliano II.*, quem etiam Archiepiscopus Gnesnensis proclamat. Reclamat Palatinus Cracoviæ, *Joannes Kysicka* Pal. Sandomiriæ, & alii non pauci, rati eligendum esse Regem de gente & sanguine Polonorum; quare *Annam Stephani* Augusti Regis defuncti sororem, firmæ ætatis virginem Reginam constituunt, & *Stephanum Bathorium*, Transylvaniæ Principem ei in maritum destinant.

Ineunte anno 1576. pars adversa, missa Viennam legatione, *Maximilianum* pro corolla invitât, renuit ille coronam acceptare, nisi mitigentur conditiones *Valesio* propositas, & filium *Ernestum* in Regem eligendum proponit, qui ducat *Annam*, defuncti Regis sororem: Interea temporis, dum Cæsar diu agit per literas cum Polonis, pars altera Bathorium accelerat, qui præstito juramento *Anna* junctus, Cracoviæ Rex inauguratur 1. Maji 1576. & tenet usque ad 13.
De-

Decemb. 1586, quo cum magna laude oblit.

ANNUS 1440.

Primam lucem aspexit *Fridericus*, *Eniponti* 1415. mense Septembri natus apud patrum cognominem, *Fridericum Tyrolensem*, ubi *Ernestus* pater, Dux Styriae & Carinthiae tunc commorabatur cum Cimburge Jagellonica, conjuge praeegnante.

Mortuo 1414. *Ernesto* Patre, decennistutela committitur patri *Friderico Tyrolensi*, sub quo, adolescentia exacta, jam majorenis Provinciarum regimen adiit anno 1435. quod ut prosperè succederet, DEUM precibus ad vota flexit, peregrinatione in Palestinam anno 1436. suscepta. Anno 1439. ex morte *Alberti* Imperatoris Austriae Ducatu auctus, sequenti anno ejus filium, *Ladislaum Posthumum*, in tutelam recepit, cum vix ante à patre *Friderico* Tyrolensi sive de vacua pera, tutor institutus esset filii sui unici *Sigismundi*. His accessit moles totius Imperii, quando unanimi Electorum Suffragio Francofurti die secundâ Februarii 1440. in Regem Romanorum est electus.

Substitit eo tempore Neostadii in Austria, quando hoc de electione sua nunciū per legatos Septemvirū accepit, nec ante diem 23. Aprilis consensit, quam feriā de liberatione rem ponderasset. Difficultas præcipua in eo erat, quod *Elisabeth Alberti*

II. Imperatoris, nuper defuncti vidua enixa sit filium posthumum *Ladislauum*, Bohemiæ & Hungariæ hæredem die 22. Februarii anno 1440, non convenientibus inter se de futuro Rege regnorum Proceribus. Nam pars Hungarorum in Regem petebant *Ladislauum II.* Poloniæ Regem, *Ladislai I.* Jagellonii filium, qui unà cum regno haberet in conjugem *Elisabetham Alberti II.* Imperatoris viduam. Pars altera Hungarorum pro puero *Ladislao Posthumo* stabant, quem ipso Pentecostes festo, quatuor solummodò menses natum, præsentibus multis Proceribus, apud Albam regalem in Regem coronavit *Dionysius* Strigoniensis Archiepiscopus, postea Cardinalis. Quà coronatione peractâ, *Elisabetha* Regina vidua surreptâ clam ex arce Vicegrad regni coronâ, cum filio posthumo in Austriam ad *Fridericum* Imperatorem, recens electum, profugit.

Interim supervenit ex Polonia *Ladislaus*, à parte Hungarorum posthumum adversâ, in Regem accitus, coronatur eodem anno 17. Julii apud Albam Regalem à *Dionysio* Antistite Strigoniensi, sed invito atque à Polonis cœacto; & cum legitima regni corona nuper per *Elisabetham* posthumi matrem Vienne nam esset translata, Episcopus aliam coronam, de vertice S. *Stephani* desumptam adhibuit; quoad vixit à Polono alienus.

Bohemi in diversa abeuntes mittunt legatos ad *Elisabetham* Posthumam matrem, quid dicant, diem pro electione novi Regis esse statutam, si quid juris ipsa ad regnum habeat, se sistat, & causam pro filio agat. Illa vix natum *Ladislauum Posthumum* legatis ostendit, rogans, ne puerum suo regno privent.

Ternæ erant inter Proceres factiones, prima favet *Ladislao Posthumum*: *Hussitica altera*, Regem puerum averfata, coronam offert *Alberto III. cog. Probo*, Duci Bavarie Monacensi, *Ernesti* Ducis filio; quod apud amitam *Sophiam*, *Wenceslai* Cæsaris secundam conjugem, in aula Bohemica adolevisset, morum & linguæ gentis Bohemicæ gnarus; qui regno tam turbato abstinet, non tam sponte propriâ, quàm literis *Friderici III. Cæsaris* territus. *Factio III.* per legatos *Fridericum III. Cæsarem* invitat, ut tutorio saltem nomine regnum accipiat, imò erant, qui *Ladislao Posthumum* infensi, suadebant, ut abdicatâ pueri tutelâ, seipsum Regem Bohemiæ faciat; quod grande piaculum Cæsar detestatus, id suavit, ut dilatâ ad tempus electione, donec ipse à coronatione Aquisgranensi redierit, eligant ex Proceribus gubernatores, qui regnum interim administrent; quod factum; altero ex parte Catholicorum, altero ex parte Hussitarum pro regni administratione constituto.

E

AN-

Tom. X. P. *Conradi Hertenberger*, Soc. JESU.

ANNUS 1441.

Non diu Duumvirale hoc regimen duravit nam horum administratorum altero paucis post electionem mensibus defuncto, altero item Catholico, incertum an veneno, an suâ morte mox sublato, in solum *Georgium Podiebradium* Pro-Regis potestas confertur, qui sub auspiciis *Ladislai Posthumi* regni curam habeat.

Atque ita *Fridericus* Cæsar, pueri tutor, ab administratione regnorum Bohemiæ & Hungariæ exclusus, solâ Austriâ occupabatur, quam velut avitam hæreditatem puero integram fervaret; maximè cum interea temporis *Elisabeth* *Posthumi* mater, an ex timore, an ex veneno in Jaurinensi arce (*Raab*) visis excesserit, non nisi biennio marito *Alberto* superstes.

ANNUS 1442.

Adulto vere sequentis anni Cæsar *Francofurtum* profectus, octiduo in ea urbe consistit, occurrentibus magno numero vicinarum terrarum Principibus, *Mogono*, *Trevirensi*, *Agrippinensi*, *Palatino*, *Saxone*, *Brandenburgico*, *Jodoco Badensi* & aliis, cum quibus secundo fluvio *Aquisgranum* pro coronatione petiit, regi exceptus *Bacharaci* à *Ludovico* *Palatino*.

In *Renfe* cum ventum esset, ex more antiquo in *Sella lapidea*, pretiosis telis superbe instrata, collocatus, regiam primum Ma-
je-

jestatem circumfuso populo spectandam dedit.

Bonne navi egressus , moras aliquamdiu traxit , donec equi cum reliquo apparatu advenissent , inde Aquisgranum petens , cum multis equitum millibus urbem est ingressus , & die 17. Junii ab Antistite Coloniensi in Regem coronatus. Ex *Basilica Mariana* in curiam reversus Principes solennissimo convivio excepit , non nisi aureâ vel argenteâ suppellectili ad mensam adhibita.

Finitis epulis , dum Dapiferi Principum singularum mensarum vasa , pro suo quisque Domino colligunt , oritur inter reges & Principum ministros , primò jurgium , deinde pugna , multis graviter utrinque vulneratis , quòd hi ex more antiquo pro mensarum suppellectili contendere , illi pro thesauro Imperatoris certarent. Litem diremit Cæsar , singulis Septemviris decreta aliquâ pecuniæ summâ , quæ valorem suppellectilis olim adhiberi solitæ , adæquaret , passus , ejus moris se inscium , vasa domûs suæ ex Austria huc transportasse ad Principes honorandos , non ditandos. *Windeck* in hist. *Sigismundi* Cæsaris cap. 227 , apud *Menschum* Tom. 1.

Perastâ coronatione adverso Rheno Francofurtum repetiit , in sextam hebdomadam ibidem commoratus. Inde Alsaciam profectus , Tigurinos , qui antehac cum cæteris

Helvetis à domo Austriaca defecerant, rursum in fidem recepit, unde mox magnum bellum exarsit, Tigurinis & Austriacis exitiale; cum Tigurini alique finitimi armis coacti in fœdus Helveticum redire cogerentur:

Quo tempore Cæsar ex Austria aberat, *Albertus* frater cum milite collectitio invasit Carnioliam, *Friderico* fratri parentem, sed tentato frustra *labaco*, cum præter prædas alia stipendia militi non penderentur, illi dilapsi Austriam latrociniis infestârunt. Redux bellum ita composuit *Fridericus*, ut *Albertus* acceptis in sustentationem septuaginta coronatorum millibus ad sexennium in Sueviam secederet.

Sub idem tempus *Fridericus* à coronatione reversus, cum ad decem dies Vesunti summis honoribus à *Philippo Bono*, Burgundie Duce, exceptus subsisteret, eidem *Philippo* cessit jus omne, quod imperii nomine in Hollandiam, Seelandiam, Frisiam, ac Brabantiam habebat. *Heuterus* l. 4. rerum Burgund. cap. 9.

ANNUS 1443.

Hoc anno Ducatus Luxemburgicus devolvitur ad *Philippum Bonum*, Burgundie Ducem hoc modo:

Joannes filiorum *Caroli IV.* Imp. nativissimus, *Wenceslai* & *Sigismundi* Cæsarum frater, à patre Marchio Lusatie & Görlitiae constitutus, ex conjugē *Richardæ*, Ducissæ Mecklen-

Mecklenburgica reliquit filiam & hæredem unicam *Elisabetham*, quam *Wenceslaus* exauctoratus Cæsar, interim Luxemburgi hæres factus anno 1409. in secundam Conjugem dedit *Antonio* Burgundiæ & Brabantiae Duci, *Philippi Boni* Burgundiæ Ducis patruo, dotis nomine pollicitus centum viginti florenorum aurcorum millia, dato interim in pignus Ducatu Luxemburgico, donec dicta summa penderetur *Elisabethæ*, sed quia nec *Wenceslaus* Rex Bohemiæ, neque frater ejus *Sigismundus* Cæsar, neque *Wilhelmus* ex Marchionibus Misniæ Dux tertius Saxoniae, qui in conjugem habuit *Annam*, *Alberti II.* Imp. filiam, *Sigismundi* Cæsaris ex filia *Elisabethæ* neptem, prædictam summam persolvissent, cessit *Elisabetha* Görlicensi - Luxemburgica Ducatum Luxemburgicum cum cæteris, quæ apud Belgas possidebat Dominiis, marito suo *Antonio Burgundo*, Brabantiae Duci, & post ejus mortem *Philippo Bono*, ejus nepoti ex fratre *Joanne Intrepido*, servato sibi, dum viveret, usufructu ex Ducatu Luxemburgico.

Immiserat interea *Fridericus III.* Cæsar in possessionem Ducatus Luxemburgici *Wilhelmum*, non Brunsvicensem, ut multi erroneè referunt, sed Saxoniae Ducem, *Alberti II.* Imperatoris generum, quod *Fridericus III.* Cæsar tutor esset nominatus liberorum *Alber-*

et II. Cæsaris & Conjugis ejus *Elisabethæ*, *Sigismundi Cæsaris* filia.

Luxemburgenſes, quodd hanc Ducatus ſui venditionem nunquam ratam habuerint, à *Wilhelmo* Saxoniae Duce perſuaſi, *Elisabetham* Görlicenſi-Luxemburgicam, prodigæ vitæ mulierem, anno 1443. ditione expulerunt, quæ priore marito *Antonio* defuncto, ad alteras nuptias pridem tranſiérat cum *Joanne Ludovici* Bavari Cæsaris ex filio *Alberto* Hollandiæ Comite, nepote, qui *Joannes* nullis majoribus ordinibus ſuſceptis ab anno 1385. Episcopum Leodiensem ſe ferebat uſque ad annum 1418., quo abdicato Episcopatu matrimonium inſit cum effœta *Elisabetha* Görlicenſi-Luxemburgica.

Eadem *Elisabetha* Görlicenſis; jam bis vidua, à *Wilhelmo* Saxone & Luxemburgenſibus ditione 1443. pulſa, Divionem confugit ad *Philippum Bonum*, Burgundiæ Ducem, primi ſui mariti *Antonii* nepotem, & auxilia petiit centra *Wilhelmum* Saxonem.

Philippus novi Imperii cupidus, cum exercitu fines Luxemburgicos ingreditur & inito cum *Wilhelmo* Saxone ſelici conſictu ita ſæmum cum *Wilhelmo* Saxone convenit, ut acceptâ certâ pecuniæ ſummâ porro à Ducatu Luxemburgico abſtineret; decreta item certa portio in annos ſingulos *Elisabetha* Görlicenſi: ſic integrum Ducatûm Luxemburgicum ſibi vindicavit *Philippus Burgundus*,

donec in nepte *Maria* haud multò post devolveretur ad *Maximilianum* Imperatorem cum Belgio universo. *Pontus Heuterus* lib. 4. rerum Burgund. cap. 9.

Denique *Elisabetta*, ne ob alieni teris magnitudinem creditoribus in prædam cederet, Treviros confugit, ubi ærumnosam vitam trahens, privata decessit, ex ditissima inops Principissa, in templo, quod postea Patribus Societatis JESU cessit, sepulta cum hac inscriptione, ut refert *Broverus* ad annum 1443. in annalibus.

Hic pausat illustrissima Domina Elisabeth de Görliz, Bavariæ & Luxemburgensis Ducissa, filia Domini Joannis Ducis de Görliz, Marchionis Brandenburgici, Sigismundi Cæsaris Germani, quæ obit anno 1451. tertio nonas Aug.

ANNUS 1414.

Per illos dies Imperium in Turcos nactus *Amurathes II.* succedit anno 1421 patri *Mahometi I.*, & ne patre minora gereret, à maximis expeditionibus incipit; nam Adrianopoli egressus Byzantium oppugnat, sed à Græcis, tunc fortiter resistantibus, repulsus, arma in Thessaliam transfert, & captâ urbe *Thessalonica*, quàm Veneti ab *Andronico* emerant, frustra Belgradum tentat, Principem tamen Bosnia sub tributum cogit, quem admodum & *Albania* Regulum *Joannem Castriotum*, Scanderbegi patrem, à quo obsides accipit filios quinque, eâ pactâ condi-

tione, ut non circumciderentur; ille pacti immemor, singulos stigmatibus Turcico signat, quatuor ex istis lento veneno extinctis, salvo tamen *Georgio Castrioto*, qui fugâ post dilapsus, paternum Principatum sibi vindicavit.

Milite subinde in Transylvaniam immisso cladem non unam tulit à *Joanne Hunniade* vel *Corvino*, cujus virtutem ita suspexerunt fœderati Principes, ut generale ipsi Imperium in Christianam militiam conferre non dubitarent, quâ ita *Amuratbem* attrivit, ut decem annorum inducias cum Hungaris, interposito utrinque jurejurando pacisceretur. Displicuit ea res in tantum *Eugenio IV.* Pontifici, ut missis Cardinali legato, Hungaros ad nova bella exstimularet, eosque à Sacramento absolveret, quod se, patre universali infcio, cum hoste Christiani nominis pacem pepigissent.

Ladislao etiam Poloniæ Regi, qui simul tunc Hungariæ Regem contra *Posthumum* se ferebat, per literas imperavit, ut quanto citius posset, novum bellum instauraret. Paret hortanti *Ladislao*, & copiis ex Polonia ac vicinis gentibus accersitis, cum valido Hungarorum exercitu in terras Turcorum infunditur, curâ castrorum *Hunniadi* demandatâ cum viginti equitum millibus.

Iter per Valachiam sumptum, transito dein Danubio, in Bulgariam ventum est ad urbem

urbem *Varnam*, inter Ostia Danubii & Constantinopolim ferè mediam, ponto Euxino adsitam.

Amurathes visis tantis Christianorum moliminibus, copias innumeras non tam ex Græcia, quàm vicina Asia convocat, *Genuensibus*, pactâ pecuniâ, naves pro Trajectu suppeditantibus, dum hostis à longè in conspectum se objicit, loca altiora petenda Cardinali Juliano & Regi videbantur, ne circumveniri ab hoste possent.

Contra visum est *Hunniadi*, hostes in plano aggredi, nec timendam Hungaris multitudinem, quòd utriusque gentis robur & animum nôisset. Mane altero *Hunniades* hostem de propinquo spectans, simulque periculi magnitudinem expendens, *Ladislauum* Regem de fuga admonet, Ille serum consilium arguens, pugnam fugæ præfert, justæ causæ confisus.

Dato belli signo, *Amurathes* quindecim equitum millia, qui pugnam provocent, in Christianos immittit. Itum ferocibus in pugnam animis, superior acies Christiana Turcas in fugam convertit, quàm plurimis primo impetu prostratis. Perculit ea res magno metu *Amurathem*, utrúmque exercitum loco editiore spectantem, fugissétque protinus, nisi circumstantes Satrapæ, comprehenso ejus equi freno, ignaviam increpâssent, necem fugienti comminati. Per-

stitit ergo vel invitus , & jussis fortissimis arma sumere , prælium instauravit.

Pugnatum est summâ contentione per plures horas , nunc Hungaris , nunc Turcis victoribus , cadebant hinc & inde innumeri , sed ex Turcis plures : postremò cum novum agmen in Hungaros irruit , illi non tam numero , quàm virtute superati , paulatim pedem referunt. Tunc *Ladislaus* cum agmine Polonorum , ut Barbaros diverteret , & Christianis animum adderet , in collem , ubi *Amurathes* stetit , & in currus undique circumjectos impetum fecit. Ibi nova pugna commissa , & novus pavor barbaro injectus. Trepidatum totis castris nec jam consistendi animus aderat.

Quodsi *Hunniadi* par animus , ac Regi fuisset , & arridenti fortunæ manus dedisset , haud dubium , quin ea dies *Amurathi* vitam & posteris ejus imperium Græciæ abstulisset. Verum ipse , ut primùm cedere Christiana signa vidisset , cum decem mille Hungaris & Valachis ex acie se subtraxit , & insalutato Rege , nutante adhuc victoriâ , fugam arripuit , sortè militaris rei peritus maluit salvare aliquos , quàm perire omnes.

Certè Poloni acceptam eo die cladem *Hunniadis* vecordiæ dederunt. *Hunniades* contra sprete esse sua consilia questus est. In extremo eo conflictu acerrimo Rex *Ladislaus* suæ sorti dimissus , dum fortiter circa hostium

stium munimenta pugnat, equo dejectus, obtruncatus est. Caput ejus hastæ infixum per Græciam & minorem Asiam in signum victoriæ populis ostentatum. Poloni ad unum omnes cæsi: castra à barbaris direpta: qui curruum munitiones tuerentur, necati: Episcopi & Proceres Hungari, qui aderant, et calamitate oppressi.

Cardinalis *Julianus* dum amisso prælio fugiens jam hostes evasisset, Hungarorum perfidiam evadere non potuit; nam cum equum ad stagnum adaquaret, à latrunculis cognitus, spe prædæ pecuniariæ habendæ, occisus est. Accidit infelix hæc pugna Varnensis, ita celebrata, die decimâ Novembris anno 1444.

De numero cæsum non constat, illud exploratum, longè plures ex Turcorum acie occubuisse. Victor *Amurathes* neque hostes fugientes infecutus est, neque gloriabundus inter suos victoriam jactavit, imò tristi vultu recessit, interrogatus propterea, cur victis hostibus non exultaret: *Nollem*, inquit, *hoc modo sæpius vincere*, & Adrianopolim reversus, quæ pro victoria sponderat, vota persolvit. *Aeneas Sylv.* de statu Europæ sub *Friderico* cap. 4.

Illud non prætereundum, quodd in primo hujus pugnæ conflictu, cum jam fugam capessere vellet *Amurathes*, resumpto ad nova prælia animo, pacis aliàs ab Hungaris
Sacra-

‘Sacramento confirmatos articulos è sacco protraxerit, vultuque in cælum verso, chartam manu tenens, nihilque desperans, altè in hæc verba eripuerit:

Christe! si verè DEUS es, qualem tui te venerantur & prædicant, vindica injuriam tibi à tuis Christianis illatam, & unà mihi, dum pacem nuper ita sanctè per tuum nomen ad decennium juratam, modò tam temerè vioiant. Dixit, & re-sumptis viribus vicit.

Crediderant Poloni Regem suum *Ladislauum*, eâ pugnâ, non peremptum, sed inter captivos abductum, ut proptereâ comitiis in tertium annum suspensis, *Casimirum* fratrem *Ladislai*, tunc Lithuanix Ducem, non nisi anno 1447. in Regem Poloniæ assumpserint. Exinde *Amurathes* victor, inconstantiam fortunæ veritus, Imperio in Mahometem, natu majorem filium translato, in Asiam minorem pro privata solitudine recessit.

ANNUS 1445.

Rege *Ladislao* in pugna Varnensi amisso, Hungari pro novo Rege eligendo conveniunt ipsis Calendis Januarii, & pro minorenni *Posthumo Joannem Hunniadem*, Transylvaniæ aliàs Præfectum, Regni administratorem nominant. Ille regimine suscepto, primùm omnium *Ladislauum Posthumum* à *Frederico III.* Imperatore, pueri tutore, repetit, ut apud suos educatus, gentis mores imbiberet, animum populi sibi conciliaret, &

& imminentes turbas suâ præsentia compri-
meret. Coronam item regni, pridem à ma-
tre *Posthumâ* in Austriam translatam sibi re-
stitui postulat.

Cui Cæsar *Fridericus*, suæ curæ puerum
impuberem gravibus de causis à matre sibi
commissum respondet, non videri sibi è sa-
lute reipublicæ fore, *Ladislauum* nondum ma-
tuum in regnum mittere; timenda esse per-
niciosa multorum consilia, nihil pronius fu-
turum, quàm ut Regis juventute pro sua
quisque libidine abutatur.

Hoc responso irritatus *Hunniades*, conti-
nuo duodecim mille equites in Austriam &
Styriam immittit, qui Neostadio, ubi Cæsar
se concluserat, frustra tentato, populabun-
di Provinciam pervagantur, non redituri,
nisi frigus in patria hyberna compulisset.

ANNUS 1446.

Contra hæc Hungarorum irruptiones ut
se armaret *Fridericus* Cæsar, conventum in-
dixit Rackersburgi in Styriâ, & de consen-
su Procerum non contemnendum patriæ mi-
litæ robur collegit, qui in omnem even-
tum præstò essent; idem consilium secuti
Austriaci non unum agmen objecerunt, du-
ctoribus *Ulrico Eizinger*, Buchemio & Lich-
tensteinio, qui excisis latrunculorum recep-
taculis, & innumeris, quos interceperunt,
in furcam actis, Austriam ab omni invasio-
ne insuper servârunt,

A cæde Varnensi nec Turci Hungaros, nec isti Turcos armis laceffivére; sua quemque calamitas domi retinuit. Dies noctesque meditabatur *Hunniades*, qui damna apud Varnam accepta, ulcisceretur. Spem rei bene gerendæ Turcorum quies præbuit; unde vires, atque animum illis defuisse ratus, tempus idoneum existimavit, quo pristinam gloriam recuperaret. Coactis itaque repente copiis, citius Turcos invadere statuit, quàm fama ad *Amuratbem* perveniret.

Consilium hoc Despota Servix, homo vaferrimus, religione neque Christianus, neque Mahometanus, Turcis patefecit. Qui eo nuncio perculsi, *Amuratbem* ex Asia revocant, ut belli molem ipse ferret, quòd filio *Mahometi*, sub gubernatore constituto, non satis fiderent.

Comparato ergo mox exercitu contra Hostem *Amuratbes* progreditur; Jam ultra *Sopbiam* agris Turcorum se infuderat *Hunniades*, & hostiles terras latè populatus, castra posuit in loco *Basilia* nominato. Ad primum adventantis *Amurathis* nuncium, prior ipse pugnam iniit, quàm ab hoste provocaretur. Commisso prælio, anceps diu certamen mansit: quâ parte pugnabat *Hunniades*, fusi hostes terga dedére: haud secus de Hungaris prævaluére Turci, quâ parte exercitus *Amurathes* imperabat. Numero demum superatis Hungaris, cum paucis ex bello profu-
git

git *Hunniades*, emptam multo sanguine victoriam domum retulit *Amuratbes*, qui iram deinde exonerans in *Georgium Castriotum*, sive *Scanderbegum*, nuper Adrianopoli ad paternum Principatum reversum, *Crojam* Albaniae urbem obsidet, ad eò fortiter sua propugnante *Scanderbego*, ut barbarus obsidionem solvere cogeretur; qui in rabiem actus altero anno fortius urbem impetit, videns autem, quòd ut ut potens Monarcha de tantillo Principe triumphare non posset, apoplexiâ tactus interiit die undecimo Februarii 1451, *Scanderbego* fortiter contra Turcos dimicante usque ad annum 1467, quo heroicam animam emisit. *Aeneas Sylv.* cap. 4. de statu Europæ sub *Friderico III.* Imp.

ANNUS 1447. ad 1448.

Hoc demum anno *Casimirus*, *Alberti II.* Cæsaris gener, *Ladislai* Regis ad *Varnam* occisi frater, ex Duce Lithuaniae in Regem Poloniae electus, succedit fratri, coronatus 26. Junii.

Finem item accepit controversia, à multis retro annis agitata, inter Romanos Pontifices, & nationem Germanicam circa jurisdictionem Sedis Apostolicæ in Laicos, Clerum & Ecclesias Germaniæ, quæ mutue conventiones vocantur *concordata Germania* cum Sede Pontificia, Sûntque ab *Eugenio IV.* rata, & à *Nicolao V.* ejus successore, con-

confirmata, quæ videri possunt tomo primo recessuum Imperii nuper Francofurti edito ad annum 1447. à pagina 174. ad 187. utrem brevissimè dicam, Concordata Germanicæ nationis sunt conventio inter *Eugenium IV.*, nec non *Nicolaum V.* Pontifices & *Fridericum III.* Imperatorem facta circa ea, quæ concernunt jura Pontificis, libertatem Episcoporum & Ecclesiarum per Germaniam. Urgebat pridem Basileense Concilium, ut potestas Pontificis Romani restringeretur ad certos limites, verum ipsi Germani ab hac resolutione recedebant, & postquam Concilium Basileense *Eugenio IV.* opposuisset Pseudo-papam *Felicem V.*, amplectebantur neutralitatem, ut neque uni, neque alteri accederent. Tandem hortante *Ænea Sylvio Piccolomini*, qui tamen antea pro Concilio steterat, hæc neutralitas fuit sublata, cum *Fridericus Imp.* adeo ab *Ænea Sylvio* ad partes *Eugenii* flecteretur, ut non tantum *Æneam* miserit Romam, & *Eugenio* promitteret obedientiam, sed etiam post *Eugeni* mortem laboraret, eò disponere *Felicem* Antipapam, ut abdicaret Pontificatum. Atque ita *Fridericus Cæsar* se valde commendavit *Nicolao V.*, qui propterea legatum mittebat in Germaniam pro tollenda omnimodò controversia, quæ tunc nondum omnino erat sublata, & modò 1448. absolutæ.

Continent

Continent autem hæc Concordata quatuor puncta:

1. Ut Papa sibi reservet omnes dignitates Ecclesiasticas, tum Romæ, tum circa Romam ad bidui iter vacantes, cujuscunque hæ sint generis, pro libitu conferendas, loco quod antehac istæ per electionem eorum, qui ex antiquo ad hoc jus habuere, sint collatæ.

2. Concernit electiones ad munia Ecclesiastica, à Papa confirmandas, si sufficiens est novus Episcopus, Canonicus vel Superior in iis monasteriis, quæ immediate à Papa dependent, & habent privilegium electionis Canonice; in quibus uti aliàs factum, agendum est in electione secundum jura ordinaria.

3. Respicit certas dignitates & præbendas, quæ alternatim à Pontifice & earum patronis propriis conferuntur. Ita habet Papa jus sæculares & Ecclesiasticas præbendas conferendi in mensibus Papalibus. Scilicet in Januario, Martio, Majo, Julio, Septembri & Novembri.

4. Agit de Annatis, seu redditibus totius anni Sede Episcopali, vel Abbatiâ vacante, ubi novus Successor tenetur solvere certam pecuniæ summam Datarie vel Camere Apostolicæ.

F

Ejus-

(Tom. X. P. Conradi Hertzenberger, Soc. JESU.

Ejusmodi Annatæ sub *Leone X.* & *Francisco I.* sunt abrogatæ per Gallias, & sub *Sigismundo I.* per Poloniam. Verbo: omnia hæc Concordata Nationis Germanicæ præcipuè eò tendunt, ut electio Episcoporum absolutè maneat penes Collegium Canoniorum, Confirmatio autem pertineat ad Pontificem. Feudalis autem investitura, bona & regalia, quæ ab Imperio dependent, de jure competant Imperatori.

Gravamina Nationis Germanicæ, ex quibus orta est hæc longa controversia, inveniet lector Tomo II. *Freberi* à pagina 675. & sequentibus. Juvabit porro desuper in *Recessibus Imperii* videre acta comitiorum, quæ *Fridericus Cæs.* 1447. *Aschaffenburgi* Mense Junio celebravit.

ANNUS 1449. ad 1450.

Jam trigessimum quartum ætatis annum exegerat *Fridericus Cæsar*, antequàm de nuptiis cogitaret; electâ vel tandem in sponsam *Elëonordâ*, *Eduardi* regis Portugalliæ filiâ, eam solenni legatione sibi expetiit, & sponsalibus per *Æneam Sylvium* de Piccolominiæ familiâ, tunc *Tergestino* Episcopo factis, paulò post duxit. Extat eâ super oratio ejusdem *Sylvii* ad *Alphonsum* Sapientem Neapoli Regem, sponsæ avunculum Tomo II. *Freberi* pag. 27 & altera *Jacobi Motzii* eâdem super re habita, tertia item dicta coram Rege & Sermâ sponsâ.

ANNUS

ANNUS 1451.

Interea temporis dum *Fridericus* iter meditatur in Italiam, tum pro sponsâ honoricè excipiendâ, tum pro coronâ à *Nicolao* Pontifice accipiendâ, veniunt legati Episcopi ex Hungariâ, alii item ex Bohemiâ, qui cum Regem, *Ladislaum Posthumum*, à tutela liberum, sibi expetunt: quibus responsum, Cæsarem in itinere Romano comitem abiturum *Ladislaum*, ex coronatione reduem, se minimè moraturum, quin multoties expetitum *Ladislaum*, liberum à clientelâ abeant. Ita quidem Hungaris & Austriacis responsum: ad Bohemos, qui fortius, etiam iniis interpositis, rem urgebant, missus *Eneas Sylvius*, tunc Cæsari à Secretis, qui fervorâ oratione commonstret, nullo dolo malo juvenem detineri, consultum velle Cæsarem regni incolumitati; inter Bohemiæ Proceres quàm plurimos esse, qui juventutem Regis moderari mereantur, nullum non futurum, qui alteri eam dignitatem collatam invideret; super hæc exhaustum esse Regni ærarium, instruendæ novi Regis aulae suffecturum; quibus verbis deliniti Proceres quievêre.

Hoc obice utcunque remoto, Austriis *Terenbergium* & *Buchemium* præfecit, qui se assente rem administrarent. Ita mense Octobri exeunte, 1451. Neostadio Græcium veris egressus, iter in Italiam suscepit. *Sigismundus*

mundus Busch in historiâ Ducum Styriæ in *Friderico* parte II. pag. 81.

ANNUS 1452.

Erant in comitatu Cæsaris *Ladislaus Posthumus* Hung. & Boh. Rex, *Albertus* frater & innumeri Comites ac Barones. *Nicolaus Lanckmann* de *Valckenstein*, Hipponensis Antistes, qui pro sponsâ petendâ in Lusitaniam missus erat, cum insigni honore exceptus est Lisabonæ, & mense Novembri in duabus prægrandibus navibus cum sponsâ & magno comitatu abiens, 2. Februarii 1452. venit *Pisas*, die 19. ejusdem mensis *Senas*, ubi *Fridericus* cum Cardinalibus & primâ Nobilitate Italicâ ac Germanâ adventanti obviam processit.

Inde itum Romam, cum quinque millium illustrium virorum comitatu, castris noctu ante urbem metatis. 8. Martii pulchro & longo ordine urbem ingrediuntur: occurrunt obviam Cardinales, Archiepiscopi & Senatores, ita progressi veniunt ad castellum *S. Angeli*, & demum ad Vaticanum, ubi Papa ad portam templi sedens, adventantes cum omni humanitate excepit, atque inter cantus in templum induxit. Laudibus absolutis *Nicolaus* Papa *Fridericum* Regem Rom. cum *Ladislao Posthumus* duxit ad destinatum palatium, *Eleonoram* Reginam cum suâ aulâ ad aliud, priori vicinum.

Die

Die nonâ & sequentibus Cæsar & sponsa *Eleonora* cum *Alberto* Duce & *Postumo* visitant limina Apostolorum & alia loca Sacra, tam intra, quàm extra urbis muros, pœniten-tes peccata confessi.

16. Martii, quâ canitur *Salus populi*, feriâ quintâ Papa *Nicolaus Fridericum & Eleonoram* Sacris ritibus connubii fœdere jungit in Vaticano, factis largis per urbem expensis.

Die 19. Martii in Dominica *Latere*, in quam incidit festum divi *Josephi*, Papa divinum officium peragit cum solennibus cæremoniis, Cæsare Evangelium cantante, sub eo Sacro Cæsar cum *Eleonora* regina coronatur cum magno populi jubilo, quodd prîmus augustale diadema in Domum Austriacam intulerit.

Solennitate peractâ cum uxore, *Alberto* fratre, *Postumo* & Nobilium comitatu venit ad castellum *S. Angeli*, ubi pro more prædecessorum novos Equites creat. Inde digressus ad Lateranum Divo *Joanni Baptiste* precibus se commendat, & reversus denuo Equites creat.

Per reliquos dies cum Pontifice & Cardinalibus agit, tum de propriis, tum totius Christianitatis negotiis.

Die 25. Martii *Ladislau* cognatum Hung. & Boh. Regem, summo Pontifici & Sacro Collegio commendat, & in Apuliam profectus, *Alphonsum* Neapolis Regem, Augustæ

avunculum salutavit, *Ladislao* Romæ relicto.

Ibi à Cæna Domini triduanis tenebris devotè celebratis die nono Aprilis ipso Paschatis festo agnus paschalis artificiosè præparatus, à coquis offertur: alius item *Eleonora Augusta*: rursus alius *Alphonso* regi, alius denique in palatio *Alberti* ducis, qui omnes integri, nullo membro fracto mensæ appositi.

16. Aprilis in octava paschæ *Alphonfus* Rex facit grande convivium Optimatibus.

17. Aprilis revertitur Cæsar Romam ad *Ladislauum* & commendatis Pontifici ejus regnis ac terris cum eodem *Ladislao* Bononiam primum, deinde Venetias abit, utrobique summis honoribus exceptus. Ad confinia Venetorum cum venisset, longâ oratione salutatus à Patricio *Quirino*; mox occurrentem habet Ducem ipsum Venetum cum totâ Nobilitate, qui Cæsarem cum omni comitatu in Bucentaurum receptum, secundo *Pado* in urbem induxit.

Eleonora Imperatrix restitit apud avunculum *Alphonsum* usque ad 25. Aprilis, quo die Neapoli discedens abiit Manfredoniam, & die quinto ascendit Montem *Garganum* honori *S. Michaëlis* dicatum, ubi die perquàm festivè inter solennia Missarum celebrato, per aliquot dies substitit Manfredoniæ, & acceptis ab Avunculo Rege duabus navibus,

ear

earum in ascensione Domini conscendens, Venetias perrexit.

Die 18. Maji adventanti *Eleonora* obviam venit Dux Venetus cum omni sua Nobilitate, cum quinque millibus varii generis navibus, & inter tubarum clangorem ex omnibus turribus Augustam in urbem introducit.

Post aliquot dies Cæsar per forum Julii abiens, venit Judenburgum in Styria. Sequitur Imperatrix *Eleonora* cum *Ladislao*, & die undevigesimo Junii advenit Neostadii in Austria, quo in loco sat tuta non fuit propter hostiles Viennensium & Austriacorum excursiones, quod *Utricus* Comes Cilie, & *Utricus Fizingerus* Austrie præfecti, inito cum Hungaris, Bohemis & Moravis sedere, *Friderico* Cæsari aperte adversarentur.

Die 27. Aug. 1452 magno exercitu rebellium adducto, dicti Austrie præfecti Neostadium obsident, & à Cæsare *Friderico Ladislaum Posthumum*, nondum 14. annos natum, è tutela repossunt.

Cæsar ita pressus juvenem per Salzburgerensem & Frisingensem Episcopos in manus tumultuantium tradit, quem Australes cum Viennensibus Viennam deduxerunt decimo Novembris, & Ducem salutârunt.

Hæc *Nicolaus Lanckmann* de *Walckenstein* Episcopus Hipponensis, *Friderici* Cæs. Capellanus, legatione in Portugalliam perfunctus, in libro de coronatione *Friderici*, qui ha-

habetur Tomo secundo *Freberi* à pag. 55.
& seq.

ANNUS 1453. in 1454.

Dum Austria bellis intestinis laborat, Mahometes II, qui patri *Amurathi* novissimè defuncto successit, imperium auspicatur à capite regni Græcorum, Constantinopoli expugnandâ, urbem cum validissimo exercitu terrâ marique aggressus, post bimestrem obsidionem occupat die 29. Maji 1453, quæ tunc fuerat feria tertia post festum Trinitatis. Nulli ætati, sexui aut dignitati partitum à victoribus, *Constantinus Palæologus* à dilabente populo oppressus perlit. Patriarcha in frustra concisus, cives omnes partim cæsi, partim in captivitatem abducti. Templum *Sophie*, *Justiniani I.* Cæsaris opus, toto orbe famosum, Sacrà spoliatum supellectili, ad omnes spurcicias patebat. Ossa Martyrum, quorum plurima erant, objecta canibus. Altaria diruta, templa ipsa vel in Lupanaria, aut equorum stabula conversa. Triduum direptioni datum, quo tempore quidquid feroci militi sibiuit, licuit.

Illud maximè abominabile, quod Judæorum deicidium imitati, Christum in imagine illusum, denuo in crucem suffixerint, quando solutam de cruce Christi Servatoris effigiem, luto conspersam, pedibusque conculcatam iterum inter mille atrocissimas blasphemias eidem cruci affixerunt, ostentui haben-

habentes in castris inter tubas & tympana
Filium Unigenitum magni, veri & terribilis
Dei.

Sic Constantinopolis, à *Constantino Ma-*
gno S. Helene filio ante annos 1181. con-
dita, sub *Constantino Palaeologo*, pariter *Hele-*
ne filio, ad barbaros transiit. *Aeneas Sylv.*
de statu Europæ sub *Friderico* cap. 4.

Ladislaus suis regnis & paterno Austriæ
Ducatu restitutus, totus ex arbitrio *Ulrici*
Comitis Ciliensis, & *Ulrici Eizingeri* pende-
bat, qui Regem juvenem quò vellent, im-
pellebant, rescissis pactis Neostadiensibus,
sub quibus *Ladislaus* è tutela est dimissus;
horum præcipuum erat, ut à Statibus Cæsari
summa refunderetur, quam in *Ladislaum*
ejusque sorores, dum sub tutelâ essent, ex-
pendit; quâ de causâ *Fridericus* plura castra
ex terris *Posthumi* sibi retinuit.

Negant summam perduelles Austriaci,
insatiabilem *Friderici* avaritiam criminantes;
his accedit *Sigismundus* Tyrolensis sibi im-
puberi à *Friderico* tutore gemmas aliæque
pretiosâ ablata questus: vocantur, qui li-
tem dirimant, proximi agnati: *Wilhelmus*
Dux Saxoniz, *Posthumi* Sororius: *Carolus*
Marchio Badensis, qui *Catharinam* *Friderici*
Cæsaris sororem in conjugem habuit, *Albertus*
Brandenburgicus, & quod mirere, *Albertus*
prodigus Cæsaris frater, ausus litis arbitrum
se spondere.

In eo conventu, cui jussu Cæsaris etiam *Æneas Sylvius* interfuit, nihil decisum inter partes, Comite Ciliensi consilia omnia detorqueute; unde majus bellum inter Austrios & Styros effervescebat. Intererat conventui etiam *Hunniades*, qui *Ladislao*, jam sui juris facto, regimen quod pro puero fideliter per Hungariam administrarat, dimissit.

Ladislaus, ut gratum se exhiberet *Hunniadi*, quod regnum sibi à Turcorum invasione servasset, suggestu in magno foro Viennæ apud Carmelitas erecto, aureâ sede sedens, regali indutus purpurâ, ad Principatus honorem eum evexit, dato in proprietatem Comitatu Bistricensi in Transylvaniâ.

Sub hæc *Ulricus* Comes Ciliæ, qui Regem in sua commoda regere videbatur, gratiâ *Ladislai* excidit, artibus *Eizingeri* æmuli è Curia Viennensi pulsus, eo furentis populi odio, ut ne luto & lapidibus impetere-
tur, *Albertus* Marchio Brandeburgicus cum aliquot equitibus ad portam usque urbis securitatem præbuerit. *Æneas Sylvius* de statu Europæ sub *Friderico* cap. 16.

ANNUS 1455.

Toto anno in Ciliâ exulârat relegatus *Ulricus* Comes, sed quàm fœda fuit ejus fuga, tam superbus reditus. Jam anno vix integro elapso, suadentibus Austriæ Proceribus

ribus à *Ladislao* revocatus, cum mille equitibus auro & argento fulgentibus, Viennam rediit, cui extra portas urbis, & Rex ad mille ferme passus obviam exiit, & omnis Nobilitas redeunti est gratulata. Plebs quæ aliàs fugienti lutum & lapides parabat, jam, quæ redeunti transitus fuit, floribus vias instravit.

Eizingerus contrà æmulus, extra Regis gratiam factus, in Castella, quorum plura per Austriam ære sibi comparaverat, recedens, Imperatori, quem graviter offenderat, reconciliatus est; nec multò post ad eò superbi erant, qui *Ladislai* Regis partes sectabantur, ut Suburbia novæ civitatis (*Wienerisch Neustadt*) in quâ Cæsare absente jacebat puerpera Imperatrix, intrare, ipsamque urbem expugnare præsumpserint.

Quod ubi non successit, exustis quæ obtinuerant locis, abiérunt.

Sæpe inter Cæsarem & *Ladislauum* Regem tractata est in cassum concordia, neque enim Comes Ciliæ, dum vixit, è re sua existimavit, unanimes esse Austriæ Principes. *Æneas Sylv.* loco cit.

ANNUS 1456.

Quo tempore Austria litibus scinditur. *Mahometh II.* ad nova bella se comparat; contra hunc barbarum crucem prædicat *Joannes Capistranus*, & multa signatorum millia congregat, duce *Joanne Huniade*. Ut faciliem

lem sibi viam in Hungariam sternat barbarus, adducto ingenti exercitu Belgradum longâ obsidione premit; ut deditionem urgeat, assultum per viginti quatuor continenter horas tentat, ad extremum perfregit machinis priores muros, irrumpunt ejus acies in urbem, cum multorum milium cæde, fortissimè repressi à *Christianis*. Ad extremum vulneratus sub papillâ *Mahometh*, viginti & amplius suorum millibus relictis, noctu sublatis castris turpem fugam arripuit, & postea tentatâ frustra Insulâ Rhodo, turpem animam ejecit *Nicomediæ* die 3. Maji 1481. à Draculâ, Principis Valachiæ fratre, juvene admodum formoso, qui execrandum præposteræ libidinis scelus detestatus, pugione in anum adacto, viam animæ barbaræ ad tartara aperuit, sibi fugâ consulens, Imperatore prostrato.

Neque diu postea *Joannes Hunniades* supervixit, *Semelini* eodem anno 1456. decimo Septembris piè in domino defunctus, apud *Albam Juliam* (*Weissenburg*) in Transylvania sepultus. Antequàm moreretur, Sacrum Viaticum ad se deferri non sustinens, ipse in templum deportari voluit, ut divino epulæ extremum frueretur, tam pius etiam in vitâ, ut spoliis hostium Turcorum Ecclesias per Hungariam ditârit.

Non altis apud Valachos ortus natalibus, experientiâ rei militaris ut nomen perpe-

petuum sibi peperit apud *Christianos*, sic tanto terrori fuit Turcis, ut mulieres *Mahometanæ* solo *Hunniadis* nomine pronuntiato, filios placarent. Uxor illi fuit soror *Zilagi*, potentis inter Hungaros Dynastæ, ex qua duos suscepit filios, *Ladislauum Corvintum*, & *Mathiam* Regem, in quo stirps vix cæpta exspiravit.

Ladislauus Rex auditâ Turcorum apud Belgradum strage, & *Joannis Hunniadis* morte, contra quem *Ulricus* Comes Ciliæ lethale odium fovit, urgente Ciliensi Comite ex Austria in Hungariam abiit, dumque spolia & cadavera Turcorum Rex inspicit, *Ulricus* Ciliensis, velut secundus à Rege, utpote ejus avunculus, jam Hungaris quasi leges præscribit, à *Ladislao Corvino* occiditur in castro regio. Rex eâ morte offensus, dolorem dissimulat, & Budam se confert. Sequuntur Curiam duo filii *Joannis Hunniadis*, quos Rex in carcerem rapi jubet, & *Ladislauum Ulrici* Ciliensis interfectorem, capite plecti. *Mathia* in Austriam ducto, & in carcere aservato. Hac morte Comitatus Ciliensis, quia prole caruit, Comitatus ejus devolvitur ad *Fridericum III.* Cæsarem, Carinthiæ & Styriæ Ducem. *Aeneas Sylvius* de statu Europæ sub *Friderico*.

ANNUS 1457.

Descendit *Fridericus* in Carnioliam, vacantem Ciliæ Comitatum aditurus, insurgit Dy-

Dynastarum nonnemo, qui globo audaculorum collecto, inter nocturnas tenebras Cilejensem arcem ingreditur, nihil sinistri opinante Cæsare, & securè dormiente. Excitatus à suis de somno, repente in arcem Superiorem se confert, ærario & supellectili inter proditoris manus relictis. Eâ in arce octo diebus obsessus latuit, donec metus adventantium copiarum, quas properè Cæsar excierat, prædones profligâisset. *P. Pusch* in hist. Ducum Styriæ parte 2 fol. 85.

Sub eadem tempora *Philippus Bonus Dux Burgundiæ Fridericum* adit magno Nobilium stipatus comitatu, eo fine, ut bellum sacrum contra Turcos suscipiendum suadeat. In Bojariam cum venisset, summis honoribus à gentis Duce est exceptus, quâ super re *Fridericus* æmulatione tactus, Duce non viso, in Austriam abit, missò Cancellario nuntiâns, ulterius ne progrediretur, quod adversâ valetudine correptus, negotiis vacare non posset. Rem interim cum Cancellario agat, recuperatâ sanitate, se Imperii Principes convocaturum, & de Sacrà expeditione acturum. Burgundus: quod res erat, subodoratus, re infectâ, in Belgium revertitur, non semel de pusillanimitate Cæsaris conquestus, cum universam Germaniam, Bohemiam, Austriam, Poloniam, Hungariam armare posset, maximè cum promptè auxilia obtulissent Belgæ, Burgundi, Franci, Itali, Hispani,

Hispani, Angli, Scoti, Dani, Sueci. Pontus
lib. 4. rerum Burgund. cap. 16.

ANNUS 1458.

Hoc anno contra promissam vitæ gratiam jussu *Ladislai* Regis, ob peremptum Comitum Ciliensem capite plectitur *Ladislous Corvinus*; quo sumpto supplicio, *Posthumus* ex Austria in Bohemiam movet, jubens, ut eodem quamprimum captivus abducatur *Mathias Corvinus*, occisi *Ladislai* frater.

Nuptias nempe meditabatur Rex proximè celebrandas cum *Margaretha*, alii *Magdalenam* vocant, *Caroli VII.* Galliarum Regis filiâ, quibus Cæsar etiam *Fridericus* Pragæ se interfuturum sponpondit. Dum Sponsa proximè ex itinere expectatur, Rex Sponsus sub ipso genialium gaudiorum apparatu, cum Sponsæ obviâ ivissent in Octobri Legati cum septingentis equitibus, sive morbo pestifero afflatus, sive, quod plures suspicantur, veneno sublatus, moritur Die 23. Novembris 1458, sepultus in Metropolitana Pragensi, cum jam anno 1453. 28. Oct. in Regem Bohemiæ esset coronatus ab Episcopo Olomucensi.

Antequàm moreretur, vocavit ad se *Georgium Podiebradium*, Regni Gubernatorem, subditis, quàm potuit optimè, ejus curæ commendatis. Illud memorabile, quâ die *Posthumus* obiit, *Mathias Corvinus* ex carcere

re Viennensi Pragæ advenit , à *Podiebradio* sub custodia affervatus. *Æneas Sylv. in Hist. Bohemica*, ubi addit, falsum esse rumorem, quodd ex venenato pomo, à *Podiebradii* uxore porrecto, mortuus sit *Ladislavus Posthumus*.

Anno 1590. cum Regum corpora in Metropolitana Pragensi levarentur , & *Ladislavus Posthumi* corpus à *Rudolpho II.* Cæsare alio loco conderetur, incorruptum repertum est.

ANNUS 1459-

Cum à morte *Ladislavus Posthumi* vacarent Bohemiæ & Hungariæ Regna, nec non Ducatus Austriæ, terrarum Proceres in diversa abiérunt, maximè quodd diversi regna ambirent.

Bohemiæ inhiabant 1. *Albertus* Prodigus, *Friderici* Cæsaris frater. 2. *Sigismundus* Tyrolensis, quodd Nepos esset *Leopoldi III.* cognomento Probi, Austriæ Ducis, ex filio *Friderico*. 3. *Cásmirus* Rex Poloniæ titulo uxoris *Elisabethæ*, quæ soror erat defuncti *Ladislavus Posthumi*. 4. *Wilhelmus* Dux Saxonix, quodd *Annam* sororem alteram, & quidem natum majorem *Posthumi* haberet in uxorem. 5. *Carolus VII.* Rex Franciæ, *Magdalenæ Posthumi* Sponsæ Pater, regnum non jure, sed auro prensabat, spondens omnia regni debita suo ære se soluturum, omniâque à regno alienata recuperaturum, denique nec tributum in annum usque septi-

timum à quoquam exacturum. *Dubravius* lib. 30. Præ his omnibus palmam fert *Podiebradius*, sub *Posthumo* regni gubernator, primus ex Regibus hæreticus.

Georgius Podiebradius, ita à paterna ditione cognominatus, natus est 6. Aprilis 1420, patre *Victorino de Kunstatt*, ex stirpe Comitum Imperii, qui olim de *Berneck & Nidda* dicebantur. Sub *Friderico II.* Imp. translatus in Bohemiam (causam *Theobaldus* refert) mutato nomine maluerunt de *Kunstatt* appellari, successu temporis in plures stirpes abiierunt. In Bohemiâ erant Domini de *Podiebrad & de Kunstatt*: In Moraviâ Domini *Kunæ*; Domini *Heraltii*: In Silesia, Duces Münsterbergici ex *Georgio Podiebradio* Rege descenderunt, quæ stirpes omnes pridem exaruerunt.

Vota Procerum in *Podiebradium* intenderunt, quodd regnum bene pro *Posthumum* annis duodeviginti administrasset; accedit consensus *Calisti III.* Pontificis, si edito juramento fidem Catholicam tueri in animo habeat. Post editum juramentum coronatur Pragæ 7. Maji anno 1459. ab Episcopo Olomucensi & *Wenceslao Crumlovv* administratore Episcopatus Pragensis. .

Anno 1461. Egræ in publico conventu teste *Naucloero* fictè jurat, quia fidem, quam

G

dede-

Tom. X. P. Conradi Hertemberger Soc. J. E. si. .

dederat, non fervavit, ab Huffitico Sacerdote in transversum actus.

1. Jurat, se Romanum Pontificem caput Ecclesiæ agnoscere.

2. Non esse salutem extra Ecclesiam.

3. Promittit, nullam se velle hæresin tueri.

4. Se curaturum, ut ferventur pacta Concilii Basileensis.

Æneas Sylvius sub nomine *Pii II.* Papa factus, ei resistit tanquàm hæretico. *Paulus II.* illum etiam proscribit.

Fridericus III. Imp. 1463. *Victorinum, Henricum & Hincnem*, filios *Podiebradii* Regis, Principes creat; quod *Georgius* Pater eum liberaverit à Viennensibus in arce obsessum.

Matthiæ Corvino 7. Maji 1459. in Regem evecto dat filiam in conjugem: filiarum alteram *Alberto* Principi Misniæ, *Friderici* Saxonix Ducis filio; quæ ne hæresi imbueretur, novennis transfertur in Misniam. Moriens commendat Bohemix in Regem eligendum *Ladislaum Casimiri* Polonix Regis Filium, 15. annos natum.

Decessit ex hydrope 22. Martii 1471. absolutus ab anathemate, quod per legatos à Pontifice petiêrat. Unde nec malè mortuus creditur.

1. Ex bonâ mente, quam extremum ostendit.

2. Quia

2. Quia tumultis Regum illatus in Metropolitanâ S. Viti Pragæ.

Hungari in duas partes scissi, alii *Fridericum* Cæsarem: alii *Matthiam Hunniadem* eligunt.

Villakii factio, quæ *Fridericum* Cæsarem elegit, Missâ legatione regnum ipsi, cum Græcii in Styriâ tunc ageret, concordibus suffragiis offerunt, qui desuper conventum indixit Neostadii in Austriâ, quod Imperatrix etiam interesse posset, quæ partui vicina ibi morabatur. Ipsâ Dominicâ *Latare*, dum in templo divina operaretur *Sigismundus* de *Volckersdorff* Archiepiscopus Salzburgerensis, coram omni populo Hungari Legationem & literas proferunt, paulò post cum jam Regina Hungariæ & Croatia salutata esset Augusta, illa die 22. Martii 1459. peperit *Maximilianum*. Et quia corona regni Hungarici tunc adhuc ab anno 1440. penes *Fridericum* servaretur, eam ipsi imposuerunt. *Nicolaus Lanckmann* de *Valckenstein* Episc. Hipponensis apud *Freberum* Tom. 2. Altera factio Authore *Zylago*, *Matthie Corvini* avunculo, ipsis Calendis Januarii 1459. apud *Budam* convenit.

Cæteris Dynastis jam congregatis, *Zylagus* supervenit cum tredecim equitum millibus & peditum septem, non sine terrore Procerum omnium, quod propter necem Nepotis sui *Ladislai*, *Matthie Corvini* fratris,

acerrimæ ipsi essent curæ regni Baronibus simultates; verebantur enim, ne multitudine suâ, quam adduxit, totum turbaret conventum, ne electio novi Regis ex libertate non succederet, Militiâ in vicinum oppidum *Pest* remissâ, ita affatur Proceres congregatos: tanto stipatus armatorum Comitatu veni, non ut aliquem in Rege assumendo turbem, sed ut unice præsentem moneam, quanta beneficia defuncto nuper *Joanni Hunniadi* debeant, qui depulsis ab Hungariâ Turcis & claris victoriis partis, digna meritis præmia non accepit.

Filiorum alterum *Ladislauum* novissime crudeliter occisum, alterum *Mathiam* in Bohemiâ servari captivum. Possè regni Proceres memoriam *Joannis Hunniade* extollere, *Mathiam* ex captivitate redimere, atque in ejus regni fastigio collocare, quod *Joannes* pater suâ virtute tam heroicè servavit. Nec ferendum, ut extero regia dignitas conferatur: parcere se omnibus, qui in necem *Ladislai* Nepotis quoquo modo consensissent. Regni salutem ob oculos habent, siquem Provinciæ utiliore arbitrentur, nihil ob stare, quò minùs melior eligatur. Fuit res aliquamdiu Anceps, cum Procerum quisque timeret.

Postremò, reconciliatione factâ, *Mathias Corvinus*, annos octo & decem natus, 24. Januarii inter quadraginta virorum millia, qui

Qui medio in Danubio, tum glacie constri-
cto, magni Secreti impatientes, electionis
exitum præstolabantur, Rex proclamatur,
non sinè evidenti humanæ Inconstantia do-
cumento ex duobus adolescentulis, ætate
pene paribus, *Ladislao Posthumo*, & *Matbia*;
quorum alter ex regio folio, dum nuptia-
rum solemnia parat, ad tumulum defertur:
Matbias alter, dum capitale judicium trepi-
dus expectat, ex carcere ad regnum voca-
tur. *Sylvius* de Statu Europæ sub *Frid. III.*
cap. I.

Matbias hunc in modum in Regem Hun-
gariæ electus, non prius è custodia Pragen-
si à *Podiebradio* dimissus est, quàm *Catharinam*
ejus filiam duceret in uxorem. Inde ob-
viantibus gratulabundis ad regni confinia
Hungaris, in regnum deducitur, 1464. apud
Albam regalem in die parasceves corona-
tus.

Tertia lis oritur inter Austriacos circa
Ducatum Austriæ, quem Successorem ve-
lint, an *Fridericum III.* Cæsarem, qui præter
Carinthiam, Styriam & Carnioliam, tanquàm
paternam hæreditatem, etiam Austriæ Du-
catum ab annis viginti nomine *Posthumi*
administraverat; An *Albertum* prodigum,
Friderici fratrem natu minorem, qui terras
Suevico-Alfaticas in portionem habuit.

Pars *Friderici* in regendo torporem ex-
osa, pro *Alberto* sentit. Alij pro *Sigismundo*

Tyrolensi; jura *Friderico* favent, quòd Senior in Familiâ esset, cui ex more antiquo competeret. Res ad bellum intestinum vergit.

ANNUS 1460. ad 1462.

Albertus & *Sigismundus* adversus *Fridericum* juncti, Austriam sibi volunt subigere, quorum studia odoratus *Fridericus* Viennam adire statuit, & accersito *Ludovico*, Bavariae Duce, magni nominis Principe, eò se contulit, Imperatrice sequente. Appropinquantì occurrit omnis populus, *Albertus* quoque & *Sigismundus* sub Nobili Comitatu extra urbem Cæsarem salutant.

Habuit *Albertus* tria circiter equitum millia in armis expedita, quæ non longè à Vienna in quodam colle Imperatori se ostentârunt, & magnum metum venienti incusserunt. Auxit suspicionem *Albertus* frater, qui sæpe ad eos progressus, ac seorsim locutus, insidias Cæsari apparâsse videbatur.

Ferunt ejus militiæ Ducem *Alberto* dixisse: facile, si libet te hodie Viennæ Dominum & Austriæ facio; nam quis prohibet, quo minùs Imperatorem cum suo Comitatu intercipiam, tantum innue, & soluta erit quæstio de Austriæ hæreditate. Victori leges & homines favent.

Subdubitavit aliquantisper *Albertus*, deum respondit: poteram ignoscere, si quod

quod ais, me ignorante fecisses; at mandare turpia non possum.

Postquàm urbem ambo ingressi essent, *Albertus & Sigismundus*, in domo, quæ Pragensis appellatur, simul habitâvere. Imperator privatas civium ædes incoluit. Arx Provincialium nomine custodiebatur. Conspirant *Albertus & Sigismundus* arcem noctu aggredi, & irrumpere. Armatâ ergo manu opus aggressi, jurejurando se obstrinxerunt, non redituros domum, nisi arcem intrâssent.

Adverterunt ista cives, & arreptis armis, præsidium majus arci imposuerunt. Instabat civile bellum & atrox pugna in arce, nec dubium videbatur, quin magno suo malo Principes commissuri prælium essent. Stetit diu res in ancipiti. Civibus arcem tueri, stabile propositum erat, Ducibus, qui arcem intrare jurâssent, turpe visum, re infectâ decedere. Denique sic convenêre Principes, ut ingressi arcem & paululùm immorati, gustato vino, exirent, atque itâ delusa magis, quàm impleta religio est.

Postridie arx de consensu Provincialium in tres partes divisa. Duas accepêre *Albertus & Sigismundus*: reliquam Imperator. Delecti Provinciales, qui lites fraternas dirimant, & summa illis potestas data est. Sed grave judicium contra potentes est. Nobiles & Ecclesiarum capita Im-

peratori favent. Plebs *Albertum* præfert.

Multa erant in *Friderico*, cux hæc mererentur. Corpus egregium, species Imperatore digna, animus sedatus & tranquillius: ingenium perspicax, memoria tenacior, ardens religionis zelus, ingens cupido pacis & otii. In rebus gerendis tardior erat & remissior. Tenacem plerique accusant, & ad rem minus attentum. Id fecere proximi Antecessores, *Albertus II.* & *Sigismundus* Imperatores, quorum prodigalitati comparata cujusvis liberalitas, videri avaritia potest. Cæterum *Fridericus* nec sua profundit, nec aliena diripit, verbis & factis temperans.

Albertus frater longè dissimilis: celer in agendis rebus: belli & gloriæ appetens: periculi contemptor audax, laboris patiens, manu & ingenio promptus: pecunias inter amicos partitur ac profundit. Inter opes pauper, in paupertate dives, nullius rei magis, quàm famæ avarus. *Sylvius* de statu Europæ cap. 16.

Tandem discordes ità inter se conveniunt: *Alberto* data superior Austria: *Sigismundo* Tyrolensi superior Carinthia, inferior Austria Cæsari mansit, sed ità, ut commune omnibus juramentum Viennenses dicerent, & quisque in Palatio Viennensi suam domus partem fortiretur. Ità res triennio mansit,

manſit, mox turbata ab *Alberto*, inquieti animi Principe, qui cauſatus, iniquâ partitione ſe circumventum, & Auſtriam ſegniter à fratre *Friderico* adminiſtratam, Tulnam, Ipſum aliâque inferioris Auſtriæ oppida expugnat, ipſi Viennæ militem admovere auſus. In eo rerum ſtatu nihil omiſit Beſſarion Cardinalis, legatus Pontificius, quo furentem placaret. Ille auxiliis Hungarorum ferocior, acrius in dies inſtabat, donec coactus *Podiebradii* Bohemi minis, diſmiſſâ ſuâ militiâ, cauſam publicis comitiis decernendam committit.

Sub hæc *Fridericus* Imperator, quatuor equitum legionibus ſtipatus, Græciâ in Auſtriam tendit, Metropolim Viennam ingreſſurus. Negant ingreſſum cives, & in tertium diem ab urbe prohibent; poſt triduum repulſam deteſtati, portas ultro venienti cum exercitu reſerant. Supervenit *Albertus* frater & Viennam obſidet. Parte aliâ opportunè ſuppeditas affert ex Bohemiâ *Victorinus*, *Podiebradii* Regis filius, quò Cæſarem & Viennenses obſeſſos erigeret. Sequitur cum octo millibus Rex ipſe *Podiebradius*, & cum *Alberto Prodigio* tranſegit, ut *Fridericum* fratrem liberum ex urbe abire ſineret. Paruit in tantum *Albertus* hortanti, ut fratrem liberum urbe exire ſineret, quin ipſe vel odia poneret, vel cædes & rapinas per Auſtriam omitteret.

Proscriptus eapropter ab Imperio, insuper à Pontifice fulmine Apostolico perculsus, adduci non potuit, ut pacis conditiones amplecteretur. In eâ fratris obstinatione jam incinabat Cæsar, ut totam Austriam *Alberto* cederet, si quot annis certam summam rependere in animo haberet. Ille in capto obstinatus, vel ista respuens, ad nova bella se parat. Sed subito morbo prostratus, Austriam fratri pacifico vel invitus reliquit, & patriam magnis malis exemit, dum 1463. 5. Decembris è vita decessit. *Alberto* extincto, *Sigismundus* Tyrolensis jam mansuetior factus, jus omne in Austriam Cæsari ultro concessit. Vicissim effecit in Curia Romani *Fridericus* Cæsar, ut *Sigismundus* absolveretur ab anathemate, quo à *Pio II.* jam inde ab anno 1450. perstrictus erat, quod *Nicolaum* Cusanum, Episcopum Brixiensem, postea Cardinalem carceri mancipasset, quâ super re videatur prolixè *Freberus* tom. 2. à pag. 177.

ANNUS 1463. ad 1464.

Hoc demum anno *Mathias Corvinus* coronam regni Hungarici, quam armis à *Friderico*. extorquere non potuit, facile persuasus Baradinensi Episcopo tradit, pro summa octoginta aureorum millium, quos aliàs in sustentationem *Ladislai Postumi* expendit. Coronatur *Mathias* apud Albam regalem in cænâ domini 1464.

Sub

Sub idem tempus urget *Pius II.* Papa *Fridericum* Cæsarem & *Matthiam* Hungariæ Regem, ut tentatâ in Bohemiam invasione *Podiebradium* regno exturbent, quodd contra juratam fidem, Hussitarum hæresin apertè contra Catholicos foveat. Cæsar huic bello se subducit, in ordinando & restituendo Austriæ Ducatu, se occupatum causatus. *Matthias* ad obsequia promptus, collecto exercitu in Bohemiam movit, magnâ Moraviæ parte sub potestatem coactâ, bellum in plures annos prosequitur, Moravis, & Silesiacis à Sacramento fidelitatis per Pontificem absolutis. Intermoriente sub hæc *Podiebradio* Rege, *Corvinus* sibi Bohemiam arrogat, & quoad vixit Regis Bohemiæ titulum servavit.

ANNUS 1465. in 1467.

Circa hæc ferè tempora, regnante *Friderico* Cæsare, primùm Europæ innotuit insignis ars *Typographica*, Moguntia inventa, in alias mox urbes translata, ut ortum sit nonnullis dubium, unde illa primùm prodierit; nam alii *Argentina* natam volunt. Quodd *Wimphelingus*, patriâ Selestadiensis in epitome rerum Germanicarum cap. 65. scribat: Anno 1440. *Friderico III.* regnante pæne divinum beneficium collatum est universo orbi à *Joanne Gutenberg Argentinensi*, novo scribendi genere recepto. Is enim primus artem impressoriam

in urbe *Argentinenſi* invenit. Inde *Moguntiam* veniens eandem feliciter complevit.

Petrus Bertius, *Leydenſis* Profeſſor, primam typi originem *Harlemium* in *Hollandiam* trahit, lib. 2. *Geographiæ* c. 9. ſcribens: *Harlemio* artis typographicæ gloria debetur. Ante annos 153. *Laurentius Joannis*, cog. *Æditiuus*, fortè cum in ſuburbano nemore ſpätaretur, cepit faginos cortices in literarum typos conformare; quibus chartæ impreſſis, verſiculum unum atque alterum animigratiâ ducebat. Hoc primum fuit maximæ artis rudimentum. Quod ubi feliciter ſucceſſit, cepit animo altiora magis concipere. Primum omnium atramenti ſcriptorii genus glutinoſus, tenaciùſque excogitavit. Adhibito in conſilium genero ſuo. Inde totos pinâcas characteribus expreſſit. Poſteâ faginas formas plumbeis commutavit; has deinde ſtanneis, quo ſolidior eſſet materiâ. Manſiſſetque diutius tam præclari inventi apud *Harlemenſes* gloria, niſi *Joannes quidam*, ſive, ut fert ſuſpicio, *Fauſtus*, hero ſuo infidus, à quo artem fuerat edoctus, omne typorum choragium involdiſſet, atque primum *Amſtelodamum*, inde *Coloniâ Agrippinâ*, denique *Moguntiacum*, ubi hic trifurciſer ſibi inventionis novæ laudem arrogans, anno 1442. iis iſſis typis, quos hero fuerat ſuffuratus, in lucem edidit *Alexandri Galli* doctrinale. Hi duo ſcriptores apertè pro Patriâ, non pro rei veritate certant.

Hieronymus Oſorius gente *Lufitanus* lib. XI. de rebus *Emmanuelis*, primum typum
à Si-

à Sinis repetit ex antiquissimis temporibus, in libris, inquit, describendis, & rerum memoriâ propagandâ, æneis formis uti solent Sinæ, quarum usus adeò antiquus apud illos est, ut qui primus eam artem excogitarit, ignoretur.

Genebrardus lib. 4. chronici typi originem ex novo orbe trahit, fol. 391. ita scribens: *Addo Themistaneos, quorum urbem, patriam memorid, Castilii in novo orbe occuparunt, typographiæ auctores esse.*

Antonius Campanus Italus dictam artem homini Gallo affingit, hisce versibus.

*Anser Tarpeji custos Jovis, unde quod alis
Constreperes, Gallus decedit, ultor adest.*

*Ultricus Gallus, ne quem poscantur in usum,
Edocuit pennis nil opus esse tuis.*

Error Campani in eo est. Qui primum *Artem Typicam* ex Germaniâ Romam intulit, homo Germanus erat, nomine *Ultricus Haam*, quo nomine deceptus Campanus, artis inventorem credidit esse Gallum, quod *Haam* latine gallum significet. Ut *Wimphelingus* tradit loc. cit.

Diceret aliquid *Bertius* pro suo *Harlemio*, si rem testimonio probaret. Credendum potius *Erasmo Roterodamo*, viro admodum literato, & Hollando, patriarum rerum peritissimo, qui in notis ad epistolam nonam *S. Hieronymi*, quæ est ad *Gerontiam*, cum plura in laudem *Moguntiaë* retulisset, de eâdem

dem urbe ita subjungit: *Huic urbi omnes bonarum literarum studiosi non parum debent, ob egregium illud ac pæne divinum inventum, stanneis typis excudendi libros, quod illic natum affirmant. Trithemius Epist. 48. inter familiares his verbis fidem facit. Ars, quam impressoriam vocant, tempore infantia meæ apud Moguntiam, Metropolim Francorum, inventa, infinita pæne & veterum & novorum volumina quotidie producit in lucem.*

Apertius testimonium subjungit *Typographus Mogunt. in fine Breviaril historiarum Trithemianarum: Impressum & completum est præsens chronicarum opus anno 1515. pridie Margarethæ in famosâ urbe Moguntinâ, hujus artis impressoria inventrice primâ, per Joannem Schæfer, nepotem quondam bonasti viri Joannis Faust, Civis Moguntini, memoratæ artis primarii auctoris; quâ tandem imprimendi artem proprio ingenio excogitare, specularique cepit anno 1450. regnante Friderico III. Imp. præsidente S. Mog. sedâ Domino Theodorico, pincernâ de Erbach Principe electore. Anno 1452. autem perfecit, deduxitque eam in opus imprimendi, operæ tamen, ac multis necessariis adinventionibus Petri Schæfer de Gernsheim Ministri, sui que filii adoptivi, cui etiam filiam suam Christinam Fustlin pro dignâ laborum multarumque adinventionum remuneratione, nuptui dedit. Retinuerunt autem hi duo jam prænominanti Joannes Fusth & Petrus Schæffer barx artem in Secreto omnibus ministris ac familiari-*

liaribus eorum, ne illam quoquo modo manifestarent, jurejurando adstrictis) quoad tandem anno 1462. per eosdem familiares in diversas terrarum provincias divulgata baud parvum jumpsit incrementum.

Manuscriptus autem ita habet: *Hoc urbis nostræ Moguntiaci triumphale perpetuæ laudis est præconium, quod hanc ingeniosam Characterizandi artem non solers Italarum indago, nec multiformis Gallorum scientia, neque celeris Græcorum Sapientia, neque callidum barbarorum ingenium, sed industriosi nobilis urbis Moguntiaci cives. scilicet Joannes Gutenberg, qui cum omnem substantiam suam propter artis difficultatem ferè profudisset, tandem auxilio Joannis Fustb, Joannis Medinbach & aliorum concivium adjutus, rem perfecit. Post quem Gutenberg, qui morabatur zum Jungen, qui usque nunc ejus artis nomine nuncupatur, Petrus Schæffer, ejus gener, artis impressoriæ dilatator extitit.*

Si Joannes Gutenberg subinde nobilis vocatur, est id ratione artis, cujus primus inventor erat. Ex authoribus Romæ Augustinus de civitate & Lactantius, prodierunt à 2. fratribus Germanis impressi anno 1465. In Hollandiâ, primus impressus liber, cui Tit. speculum nostræ salutis.

Qui primus è primo typo prodit Moguntia, editus literis ligneis, fuit omnium vocabulorum Catholicon. literis autem Æneis Moguntia prodit primus omnium liber,
liblia

Biblia latina 1450. Primò Moguntiaë solo *Fausti & Schæferi* nomine prodierunt *Psalmi David.* 1457.

Postea quia multi libri in detrimentum fidelium impressi sunt, ne medicinis venena immiscerentur cavit CC. Trid. ut non imprimantur libri, nisi per Magistrum Palatii, vel alibi per Episcopos, scripturæ, & rerum sacrarum gnaros, approbati divulgentur. Additâ pœnâ pecuniariâ, à Principe vel Re- publ. pro delicti gravitate dictandâ. Quia etiam apud gentiles prohibiti id genus libri, flammis consumpti sunt, ut testantur *Cicero* lib. 1. de natura Deorum. *Livius* lib. 9. deca- de 3. *Seneca* lib. 10. controversiarum.

ANNUS 1468. ad 1469.

In præsentem annum incidit Secunda *Friderici* Cæsaris Romam profectio, ex voto facta, dum aliàs à fratre *Alberto* Viennæ ob- sideretur. De hoc itinere, ubi *Paulo II.* Pontifici innotuit, convocatis Patribus con- sultavit, quâ ratione Cæsar excipiendus es- set, cum hujus rei exemplum, neque ex ullo codice ceremoniarum, neque ex historiis inveniri posset. Aliter enim excipi solet Cæsar, quando coronationem petit, aliter quando privatae rei causâ in urbem venit. Ut ergo talis itineris forma & exemplum ha- beretur, ita conclusum est:

1. Missus

1. Missus ex Secretariorum ordine unus quàm longissimè Cæsari obviam, qui crebrè nuntiis sinè mora Pontifici indicaret, quâ viâ, quòve Comitatu Cæsar veniret.

2. Designati ex quatuor Nationibus Episcopi, & iudices Rotæ duo, qui in occursum proficiscentes, secundæ salutationis officia præstarent.

3. Delecti Cardinalis Ostiensis & alter *S. Eustachii*, qui venienti tertiam salutationem exhiberent, ultra bidui tamen iter ab urbe non progressi.

Post hæc actum de ingressu Cæsaris in urbem, quibus honoribus & ceremoniis excipiendus esset. De viâ, quæ per flammianiam erat, per præmissum Secretarium constabat, cum *Pisauri* in Cæsarem incurreret. Non longè ab urbe Spoletum quatuor Nationum Episcopi obvii venerunt. Duo autem Cardinales sexto ab urbe milliario.

Ipso die adventus quadruplex habita gratulatio à quatuor hominum generibus per intervalla diei & locorum. *Prima* salutatione facta mille passus trans pontem Milvium per Præfectum urbis & Regionum urbis Capita. *Secundam* salutationem præstitit ad ipsum pontem Milvium Episcopus Urbinas, quem sequebantur Subdiaconi omnes: Iudices Rotæ, Clerici Cameræ, Acolyti, Cubicularii, Secretarii, Advocati, Di-

H

plo-

Tom. X. P. Conradi Hertzenberger, Soc. JESU.

plomatum Scriptores & omnis Ordinis per Curiam ministri. *Tertia* salutatio peracta ad medium spatium inter portam & pontem à Quæstore Ærarii, quem magno agmine comitabatur tota Pontificis familia: Toparchæ Romani & Duces belli, præeuntibus Ostiariis & custodibus Pontificiis, his virgas sericas, illis argenteas clavas manu tenentibus. *Quarta & ultima* salutatio facta ante portam urbis à Cardinalibus. Hos cum primum vidisset Cæsar, detecto pileo, singulos apprehensâ manu & dato osculo salutavit.

Ingresso in urbem præstò fuit aureum umbraculum, quo inter sua solennia, uti olim consueverat *Pius II.* sive *Æneas Sylvius*, Romani Cives, per vicos dispositi, hastilibus sustinentes, toto itinere per vices mutarunt. Durarunt ceremoniæ in tertiam noctis horam. Antecedente ergo Sæcularium turbâ innumerâ, & sequente Patrum Collegio cum omni Clero, moveri cæpit hæc pompa, lucentibus undique viis multitudine cereorum, qui certatim accensi, plenum meridiem exhibuerunt in nocte. A portâ per theatrum *Pompeji* itum in Vaticanum. Omnibus utrinque ædibus, aulæis versicoloribus superbè ornatis.

Ad Basilicam *S. Petri* à primis gradibus usque ad summum altare Collegia Religionum, Sacerdotiorumque ad dextram

& sinistram in vestibus sacris disposita erant.

Natalis Domini nox ista fuit, & noctis hora quinta. Pontifex qui constituerat in vestibulo ad portam argenteam Cæsarem expectare, indecorum ratus, nocte jam eousque progressâ, chorum ascendit & matutinum inchoari præcepit, altiori solio residens.

Hunc per media Collegia accedens Imperator, pedem, manum & faciem osculatur, quem Papa allevans & de sede assurgens, in utrumque latus amplectitur, mox in propinquâ sede, inter se Patrésque ad dextram mediâ eum collocans, in sacro officio perrexit. Eo absoluto Cardinales, ad hoc designati, Cæsarem ad altare deducunt, ad cujus aditum ille in genua procidens tam diu perseveravit orans, donec votum Papa solveret, & divinas preces super eum funderet.

Cantant altâ voce duo ex choro: *Elegit eum Dominus, & excelsum fecit præ Regibus terræ.* Respondet totus chorus: *Glorificavit eum in conspectu Regum & non confundetur.* Inde à solio descendens Papa, apprehensi Cæsaris dextrâ paulò ante primum diluculum, Sacrum secundum indixit. Sub eo Cæsar Camisum, stolam albam & pluviale à Cardinalibus sumpsit, & Evangelium lectionis septimæ non in iucundè cantavit, lectionem

ipsam alteri prosequendam relinquens. Sub tertio diei Sacro divinum epulum de manu Papæ accepit & sub umbellâ à templo abiit. Hæc ingressus Cæsaris in urbem, sacræ noctis & diei Natalis Domini celebritas fuit.

Jacobus Piccolomini Card. Papiensis Commentariorum lib. sept. apud *Freberum* Tom. II. pag. 284. *Volaterranus* lib. 23. se hujus pompæ spectatorem fuisse scribit.

Quarto post die, quod à Papa sibi expecterat, in Consistorium venit, ubi præter Patres, quidam Germani Proceres Regis Hungariæ, & Venetorum Legati frequentes aderant, in hunc modum Pontificem per interpretem allocutus:

Summe Pontifex iter hoc meum, non tam ad reddendum Deo votum, quàm ad communem salutem est susceptum. Nôsti clades per hos annos à Turcis acceptas, & quæ nunc imminet, vides. Egerunt Principes proximi, quod potuerunt. Curas eorum & vigilias novimus, non tam quidam illas felices, quàm suo ministerio dignas. Meis quoque conventibus, quos de Germanis Principibus ejus rei causâ plurimos habui, successus non fuit, impedimentis assiduâs utrobique in cassum fuere consilia. Veni propterea ad te, ut quam salutis viam non cerno, si qua hic est, tuo judicio videam. Christianorum summus es Pater. Primam hanc esse curam oportet, proximam meam. Conside in medium, & quid agendum sit, monstra. Ego quæ suaseris, quæque ad rem censueris opportuna, accipiam, libensque jurabo. Ad

Ad hæc Pontifex: consultum desuper satis à prædecessoribus, nescire se, quid modò consuli posset. Rogare autem vicissim, ut si quid ipse attulisset ex Germaniâ, prior proponeret. Cui Cæsar: venisse se non dandi, sed accipiendi consilii causâ. Cum suis tamen in proximo consulturum, & quod visum fuerit, communicaturum.

Inito consilio, respondit Cæsar, nil melius se invenisse, quàm ut *Constantia* conventus Principum indiceretur, ad quem ambo accederent, & reliquos omni diligentia convocarent. Venturum eò, quantum crederet, *Matthiam* Hung. Regem, id quod præfens Legatus ejus sponderet.

Non placuit sententia Papæ ab exemplo præteritorum conventuum, qui passim irriti ceciderant. Denique conventum, ut literæ ad Principes utriusque nomine mitterentur, quibus ad Calendas Novembris anni proximi Legatos Romam mittere rogentur, de ratione tuendæ fidei cum Pontifice acturos. Atque hic postulatum Cæsaris exitus fuit.

Postea, ubi dies continenter septendecim Romæ fuisset, in Germaniam ineunte anno 1469. reversus est. Miris honoribus *Paulus* Papa eum distinxit; cum simul progredereatur, non tulit, nisi ex æquo esset cum Pontifice. Bis illum invisit, pridie Januarii ad capita SS. *Petri* & *Pauli* eum per-

duxit; postridie ad Vaticanum rediens, albo cum equo phalerato donavit; volens utcum in pullo habitu semper fuisset, jam solenniore procederet.

Victum Papa Cesari & comitatui sexcentorum equitum, largissimum præbuit; abeuntem etiam decorum millium aureorum munere est prosecutus, insuper per terras Pontificias liberum deduxit, quod constaret per totum Imperium, Romanorum Pontificum insignem propagatorem ipsum fuisse, nec unquam declinasse ad impiorum consilia. *Hac Cardinalis Papiensis lococit.*

Romæ ex votiua peregrinatione rediit Imperator, tam turbatam invenit Styriam, quam Austriam alias, quando ex coronatione rediit; causa erat, quod Dynastæ ejus Provinciæ, de stipendiis militaribus vel negatis vel nimium protractis queruli, rapinis exercitis & castris expugnatis debitum sibi metipsis vindicaverint. Finis hujus malæ actionis erat decollatio publica auctorum istius seditionis.

ANNUS 1470. ad 1471.

Hoc tumultu composito, nihil non egit *Fridericus*, ut per varia tum Ulmæ, tum Nördlingæ habita Comitia vim aliquam ad Turcos reprimendos sibi ex Imperio compararet. Præcipuus conventus Principum, isque

isque universalis indictus est ad festum *Sancti Georgii* 23. Aprilis apud Ratisbonam 1472. Ubi præter *Fridericum* Cæsarem & quinque Electores innumeri Principes aderant, nec non duo Legati *Pauli II.* Pontificis scilicet *Franciscus Piccolomini*, Cardinalis Senensis, quoddam Germanicam linguam calluisset, & puero educatus in Germaniâ apud Patrum *Aeneam Sylvium*. Alter Legatus Pontificius erat *Joannes Campanus* Episcopus Aprutinus sive de Abruzzo.

Rem, ut gesta est, describit *Augustinus* Patricius *Francisco Piccolomini* Legato, Cardinali Senensi tunc à Secretis, ad *Jacobum* Piccolomini, Cardinalem Papiensem, sui Heri propinquum. Tomo II. *Freberi* pag. 288.

Post captam inquit, à Turcis Constantinopolim, & Græcorum Imperium deletum, sæpe Romani Pontifices & *Fridericus* Cæsar, qui reipublicæ Christianæ gubernacula tenent, conati sunt reliquos nostræ religionis Principes contra sævissimos hostes in arma cogere. Et Cæsar quidem, cum Externi dicto minus parentes viderentur, inter suos Germanos crebros celebravit conventus, ut quantum in se esset, salutem Christianorum consuleretur, nunc Francofordiæ, nunc Ratisbonæ, nunc Norimbergæ, nunc Vientiæ, nunc aliis in locis eos convocans; nec prætermisit interea cæteros Reges ac Prin-

cipes literis ac nuntiis hortari, ut communi consilio expeditionem fumerent in communes hostes.

Pontifices verò Romani, qui per hæc tempora præfuere *Nicolaus V.*, *Calistus III.*, *Pius II.* & *Paulus II.* nunquam destiterunt Christiani orbis Præsides literis & assiduis legationibus hortari, monere, rogare, obsecrare, ut relictis intestinis odiis in religionis ac libertatis nostræ hostes arma converterent.

Nullus est habitus conventus, ad quem non miserint Legatos, Oratores ad singulos Principes sæpe transmissi: Laborantes bello nostri, qui Turcis proximi sunt, consilio, milite, pecuniâ frumentoque adjuti. Pulsi ab hostibus avitis sedibus benignè suscepti, & ad vitam præbita necessaria: classes sæpe in Orientem missæ ad comprimendos hostes, Hungaris (qui murus hætenus Christianæ civitatis fuerunt) magna vis auri data, missi prædicatores ad exhortandos populos: promissa pugnantis æterna præmia, nihil prætermisum, quod illis fieri aut excogitari posset.

Et ut de reliquis taceam, Divus *Pius*, Romanæ sedis perpetuum decus, à Principio sui Pontificatus, indicto Mantuano Conventu & modis omnibus perquisitis, cum nihil succederet, ipse per se, ut nihil intentatum relinqueret, homo morbis annisque contractus

in expeditionem statuit proficisci, non ætati, non dignitati, non valetudini, non vitæ denique suæ parcens; sed peccatis nostris id exigentibus ante nobis subtractus est, & in cælum relatus, quàm ex portu Anconitano in hostes solvere potuisset, sic tanti conatus parvo momento in irritum redacti; sic sæpe magnæ exorsæ telæ, volente Deo, succisæ.

In Germaniâ autem quamvis sæpe bellum in Turcos communi sententiâ decretum sit, siue quòd Cæsar hostili arte impeditus, conventibus rarò interfuerit, siue Principum discordiis, & privatis commodis Republicam impredientibus, nunquam in hostes est itum. Semel tantùm cum Turci Belgradum oppugnarent, excitus populus prædicatorum vocibus tumultuariè in hostes ruit, atque Zelo potius religionis, quàm armis pugnans, solvit obsidionem ac fugavit hostem.

Mahometes verò Turcorum Princeps, fretus nostrorum desidiâ, & continuis victoriis animo elatus, dum nostri tempus longis consultationibus terunt, Peram primò expugnat, Constantinopoli oppositam, deinde protensis viribus Bulgariam, Rasciam, Serviam & quidquid à mari Pontico ad omnem *Savum*, & ab *Ægæo* pelago ad Danubium interiacet, armis, delòque occupat. Sed neque Danubius Valachos, neque *Savus*

H f

Hug-

Hungaros omnino tutatus est; nam & Valachiam partem rapuit, & Hungariam sæpe populationibus afflixit; ex alia parte Peloponnesum, & Græcæ olim Arcem Achajam, Atticam, Bœotiam, Macedoniam; Epirum & Illyrici magnam partem, Lesbum & Cycladas ferè omnes subegit; & in Ponto Synopem ac Trapezuntum, demum anno superiore Eubæam (Nigropontum appellant) expugnavit, magno Venetorum, quibus parabat Insula, & communi Christianorum damno.

Verùm cum neque his contentus; anno ante captam Eubæam ex Bosniâ in Carnos penetrasset, & regionem cædibus, incendiis atque rapinis longè latèque sædasset; *Fridericus* Cæsar, cui ut Duci Austriæ hæreditario jure provinciâ paret, quique prius pro reipublicæ salute tantum sollicitus erat, nunc propriis atque avitis provinciis timens, de subditorum defensione contentius cogitare coactus est. Is cum viribus hostium imparem omnino se esse cognosceret, Germanorum Principum auxilia postulare statuit.

Anno igitur salutis 1471. conventum Principum indixit Ratisbonæ ad 8. Calend. Maji. Is dies Divo *Georgio* Martyri solennis habetur, vocavitque omnes Germaniæ Principes ad eum locum suis literis, de reip. salute cum eis consultaturus. Pontificem
verò

verò summis precibus oravit, ut & ipse aliquem ex sacro Senatu, qui nomine Apostolicæ Sedis in conventu præsideret, Legatum mitteret.

Has dicunt hujus Ratisbonensis conventus fuisse causas. Cæterum qui altiora querunt, & Ecclesiastici & Sæculares, si quando à militiâ vacat, voluptati & otio plerumque incumbunt; molestas ac graves cogitationes raro admittunt; literarum autem & sapientiæ studia attingunt ferè nunquam: omnia igitur Consiliariis credunt, eorumque indicio cuncta geruntur.

Horum nonnulli, qui doctiores sunt, & ingenio atque astutiâ pollent, pro arbitrio omnia vexant, iis gloriosissimum est vocari ad conventus; rogari sententias: consuli à Principibus, & eorum sermones atque responsa, tanquam Delphica oracula haberi; gaudent rerum mutatione, & contentionibus atque discordiis Principum crescunt, procurant assiduò novis artibus, ut Principibus suis libertatem parare videantur, & à Reverentiâ Apostolicæ Sedis (quam durum atque asperum jugum appellant) sed etiam Romani Imperii eos nituntur avertere.

Cogitaverunt igitur, si tales jam pridem Imperium Friderico Cæsari abrogare, illudque, quando alius animo & viribus potentior in Germaniâ non videretur, Georgio Podiebradio, hæretico Bohemorum Regi deferre: reverentiam de-
inde

inde summo Pontifici ejus nomine polliceri, Imperii confirmationem & coronam petere, quæ si modò darentur, Nationi interdicere, ne amplius Romano Pontifici auscultaret. Jamque inter se ac Principes suos diviserant præfecturas, ac munera: hæc ut legitimè fierent, assensum omnium Germaniæ Principum necessariū putabant.

Sperantes itaque si convenirent Principes, facile quæ cogitarent, perfici posse; subtili arte Cæsari persuadent, ut Ratisbonæ Principum Convēntum indicat: ajunt Cæsarem, quoniam spretis Imperii civitatibus in avitis moretur provinciis, omnibus neglectui esse, à nemine venerari; agitari ubique latrocinia, ac totā Germaniā justitiæ formam esse nullam; si ad superiora ascenderet, ut prisca redeat Reverentia, astituros ei omnes Principes, & certatim obsequia exhibituros.

Et quoniam Imperii census ita sunt diminuti, ut inde Cæsar vivere non possit, se jam reperisse vias, quibus facillimè, ut volentibus cunctis ducenta aureorum millia quot annis corraderet. Tentaverat hoc idem Cæsar alias in quibusdam conventibus, quippe proventus Imperii ita minimi sunt, ut vix legationibus suppetant. Sed illi non tam suadebant, ut Cæsari consulerent, quàm ut occasionem nanciscerentur, patrandi, quæ cogitarent.

AN

An his persuasionibus commotus Cæsar conventum indixerit, ut reipublicæ suisve provinciis, quas à Turcis jam devastari videbat, salutem consuleret, illis dijudicandum relinquimus, qui altiora cognoscunt. Certè *Georgii Podiebradii*, Bohemiæ Regis obitus, qui medio tempore accidit, effecit, ut Consiliarierum cogitata efferri non potuerint.

Sunt etiam, qui asserunt, hunc conventum indictum esse ipsius *Georgii* solerti operâ, qui astutiâ suâ id effici posse sperabat, ut decreto omnium Principum ejus absolutio (nam jam pridem extra Ecclesiam propter hæresin fuerat factus) à summo Pontifice impetraretur, etiam ipso permanente in damnatâ opinione. Cæterum in tractatibus ipsius Conventus Cæsar ostendit, rem suam privatam non neglexisse. Romanus autem Pontifex *Paulus II.*, ut & Cæsari & suo officio satisfaceret, Legatum ad conventum mittere statuit.

Sed cum diu inter partes disceptaretur, quænam videretur aptior, *Franciscus* Cardinalis Senensis, *Pii II.* Nepos designatus est. Discessimus ex urbe *Romæ* 15. Cal. Aprilis mediâ ferè Quadragesimâ. Hæc Secretarius Cardinalis *Francisci Piccolomini*, Episcopi Senensis.

Campanus alter ad hunc Conventum Papæ Legatus ita scribit lib. 6. epist. 5. ad eun-

eundem Cardinalem Papiensem, *Jacobum Piccolominium* pag. 293. *Freberi.*

Mireris, quod pauca de rebus Germanicis scribam, præsertim quæ Conventu nostro aguntur. Sed persuade tibi, aut exiguum, aut nihil esse, quod agitur. Multa & magna quæ cogitantur, omnia pendunt in adventum Cæsaris. Frequentia Principum atque Oratorum in dies fit major, sed pars maxima aut domi adhuc manent, aut cognita morâ Cæsaris in itinere substiterunt; omnes tamen, ubi de Cæsare intellexerint, venturi existimantur. Ego Legatum sedis Apostolicæ non desero, inter surdos eloquentiâ tueor. Fama increbuit, Cæsarem jam solvisse & per Danubium adnavigare. Magna est ejus auctoritas in provinciâ undique factis, verum ita magna, ut multum umbræ, non tantum corporis habeat. Si quæris sententiam meam, illud sentio, magnam spem propositam esse nobis, si Cæsar instabit; exiguam, si lentescet, nullam, si tergiversabitur. Idem lib. 6. epist. 15. *Ægrè, lentè, segniter procedunt omnia, nec tamen desperandum, quia procedunt. Cæsar clausis oculis optimo est proposito, nihil tam sonorum, tam strepens, quo illi excitentur. Nihil tam magnum, quod is se facturum non prædicet. Si tam bene olim pugnabit, quam nunc stertit, vicinus &c. Ratisbonæ 28. Julii 1472. Verbo in hoc Conventu apparatus multus erat; fructus nullus; maxime quod plerique Principes inter se essent collisi. Ut *Fridericus Elector Palat.* cum agno *Ludovico Bipontino,**

tine, dicto dem Hunds-Rücken. Dietberus ab Isenburg cum *Adolpho Nassovio* propter sedem Moguntinam. Leodienses cum *Carolo Audace*, Burgundiæ Duce. Videantur insuper Recessus Imperii ad hunc annum.

ANNUS 1473. in 1477.

Irrito hunc in modum Conventu Ratisbonensi, ut *Fridericus* turbulentis istis temporibus laboranti Reipublicæ Christianæ succurreret, alium Conventum egit apud Treviros, omnium ferè celeberrimum. Postquam enim Antistitem Trevirensē cum Senatu per literas de adventu suo certiores fecisset, *Friburgo* Brisgojæ digressus secundo Rheno Moguntiam descendit, & apud Treviros die 28. Septembris advenit cum *Maximiliano* Filio, *Calisto* Ofinanno, *Mahometis II.* Fratre, *Adolpho* Moguntino & innumero Principum comitatu, summis honoribus exceptus tam ab urbe quàm ab urbis Præsule.

Sub idem tempus *Carolus* Audax Dux Burgundiæ, & bello *Geldrico* victor rediit cum magno militum robore urbe appropinquavit. Ità vicini cum essent, exposito obviam invicem facti sunt, medio itinere inter urbem & locum, unde Dux venerat die 7. Octobr. Ad primum Cæsaris conspectum *Carolus* egro descendens, fixo

in terram genu procubuit, quem Cæsar ad osculum assurgentem sublevat.

Cum jam propius urbi imminerent, prodijt obviam *Joannes* ex Marchione Badensi Trevirorum Archiepiscopus cum *Christophoro* Nepote, magnâ nobilium Equitum turmâ stipatus. Burgundus cum Cæsarem in urbem usque profecutus in palatium deduxisset, ipse ad monasterium S. *Maximini*, ubi paratum habebat hospitium, est regressus. *Chronicon* Hollandicæ, quod vestes, ordinem & pompam omnem prolixè describit.

Per dies sequentes actum frequenter de communibus subsidiis contra Turcos ferendis, quanquam alia essent arcana, quæ Cæsari cum *Carolo* Duce clam tractanda videbantur, cujus rei indicium faciebant magna ac prorsus insolita munera, quibus inter se certabant, hæc commemorans *Chronicon* Hollandiæ pretium munerum, quæ *Carolus* dedit, ad bis decies centena aureorum milia effert. Inter hæc non omittebantur mutuæ duorum Principum salutationes. Accedit convivium per omnes latè provincias celebratum, quod *Carolus* Cæsari apud S. *Maximianum* parabat.

Ad mensam primam, cui Cæsar accumbebat, à dextris federunt *Adolphus* Nassovius Moguntinus: *Joannes* ex Marchione Badensi Trevirensis; *Ludovicus* Bourbonius
Leo-

Leodienſis , & *David* Ultrajectenſis Antiſtites.

Ad lævam *Carolus* Dux Burgundiæ: *Maximilianus* Archidux Austriæ, *Stephanus Ludovicus* & *Albertus* Bavarie Duces.

Ad alteram menſam aſſidebant *Georgius* Metenſis Antiſtes, qui frater erat *Joannis* Trevirenſis ex patre *Bernardo* Marchione Badenſi. *Carolus* Marchio Badenſis cum *Chriſtophoro* Filio , *Alberti* Brandeburgici Legatus, *Caliſtus Oſinnus*, *Mahometis II.* Turcorum Imperatoris Germanus, qui capitis vitæque conſervandæ cauſâ, ob fratris, ſibi necem ſtruentis, inſidias domo profugus Romam confugit, ubi juffu *Caliſti III.* Pontificis Baptizatus, *Caliſtus Oſinnus* nominatus eſt, cùm aliàs ſuâ Turcicâ appellatione *Calepinus* vocaretur. Hic poſtea in Germaniam translatus familiaris erat *Friderico III.* Imperatori, à quo Regiè donatus, ac redditibus annuis proviſus, in Austriâ pluribus annis vixit. Ut teſtatur *Cuſpinianus* in *Friderico III.* & *Arnoldus* de Lalain Præpoſitus Brugenſis in Flandriâ apud *Freherum* Tom. II. pag. 303. qui hiſce rebus inter *Fridericum* Cæſ. & *Carolum* Ducem apud Trevirum actis interfuît.

Hugo & *Ulricus* Comites Montfortii, *Idolphus* & *Philippus* Naſſovii, *Jacobus* Comes Hohenzolleranus, & *Craſto* de Hohenſe.

I

Ter-

Tom. X. P. *Conradi Hertemberger*, Soc. JESU.

Tertiam mensam occupabant tum Germanorum, tum Belgarum præcipui quique Proceres. *Albertus* Marchio Badensis, Legatus *Sigismundi* Tyrolensis, Austriæ Ducis, *Otto* Hennebergicus, summæ ædis apud Treviros Præpositus &c.

Fercula inferebant *Joannes* Dux Cliviæ, Comes Ravensteinius, *Joannes* Comes de Marcka, *Engelbertus Nassovius*, Comes Salmensis, *Egmondanus* &c. Hæc præambula fuerunt. Alia transeo. Nunc, quod res erat, attingo.

Agebat hoc *Fridericus* Cæsar, ut filiam unicam & hæredem provinciarum *Carolus* desponsaret filio *Maximiliano*, paulò post in Imperio Successori tunc annum agentis ætatis decimum quintum; annuit faciliè Burgundus, eâ conditione, si revocatâ veteri dignitate, Rex Burgundiæ nominaretur, & si accepto auro, actionem, quæ sibi, Imperii nomine, in quatuor Belgarum Episcopales ditiones competeat, ejurasset, easque novo regno Burgundico conjunxisset. Erant autem istæ ditiones: Ultrajectensis, Leodiensis, Cameracensis & Tornacensis.

Porro petebat *Carolus* Burgundus à Cæsare, ut Legatus Imperii nominaretur, ad Imperium tacitè anhelans. Spopondit se omnia facturum Imperator, ubi filius suus *Maximilianus* Mariam Burgundam in conjugem consecutus esset. Animus ad summa elatus,

elatus, eò *Carolus* Audacem duxit, ut *Maximilianus* & *Maria* verbis ac scripto matrimonium pro futuro irrefragabili fide intertestarentur. Sed & ipse *Carolus* Burgundus spem *Maximiliano* fecerat, se eum generum brevi asciturum, si tamen secretò statuerit, filiam aliquot adhuc annis innuptam servare.

Hæc dum fiunt, parantur Trevis, quæ ad novum Burgundiæ Regem necessaria videbantur, corona, sceptrum, militare signum, vestis regia, & cætera ornamenta. Erectus visebatur in templo Divæ Virginis Imperatorius thronus, ac paucis infra hunc gradibus thronus Regius, uterque Sericâ veste, auro mixto textus, ex utroque etiam latere sedes Procerum magnificè ornatae conspiciebantur. Qui Regem inungeret lectus est *Georgius* ex Marchionibus Badensisbus Antistes Metensis.

Hanc dignitatem invidebat *Carolo* Burgundo *Ludovicus* Rex Francorum, clam Imperatori scribens, non eum esse *Caroli Audacis* animum, ut Burgundiæ terminis contentus acquiesceret, sed ad ipsum Imperii fastigium illum aspirare; videret proinde, ne hominis ambitionem nutriret, & è cliente patronum faceret.

Imperator naturâ suspiciosus, eò magis Regis Franciæ verbis credidit, quòd non ita pridem Dux *Carolus* Imperii Vicariatum

ambiêrit, ac ditissimæ supellectilis ostentatione, argenteorum, aureorúmque vasorum, pretiosissimis lapidibus micantium exhibitione, quibuscum Cæsaris supellex ne comparari quidem poterat, quodammodo sibi pauperiem, sustinendo Imperii nomine indignam, exprobrârit, ut proinde *Maximiliano* Filio Imperii successionem præripere velle videretur.

Ex hac levi suspitione rejecta est in aliud tempus *Caroli* Ducis coronatio, eoque non salutato, qui post biduum coronâ se regiâ redimiri speraverat, Coloniam discessit, unde ludibrio se habitum Dux ratus, tantum odium in Cæsarem concepit, ut si diuturnior vita contigisset, nunquam *Maximiliano* Filiam *Mariam* dedisset. *Pontus Heuterus* lib. 5. rerum Burgund. cap. 8.

Per eos dies cum ærario exhausto, vix haberet *Rupertus* ex Ducibus Baviariæ Elector Coloniensis, unde Electoralem dignitatem sustineret, opem primùm & subsidia à Clero petit, his suam inopiam contestantibus, Patriæ Nobiles sollicitat, & tributa exigit, his quoque suam tenuitatem causantibus, fratris sui *Friderici* Electoris Palatini auxilia implorat, cujus copiis adjutus, oppida & arces oppignoratas bello repetit, & repugnantes expugnat; inde Nobiles irritati cum oppidanis in fœdus coeunt, ac vim vi repellunt. Clerus præsentem Archidiœceseos

fecos perniciem prospiciens, anno 1473. *Hermannum*, Hassiæ Landgravium adsciscit, eum Antistitem se facturum pollicitus, si fortiter *Rupertum* represserit. Id quod ille fecit.

Rupertus ad angustias redactus à *Carolo* Burgundo opem flagitat & armatum in diocesi. trahit. Colonia instans periculum verita, majoribus se munit præsiidiis, sed *Carolus* Burgundus, relicta Colonia, *Novesium* obsidet, irritò tamen conatu, quod *Hermannus* administrator vim omnem propulset, donec post unius propè anni intervallum *Fridericus* Imperator, cum valido exercitu superveniens, Burgundum obsidione cedere cogeret, qui propterea facile auxilia attulit, tum quòd orbis imperium meditatus, iter facile sibi in Germaniam aperiret, tum quòd à *Ruperto* in Protectorem & Advocatum suæ Ecclesiæ esset assumptus.

Hanc Burgundi mentem Principes Imperii subodorati, prompta contra *Carolum* auxilia cum *Friderico* Cæsare tulerunt. Ne res ad decretorium certamen veniret, tacite Pax inita est inter Cæsarem & *Carolum* Burgundum operâ Legati Pontificii, causâ *Ruperti* Antistitis Colonienfis judicio Sedis Apostolicæ remissa anno 1475.

Inde bellum *Carolo* ob violatum Luxemburgicum Ducatum cum *Renato* Lotharingiæ Duce, quod excipit mox aliud cum Helve-

tis, à quibus *Carolus* 1476. ferè ad internæ cionem cæsus est. . His nihil territus Dux Burgundus, alium 60. millium exercitum adducit in Comitatum Burgundiæ contra Helvetos, quibuscum pugnabat Renatus Lotharingus, omnibus suis ditionibus à *Carolo* exutus. Fit rursus atrox pugna cum fœderatis, *Carolus* denuo victus fugit, relictis castris cum opimis spoliis, quæ Helvetis cesserunt. Ajunt eo prælio triginta Burgundionum millia occubuisse anno 1476. prope Murtum.

Auditâ hac Burgundionum & Belgarum strage, Lotharingi sensim, abjecto *Carolo Burgundo*, ad Ducem suum *Renatum* redeunt. *Renatus*, qui hætenus cum fœderatis Helvetis pugnavit, eos faciliè in sua stipendia traxit, ære *Ludovici* Galliarum Regis adjutus. Soluta ergo stipendio fœderatos confestim in Lotharingiam duxit, castris ad fanum S. *Nicolai* positis, quod Burgundi tenebant. Loco mox capto iterum sævitum in Burgundos. *Carolus Burgundus* interim hæc edoctus, Nancæum mediâ hyeme obsidet, superveniunt Burgundis à tergo fœderati ipso festo tribus Regibus Satro, pugnatur magnis utrinque viribus, victis denuo Burgundis, Dux *Carolus* hoc modo interiit: motus exercitus sui dissipatione, cum frustra ordines retinere, & fugam sistere conaretur, ad fanum *Joannis Rhodii* haud procul Nancæo

cæo pervenit, & obvium torrentem saltu transire tentans, in amnem incidit, insequuntur hostes, ignari, quis esset, ex his *Claudius Beaumontius* Nobilis Lotharingus, inter pedites militans, equi jacentis clunes iteratò bipenni verberat, & ducem lorica & armis gravem, frustra surgere conatum, repetitis sæpe ictibus eodem in loco jacentem mactat.

Superveniunt Germani pedites, ignoto cadaveri arma & vestes detrahunt, tribus in corpore ex bipenni repertis vulneribus, uno in dextero capitis tempore, ab aure usque ad dentes penetrante, altero in dextro femore, tertio infra tergum. Haud procul ab eo postrati jacere Rubemprous & pauci alii Ducis familiares. Tertio à pugna die, qui interfectorum corpora scrutabantur, inter alia Ducis *Caroli* corpus protrahunt, ita à vulneribus horridum, ut vix agnosceretur.

Victor Renatus, Dux Lotharingæ Nancæi in primariâ urbis Ecclesiâ, Divo *Georgio* consecratâ, honorificè eum sepelivit. Postea *Carolus Quintus* Imperator, *Caroli Audacis* Nepos, ossa Luxemburgum transtulit, unde ab *Eleonora*, *Caroli V.* Sorore rursus ad Flandros transportata, Brugis in Choro templi Divæ Virginis, in sepulchro *Mariæ* Filiae sunt recondita. Vixerat Dux *Carolus* annis quatuor supra quadraginta, mense uno, diebus

viginti quinque, prostratus Nonis Januarii
1477. *Freberus* Tom. 3. de bello Helvético
lib. 1. sub finem. *Pontus* lib. 5. rerum
Burgundicarum cap. 14. & 15.

SCHEMA BREVE
GENEALOGIÆ CAROLI
AUDACIS.

I.

Joannes Valesius ex Duce Normanniæ
Rex Francorum obiit 1364.

Uxor: *Bona* Luxemburgica *Joannis* cæci
Bohemiæ Regis Filia, *Caroli IV.* Cæs. Soror.

Liberi Carolus V. post Patrem Rex Fran-
ciæ † 1380.

Ludovicus Dux Andegavenfis, à *Joanna*
Reginâ Neapolitanâ in Regem adoptatus,
obiit 1384.

Joannes Dux Biturigum.

Philippus Audax vivente patre Dux Tu-
ronensium.

II.

Philippus Audax natus 1334. Patre *Jo-*
anne Valesio tunc Normanniæ Duce postea
Francorum Rege: Matre *Bona* Luxemb.
patris testamento Dux Burgundiæ destina-
tus anno 1364, à Fratre *Carolo V.* Rege in
Ducatum Burgundiæ immissus 1464. eâ con-
ditione, ut si prolem marem ex legitimâ
uxore

uxore non haberet, Ducatus Burgundiæ ad Francorum regnum iterum reverteretur, exclusis à jure Successionis Filiabus. Anno 1366. mense Majo à Statibus Burgundiæ festivè est receptus. Mortuus ex febre apud Halas Deiparæ prope Bruxellas 6. Cal. Maji 1404. Corpus Divione in Burgundici Ducatus Metropoli tumulatum.

Uxor Margaretha Ludovici III. Malani, Flandriæ Comitis filia & hæres unica. Mortua ex apoplexiâ Atrehati 16. Cal. Sept. 1405. Infulis sepulta. Per hanc accessit liberis Flandria, Mechlinia, Antverpia Comitatus liber Burgundiæ, Franche Comté, & Artesia.

Liberi: Joannes Intrepidus..

Antonius Dux Brabantiae & Limburgi occubuit in prælio Azincurtiano anno 1415.

Philippus Comes de Nevers & Rethel periit cum fratre Antonio in eadem pugna 1415.

III.

Joannes intrepidus Dux Burgundiæ, Comes Flandriæ & Artesiæ natus est Divione 29. Maji 1371. è sacro fonte levatus à patruo Joanne Biturigum Duce. Annos 14. natus duxit Margaretham Alberti Bavari, Comitis Hollandiæ filiam. Annum agens vigesimum quintum anno 1396. cum Sigismundo Imperatore pugnavit apud Nicopolim in Bulgariâ contra Bajazetem, à quo captus

cum aliis viginti quinque viris illustribus ductus est in urbem Bursam, Bithyniæ caput, ubi spe lytri in carcere detentus, solutâ per Venetos & Genuenses magnâ aurî summâ dimissus est, Parisios reversus Mense Martio 1397. Crudeliter occisus, perfidiâ *Caroli VII.* Delphini 3. Idus Sept. Montera-vii 1419. ætatis suæ quadragesimo octavo.

Liberi: Philippus Bonus Dux Burgundiæ, & filia plures.

IV.

Philippus Bonus filius unicus *Joannis* intrepidi natus Divione anno 1395. undec. Cal. Julii, Instituit Ordinem Aurei velleris, mortuus Brugis in Flandriâ 1467. Mense Julio, ubi quiescit in superbo Mausoleo.

Uxor I. Michaëla Caroli VI. Francorum Regis Filia, quam duxit annos 15. natus. Hæc sterilis obiit.

Uxor II. Bona, patruî sui *Philippi* Burgundi vidua, quæ etiam finè liberis susceptis è vivis abiit.

Uxor III. Isabella Filia *Joannis* Regis Luitaniæ, illegitimo thoro suscepti, genita ex *Philippâ Joannis* Lancastriæ Ducis filia, quæ tres peperit filios. mortua 1473.

Liberi. Antonius & Jodocus infantes decesserunt.

Carolus Audax vel *pugnax* hæres unicus vivente Patre Comes Charoloi vocatus.

Ex

Ex concubinis innumeras proles habuit
Philippus.

V.

Carolus Audax ex Matre *Isabellâ* Lusitana natus Divione 4. Idus Nov. 1433., Comes *Charoloi*, qui fines Burgundiæ & Bourboniæ attingit, est nominatus, quo titulo usus est usque ad mortem patris. Vix bimulus Gandavum pro educatione missus, anno ætatis octavo linguam latinam exosus, avidè legit veterum historias Gallicè translatas. Succedit patri *Philippo* 1467. occumbit apud Nancæum 1477.

Uxor *Ima Catharina Caroli VI.* Galliæ Regis Filia, quæ intacta decessit.

Uxor *Ida Isabella Caroli I. Bourbonii* Filia, genita ex *Agnete Burgundâ Philippi Boni* Sorore; hanc amitæ suæ filiam, ut duceret *Carolus Audax*, dispensatio *Nicolai V.* Papæ intervenit. Obiit *Isabella* Bruxellis, vivente adhuc *Philippo Bono*.

Uxor *Ilia Margaretha* Filia *Richardi Ducis Eboracensis*, qui fratrem habuit *Eduardum Quartum* Angliæ Regem, hæc prolem non dedit.

Marito diu superstes vidua vixit *Gandavi* cum *Mariâ Privignâ*, extremis annis *Mechliniæ* resedit, ubi *Grandæva* obiit 1503.

Liberi: Filia & hæres unica *Mariâ*, genita ex *Isabellâ Bourboniâ*.

VI.

VI.

Maria Burgunda nata *Bruxellis* Idibus Feb. anno 1457. desponsata *Maximiliano* Austriaco, postea Imperatori anno 1473. apud *Treviros*, ducta in uxorem *Gandavi* 18. Aug. 1477. Inter venandum equo delapsa obiit 17. Martii 1482. *Ætatis* annorum sex & viginti. Relictis post se duobus liberis *Philippo Pulchro* & *Margarethâ*.

Comperta *Caroli* Audacis morte, nihil non egit *Ludovicus XI.* Rex Galliarum, ut *Mariam* hæredem filio suo *Carolo* tunc octenni desponsaret, missis quaquaversum per *Belgium* Legatis, qui terrarum illarum Proceres, quâ auro, quâ promissis ad partes Regis flecterent, ut vel in nuptias has consentirent, vel ipsam *Mariam* quocunque astu interceptam, in Gallias ducerent. Quod si recusaverint, minatur rupturum se inducias, quas anno 1475. 13. Nov. ad novem annos cum *Carolo Audace* pepigerat, & bellicis motibus *Maria* Provincias everfurum.

Gandavum quidem misit *Oliverium* barbæ-tonforem suum, haud procul ab illâ urbe in vilipago natum, addito Comitis titulo, ut quod se facturum promiserat, opere exequeretur promiserat enim Regi se populum *Gandensem* totamque *Flandriam* cum *Mariâ* Ducissâ in manus Regis traditurum.

Olive-

Oliverius Gandavi in conspectum *Mariae* Ducissæ & Procerum admissus, literas Regis exhibet, & quæ secretiora mandata habet, remotis Proceribus coram solâ Ducissâ audiri petit. Irrisus propterea à Statibus ac fermé ad expositionem secretæ legationis coactus, parùm abfuit, ne à plebe Gandensi, rei indignitate commotâ, homo vilis, omnibûsque notus, violaretur. Unde sibi timens, urbe clam egressus, Tornacum venit; quæ urbs tunc libera, nec Burgundici, nec *Francici* juris erat, quanquam ad Francos magis inclinaret, & gnarus quòd urbs ista ad confinia Flandriæ & Hannoniæ sita, utrique Provinciæ detrimenta magna inferre posset, si Regium Præsidium admitteret, milites, quos hunc in finem apud fanum *S. Quintini* reliquerat, clam Torcacum vocat, qui munimento, quod ante portam erat, transsenso urbem ingrediuntur, populo nihil se movente, Magistratu contrà factum istud ægerrimè ferente. *Pontus* lib. 1. rerum Austriacarum cap. 2.

Contra hæc Gallorum molimina Provinciarum Proceres inito Consilio Legatos Viennam dirigunt, qui *Maximilianum* jam ab anno 1473. apud Treviros cum *Mariâ* desponsatum, ad conjugium incundum Gandavum invitent. *Maximilianus*, nihil moratus 17. Augusti Gandavi Sponsam salutatur, & quod omnia jam parata essent, insequenti die

Hic à Lignæo persuasus, *Divionem*, quæ Ducatûs caput est, proficiscitur, idque efficit, ut non solum urbs *Divio*, sed universa Provincia cum parte Comitatus Liberi Burgundiæ ad Regem *Ludovicum* deficeret hoc modo.

Comes Lignæus, rei bellicæ istis in locis præfectus cum 400. Lanceariis militibus in Burgundiæ fines progressus, *Ambosum* Briennæ comitem expectat cum 300. equitibus. Mittit *Divionem* Legatos, qui Regis nomine ad colloquium admitti peterent à Senatu. Consentit Senatus, sed ita, ut Lignæus non nisi cum Ordinario Comitatu ingrediatur. Supervenit Lignæus, cædem *Audacis* certam facit, ac petit, ut *Ludovicum* Regem in Ducatum & Comitatum admittant, quod hæ terræ à Regno Galliarum aliàs essent avulsæ, eâ conditione, ut si hæres masculus non superesset, regno iterum jungerentur. Respondit Senatus, filiam hæredem *Audaci* superesse *Mariam*, monstratque exemplo *Joannis Valesii* Galliæ Regis, quod jure materno habuerit Burgundiæ Ducatum, Comitatum autem Burgundiæ nunquam juris Gallici fuisse ajunt, & sæpe ad utrumque sexum, morte interveniente devolutum. Neutram ditionem legi Salicæ subjectam. Hoc ex Francorum annalibus demonstrari posse.

His

His rationibus Lignæus à Senatu victus, cum, quò se verteret, nesciret, subito ex arena Consilium capit, & re fictâ fit voti compos.

Constare sibi ait, vicinos Germanos Burgundiæ imminere, Regi *Ludovico* jure sanguinis providendum, ne cognatæ *Maria* ditiones ab exteris occupentur. Post varias disceptationes quidam potentiores viro Gallico & promissis victi, alii milite presenti territi, recepto in urbem Præsidio Gallico, *Divionem* Regi *Ludovico* cedunt. Urbem Provinciæ caput sequitur pars major Ducatus.

Inde Lignæus mox cum militiâ digressus, sub potestatem cogit *Auxerne Masconis* & *Charoloy* Comitatus, tanquam appendices Burgundiæ Ducatus.

Dum hæc in Burgundiâ aguntur, Rex *Ludovicus* Belgio inhians, Nothum *Bourbonium* ad *Picardos* & *Atrebatas* mittit, cum plenâ potestate transigendi & omnes recipiendi, quotquot desertâ *Mariâ* Sacramentum fidelitatis sibi dicere vellent.

Interea dum quorundam perfidiâ *Bourbonius* Nothus recipitur, *Ludovicus* Rex contra *Atrebatas* cum exercitu imminet, cui sub itinere varia per *Artesiam* oppida portas ultro aperiunt, aliis per vim occupatis. Pontus lib. 1. rerum Austriacarum cap. 2.

K

Sub

Tom. X. P. *Conradi Hertzenberger* Soc. Jesu

Sub hæc *Maria Ducissa* mittit ad Regem Legatum Cancellarium, qui pacem petat, donec res componatur, cui in hæc verba respondit Rex *Ludovicus*:

Nubat cognata Maria filio meo Carolo, omnia ei facta testâ manebunt. Si propter filii mei pueritiam hujus non est animi, cedat mihi, meisque Successoribus in perpetuam Ducatum Comitatumque Burgundiæ, Boloniensem item & Atrebatensem. Reddat insuper oppida omnia ad utramque Sommonæ ripam sita. Persolvat mihi in numeratâ pecuniâ sexcenta aureorum lillorum millia. Datis vadibus promittat, se sine meo consilio ac permissione nulli viro nupturam. Proceres, quos nominabo, à dicto sibi Sacramento liberatos, mihi nomina dare permittat. Pontus loc. citi cap. 3.

Ex hoc apertè videre est, quò ardorè Rex *Ludovicus* quæsièrit *Mariæ* nuptias cum filio suo *Carolo Delphino*.

Interea temporis *Maria* ex *Maximiliano*, cui priore anno nupserat, cum incredibili utriusque gaudio enixa est Brugis *Philippum* die 23. Junii 1478. Exinde sunt induciæ per annum duraturæ inter *Ludovicum* Regem & *Maximilianum*, sumpto à diè decimâ octavâ Julii initio, eâ lege: Rex *Ludovicus* restituat *Maximiliano*, quidquid in Comitatu Burgundiæ & Hannoniæ hæctenus occuparat, cæteræ ditiones maneat interim eo statu, quo sunt, donec ab utraque parte

sex viri nominentur, qui Tornaci de absoluta pace tractent.

Sed cum durantibus induciis Galli Præsidia ex Castellis Hannoniæ abducere negligerent, bellum recrudescebat. Sub finem induciarum *Maximilianus* considerans Regem à pace abhorrere, magnum exercitum ex Belgis, Germanis & Anglis apud Audomarpolim colligit, & inito apud Blanchiacum cum Gallis sex horarum conflictu, eos majorem partem cæsos in fugam compellit, totis castris potitus. *Heuterus* loco cit. cap. 9.

Sequenti anno 1480. die decimâ Januarii Bruxellis *Maria* Ducissa alteram prolem genuit *Margaritam*, quam Tornacensis Antistes in sede urbis primariâ ad *S. Gudulam* sacro fonte abluit.

1481. *Maximilianus* Nonis Maji apud Sylvam Ducum *Herzogenbusch* *Philippum* Filium trimalum Equitem aurei velleris creat.

Venerat eò etiam *Maria* conjux, uterum forensis, & scenam ligneam, quæ in medio foro erecta erat, conscendit, nondum finitis ceremoniis Scenæ rumpitur, *Maria* cum omnibus, qui inscenâ stabant, præceps fertur, nemine eo casu se faciente, nec conquerente. 30. Junii iterum annus inter Francos & Belgas induciæ publicantur. 30. Augusti 1481. nascitur Bruxellis *Maximiliano*

miliano Filius alter *Franciscus*, vigesimo tertio Decembris, ejusdem anni iterum defunctus. Anno 1482. substitit *Maximilianus* cum uxore Brugis. Illa ardearum venatione delectata sæpius spectabat falconum & accipitrum pugnam, dum iterum pro more cum magno Nobilium comitatu ad idem spectaculum generoso vecta equo progredetur, equo ardentius incitato, solvuntur inter currendum cingula, quæ sellam stringebant. Labitur supina *Maria* in tergum, lædit costas adeò graviter, ut in tertiam septimanam decumbere cogeretur, dolore dissimulato, vim mali nulli ausâ manifestare, mariti causâ. Accedit tandem febris continua, quæ Ducissam in urbe Brugensi die vigesimâ octavâ Martii anno 1482. quintâ prole gravidam extinxit, ætatis anno vigesimo quinto. Quiescit Brugis in æde B. Virginis. Cor Antvverpiam translatum, in sepulchro matris reconditum est. *Pontus* lib. I. rer. Austr. cap. X. in fine.

Eodem anno 1482. pax sancita est inter *Ludovicum XI.* Galliarum Regem & *Maximilianum*, ad hoc à Flandris coactum, quæ pax est Atrebatensis secunda; nam primam pacem Atrebatensem iniit *Philippus Burgundus*, cognomento *Bornus* cum *Carolo VII.* Francorum Rege anno 1435.

CON-

Conditiones hujus pacis secundæ sunt:

1. *Carolus Delphinus* Filius unicus *Ludovici* Regis, postea Successor sub nomine *Caroli VIII. Margaretham*, Filiam unicam *Maximiliani* in uxorem habeat.

2. Post pacem publicatam eadem *Margaretha* Atrebatî in manus Gallorum tradita, in Franciam pro educatione ducenda.

3. Ineundum hoc Delphini cum *Margarethâ* matrimonium, quamprimum adoleverint.

4. *Margaretha Delphino* in dotem afferat Comitatum Artesiæ, Burgundiæ, Masconum, Auxerræ, Charoloi, Salinarum, Barræ ad *Sequanam*, Bononiæ ac Nojerii. Hæcque terras eorum liberi legitimi utriusque sexûs hæreditariâ successionem adibunt.

5. Si sterile fuerit *Margaritæ* matrimonium, dictæ ditiones *Philippo Austriaco, Margarethæ* Fratri, restituantur.

6. Interim Rex Francorum sibi servabit ditionum oppida & arces, in favorem futuri matrimonii.

7. Audomaropolis, quæ ad Artesiam pertinet, absolutis nuptiis, Comitatu rursus uniatur, quin interea *Maximilianus* aut ejus Filius *Philippus* ullum jus in dictam urbem exercent.

8. Si contingat, ut *Maria* ante nuptias moriatur, Audomaropolis ad vetus imperium Archiducis Austriæ pleno jure redibit.

9. Si bellum inter Francos & Aufriacos, vel alios interea temporis exortum fuerit, Automaropolitani neutri parti accedant.

10. Si rejectis aut non relictis liberis morte *Margaritam* præcesserit, Comitatus Burgundiae, Artesia cæteraque ditiones *Margaretha* maneat, eidemque annis singulis à Campania, Bria & Turonibus 50. milia librarum persolvantur. At si illa Delphinum morte præcesserit, relictis ejuscumque sexus liberi dictas regiones hæreditate adeant.

11. Si nulli superstitites fuerint liberi, dictæ regiones ad proximos *Margarethæ* hæredes redibunt, exceptis Insulis, Duaco & Orchiaco.

12. Nec Rex Franciæ, nec Delphinus, neque *Maximilianus* tutelam *Philippi* Aufriaci habeat, sed Belgarum Ordinibus relinquatur.

13. Si *Philippus Aufriacus* ante pubertatem obiierit, & succedat illi soror *Margaretha* aut ejus liberi, Rex *Ludovicus* & *Carolus* Delphinus Belgarum Provincias, in eo, quo invenerit, statu, relinquat, donec ipsa adoleverit. Ordines autem Delphini, seu veri Domini, jus factum, rectumque conservabunt.

14. Si adultâ jam *Margaretha*, aut ejus liberis, *Philippus Aufriacus* obiierit sine liberis, sponteant Rex & Delphinus singulas se tunc

tunc provincias gubernaturos secundum consuetudines Majorum, nec obligaturos subditos, ut extra ditionem apud Senatum Parisiensem causas agant.

15. *Maximilianus* ac *Philippus*, ut *Flandriae Comites*, ejusque ditionis Ordines Senatum Parisiensem pro supremâ Curia agnoscant.

16. *Margarita Eboracensis, Caroli Audacis* vidua, his conditionibus sub hac pace Atrebatensi comprehensa est, ut immunitatibus & juribus consuetis ubique fruatur.

17. Ab utraque parte generalis sit gratia iis, qui deserto legitimo Principe, alteri serviêrit, sive Gallis, qui cum Belgis communicârint, sive Belgis, qui ad partes Gallorum transiêrint.

18. Et qui propterea à possessionibus, dignitatibus utrâque ex parte, durante bello pulsî fuerunt, ad priora officia, possessionesque redeant.

19. Quæcunque Rex in Ducatu Luxemburgico occupavit, reddat; præsidia abducat & agrorum iniquas donationes revocet.

20. Si Regi Galliaë aut *Maximiliano* illatum bellum sit propulsandum, aut facta injuria vindicanda, alter alteri auxilio esto.

21. Si aliquâ ratione dictæ nuptiæ *Caroli Delphini* cum *Margarethâ* effectum non fortiantur, renuntiat Rex emptioni urbis Dua-

censis, Insularum & Orchessii à prædecessoribus suis factæ. Contentus, si perpetuam Flandriæ annexæ maneant.

22. Has conditiones pacis obsignabunt *Ludovicus* Rex Franciæ, *Maximilianus* & omnes Regii sanguinis Principes, urbes & curiarum præsides. *Pontus Heuterus* lib. 2. rerum Austriac. cap. 1.

Ad iniquissimas has pacis leges, magno *Philippi* Austriaci cum detrimento factas, injus compulsum est *Maximilianus*, violentiâ Flandrorum, præcipuè Gandensium, qui mortuâ Ducissâ *Maria*, *Maximiliani* conjuge, ipsum *Maximilianum* contemnentes, Filium ejus *Philippum* & *Margaretham* Filiam Gandavi detinebant, pro arbitrio enutriebant, & nomine Ordinum Belgicorum tutelam usurpabant, deque subditorum bonis, vitæque pro libitu disponebant, mille quærentes occasiones, ut *Maximiliano* in Germaniam retruso, ipsi ejus liberos, eorumque ditiores pro animi libidine gubernarent.

Præcipui, qui has cum Delphino nuptias, pacisque formulas cum Rege *Ludovico* conceperant, erant Syndicus Gandensis, homo astutus pravæque indolis & Magistratûs scriba homo turbulentus, præter hos cum Francis conspiraverant Abbas Divi Bavo-
nis & alii ex urbe potentiores. cap. 2. loco cit.

Per

Per eos dies *Maximilianus* cum *Philippo* Filio Gandavi erat. Huc veniunt ex Franciâ Legati, petunt, ut *Maximilianus*, quem admodum *Ludovicus* Rex fecerat, in nuperæ pacis leges juraret, filiâque *Margaretham* Delphino promissam, in Franciam nutriendam mitteret. Jusjurandum Gandavi in templo *D. Joannis*, finito sacro, publicè præstatur. *Margaretha* paulò post in Galliam missa, 30. Maji 1483. Parisiis advenit cum magno honore excepta, & mense Julio Delphino desponsatur. *Heuterus* cap. 2.

Interea moritur Parisiis Rex *Ludovicus* 31. Aug. 1483.

Anno 1484. initium sumpsit summa Belgarum calamitas, ex bello civili orta. Dum urbes adversus urbes & provinciæ contrà provincias, plebs in Nobiles, subditi in Principes insurgerent. Auctoribus Gandensibus, qui plebi persuadebant, reditus *Maximiliani* annuos inter Burgundos & Germanos profundi. His solis deferri munia, remittendum esse Viennam *Maximilianum*, *Philippum* Filium in Belgio servandum. Potiores Provinciæ pro *Maximiliano* stabant. Adversabantur Gandenses cum Flandris. Tumultu utcunque composito, & *Philippo* Filio Gandensibus relicto, *Maximilianus* se ad iter in Germaniam accingit, ut cum Patre *Friderico* communicaret, quem ab annis octo non viderat. Venit in oc-

cursum filio ipse Cæsar *Fridericus* circa Aquisgranum, inde ambo Francofurtum redeunt, ubi *Maximilianus* communi Septemvirum suffragio in Regem Romanorum eligitur 1486. 16. Febr.

ANNUS 1480. ad 1485.

Hæc dum à *Maximiliano* aguntur in Belgio, *Fridericus* Pater pacificè agit domi, quem ut ad magna gerenda pro republicâ Christianâ excitaret Equitum Rhodiorum Magister, per literas ei significat, quantam victoriam retulerit 27. Julii de Mahomete potentissimo Turcorum Monarchâ, ipse unius Insulæ angustiiis constrictus.

Testatur de hac victoriâ Trithemius in Chronico Hirsaug. ad annum 1485, dicto anno inquit, Mahomet Constantinopoli egressus cum validissimâ Classe centum milium pugnatorum armatâ Rhodensem urbem obsedit die 22. Junii & per tres menses sine intermissione fortiter impugnavit, adeò repulsus à Rhodiis, ut majore parte exercitus amisâ, cladem maximam & ingentem confusionem domum reportarit.

Exemplar literarum *Petri d'Aulniffon* Rhodiorum militum Magistri ad *Fridericum III.* Imperatorem exhibet *Marquardus Freberus* Tom. 2. Scriptorum Germ. pag. 306. Sub dato 13. Sept. 1480. Effectus literarum irritus cecidit.

Ut

Ut aliquid ageret pro sua Austria *Fridericus*, duo non minimi momenti impetravit à Sede Pontificia. Primum est solennis Apotheosis Sancti *Leopoldi*, quondam Austriae Ducis, pro qua cum jam aliàs institit apud *Paulum II*, hoc demum anno 1480. impetravit ab *Innocentio VIII*, ut pius Dux in Claustro Neoburgico, ubi hætenus quieverat, elevatus Sanctorum fastis inscriberetur, ut testis est Surius in ejus vitâ ad diem 15. Novembris.

Alterum est, quòd annuente eodem Pontifice Viennæ Ecclesia Collegiata S. *Stephani* hoc anno sit evecta in Cathedralè, accepto in primum Antistitem *Leone de Spauer* Tyrolensi. *Fugger* in speculo honoris lib. 5.

Sub hæc profequitur sua bella *Matthias Corvinus* contra *Fridericum*, & occupato ad confinia Hungariæ *Haimburgo*, viam sibi pandit in Austriam inferiorem, quam eo titulo repetit, quòd olim fuerit de suo regno, Pannonia Superior appellata. Mox subigit oppidum *Bruck* ad Fl. *Leitham*, & quia paulò ante feliciter cæciderat Turcas, petit ex Silesiâ auxilia, & impetrat duodecim armatorum millia; his copiis auctus, ultra Viennam progreditur, & occupatis Claustro Neoburgo, Monte Cetio vulgò *Calenberg*. Fano S. *Hippolyti*, Sancti *Palten*, cæterisque ad Danubium castris & oppidis, clauso Danu-

bio

bio omnem commeatum ab urbe Viennensi prohibet, ut Cæsar tam ab Imperio, quam à suis undequaque relictus, spontaneam cum urbe deditionem faciat.

In istis angustiis constitutus Imperator, statuit relictâ Viennâ Græcium in Styria petere, & Neostadium abiens, eâ urbe firmiore præsidio munitâ, profugus à patriâ, Græcium contendit, frustra suppetias flagitans ab urbibus Imperii & Austriacis, quibus ob nimias, & pene continuas exactiones pridem erat exosus.

Ineunte anno 1485. cum *Matthias* subegisset Cornburgum, admoto exercitu Viennam obsidet, & quia obsidio in plures menses protracta fuerat, in tantum crevit in urbe fames, ut passim equi, canes, feles comederentur, tum quod præcedentes anni steriles summam caritatem induxissent, tum quod vagantibus ante per Austriam Hungaris, homines turmatim ex pagis & oppidis Viennam, tanquam ad unicum Asylum confluxissent.

In eâ calamitate urgent cives urbis deditionem, ne si ultimum assultum expectare velint, à furente milite mactentur & maiorem partem malè pereant. Itaque coacti militiæ præfecti deditionem faciunt, & reſeratis portis die 21. Maji *Mathiam* cum suis Hungaris in urbem recipiunt, & victori fidelitatem jurant.

Aperto

Aperto fluvio advehitur continuò annona, & quæ supererant castella per omnem inferiorem Austriam unà cum Neostadio sub potestatem Hungarorum coguntur, ut nihil superesset, quod *Friderico* pareret.

Intereà temporis dum *Victor Mathias* res suas per Austriam feliciter provehit, *Fridericus* Cæsar rebus suis diffusus, ex Styriâ in Imperium abit, & relictâ cum Gazis, ac quibusque pretiosis apud Oenipontum *Cunigunde* Filiâ, *Augustam* apud Vindelicos contendit, unde, quâ potuit pecuniâ collectâ, Norimbergam venit; inde rursus Bambergam digressus, peregrinationem ad quatuordecim Sanctos Auxiliatores (qui sacer locus tunc recens innotuit) apud oppidum *Staffelstein* instituit, & devotione peractâ, cum Marchione Baruthano Norimbergam est reversus.

Mox denuo profecutus iter, Spiram primum, deinde Coloniam, denique Bruxellas descendit, quo comperto, *Maximilianus* cum *Philippo* Filio obviam procurrit Lovanium, Patrem ab annis ferè octo non visum, Bruxellas deduxit, & quibus potuit, honoribus excepit. *Fugger* in speculo honoris lib. 5.

Eo in itinere id maximè egit *Fridericus*, ut *Maximilianus* Filius in Regem Romanorum eligeretur, quod etiam in Conventu Procerum, anno sequenti apud Francofurtum indicto, feliciter evenit.

ANNUS

Congregati erant Francofurti Electores omnes mense Februario, *Bertholdus* ex Comitibus de Henneberg Elector Moguntinus: *Joannes* ex Marchionibus Badensibus Antistes Trevirensis: *Hermannus* ex Hassiæ Landgraviis Archiepiscopus Colonienfis, *Philippus* Comes Palatinus Rheni, *Ernestus* Dux Saxoniz & *Albertus* Marchio Brandeburgicus.

Ex his Moguntinus habuit in comitatu.

Joannem Abbatem Fuldensem ex Familiâ Comitum de Henneberg.

Georgium Commendatorem Ordinis S. *Joannis* Hierosolymitani ex eadem familiâ.

Ottonem Hennebergicum.

2. Comites de Wertheim: Comitem Nassovium, Gleichensem, duos Büdingano-Henneburgicos & tres de Rhyneck.

In comitatu *Joannis* Trevirensis erant:

Fridericus Marchio Badensis.

Comes Salmenfis.

Enrico de Leiningen & Daxburg.

Comes Nassovio-Diezenfis.

Comes de Zvveybrücken.

Comes de Seyn & Witgenstein.

Comites de Wied & de Manderfcheid.

Comites de Daun, de Falkenstein, de Runckel.

Dis-

Dietherus Burggravius in Rhinēck, & Cuno de Winnenberg.

In comitatu *Herrmanni* Colonienſis erant:

Wilhelmus Landgr. Haſſiæ, Comes Catimelibocenſis.

2. Comites Novenariæ. C. de Virnberg, de Solms & Waldeck., de Salm in Reifferscheid., de Mörs & Rennberg.

Philippum Electorem Palatinum comitantur:

Casparus Dux Baviariæ, Comes in Veldenzi.

Ludovicus Dux Baviariæ.

Spirenfis & Wormatienfis Epifcopi.

Joannes Comes Rheni. *Otto* & *Bernardus* de Solms.

Michaël Comes in Wertheim. C. de Bitſch. de Hanau, de Seyn. 2. de Leiningen. 2. de Montfort.

Crafft de Hohenloe. C. de Tübingen. de Naſſau Biellſtein. C. de Fürſtenberg. 2. de Weſterburg. 2. de Eberſtein. de Lupff, de Erpäch. Duo de Limburg. de Schvvarzenberg.

Cum *Erneſto* Electore Saxoniz erant:

Joannes & *Fridericus* Duces Saxoniz.

Carolus Comes in Gleichen, Comes de Hohenſtein.

de Werdenberg, Quersfort, Warnburg & Blauen,

Cum

Cum *Alberto* Brandenburgico erant:
Tres Comites Zollerani, duo de Castell,
duo de Schvvarzenberg, de Winsberg, &
Pincerna de Limburg.

Joannes Archiepiscopus Strigonienfis,
Archiepiscopatus Salisburgensis Admini-
strator secum habuit Comites de Hauvvers-
berg, de Ahaym, de Hohenfeld, de Braben,
de Ram & Abbatem de Agram.

Cum Episcopo Bambergensi erant:
Bernardus de Henneberg & *Ernestus* de
Hohenstein.

Cum *Alberto* Saxonie Duce & Misnie
Marchione erant:

Episcopus Misnensis: C. de Stalburg, de
Beichlingen & de Querfort.

Cum *Henrico* Duce Brunsvicensi erant:
Pbilippus C. de Waldeck, C. de Gonstorf
aliique.

Præter hos aderant Episcopus Verdu-
nensis Orator Regis Gallie.

Oratores *Sigismundi* Tyrolensis, Austrie
Ducis.

Episcopus Augustanus qui Francofurti
oblit.

Comites de Leimingen & Saarvverden
Lotharingie Ducis Oratores.

Oratores item *Georgii* & *Alberti* Ducum
Bavarie. Denique Oratores Ducis Medio-
lanensis.

Fride-

Fridericus Imperator die vigesima Januarii
Francfurtum ingressus secum traxit
Moguntinum, *Trevirenses* & *Colonien-*
sem Archiepiscopos.

Philippum Electorem Palatinum,
Ernestum Ducem Saxonie & Electorem,
Albertum Brandenburgicum,
Albertum Joannem & *Fridericum* Saxonie
 Duces.

Henricum Ducem Brandeburgensem.
Joannem Comitem Palat. in Sponheim
Rupertum Ducem Bavarie. *Rupertum C.*
 de Veldenz.

Carolus Ducem Geldrie.
Wilhelmum Landgr. Hassie.
Christophorum, *Albertum* & *Fridericum* Mar-
 chiones Badenses.

Bambergenses, *Augustanum*, *Camera-*
centem, *Wormatiensem*, *Spirenses*, *Eyste-*
denses, *Tergestinum* & *Misnens* Episco-
 pos. *Fuldensem*, *Melicens* & *Admonta-*
num Abbates.

Præter Comites de Pappenheim, de Sta-
 renberg, de Wolffstein, de Wolkenstein,
 Berneck, Mersberg & alios.

Cum *Maximiliano* Romanorum Rege
 erant:

Episcopus Cameracensis,
 Dux Geldrie: *Adolphus Nassovius* Ma-
 rescal-

Tom. X. P. *Conradi Hertzenberger*, Soc. JESU.

rescallus. *Fridericus* de Hohenzollern. 2. Comites de Bitsch. C. de Bentheim, de Croy, de Chymai, de Bergen, de Lanöis, de Lalain: *Philippus* Nothus de Burgundiâ, de Brederode: Ladron de Portugall. de Lichtenstein. C. d'Egmont &c.

Indictâ pro electione die communibus omnium suffragiis Rex Romanorum pronuntiatur *Maximilianus* 16. Februarii, idemque tunc primus Archidux Austriæ appellatur, cum nunquam aliâs uspiam ille titulus legatur.

In tanto Principum confluxu habentur ibidem solennia Comitiapro auxiliis contra Hungaros, quibus finitis itum pro coronatione Aquisgranum, & 28. Martii Bingham devecti, die 30. venerunt in *Reyse* ex adverso oppidi Lohnstein, ubi ex antiquo more Rex novus in sede lapideâ, aureis tapetibus instratâ, collocatus, præstitit Imperio Sacramentum. Inde Coloniam pervenerunt die 31. Martii & tertiâ Aprilis digressi per oppidum Dûren, die quartâ advenerunt Aquisgrani, ubi die nono ejusdem mensis *Maximilianus* solenniter in Regem unctus & coronatus est ab Antistite Coloniensi. Rem totam & catalogum personarum modum coronationis & Ordinem sessionis ad mensam fusè tradit *Müllerus* im *Reichs-Tag*. Theatro cum *Oratio* de *Rho* Tomo III. *Freberi* pag. 23. & seq.

Per-

Peractâ coronatione cæteris Principibus ad sua reversis, *Maximilianus* in Belgium rediit.

ANNUS 1487.

Anno proximo inchoante *Fridericus* iterum conventum cogit apud Spiram non contra hostem, sed generum *Albertum* Bavaricæ Ducem, indignè ferens, quod se in scio Matrimonium intèrit cum Filia sua *Cunegunde*, quo tempore *Fridericus* relictâ *Matthiæ* Hungaro Viennâ in Styriam profugit, *Cunegundam* Filiam *Ambrosium* ad *Sigismundum* propinquum securitatis causâ cum geminis & cæteris familiæ thesauris præmittit.

Ibi cum aliquanto tempore subsisteret, illam tunc 15. annos natam ex vicinâ convenit *Albertus* Dux Bavaricæ, *Sigismundo* Tyrolensi dudum familiaris, & contractâ mutuâ amicitia conjugium cum *Cunegunde* inivit 1. Januarii 1487 *Sigismundo* minime invito, qui hærede carens, tunc etiam Tyrolim Agnatæ in dotem transcripsit. Quâ re ad *Fridericum* delatâ grave concepit odium contra *Albertum* Bohem., tum quod hoc conjugio Tyrolis à domo Austriacâ sit abstracta, tum quod idem *Albertus* tunc Ratisbonam, dudum Imperialem urbem, ab Imperio avulsam in fidem receperit.

Hæc causa belli, quod ne exardesceret, frater *Cunegundis* *Maximilianus* intervenit, & patrem *Fridericum* in tantum placavit, ut

Albertum Bojum generum agnosceret, missis tamen in Tyrolim Legatis, qui acta circa partam *Cunegundi* Tyrolim rescinderent, quod hoc sine præsctu Archiducum Austriae audere non potuerit *Sigismundus*.

Hæc dum pacificè componuntur, bello implicatur *Sigismundus* Tyrolensis cum Venetis, ob violatos limites ad *Atbesin*, quod Veneti Comites ab *Arco* ad Lacum Benacum vulgò Lago di Garda & Comites de *Lodron* Bresciæ vicinos de potestate *Sigismundi* abstractos, suo dominio subicere velent & insuper Tyrolenses Ærifodinas infestarent. Duravit hoc bellum in alterum annum, quod *Sigismundus* per Suevos & Helvetos, ære *Alberti Boji* conductos, feliciter gessit. *Wenger* in commentario de hoc bello apud *Freherum* Tom. II. pag. 449.

Sub idem tempus *Fridericus* Cæsar, inito cum suis consilio, pacem sancit cum *Matthia Corvino*, ne latius per Austriam grassaretur, quâ pace permittitur *Corvino* quæta Austriae possessio, dum ipse viveret, postea, cum ipse filium legitimum non haberet, reductura ad *Fridericum*. Signatio facta Norimbergæ 17. Decembris 1487.

ANNUS 1488.

Hoc anno initium sumpsit fœdus Suevicum jam à decennio agitatum, ad reprimentas repentinas factiones & terrorem Helvetis incutiendum. Cum enim tunc universa

versa Germania superior rapinis & latrocinis, Nobilium maximè Virorum, ex munitis arcibus scelera tuentium infestaretur, ut tutum à prædonibus iter esset, urgente *Friederico* Cæsare Nobiliores Imperii urbes fœdus inierunt, quod à majori Principum & urbium Suevicarum numero fœdus Suevicum est appellatum. Duravit hoc fœdus usque ad annum 1535, quo per fœdus Smalcaldicum fuit solutum.

Vim primam hujus fœderis senserunt Nobilium prædonum castra, quorum centum quadraginta fuerunt everfa, inde ad alia itum, & cohibitæ urbes ne cum Helvetis in fœdus transirent.

Inter ista tumultuantur contra *Maximilianum*, Romanorum Regem, Gandavenses, à frequenti seditione famosi.

Primò enim contra *Ludovicum Malanum*, Flandriæ Comitem insurrexerunt anno 1379.

Secundò contra *Philippum Bonum* anno 1438, dum illum in urbem adequantem dimissis cataractis excluderant, quam insolentiam carò luerunt, quadraginta authoribus morte cruentâ sublati, & summâ septingentorum millium florenorum persolutâ.

Tertiò contra eundem *Philippum* anno 1458, quando Principem *Carolus* cogn. Audacem, *Philippi* Filium, cœlo pluvio per medium diem ad portam stantem nōn ad-

miserant, coacti propterea dimidium millionem pendere, Senatoribus ad publicam deprecationem in lineis vestibus condemnatis.

Quarto se erexerunt contra *Maximilianum*, Cæsaris filium 1481, cum is filiam suam *Margaretham* desponsasset *Carolo* Franciæ Delphino.

Quinto eidem *Maximiliano* se rursus opposuerunt anno 1485, quando filii ejus unici *Philippi* tutelam sibi arrogarunt.

Denique sub initium anni 1488. rursus contra *Maximilianum* rebellant, & urgent, ut rationem reddat de summis pecuniariis, quas tempore sui regiminis à Flandris accepit. Erat tunc Bruxellis *Maximilianus*, quando per Legatos in Flandriam vocabatur, & cum Bruxellenses etiam commotos advertisset, misso Mechliniam ad *Isabellam* Eboracensem, *Caroli* Audacis viduam, *Philippo* Filio, sui securus in Flandriam perrexit.

Sub viâ occurrunt Brugensium Legati, & rogant, ut potius Brugas veniat, quod eâ in urbe pacata sint omnia; sequitur Legatos Rex *Maximilianus*, Brugas intrat; cum mediam jam urbem ingressus esset, clauduntur urbis portæ, capitur, & sub custodia detinetur à sedecim civibus Gandensibus, 12. Brugensibus & octo Iprensibus, totâ plebe in Regem & Regios concitatâ.

Hoc

Hoc inopinato Nuntio territus *Fridericus* Pater, comitia indicit Wirceburgi, Principes rogat, ut pro Rege Romanorum liberando promptas suppetias ferrent, die 23. Aprilis, Divo *Georgio* Sacro apud Coloniã congregandi.

Adiunt Statuto die in auxilium quatuor millia equitum, & undecim peditum, his accedunt Coloniensis, Trevir, Palatinus & Saxo Electores: Augustanus, Eichstettenfis, Wirzburgensis, Argentinus, Bambergensis, Basileensis, Constantiensis & Paderbornensis Episcopi. Dux Brunsvicensis, Marchio Badensis, Comes Württembergicus & Salmensis. Ambo Ordinis Teutonicæ & Equitum Hierosolymitanorum Magistri cum octo Abbatibus, ex urbibus Strãsburg, Nürnberg, Augsburg, Nördling, Ulmã, Spirã, Wormatiã, Hailbronã quã plurimã.

Interea temporis veniunt literæ *Innocentii VIII.* Pontificis ad Brugeses scriptæ, quibus jubentur sub magnis comminationibus Regem *Maximilianum* è custodiã dimittere; per alias literas idem Pontifex Ordines Hannoniæ hortatur, ut bellum Flandriæ inferant, si commoniti Regem è carcere non liberãrint.

Pridie paschatis (si author in numero non excedit) septendecim virorum millia, qui per sex continenter hebdomadas armati forum infederant, domos repetere jussi;

16. Maji, quarto ferè à captivitate mense libertati restituitur *Maximilianus*, cùm Brugensis Magistratus & Flandriæ Ordines in genua provoluti scelus gravissimum deprecati essent, & eò Regis animum flexissent, ut conditiones pacis, quas exhibebant, juratò confirmasset; quibus attentè lectis, sub publicâ, cui intererat, supplicatione, ante altare in foro erectum, in hæc verba juravit *Maximilianus*.

Liberâ voluntate, ac bonâ fide in præsentia S. *Eucharistiæ*; particulæ crucis Domini, Evangeliorum, corporis divi Donatiani, hujus urbis patroni, promittimus conservaturos nos, ac reipsâ completuros pacem ac conditiones inter nos ab unâ parte, ac tres Flandriæ Ordines, quique cum eis stetere, ab alterâ parte factos, observaturosque concordiam atque unionem nostro consensu à Belgarum Provinciis initam, & nostris Sigillis confirmatam. Ad hæc fide regiâ pollicentes, quantum honori, famæ ac nomini nostro consultum volumus, nos nunquam eas violari permissuros, nec ut id fiat, ullum rationis velamentum, justitiæ obtensionem, nec speciem, artem, astum, caliditatem, nec prudentis consilii simulatam necessitatem quæsituros, nec repertam admissuros, idque secundum tenorem literarum, quæ dictam pacem descriptam continent, liberans Flandros omnes à Sacramento,
quod

quod nobis ut patri, ac Tutori filii nostri, quacunque etiam fuerit formâ, dixerint. *Heuterus* lib. 3. rerum Austriacarum cap. 9.

Neque est, quod ob pacem hanc, violenter extortam, Regem *Maximilianum* levitatis alicujus incusemus; compertum namque habebat, quàm indulgenter cum Flandris agendum esset, ut in fide Austriacorum conservarentur, quòd gens ista ex antiquo prona esset ad seditiones, & tunc maximè, cum à *Carolo*, Gallorum Rege, ad res novas contra *Maximilianum* identidem concitaretur.

Ne pater etiam *Fridericus*, qui suppetias è Germaniâ attulerat, injuriam atrocius vindicaret, *Maximilianus* Filius Orator intervenit, idque effecit, ut infesta signa ultra Gandavum non sint illata, & quamvis etiam Cæsar à Gandensibus, occlusis portis, non finè dedecore rejectus esset, præter vastatos vicinos agros aliud damnum rebelli urbì non intulit, milite, quem adduxerat, in Germaniam revocato.

ANNUS 1489.

Vix terras suas repetiêrat *Fridericus*, anno proximo illum invisit *Maximilianus* Filius, is ineunte vere cum *Christophoro* & *Woffgango*, Bavariæ Ducibus profectus, postquam summis honoribus ab Electore Palatino exceptus esset, Eslingam in Suevia pervenit, ubi ex factâ novissimè confœderatione

triginta virorum millia armatos esse intellexit, qui contra *Georgium Bojarie Ducem*, propediem progredierentur. Hujus belli arbiter constitutus *Maximilianus*, brevi partes ita conciliavit, ut ambo adversi exercitus dimitterentur.

Inde in *Bavariam* movens, sororem *Cunegundem*, *Alberti Ducis* conjugem *Monachii* invisit. Actum hic de modo, quo ambo conjuges, qui inconsulto *Cæsare* matrimonium iniérant, rursùm *Friderico* conciliarentur. Et quoniam patrem *Cæsarem* tunc *Oeniponti* agere cognorat, huc iter profequitur omni officiorum genere cultus à *Sigismundo* propinquo, *Comite Tyrolensi*.

Inter alia dum novo hospiti mineræ exhiberentur, septies & amplius mille metallarii inter explicata vexilla Regi obviam procedunt, & quæ paraverant, diversi æris dona, in argenteis & aureis scutellis, de genibus exhibent. Superveniunt Legati *Venetorum*, & tam potentem vicinum veriti, nonnulla loca, *Austriacis* antehac abstracta, ultrò cedunt, jam gnari, quòd *Maximilianus* in *Comitatum Tyrolensem* proximè sit immittendus.

Quo ipso tempore etiam contigit, solennis cessio hujus *Comitatûs*; cum enim *Sigismundus*, jam senio gravis, videret sibi spem hæredis non esse, quòd altero connubio junctus, nonnisi unicum filium suscepit,
&

& hoc in tenerâ ætate defuncto, præter decem proles spurias alius hæres legitimus non superfit, revocat donationem nuptiarum causâ ante biennium factam, & subditis Sacramento fidelitatis absolutis, totam Tyrolim cum Comitatu Ferretano (*Pfirt*) Sueviæ & Alsatia: Lantgraviatibus *Maximiliano* Romanorum Regi solenniter tradit, reservato sibi, dum vita comes esset, certo annuo censu; postea anno 1496. 4. Martii defunctus, cum vixisset annos septuaginta. Quâ solenni retractatione *Albertus Bojus*, Cæsaris gener, cum *Cunegundâ* conjugè perfectè est reconciliatus. *Heuterus* lib. 3. rerum Austriacarum cap. 16.

Supererat tunc alia lis *Friderici* Cæsaris cum *Alberto Bojo* circa Ratisbonam, quam urbem Imperialem sibi Dux ante annos quatuor fecerat municipalem.

Erat Ratisbona inde à temporibus *Theodanis*, qui primus urbem expugnaverat, sedes tum priscorum Bojariæ Ducum, tum magnæ Germaniæ Regum Carolingorum, usque ad annum 1180, quo *Fridericus Barbarossa*, proscripto *Henrico Leone*, vacantem Bojariæ Ducatum contulit *Ottoni de Wittelsbach*, eâ conditione, ut porro Ratisbona, Imperio reservata, inter urbes liberas numeraretur.

Hac libertate cum ab annis trecentis urbs jam usâ fuisset, tandem vel temporum iniquitate, vel Magistratûs culpâ in eam redacta

daſta eſt inopiam, ut aggravata ære alieno libertatem ſuam vendiderit *Alberto Sapienti*, Baviaræ Duci, ejuſdémque poteſtati ultra ſe tradiderit.

Dux novæ urbis retinendæ cupidus, arcem pridem collapsam in ea firmis munitimentis reſtaurat, nec monitus à cæpto opere deſiſtit. Quâ ſuper re promulgatur ſeverum mandatum *Friderici* Imperatoris per *Fiscalem* Imperii, datum *Linzii* 13. Decembris 1489. *Fugger* in ſpeculo honoris Tom. 5. lib. 5. cap. 38.

Ob contumaciam urbs proſcribitur anno 1491. 1. Octobr. anno 1492. ex fœdere Suevico, quod à *S. Georgio* nominarunt, colligitur numerofus exercitus, qui ex urbe *Auguſtanâ* egreſſus, *Bojariam* infeſtet. Demum interveniente *Maximiliano* tanquam mediatore pacificatio inter Cæſarem & *Albertum* Ducem ſub certis conditionibus facta eſt. *Ratiſbona* de poteſtate Ducis ſubtrahitur, Imperio reddita. Dimiſſum ex urbe præſidium *Bojcum*, turbulenti Senatores depoſiti & relegati. Tunc per præfatam pacificationem *Bojo* collata ſunt illa jura, quæ etiamnum exercet in ſuburbium *die Statt am Hoff* dictum, ubi antequam illa urbs erecta eſſet, prius pauci piſcatores conſederant. *Fugger* loc. cit. cap. 40.

ANNUS

ANNUS 1490.

Hoc anno liberatur *Fridericus* Cæsar ab hoste, quem à multis retro annis sensit capitalem, dum Viennæ apoplexiâ tactus *Matthias Corvinus*, Rex Hungariæ, feriâ tertiâ Majoris hebdomadæ, quæ fuit 3. Aprilis 1490, cum vixisset annos 47. & regnasset in Hungariâ annis 32. Cum præter *Joannem Corvinum*, Spurium, legalis hæres non superesset, Hungari in quatuor factiones scissi electionem difficilem reddiderunt.

Prima factio erat pro *Friderico* Cæsare vel ejus Filio *Maximiliano*, quo etiam *Beatrix*, *Matthiæ* vidua inclinabat, spe connubii cum *Maximiliano* ineundi. Missi ex parte Cæsaris Legati, qui provocarent ad tractatum 1463. cum *Matthiæ* Rege initum, quo *Matthiæ* sinè prole mortuo corona vel ipsi *Friderico*, vel ejus Filio *Maximiliano* offerebatur, quem tractatum Hungari juratò confirmarant.

Secunda factio sentiebat pro *Casimiro* Poloniæ Rege, vel *Alberto* ejusdem filio, quòd gens Jagellonica egregiè contra Turcos tutata esset Hungariam, & *Casimiri* Regis uxor filia esset *Alberti II.* Imp., ac soror *Ladislai Posthumani* Hungariæ quondam Regis.

Tertia factio pro *Ladislao* Bohemiæ Rege contendit, accedunt Legati, qui eundem Regem suum commendant à virtutibus & viginti annorum laudabili regimine, addunt quod

quòd à novissimò tempore àmbæ hæ nationes, Bohemica & Hungarica jam quartò fuerint ab uno Rege gubernatæ.

Quarta factio pro Joanne Corvino, Mathia spurio, stetit, qui vi regnum prensabat, rejectus tum à factione Beatricis, Reginae viduæ, quòd ipsam non duxerit uxorem, tum à cæteris Hungaris, quibus regno idoneus non probabatur, pèrmisus tamen, dum viveret, eas terras tranquille possidere, quæ Mathias Pater à Dravo fluvio versus mare ære comparaverat.

Necdum destitit ambitiosa mulier *Beatrix*, quamvis vel à Spurio *Joanne Corvino* rejecta. Legatum mittit ad *Maximilianum* Regem Romanorum cum literis, quibus illum ad regnum capessendum invitat, promissis magnis gaudiis, si hortanti parens, in Hungariam festinaret; sed cum *Maximilianus* in literis responsoritis ipsam matrem suam compellaret, illa, quod res erat, propter ætatem se spretam videns, cum factione sua convertitur ad *Ladislauum* Bohemum, qui hoc ipso anno medio Julii regnum est consecutus. *Beatrix* ex tædio Neapolim, unde oriunda erat, reversa, ubi postquam aliquamdiu in Insula *Ischia*, sive *Ænaria* commorata esset, anno 1505. è vitâ decessit.

Ad primum Nuncium, quòd *Maximilianus* de morte *Mathie* Regis accepit, collectis per Sueviam copiis, secundo Danubio Vien-

Viennam petit, præmissis tamen clam fidis exploratoribus, qui occultè Viennenses de adventu suo certos redderent, & magnis promissis lactarent.

Jam ad Claustro-Neoburgum pervenerat *Maximilianus*, dum ex urbe Viennensi occurrunt duo Senatores, qui ipsum in urbem invitant, quòd portæ non per Hungaros, sed per cives custodirentur. Venit *Maximilianus* cum aulâ & paucis prætorianis ad urbem, dato copiis præcepto, ut è vestigio sequantur. Adventanti die 22. Augusti occurrunt ad rubram portam Clerus & Magistratus cum civibus, deducunt sub baldachino novum Regem ad Basilicam S. *Stephani*, & laudibus ibidem Deo decantatis, procedunt ad pegma, in medio foro erectum, ubi unanimes Sacramentum fidelitatis præstant.

Die postero cum insuper appropinquasset exercitus cum tormentis, præcepit Rex, Ut illico arcem, ubi Hungari pro præsidio erant, obsiderent. Impetitur arx undique machinis & pugnatur eâ fortitudine, ut jamjam assultum tentarent, quo durante dum suos hortatur Rex *Maximilianus*, ab hostibus secundum humeros vulneratur & suos, quanquam pene Victores, à pugna revocat, fecere quassati muri, ut Hungari arcem ultro dederent die ab obsidione decimo. Viennensium exemplum sequuntur Neostadianenses &

& Bruckenses ad Fl. *Leithum*, mox alia & alia castra, ita factum, ut deditis præcipuis Austriæ fortalitiis cætera etiam oppida *Maximiliano* subderentur, quodd spes auxilii non esset ex Hungariâ.

Hæc dum aguntur, veniunt Legati Regis *Ladislai*, qui *Maximilianum* de Austriâ recuperatâ securum faciant, si aliquot centena millia Hungaris persolverit; quibus non sine objurgatione dimissis, *Ladislaus Maximilianum* suâ Austria contentum fore ratus, die 14. Septembris coronam & cætera ornamenta apud Albam Regalem, præsentem etiam *Joanne Corvino*, recipit. Qua re offensus *Maximilianus*, nonnullos Hungariæ Dynastas, qui *Ladislao* adversabantur, in partes suas tractos, eò permovit, ut plura loca ante hac per Styriam ab Hungaris occupata, quibus ipsi tune gubernatores præerant, sibi restituerint.

Mense Octobri *Maximilianus* cum armatis in Hungariam invectus, occupat Eisenstadium, Sabariam, Edenburgum & Günzium, insuper & Albam regalem, ubi assumpto Hungariæ Regis nomine, Equites creat *Albertum de Rechberg*, *Georg. de Rosenberg*, *Joannem de Clofen*, *Siffridum de Töring*, *Casparum Schenck*, *Wolfgangum Weix* &c.

Ne Budam etiam occuparet, milites ob prædam inter se collisi, impediabant, quia pedites suevi, ab equestribus turmis offensi,
 magno

magno numero terras suas repetebant. Ità coactus *Maximilianus*, relictà Hungarià Viennam eff reversus. *Fugger* in speculo honoris Tom. 5. lib. 5. cap. 38.

ANNUS 1491.

Sequenti anno recuperat *Ladislavus* amissa per Hungariam fortalitia, & pacem init cum *Maximiliano* Presburgi sub his conditionibus.

1. Ambo utantur titulo Regis Hungariae.

2. Hungaria cedat *Maximiliano* vel ejus hæredibus, si *Ladislavus* sinè prole decesserit.

3. Austria sub potestate *Maximiliani* maneat, quin petita nuper summa *Ladislavus* præstetur.

4. Ob belli sumptus solvendi *Maximiliano* à Rege *Ladislavo* centum mille floreni.

5. Ambo Reges sibi mutua auxilia præstent.

6. Hungari & Germani utrinque pares in dignitatibus habeantur.

7. Venia danda iis, qui hætenus cum *Maximiliano* senserunt. Atque hi articuli, 70. sigillis consignati, ad *Maximilianum* missi sunt, & apud Augustam Vindelicorum asservati usque ad annum 1548, quo *Ferdinando I.* redditi sunt. Ibidem loco cit. pag. 1031.

M

ANNUS

Tom. X. P. *Conradi Hartenberger*, Soc. JESU.

ANNUS 1492.

Erat *Maximilianus*, pridem viduus, desponsatus cum Anna Filia natu majore *Francisci* ultimi Ducis minoris Britanniae, eademque ejusdem Ducatus hærede, & cum sponsa jam matura esset matrimonio, missus est ineunte anno 1492. ad urbem Redonum, Rennes, quæ caput est minoris Britanniae, Princeps Auriacus cum *Wolffgango* de *Pobheim* & duobus peditum armatorum millibus, qui procuratorio nomine solennia sponsalia celebret, & ex dimidio loratus cum sponsa concumbat, quod factum præsentē tota Britanniae nobilitate.

Ægerrimè id tulit *Carolus* Rex Francorum, & ne excideret spe Ducatus, suo regno tam vicini, etiam ex antiquo Franciæ uniti, Armoricam hostiliter invadit, & præter Redonum urbem sub potestatem cogit; milite demum urbi, in qua sponsa erat, admoto, post plurium mensium obsidionem eam capit, & *Annam* sponsam, *Maximiliano* destinatam, rapit, repudiata *Margaretha*, *Maximiliani* Filiâ, quam toto decennio penes se in Galliis habuit.

Gravissimas hæc injurias, raptum sponsæ, jacturam Armoricæ & repudium filiæ non poterat non ulcisci *Maximilianus* cruento bello, quod tandem sub his conditionibus fuit compositum apud sylvanectum. *Sentis*.

1. *Carolus* restituat *Margaretham* vel *Maximiliano* patri, vel *Philippo* fratri.

2. Rex *Carolus* & *Margaretha* dissolvant contractus aliàs sponsalium causâ factos.

3. *Carolus Maximiliano*, tanquam patri ac tutori *Philippi*, restituat Comitatus *Burgundiæ*, *Artolæ* & *Carolesii*.

4. Ex *Burgundiæ* Comitatibus Rex *Carolus* sibi servet Comitatus *Mascon*, *Auxerre* & *Barri* ad *Saonam*. Conclusâ pace, *Margaretha* ex *Galliis* reducta, venit *Mechliniam* ad *Philippum* fratrem. *Heuterus* lib. 4. rerum *Austri.* cap. 4. & lib. 5. cap. 1.

Hoc ipso anno *Turci* jam septimò in *Marchiam Vinidorum*, *Carnioliam* & *Styriam* usque *Laubacum* invecti sunt, raptis vel trucidatis, quibus poterant *Christianis*, nulli sexui aut ætati parcentes.

Contra barbaros hosce prædones *Maximilianus* mittit copias, ex *Styris*, *Tyrolensibus* & *Carinthiacis* collectas, Duce *Georgio Herberstein*, qui cum *Turcis* congressi, ictu globi prostrato eorum Duce decem millia fuderunt, septem millibus graviter sauciatis, qui & ipsi ad unum omnes perièrant, quòd quindecim *Christianorum* millia, quos secum in captivitatem abduxerant, opportunitatem nacti, *Turcis* cum *Christianis* confligentibus, barbaro à tergo instarent, & ità suam libertatem vindicarent. *Fugger* in speculo honoris Tom. 5. lib. 5. cap. 39.

Sub hæc tempora Amstelodamum, quod aggerem ad fluvium Amstel sonat, muris primum cinctum, à *Maximiliano* Imperatore juribus civitatis donatum, in præcipuum Europæ emporium excrevit, cum jam aliàs sub *Friderico* Barbarossâ ex vico oppidum (*Markt-ſlecken*) evaſiſſet. *Bertius* lib. 3. commentarii vocabulo *Amſterdam*. *Fugger* loc. cit. Hoc item anno à *Chriſtophoro Columbo* primum detectus eſt novus orbis, quod in hunc modum contigit: Mercator Luſitanus ab annis non ita multis ad mare Atlanticum, antehac incognitum, vi tempeſtatis delatus, alio turbine verſus Europam rejectus, poſt naufragium cum paucis Sociis ad Inſulam *Maderam* pervenit. In eâ habitabat tunc *Chriſtophorus Columbus*, patriâ Genuenſis, qui Coſmographiæ inſigniter expertus in Luſitaniam primum, deinde in Inſulam *Maderam* navigavit, ut plura ad-diſceret à Luſitanis, qui ignotum aliàs Europæis iter per oras Africæ in Orientem tunc detexerunt.

Chriſtophorum convenit Luſitanus ille mercator auſper apud Inſulam *Maderam* naufragus, multa enarrans de inſulis maris Atlantici, aliàs incognitis, quarum ſitum Geographicè deſcriptum, ipſi porrigit. *Columbus* jam pridem viam ad Antipodes animo volvens, multum hoc nuntio animatus, fratrem ſuum *Bartholemeum* ad *Henricum VII.*

Angliæ

Angliæ Regem, tunc præ ceteris florentem, ablegat, spondens, si naves & reliquum necessarium apparatus subministraverit, fore, ut ex repertis novis terris immensum ditescat. In re tam dubiâ, cum præter risum nihil tulisset ab Anglis *Bartholomæus, Columbus* frater ad propositum opus sollicitat *Alphonsum Quintum* Lusitanæ Regem, tunc primâ navigatione per Africam in Orientem occupatum; cum neque hic audiretur, adit *Ferdinandum* Regem Castellæ ejusque uxorem *Isabellam* Arragoniam, & ad longinquum iter, quod jam ab octennio meditabatur, post multas preces tandem sedecim mille Ducatos & tres naves cum focis universim centum viginti impetrat, & die tertio Augusti 1492. ex portu Gaditano egressus versus Insulas Canarias solvit. Aliquantò post pervenit in mare juncosam, ex quo in proposito magis confirmatur, quodd ex *Timæo Platonis*, quatuor jam sæculis ante Christum natum scripto, didicisset, extitisse tunc procul à freto Herculeo immensæ magnitudinis Insulam, Atlantidem nomine, quæ motibus subterraneis succussa, in plures minores Insulas fuerit dissoluta, quod ut firmitus crederet, spem fecit supra memoratum mare juncosum, quod velut virentia prata longissimè protendebatur, ex quo de vicinâ continente judicabat.

Quare periculis omnibus major, posthabitis sociorum objurgationibus, jam in tertium mensem Occidentem versùs provehitur, donec mense Novembri appulisset ad Insulam *Cubam*. Hujus littora cum diu pervagatus esset, credidit esse continentem. Et dum frustra in portum inquit, tempestate jactatur versùs Orientem ad Insulam, quam ille Hispaniolam nominavit. Inde Europæis quisquiliis auro barbarorum permutatis, post unius anni navigationem in Hispaniam revertitur, gratanter exceptus à *Ferdinando* Rege & *Isabellâ*. Et cum postea tribus navigationibus idem iter cum multis sociis & navibus repetiisset, plures circumjacentes Insulas detexit, mortuus tandem in Hispania anno 1496, socio itinerum Americo Vesputio captum opus ultrâ proseguendum reliquit, qui paulò post, ipso novo orbe reperto, illum à suo nomine Americam appellavit. *Pontus Heuterus* lib. 8. rerum Auftriac. cap. 13. 14. 15. *Fugger* in speculo Tom. 5. lib. 5. cap. 39.

ANNUS 1493.

Anno 1493. cum plenâ pace cum suo Imperio frueretur *Fridericus*, senio gravem mors prostravit. Laboraverat ille ab annis sex expede, quin ullum pharmacum admitteret, protuberante subinde nigrâ pustulâ, accessit facer ignis, qui ne in coxendicem ascenderet, communi Medicorum judicio

dicio, pes solvendus decernitur. Stupet ad ista Cæsar, dolores extimescens, sumpto tamen potu Soporifero, tibiam alterâ incisione refecari patitur sub finem mensis Julii. Paulò post cùm dolor remisisset, pedem abscissum sibi afferri postulat, quem manu tenens, ex adstantibus quærit, quid inter Cæsarem & agrestem colonum intersit? cùm nemo respondere vellet, ipse subjecit: præstate sanum rusticum, ægro Imperatore.

Instante festo assumptæ Virginis dum in pervigilio jejuniat, nullo cibo calido gustato, vesperi sitiens pepones appetit, quorum octonos avidè comedit, unde frigescente stomacho fluxu alvi laborat, & extrema sibi instare præsentiens, morientium Sacramenta postulat, quibus devotè susceptis, die decimâ nonâ Augusti sub meridiem *Linzii* supremum diem clausit, cùm vixisset annis 78. Augusto Cæsare duobus annis ætate major, tempore regiminis minor annis tribus.

Intestina *Linzii* condita, corpus pro sepulturâ Viennam devectum, ad S. *Stephanum* tumulatum est in Mausoleo, quod ipse vivens ex Alabastro cœpit, *Maximilianus* filius post continuam viginti annorum operam anno 1513, quadraginta millium aureorum impendio, absolvit, & patris exuvias eo transtulit.

Superbum opus itâ describit *Richardus*
M 4 *Bar-*

*Bartholinus in itineraio Matthæi Episcopi
Gurcensis Tom. 2. Freberi pag. 620.*

Sepulchri opus quadrangulare est, longitudine ulnarum quinque, latitudine ferè dimidiâ: in ambitu septum bicubitale æquis fenestrarum intervallis opus amplectitur. Quod ubi primùm ab imo surgere incipit, Latius est, arctaturque, actendit introrsum, quatenus ad cippum pervenit, ubi corpus conditum est, surgitque lævissimo marmore, quoad coronam lapideam ostendit, quæ altrinsecus porrecta sepulchrum ambit. In inferiore basi quaquâ versùs multigenæ animalium figuræ in concavo lapidum, quod per ambitum ducitur, instar ludentium videntur.

Supra mirabiles innumerabilium sanctorum effigies. In angulis autem, exporrectisque in latere lapidibus, Electorum Principum Germaniæ imagines sunt. A summo, imoque scalæ lapideæ, quibus cum ad fastigium Mausolei pervenitur, *Friderici Augusti* Rom. Imp. corpus lapideum jacens, Imperiali paludamento, coronâque ornatum visitur, tanto artificio, ut saxo venerationem quandam habere quodammodo impellamur. Lapidis genus alibi porphyriacum, venis tamen albicantibus: alibi emathitem esse affirmares, ità sanguinem repræsentare videtur.

Supra

Supra pallentius est, sed versicolor;
eruitur in Norico in agro Salzburgenfi.

Quo tempore *Fridericus* apud Linzium
obiit, *Maximilianus* Æniponti agebat, qui
accepto de mortenuncio, literas ad univer-
sos Imperii Principes direxit, eosque ad
solennes exequias Viennam ad mensem No-
vembrem invitavit, qui omnes vel per se
vel per Legatos magnâ frequentiâ compa-
ruerunt.

Inscriptio Mausolei ista fuit:

*Fridericus III. Romanorum Imperator semper
Augustus.*

*Austria, Styria, Carinthia, Carniola Dux:
Dominus Marchia, Slavonica, ac portus Naomis.
Comes in Habsburg, Tyrol, Pferret
& Kyburg.*

*Marchio Burgovia & Landgravius Alsatie,
obit 1493. 19. August.*

Apophthegmata *Friderici* ista ex *Ænea Syl-
vio* refert *Freberus* tom. 2. pag. 398.

Erant ex Aulicis, qui famam Cæsaris pro-
sciendi *Friderico* referrent; quibus ille: *Prin-
cipes quasi signum sunt ad sagittam; turres præ-
altas fulmina feriunt, humilia tecta prætereunt.
At nobiscum bene agitur, si verbis tantum impe-
timur.*

Choreas ita averfabatur, ut sæpe dice-
ret: *Malle se febris teneri, quam saltationi ope-
ram dare.*

M 1

Ita

Ita temperans fuit, ut extra consueta mensæ tempora vino nunquam uteretur. In cœna lectissimum bibit, aquâ dilutum. Suadebant Medici *Eleonora Augusta*, quæ paternâ in domo vinum nunquam gustaverat, in Germaniâ, regione frigidâ, vinum biberet, si mater fieri vœllet. Quod cum rescivisset *Fridericus*, accersito Medico ait: *Abi & Imperatrici dicito, malle me conjugem sterilem, quàm vinosam. Proinde, me si amant, vinum oderit.* Ad quod nuncium ita *Eleonora*: *Etsi viri jussioni tam libenter pareo, quàm vivo; si tamen vini usum mandaverit Imperator, mori optaverim, quàm parere.*

Quorundam ingratitude his sæpe verbis carpebat: *Ex iis, quos extuli, quàm paucissimos gratos inveni, idque muneribus meis datum videtur, ut ex fidelibus infideles fierent.*

Neostadium Austriæ homo agrestis venale triticum advexerat ad nundinas, & dum paulisper in popinâ divertisset, equorum alter è bigâ subtractus fuit. Furti querela ad *Fridericum* defertur, jubetur actor reum nominare, is sibi de furto, in civitate regiâ factò, constare ait, non item de fure. Hærentibus in conjecturâ Consiliariis, si fortè in suspicionem quisquam veniret, mirum, inquit *Fridericus*, cur etiam alterum equum homo non perdidit; tot sunt hodie in hac urbe Equites, qui equis indigent. Tunc rusticus: *Equa est altera, o Cæsar, quæ belligerantibus nulli usui est.*
Atqui

Atqui ergo, reponit Cæsar, eam infideto, atque in omnes urbis viculos discurre: subtractus equus in aliquo stabulo latitat, qui cum jugalem equam senserit, mox binnitum dabit.

Paruit homo, eoque pacto furtum compertum: agrestis, quod suum erat, recuperavit, fur poenas dedit.

Jacobus Elector Trevirensis, vir industrius, & suæ Ecclesiæ augendæ intentus, dum altero anno ab electione *Fridericum* Imperatorem Neostadii Austriæ adiit, multis jam impetratis, alia atque alia petiit, cui tandem Imperator: *Si non facis petendi finem ego negandi Principium inveniam.*

Amadeus Sabaudus, quem Clerus apud Basileam sub nomine *Felicitis* antipapam creaverat contra *Eugenium III*, *Friderico* tunc præsentis, filiam, quam domi habuerat viduam, juvenem & formâ præstantem, in conjugem obtulit, & dotis nomine ducenta nummorum aureorum millia, si *Eugenio* relicto, *Petri* se successorem appellaret. Horruit Cæsar, minimèque Sacramento suo Ecclesiæ Sacramenta fœdare voluit, & ad suos conversus, *vendere*, inquit, *alii pontificalia solent, hic libenter emat, si inveniat venditorem.*

Cum *Ladislauum Posthumum*, Bohemiæ & Hungariæ Regem, penes se educaret *Fridericus*, non defuerunt perversæ mentis homines, qui perdendum puerum suaderent, cujus vita ingentes molestias Cæsari, mors regna

regna & opes maximas allatura esset. Ad quos ille: *Ergo me, inquit, opulentum magis Regem, quam pium, quam justum cupitis? at ego bonum nomen cunctis divitiis antepono.*

Literæ Caspari Schlick ex urbe Norimbergæ, ad quosdam Hungaros missæ, in manus Friderici venerant. Erant, qui eas aperientdas suaderent, quod prodicionis aliquid inde resciri posset: quibus Fridericus: *Casparum ego & probum virum, & mei amantem existimo; si fallor, malo, per sese error pateat, quam mea diligentia investigetur.*

Aliàs rogatus, quid homini optimum possit contingere? respondit: *Bonus in hac vita exitus.*

In Austria obiêrat unus ex primoribus, qui annis tribus & nonaginta, nullo tactus morbo, vel calamitate, inter voluptates vixerat, id cum ad Fridericum referretur, vel hinc, inquit, *immortales animas censere licet; nam si Deus est, qui hunc mundum gubernat, eundemque justum esse, nemo negat, profectò alia loca sunt, ad quæ post mortem animæ migrent, ibique pro factis, aut mercedem, aut pœnam accipiant. Nam hic, neque bonis sua præmia, neque malis sua supplicia reddi videmus.*

Aliàs rogatus, quos præ cæteris diligeret? respondit: *quæ me non magis, quam Deum timent.*

Argentea vasa, ut sua dignosceret, quinque literis inscriptis notavit. a. e. i. o. u.
Quid

188 (189) 189

SYMBOLUM

FRIDERICI III. Cogn. PACIFICI.

Hic regit, ille tuetur.

Titulus: Custodia Regum.

Lemma: Marte & arte.

EPIGRAMMA.

*Ars regit indomitum ferrum, Mars ipse tuetur
Regnum, quod firmat Martis & artis bonor.
Si Mars ferratus populos & regna subegit,
An non Mars doctus fortius arma movet?*

2. Tom. X.

Quid iis significatum voluisset, ipse in Diario expressit, scilicet: *Austria Est Imperare Orbi Universo.*

SYMBOLUM FRIDERICI III.
cog. PACIFICI.

Hic regit, ille tuetur.

Ut Regis officium in emblemate exponeret *Fridericus*, librum exhibuit cum gladio, per hoc indicans, Imperatorem oportere instructum esse literis & armis, literis, quod liber apertus innuit: armis; quod strictus ensis notat, vel, ut quidquid jubeant leges, id gladius vel potestas exequatur.

Post devictum in Pharfalicis campis Pompejum, inter alios honores iste etiam à Senatu Romano decretus est victori *Julio Cæsari*, ut currus ipsi, adversum Jovem spectans, in Capitolio collocaretur, ipse quoque *Julius*, globo terræ insistens, statueretur cum hac inscriptione:

Semi - Deus est.

Unde *Julius Cæsar* depingitur stans supra globum mundi, lævâ librum, dexterâ gladium gestans cum inscriptione: *Ex utroque Cæsar.* Quâ picturâ demonstratur, his duobus, literis nempe & armis Cæsarem Imperium acquisivisse, & acquisitum iisdem conservasse. Rectè enim dicitur:

Non minor est virtus, quàm querere, paria tueri.

Extat

Extat hac super re *Lex Servii Tullii*, sexti Romanorum Regis, quæ vult, non solum armis & scientiâ belli, sed etiam consiliis, & artibus pacis, rempublicam consistere.

Huc respexisse videtur *Justinianus Imperator* in Principio suarum Institutionum Juris, ubi ita orditur:

Imperatoriam Majestatem, non solum armis decoratam, sed etiam legibus armatam esse oportet, ut utranque tempus, belli & pacis, recte possit gubernare, & ut Princeps Romanus non solum in hostilibus præliis victor existat, sed etiam per legitimos transites calumniantium calamitates expellat.

Hanc ob rem *Franciscus Guicciardinus* eos imprudentiæ tacite arguit, qui armis Imperium facile propugnarent, illud tamen retinere non possent, nec viderent partum Imperium iis, qui domesticâ disciplinâ uti nescirent, non modò non utile, sed etiam perniciosum semper fuisse.

Non id ignoravit *Augustus Cæsar*; cum enim *Alexandri* magni res in Oriente gestas legeret, admiratum ferunt, non induxisse *Alexandrum* in animum, quâ ratione quæsitâ conservaret ac regeret, sed tantum quomodo quæsitâ alia adjiceret.

Regibus duo instrumenta sunt propria, in pace sceptrum in manu justitiæ: in bello gladius; hæc duo regiè sunt tractanda, unumquodque suo tempore.

Id

Id ipsum pridem dixit Homerus de Agamemnone:

Et Rector bonus est, & bello strenuus idem.
quem versum *Alexander Magnus* frequenter in ore habuisse fertur.

Atque hoc omnino videtur necessarium; quia ipsa natura requirit gubernatores, rei publicæ, cum sine ordine nihil valeat consistere. Non est autem ordo in republica, nisi præsent aliqui, & aliqui subsint.

Imò eadem est necessitas Magistratûs, quæ legis; nam Magistratus est ipsa lex loquens. Est vinculum, per quod respublica hæret. Est Spiritus vitalis, quem tot milia trahunt. Ipsa respublica per se nihil est futura, nisi onus & præda, si illa mens Imperii subtrahatur.

Hinc qui præsent, sunt Duces, sinè quibus acies ordinata non procedit: Sunt Pastores, sinè quibus grex fit lupo præda. Sunt oculi, quibus obseratis reipublicæ corpus non videt. Sunt patres, qui necessaria civibus, ceu liberis, suppeditant. Denique sunt Medici, qui mala reipublicæ prudenter curant. Leges regnant: arma rem publicam tuentur.

Agnovit hujus rei veritatem *Otto Magnus* Imperator, & quanquam bello strenuus esset, magnasque Provincias Imperio armis vindicasset, ut ex utroque Cæsar foret, non erubuit jam viduus & quadragenario major, literas

litteras Latinas addiscere, quò juris prudentiam acquireret.

Et hoc suo exemplo filias etiam, ac nepotes traxit ad amorem litterarum, ut pacis tempore, ubi res postularet, jura dare possent, quò illæ egregiè præstiterunt, dum loco *Ottonis* secundi & tertii Imperium aliquanto tempore in Germaniâ administrarent.

Doluit hunc litterarum defectum vel maximè *Carolus*, inter Imperatores quintus, experienciâ doctus, quàm necessariæ illæ essent regenti. Primis quidem annis adolescentiæ ad studia applicatus fuerat, sed cum ista longiora requirerent tempora, Princeps *Chimæus*, qui juventutem ejus moderabatur, præmaturè juvenem Principem à literis avocandum existimavit, quòd animus ejus in rem militarem magis videretur propendere.

Josephus etiam Imperator factus, hanc litterarum necessitatem agnovit, non parùm detestatus primæ suæ adolescentiæ negligentiam, cum econtra & *Carolus* Frater, & Sorores *Maria*, *Elisabeth*, & *Magdalena* egregiè in literis profecissent, atque non semel coram universâ aulâ publicum doctrinæ specimen dedissent.

De *Friderico* hoc nostro id passim testantur scriptores, ipsum à prima juventute rite institutum, mirè profecisse in Astronomiâ,
aliis.

aliisque scientiis Principe dignis, pacis etiam atque otii tam studiosum fuisse, ut inde Pacifici cognomen nancisceretur, sed quid Cæsare dignum, per annos quatuor & quinquaginta, quibus Imperio præsuit, ullo Marte gesserit, nemo est, qui prodat.

Ut Schisma in Ecclesiâ tolleretur, sua operâ effecit, ut *Amadeus* Dux Sabaudiaë, qui *Basileensi* nixus Concilio, sub nomine Felicis quinti Romanum Pontificem se ferebat, dignitatem malè usurpatam dimitteret.

Publicæ tranquillitatis causâ, Pragæ turpem pacem inivit anno 1463. cum adversariis.

Ut *Maximilianum* Filium, à Flandris captum, in libertatem vindicaret, arma in Flandriam transtulit, sed recepto filio, paucorum penâ contentus, rediit.

Cum propriis subditis, qui in Viennensi arce illum oppugnabant, pacificè agere non erubuit.

Matthias Corvinus, Hungariæ Rex, ausus contra Cæsarem armis insurgere, Viennâ expugnatâ, totam propè Austriam subjugavit, facili *Friderico* reconciliatus.

In Religione Christiana usque ad eam crevit, ut voti causâ limina Apostolorum Romæ adiret, & anno 1437. etiam terram Sanctam inviseret, nullis territus minis, neque

N

maris

Tom. X. P. Conradi Hertzenberger Soc. Jesu.

maris tempestatibus. Sed ut Turcos, Christiani nominis hostes infensissimos, in Græcorum Provincias infusos, & jamjam Hungariæ imminentes, armis cohiberet, quod facîle poterat, cum tutor esset *Ladislai Posthumi* Hungariæ & Bohemiæ Regis, ille domi languens in pace se continuit. Otio *Friderici* adscribitur, quod Turci captâ anno 1453. Constantinopoli, Imperium Græcorum cum universis Archipelagi Insulis sub potestatem coëgerint; & huic ille quidem malo domi indoluit, sed manum, ut hostem prohiberet, non extendit.

Iidem hostes, vastatâ Hungariâ, Austriæ fines ingressi, ut ad malè parta re infectâ redirent, non terror illos *Friderici* Cæsaris compulit, sed fames, eo anno sterili, coëgit.

Animârunt Cæsarem & Pontifices & alii Christiani nominis Principes, ut fidelibus sub tyrannide Turcica gementibus, suppetias ferret, & Comitiis convocatis robur Imperii contra hostes tam truculentos exereret, ille quidem eum in finem tum Viennæ & Francofurti, tum Norimbergæ & Ratisbonæ Principes sæpe convocavit, sed ut exercitum compararet, nunquam evicit, vel quòd Principes Imperii inter se essent collisi, vel quòd ipsi diffiderent Cæsaris virtuti.

Ex

Ex hac somnolentiâ factum, ut Turci non tantum Orientis Imperium securi retinerent, sed novis quotidie incrementis augerent, & usque in præsentem diem servarent; ob intolerabilem hanc socordiam res eò venit, ut in Comitiiis anno 1471. Ratisbonæ celebratis, jam essent aliqui Principes Imperii, qui de *Fridérico* de Imperio depouendo cogitarent. Et quod insolens est, ac pene execrandum, consilia conferebant, qui *Georgium Podiebradium*, tunc Bohemiæ Regem, quamvis Hæreticum, Hussiticâ labe infectum, exauctorato pacifico *Fridérico*, ad Imperium elevarent, quod is Princeps esset, bello strenuus, qui ex humili Comite virtute suâ bellicâ usque ad thronum Bohemiæ elictatus esset, nec irrita fortè consilia cecidissent, nisi sub eadem tempora mors inopinata *Prodiebradium* abstulisset. Non meâ hæc verba sunt, sed Secretarii Synchro- ni, qui Comitiiis Ratisbonæ tunc interfuit, tit ipse prodit in literis ad *Jacobum* Cardinalem Papiensem Tomo II. *Freberi* pag. 290.

Matthæus I. Imperator à *Carolo Magno* XXXVIII. regnat cum patre ab anno 1486. ad annum 1493: imperat solus ab anno 1493. 19. Aug. ad annum 1519.

12. Januarii.

Primam lucem abexit apud Neostadium Austriæ die 22. Martii, quæ in festam quin-

tam majoris hebdomadæ incidit, 25. Martii 1459. ipso paschatis festo sacro fonte ablutus à *Sigismundo de Völckersdorff*, Archiepiscopo Salisburgensi, ita dicto ab avito familiaræ castro *Völckersdorff*, quod in finibus inferioris Austriæ inter *Ens*, & *Linz* prope Abbatiam S. *Floriani* situm, ad familiam Comitum de Tylli transiit, & ab illis renovatum, novum nomen Tillisburg accepit. *Hausit.* Germ. Sacra in serie Episc. Salisb.

Nomen *Maximiliani* non sine omine juveni inditum, quod duo nomina in uno complectitur, *Maximum* & *Æmilianum*. Qui ambo summi erant apud Romanos belli Duces, & viri Triumphales. *Maximus Fabius* & *Æmilianus Scipio*.

Maximus Fabius Imperium pene desolatum restituit, contra *Hannibalem* Pœnum cunctando: *Æmilianus Scipio*, eodem *Hannibale* devicto, Carthaginaensem triumphum egit.

Utriusque herois nomen in *Maximiliano* copulatum est; & quamvis alterum æquasse gloriosum fuisset, tamen utrumque nomine referre, & utriusque valorem superare, multò ipsi fuit gloriosius.

In pueritiâ usque ad annum nonum tantam habuit loquendi difficultatem, ut multis propterea esset molestus. Hanc pueritiæ balbutiem in perfectâ ætate compensavit singularis facundia.

Legem,

Legem, quam *Carolus IV. Imp.* de Principum Institutione pro regulâ dederat: *Ut qui ad Cæsaream dignitatem aspirat, variarum linguarum peritiâ babeat, præsertim Latinæ, Gallicæ, Italicæ & Germanicæ;* hanc regulam sibi *Maximilianus* cumprimis servandam existimavit, utpote Gallicè, Latinè, Italicè & Vernaculè doctus.

Dicere solitus: *Turpe Principi nescire literas, sed longè turpissimum his moribus & virtutibus caruisse, quæ populis imperantem contra animi cupiditates invictum præstarent.* Hinc crebrò in ore habuit. *Tene mensuram & respice finem.*

Inter alia præcipuè delectabatur arte medicâ, Mathesi & Studio Historiarum. Ne penitus sepulta jacerent Hebraica, Græca & Latina, ea spe beneficiorum resuscitavit; factus author Collegii Poëtarum in Academiâ Viennensi, in quâ *Conradus Celtæ* primus ex Germanis fuit Poëta coronatus. Quâ super re extat Privilegium *Maximiliani* in erectione Collegii Poëtarum & Mathematicorum apud *Freherum* Tom. 2. pag. 488.

Cum unicus esset Austriacæ domûs succulus, anno 1472. juvenili ardore damulas fugientes apud *Ænipontum* insectatus, in horridi & abrupti scopuli verticem pervenit, nullo, quo rediret, vestigio relicto. Ita in vitæ & mortis apice constitutus, cum nullâ humanâ ope salvari posset, Christum

Eucharisticum ex proximo pago, quâ voce, quâ signis sibi adferri petiit, oculis saltem delibandum, sperans firmiter, inde vel in cœlum ascendere, vel in terram ex alto ad suum Salvatorem descendere.

Hunc suum Salvatorem cum à longè ad ferri conspexit, viam ex monte invenit, monstrante Angelo, sub habitu pastoris, qui jam perditum ex inaccessâ rupe reduxit. In signum hujus beneficii, divinitus collati, altero post anno eâ in rupe alterâ ab Oeniponto horâ portenti obeliscus est erectus. *Manuscriptum Bibliothecæ Cæsar. Viennensis.*

Ne cætera referam, quæ cum patre Imperium septennio regens, gessit, eâ prosequor, quæ ipso solo Imperium tenente evenerunt.

ANNUS 1494.

Cum patri quàm solemnissimè Viennæ unâ cum Principibus Imperii parentâisset, sumpto versùs Tyrolim itinere Oenipontum concessit, ut à morte *Mariæ Burgundæ*, jam in decimum tertium annum viduus, novum conjugium iniret cum *Blancâ Mariâ Sfortiâ, Galentii Mariæ Sfortiæ Mediolanensium Ducis Filiâ*. Idque ex consilio quatuor Electorum, Saxonis nempe & trium Ecclesiasticorum. Nuptias hæc procurante *Sigismundo Tyrolensi Archiduce*. Nec absteruit illum longè dispar *Blancæ* conditio,
tum

tum quòd ab aliis Principibus certatim expeteretur, tum quòd defectum natalium liberali dote suppleret. Maximè verò ut contracta pridem cum Mediolanensibus affinitas arctius confirmaretur; nam affinitatem, quam ante annos centum & triginta cum Mediolanensibus inchoavit *Leopoldus III. Austriacus* cognomento *Probus, Maximiliani* proavus in desponsatâ sibi *Viride*, Barnabonis Vicecomitis *Primogenitâ*, *Maximiliani* proaviâ; idem *Maximilianus* jam *Leopoldi ex Viride* pronepos cogitavit fortius stabilire per conjugium cum *Blancâ Mariâ Sfortiâ*.

Qui *primus Blancæ* nuptias ambiebat, erat *Pbilbertus* Dux Sabaudix, sed ille ævo immaturus ante nuptias in rapida fata concessit.

Alter erat *Mathias Corvinus*, Rex Hungariæ, qui illam procabatur pro *Joanne Corvino*, Filio suo naturali, ut opibus *Blancæ* conjugis adjutus, certius paternum folium consequeretur. Sed *Mathiâ* Rege nuper vitâ functo, quæ de futurâ filii in regnum successionem, animo conceperat, irrita cessere.

Proculus tertius erat *Jacobus Stuart* Scotus, qui *Blancam* unice in consortem & thori sociam expetivit.

Quartus qui per crebros internuncios *Blancam* diu in uxorem sollicitavit, erat *Ladislæus*, tunc viduus Rex Bohemiæ, & paulò post etiam Hungariæ.

Denique oppidò bene in manus convenit *Maximiliano* Cæsari cum dote quadringentorum aureorum millium, quibus alia ducenta aureorum millia addidit *Ludovicus, Blanca* patruus tum in parapherna & mundum muliebrem, tum pro obtinendo diplomate Successionis in Ducatu Mediolanensi, pro nepote suo ex fratre *Joanne Galeatio*, quem eo anno per venenum vitæ & Ducatu exuerat.

Huic tantæ summæ accesserunt alia centum aureorum millia, quibus per cognatos & affines sponsæ nuptiæ honestabantur. *Pontus Heuterus* lib. 5. rerum Austriacarum cap. 2.

Gerardus de Rhoo & Gasen Mainus eques Romanus in Epithalamio habito Oeniponti in nuptiis *Blancæ*. Apud *Reberum* Tom. 2. pag. 468.

Hæc, inquam, summa satis superque supplevit defectum imparis conditionis *Blancæ* cum *Maximiliano* Cæsare, maximè cum Imperialis Camera per continua bella cum Gallis & aliis penitus fuisset exhausta.

**Schema triplex Genealogicum hoc loco
maximè necessarium.**

**Schema primorum Ducum Mediolanensium
ex stirpe Vicecomitum vulgò *Visconti*.**

<p><i>Galeatius II.</i> Vica- carius Imperatorum per tractum Media- lanensem præfuit ab anno 1356. † 1378. uxor <i>Blanca Maria</i> <i>Sabauda</i>.</p>	<p><i>Barnabo</i> frater <i>Galeatii</i> <i>II.</i> 25. liberorum pa- ter 15. legitimorum & 10. naturalium, cujus primogenita fi- lia legitima <i>Viridis</i> desponsata <i>Leopoldo</i> <i>Probo Austriaco</i>, fuit avia <i>Friderici III.</i> Cæsaris. Successit fratri <i>Galeatio</i> 1378, veneno extincto in carcere 1385. à <i>Jo-</i> <i>anne Galeatio</i> Nepote.</p>
---	---

Joannes Galeatius na-
tus 1357. Dux I. Me-
diolanensis ab anno
1395. quo emit Du-
catum à *Wenceslao* In-
erte Cæsare † 1402.
4. Sept. uxor *Isabella*
Joannis Regis Galliæ
Filia, genita ex Bonâ,
Caroli IV. Imper. So-
rore.

<i>Joannes Ma-</i> <i>ria</i> Dux II. Mediolan. ab anno 1402. † finè prole 1412.	<i>Philippus Ma-</i> <i>ria</i> Dux III. Med. ab anno 1412. † 1447. Dux ultimus ex Viceco- mitibus. Con- cubina <i>Agnes</i> de <i>Maine</i> .	<i>Valentina</i> nu- pta <i>Ludovico</i> Duci Aureli- anensi <i>Caroli</i> <i>V.</i> Galliaë Re- gis Filio. De quâ postea.
---	--	--

Blanca Maria Filia naturalis *Philippi* Du-
cis ultimi Mediolanensis ex Vicecomi-
tibus, genita ex *Agnete* de *Maino* con-
cubinâ anno 1425. desponsata anno
1450. *Francisco Sfortiaë*, qui ob hoc
connubium, favore populi, succedit in
Ducatu Mediol. † 1468. Prima *Philippi*
uxor erat *Beatrix*, decollata 1418.
2da uxor *Maria Sabauda*. 3tia *Agnes* de
Mayne concubina.

Stirps Valentinaë, Joannis Galeatii filiaë.
Valentina *Joannis Galeatii* filia legitima nup-
sit *Ludovico* Duci Aurelianensi, *Caroli V.*
Galliarum Regis Filio, obiit anno 1408.

<i>Carolus</i> Dux Aurelia- nensis † 1515.	<i>Joannes</i> Comes En- golismæ obiit anno 1467.
---	---

<i>Ludovicus XII.</i> Rex Gall. † 1515.	<i>Carolus</i> Comes Engo- lismæ † 1496.
--	---

Fran-

Franciscus I. Caroli Engolismensis Filius ex Comite Engolismensi Rex Franciæ ab anno 1515, vindicat sibi Ducatum Mediolanensem titulo proaviæ *Valentinæ*; quod *Joannes Galeatius, Valentinæ pater*, in contractu matrimoniali filiæ cum *Ludovico Aurelianensi* constituerat *Joannes Galeatius* Dux, ut deficiente masculâ Galeatorum familiâ, *Valentina* & ejus hæredes succederent in Ducatu Mediolanensi, qui cum ex primâ institutione fuerit feudum masculinum, feudum fœmineum locum non habuit, sinè permissione Imperatoris, qui tum temporis, quo hic Ducatus erectus est, deposito inerte *Wenceslao*, nullus erat. Hinc frustra sub hoc fundamento *Joannes Galeatius* successionem stabiliverat.

Contendunt quidem ex adverso Galli, contractum illum à Pontifice *Benedicto XII.* approbatum fuisse, quod tempore interregni, quo Imperium capite vacabat, jure suo usus fuerit Pontifex; sed negant Imperatores, ullum jus esse Pontifici in terras & Instituta Imperii, vacante etiam supremâ in Imperio dignitate. Quo tempore familia *Sfortia*, titulo *Bianca Vicecomitis*, in Ducatu Mediolanensi successit, Galli jura *Valentinæ* filiæ legitimæ, contra *Biancam* filiam illegitimam ob varia impedimenta urgere non poterat, donec tandem *Ludovicus XII.* Rex Galliarum sub finem sæculi XV. in Ducatum
Me.

Mediolanensem involaret, & cum sibi vindicaret.

Cum interim *Maxilianus I.* Cæsar faveret *Sfortiis*, *Ludovicus* Rex Galliae sollicitus fuit, de conciliando ejusdem Cæsaris favore, quem cum consecutus esset, bis fuit de Ducatu Mediol. investitus.

Primam quidem investituram anno 1506. sexaginta florenorum millibus redemit, promittens insuper, se quotannis Cæsari, feriis Christi natalibus daturum par aureorum calcarium.

In eadem investitura *Sfortii* fuere exclusi, & Nepoti Cæsaris, *Carolo V.* postea Imperatori, pacta in conjugem *Ludovici XII.* Regis Gall. Filia *Claudia*, ex *Anna* minoris Britanniae hærede, genita.

Altera investitura incidit in annum 1509, qua confirmata est prior anno 1506. facta, & denuo promissa est *Claudia* *Carolo V.* tunc Archiduci in conjugem. Hoc quidem matrimonium inter *Carolum* & *Claudiam* nunquam fuit secutum.

Contendunt tamen Galli, id investituræ, semel factæ, minimè derogare. Itaque *Ludovicus XII.* ferè usque ad finem vitæ suæ in possessione Ducatus Mediolanensis permansit; sed ante mortem ipsius *Maximilianus Sfortia*, *Ludovici Mariæ Sfortiæ* filius, ope Helvetorum, Gallos expulit. Interim ægrè nimis ferebat *Maximilianus* Imperator, quod
Claudia,

Claudia, dudum *Carolo V*, Nepoti suo promissa venerit in manus *Francisci I.* Galliarum Regis, *Ludovici XII.* Successoris.

Et hæc contumelia una ex præcipuis causis fuerat, æmulationis & inimiciæ inter domum Austriacam & *Franciscum* Galliæ Regem postea exortæ.

Stirps tertia Sfortia

Quæ Vicecomitibus in Ducatu Mediolanensi successit.

Contra aliorum figmenta veram Sfortiorum originem tradit *Josephus Ripamontius* lib. 5. historiæ Mediolanensis pag. 611. Erat, inquit *Franciscus Sfortia*, *Sfortia* Attenduli filius, cui Attendulo sua virtus ac fortia facta apud Reges gratiam opesque, & ipsum *Sfortiæ* nomen comparârunt; cum antea *Jacobus Mutiolus* sive corruptè *Jaco Mutius* vocaretur. Hujus *Jaco Mutii* parentes, *Joannes* & *Elisia*, intra *Cotoniolæ* fines honesti, prælagium accepisse ferebantur, fore, ut deposito, quod ipsi imposuerunt nomine, proles ea nomen assumeret aliud, quod fieret familiæ cognomentum, & latè noscicaretur. Hæc *Ripamontius*.

Joannes nullâ nobilitate clarus apud *Cotoniolam* vixit sub finem sæculi XIV. uxor *Elisia* sive *Elisabeth*.

Joco Mutius sive *Jacobus Mutius Attendulus*,
arte

arte bellicâ clarus, à fortibus gestis primus illustre *Sfortiæ* nomen assumpsit & familiæ intulit. Concubina *Lucia Trezania*. Ut *Paul. Jovius* tradit in vitâ magni *Sfortiæ* cap. 63.

Franciscus I. Sfortia, *Mutii Attenduli* ex concubinâ filius, ob heroica gesta in bellis tum Venetorum, tum *Joannæ II.* Reginae Neapolitanæ, per Italiam latè celebratus, eâ valuit gratiâ apud *Philippum* Ducem ultimum Mediolanensem ex Vicècomitibus, ut is anno 1447. moriens non dubitaverit ipsi desponsare filiam suam naturalem *Blancam Mariam*, ex Concubinâ *Agnete de Maine* anno 1425. genitam, eumque Mediolanensium Capitaneum constituere. Hoc titulo vacante Ducatu per triennium à Mediolanensibus receptus, anno 1450. favore populi in Ducem fuit assumptus, excluso *Cárolo*, Duce Aurelianensi, *Valentinæ* Ducissæ Mediolanensis filio, quem ita tunc neglexit Galliarum Rex *Ludovicus XI.* ut anno 1464. Jura Atrélianensium, quæ in urbem *Genuam* habuere, ad memoratum *Franciscum Sfortiam* transfunderit, & insuper *Savonam*, quam tunc sub potestate habebat, eidem contesserit. Ità *Franciscus Sfortia*, urbe Genuâ sub suâ potestatem coactâ, se in Ducatu Mediolanensi amplius firmavit, vitâ functus 1466.

Uxor

Uxor *Blanca Maria Sfortia*, filia spuria *Philippi* Ducis Mediolanensis, soror *Valentinæ* Aurelianensis, quæ soror erat *Blancæ Mariæ*, & filia legitima *Philippi* Ducis. Obiit *Blanca* 1468. ætatis 43.

<i>Galeatius Ludovicus Ascanius Francisc. II.</i>	
<i>Maria Sfor-</i>	<i>Morus</i> post Cardina-
<i>tia</i> succedit	Nepotem lls. ut habet
patri in Du-	Dux. Imboff in
catu 1466. <i>Hippolyta</i>	Hist. Hispā-
ob exerci-	nupta <i>Al-</i>
tam tyran-	<i>phonso II.</i>
nidem in Arag. Regi	neal. pag.
festo S. Ste-	200.
<i>phani</i> in no, qui fa-	
templo tru-	ctā 1495.
cidatus abdicatio-	
1476. uxor ne induit	
<i>Bona Ludo-</i>	<i>Monachū</i>
<i>vici, Sabau-</i>	<i>Ordinis O-</i>
<i>dia</i> Ducis livati. <i>Paul.</i>	
filia.	<i>Jovius. Ma-</i>
	<i>seardi in</i>
	<i>elogiū vi-</i>
	<i>rorum il-</i>
	<i>lustr.</i>

Joannēs Galea- *Anna Maria Blanca Maria*
ius Maria suc- *Sfortia* nupta *Sfortia* despon
 cessit patri *Alphonso Estensi* sata primū
Phili-

1476. occiso. Duci Mutinæ *Philiberto Sa-*
 ipse vitâ & & Ferraræ. *baudia* Duci,

Ducatu exu-
 tus à patruo

Ludovico Moro

1494. Qui

gratiâ Cæsaris

in Ducatu Ne-

poti successit.

quo ante nup-
 tias mortuo,

nupsit 1494

Maximiliano

Imperatori,

anno 1511.

31. Dec. de-

functa Oeni-

ponti sinè pro-

le, cum 17. an-

nis Marito

convixisset.

Ludovicus Sfortia cogn. *Morus* extincto
 occultè nepote ex fratre *Joanne Galeatio*,
 anno 1494. Ducatum Med. obtinuit; tan-
 dem 1501. apud Novaram à Rege Galliarum
 captus, Lugdunum delatus est, ubi in duro
 carcere decennio delitescens anno 1511.
 vitam miserrimè clausit.

Uxor *Beatrix* filia *Herculis*, Ducis II. Mu-
 tinæ & Ferrariæ post fratrem *Borsum*, quem
Fridericus III. anno 1452. in primum Ducem
 creaverat.

Maximilianus Sfor- *Franciscus III.* *Sfortia*
via ejectis ex Italia potentiâ *Caroli V.* Imp
 Gallis restituitur profligatis Gallis pater-
 paterno Ducatui num solum recuperat
 anno

anno 1513. post
biennium iterum
ejectus à *Francisco*
I. Gallia Rege,
sinè prole decessit.

1521. Iterum ejectus
rursum 1525. restitui-
tur mortuus sinè prole
1535. Unde Ducatus
tanquam feudum rediit
ad *Carolus V.* Cæs., qui
illum dedit filio *Philippo*
II. Hisp. Regi. Atque
ita Ducatus venit ad
Hispanos & mansit us-
que ad annum 1700.
Quo post mortem *Ca-*
roli II. Regis Hisp. Galli
denuo Mediolanum oc-
cupârunt, ejecti 1706.
post Victoriam ad Täu-
rinum, Cæsare *Carolo*
VI. in Ducatu Med. per
pacem Rastadiensem
1714. confirmato.

Quodd itaque ex hoc Schemate Genea-
logico demonstrandum; *Blanca Maria Sfortia*,
altera *Maximiliani* Cæsaris uxor, nullâ nobi-
litate ingenuâ claruit, quia avum habuit spu-
rium *Franciscum I. Sfortiam*, Aviam itidem
Spuriam *Blancam Mariam*, *Philippi* ex Vice-
comitibus Ducis Mediolanensis filiam natu-
ralem. Nuptiæ tamen factæ sunt maximè
solemnēs, ipsâ Dominicâ *Latæ*, decimo
sexto Martii, toto mense duraturæ.

O.

Ex-

Tam. X. P. *Conradi Hertenberg*, Soc. JESU.

Expletis nuptiis *Maximilianus* cum nova uxore per Sueviam & Rheni tractum, in Belgium, postquam annis quinque & dimidio abfuisset, rursùm abiit, ubique perquam honorificè exceptus. Trajectum ad Mosam cum venisset, obvias invenit binas proles *Philippum* & *Margaretham* cum præcipua Belgii nobilitate. Inde Mechliniam profectus, comitantibus Moguntino & Saxone Electoribus, denique Antverpiam pervenit, ubi dimisso ex tutelâ filio *Philippa*, septendecim jam annos nato, illum immisit in regimen Belgii, quod titulo Matris, *Mariæ Burgundæ* habuit.

Antverpiâ perrexit Lovanium, quæ urbs est Belgii omnium antiquissima, ubi solenni ordine primum ingressus Basilicam S. *Petri*, ante summam aram *Philippum* filium, Belgii Rectorem proposuit. Juratum utrinque, hinc à *Philippo*, quòd omnes Brabantiae urbes velit in antiquis suis Privilegiis confirmatas conservare; inde à Proceribus Provinciae mutuò dictum fidelitatis Sacramentum.

Et postquam novus Dux Brabantiae creasset aliquot Equites, iterum repetita Antverpia est, ubi alii etiam Proceres cum aliis urbibus Sacramento fidelitatis se obstrinxerunt.

Inde navigio itum in Seelandiam, & subditis in fidem receptis, rediit cum patre & *Brip-*

Principibus *Bruxellas*. Mox *Belgium*, longis bellis turbatum in justum ordinem reduxit.

Inter hæc *Carolus VIII.* Rex *Gallie*, jam à triennio nova bella meditatus, hoc anno infesta signa publicè profert.

Causa belli. Anno 1264. Regnum *Neapolitanum* cum *Siciliâ* ab *Urbano IV.* datum *Carolo*, Duci *Andegavensi*, fratri *Ludovici Sancti*, Regis *Galliarum*. Cum postea ejusdem *Caroli* abneptis Regina *Joanna I.* idem regnum ex consensu *Urbani VI.* Pontificis contulisset *Carolo III.* *Dyrrachio*; hic autem cum pelleretur è regno, adoptavit in filium *Ludovicum* Ducem *Andegavensem*, *Caroli V.* *Gallie* Regis fratrem, qui propterea frustra bella gessit cum *Carolo Dyrrachio*, ejusque filio *Ladislao*.

Joanna II. *Neapolis* Regina, *Ladislai* memorati soror confert regnum *Alphonso* *Aragonio*, ejusque in filium adoptat. Illo mox iterum repudiato, regnum eadem *Joanna* Regina confert *Renato* Duci *Andegavensi*, contra quem triumphans *Alphonfus*, repulso *Renato*, confert regnum filio suo spurio *Ferdinando*.

Mortuo sub annum 1490. *Ferdinando* *Spurio* repetit *Neapolis* regnum *Carolus VIII.* Rex *Francie*, & *Italiam* anno 1494. cum 25. millibus 23. Junii invadens per *Flamminiam* venit *Florentiam*, & inde 31. Decembris

Romam; cui Papa *Alexander VI.* dat in feudum regnum Neapolitanum. Amplectuntur Neapolitani novum Regem *Carolus VIII.* Gallum, & Rex *Alphonſus* fugit eodem anno 1494. in Siciliam, ubi paulò post obiit, cedens regnum Neapolitanum filio suo *Ferdinando*.

Stabant multi pro *Ferdinando*, sed cùm plurimæ urbes deficiunt ad *Carolus VIII.* Gallum, & inter has etiam Neapolis, regni caput, eam *Carolus* 21. Febr. 1495. ingreditur, & in fidem recipit. Fugiente *Ferdinando II.* Rege in Insulam *Ischiam* vel *Ænariam*, ubi induit Monachum Ordinis Oliveti, & paulò post sinè prole decessit. Galli inflati novâ fortunâ officia per urbem & regnum conferunt popularibus Francis, qui regnum crudeliter exfugunt.

ANNUS 1495.

Inter hæc fit fœdus inter Papam, *Maximilianum* Cæsarem, Regem Hispaniæ, *Ludovicum* Ducem Mediolanensem & Venetos; concluditur, ut *Carolo VIII.* Gallo ex Neapoli & totâ Italiâ pulso, regnum Neapolitanum restituatur *Ferdinando II.*, *Alphonſi II.* nuper mortui filio.

Maximilianus autem Cæsar, hyeme apud Belgas exactâ, ineunte vere Comitia agit Wormatiæ, ubi, 6. Aprilis advenit. Aderant Electores Sex cum magnâ Procerum multitudine, superveniunt Legati *Ferdinandi* Catholi-

Catholici Regis Hispaniæ, Mediolanensis & Montisferrati Ducum ac Venetorum, cum quibus supra memoratum fœdus de ejiciendo ex Italiâ Gallo, confirmatur. Hoc in Conventu *Eberhardus* Comes Wûrtembergicus, quem Seniores vocant, ex Comite Dux de Teck & Wûrtemberg creatur, receptis Ducalibus Insignibus, pileo & ense cum novis insignibus.

Vexillum *primum* Wûrtembergense præfert Comes de Zvveybruck.

Alterum Teccense, quo redit antiquatus Ducalis titulus, præfert *Wolfgangus* Comes de Fürstenberg.

Tertium Comitatus Mûmpelgardiæ præfert Dominus de Falckenstein.

Quartum cum nigra aquila, quod erat propter fœdus Sævicum, ejus supremus Capitaneus aut Ductor erat *Eberhardus*, gestat Comes ab Eberstein.

Quintum die Lehn-Fahn ex toto rubrum tenuit Dominus de Gundelfingen.

Hic porro ex consilio *Bertholdi* Moguntini Electoris Institutum est Tribunal, sive Camera Imperialis, quæ perpetua sit in aliqua urbe Imperiali.

Ludovicus item Sfortia hic Dux Mediolani constitutus mense Julio. In sumptus præterea belli & Italici, & quod timebatur, etiam Turcici, indictum in singula capita tributum pro Ecclesiasticis perinde ac laicis,

ut quisque ex mille solvat florensum, ex quinte gentis florenis Fl. dimidium, idque tam in mobilibus, quam immobilibus. Quà lege etiam Judæi tenebantur. *Recessus Imperii ad hunc annum.*

Interea *Carolus VIII.* Rex Galliarum de fœdere inter Principes inito edoctus, abiit 20. Maji ex urbe Neapoli, & rectâ Romam, ubi Papa aberat, contendit. Congregârunt interim fœderati Principes quindecim millium agmen, in quos *Carolus* horum ignarus incidit cum suis in Apennino prope Parmam. Fit pugna, ubi primum Rex undique ab hoste cinctus, sed cum fœderati jam quasi victores in prædam involant, tria millia caduntur ab Helvetis, qui Gallo militabant. Et quanquam victoria penes Gallos esset, Rex clam fugit Tortonam & inde Astam, denique valde attritus rediit in Galliam. Hoc bellum Neapolitanum peperit novum morbum in Italiâ, hætenus incognitum, luem veneream, quæ postmodum totam Europam infect.

Originem hic morbus habuit ex navigationibus transmarinis, unde à remotissimis terris fuit allatus. Primum quidem ex India Occidentali in Hispaniam: ex Hispania per milites venit Neapolim, ut propterea morbus Neapolitanus diceretur: ab horum militum prostibulis venit ad Gallos & Italos, denique ad Germanos. Hinc ab Hispanis

spanis morbus iste vocatur Indica lues. Ab
Italis Hispanica. A Gallis Neapolitana,
mal de Naples. A Germanis lues Gallica.

ANNUS 1496.

Hoc anno 4. Martii Septuagenarius obiit
Oeniponti *Sigismundus* Archidux Tyrolen-
sis, Majorum tumulo illatus ibidem in mō-
nasterio Stams. Hac morte, quia justum
hæredem non reliquit, terræ Austriacæ, ab
anno 1362. dispertitæ, denuo confluerunt,
ut unus *Maximilianus* omnibus Majorum
terris imperaret.

Ineunte vere *Philippus*, Cæsaris Filius
unicus, ex Belgio abiit in Austriam, voca-
tus à patre, adversò Rheno versùs Helve-
tos profectus pervenit in Pfirt & Brisgojam
ac cæteras *Sigismundi* Tyrolensis terras re-
lictas.

29. Junii cùm Viennam venisset, primis
diebus multa cum patre contulit de futuris
nuptiis, de vindicandis terris Burgundiciæ,
& urgendâ sui electione in Regem Roma-
norum.

Deinde cum patre Oenipontum digres-
sus, totum ibi mensem Augustum exegit.
Supervenit ex Italiâ *Ludovicus* Dux Medio-
lanensis, & Cæsari persuadet, ut ad com-
ponendas lites Florentinorum cum Pisanis,
& pellendas ex Neapoli Gallorum reliquias
in Italiam veniat. Inter hæc dum Cæsar

sub specie venationis cum *Ludovico* Duce usque Bormium apud Grifones progreditur; *Philippus Linzii* patrem reducem expectat. Qui reversus, illum in Belgium remittit, perquam honorificè à Principibus Imperii exceptum.

Quo tempore *Philippus* in Belgium redit; *Johanna* Sponsa, *Ferdinandi* Catholici Filia, quam paulò ante per Legatos sibi desponderat, à Matre *Isabella* ad portum Caredo deducta, solvit ex Hispaniâ die 22. Augusti.

Vecta classe centum triginta quinque navium cum tribus hominum millibus; subinde vi tempestatis jactata ad portum Anglicum, ibi substitit ad decimum octavum Septembris. Inde Bidui spatio venit *Midelburgum* in *Seelandia*, sub ipsum ferè portum naufragium passa, quo una navis, quam mundum muliebrem & cætera pretiosa continebat, cum septingentis personis merfa est, & quanquam multis naviculis in tempore succurreretur, vix tamen dimidium ab interitu servabatur.

Inde relictis apud Insulam *Walchern* navis & navibus, venit navigio Antverpiam, ex maris nausea triduanâ febris laborans. Huc in occursum venit *Namurco Margaretha*, *Philippi* Archiducis soror, jam secundo desponsata *Joanni* Hispaniæ Infanti, & Monarchiæ hæredi, sponsæ *Johannæ* fratri unâ cum

rum *Margaretha Eboracensi, Caroli Audacis* relicta vidua. Incredibile, quâ teneritudine binæ sponsæ se consalutârint.

Philippus futurus maritus accepto de adventu sponsæ nuntio, iter maturat, *Johanna* adventanti obviam occurrit Lyræ, altero ab Antverpiâ milliari inter mille gaudia suum Archiducem 21. Octobr. amplexa. Postero die ibidem conjugium ineunt, benedicente *Henrico* de Bergis Cameracensi Episcopo, celebrantur nuptiæ, sed minus solenniter pro conditione loci, mox iterum quàm solennissimè Bruxellis.

Hæc dum aguntur in Belgio, *Fridericus Alphonsi II.* frater recuperat regnum Neapolitanum, novissimè periculi causâ à *Carolo VIII.* Galliæ Rege relictum. Ità Neapolis intra annos non omnino tres quinque habuit Reges. *Ferdinandum I. Alphonsi V.* Regis Aragoniæ Nothum, anno 1494. defunctum. *Alphonsum II. Ferdinandi I.* filium anno 1495. à regno profugum. *Ferdinandum II.* dicti *Alphonsi II.* filium, similiter timore Galli ex regno profugum, & cum regnâset mensibus sex, mortuum. *Carolus VIII.* Galliæ Regem, armis confœderatorum ex regno mox migrare coactum & denique *Fridericum Alphonsi II.* fratrem natu minorem. *Joannes Mariana* lib. 25. cap. 7.

Interim paravit se *Maximilianus* Cæsar ad bellum Italicum, quia confœderati nuper

ita apud *Bormian* pacti sunt, ut adductâ quam primum ex Germanis non parvâ militiâ, pro his per trimestre in menses singulos habere viginti Ducatorum millia. Idque ideo, ut *Cerolus* Rex Galliæ, tantâ multitudine territus, à finibus Italicorum infestandis abstinere. Quia verò ex longiore Gallorum domi morâ sensim evanuit apud Italos timor Galli, rogatus Cæsar per Legatos Pontificis & *Ludovici* Ducis Mediolanensis, ut militiâ Pedemontum versus directâ *Astam* occupet, & *Sabaudum* cum Marchione Montisferratensi à Gallo abstrahat.

Post ista obsidet Cæsar Liburnum (*Liburno*) contra Florentinos, qui portum illum firmo mille Helvetorum & centum Cataphractorum præsidio fortiter armârunt. Erat hæc obsidio eò difficilior, quò annona in urbe copiosior. Fecit invalescens hyema, & aura tempestuosa, ut Cæsar solutâ obsidione, in Tyrolim redire cogeretur. Cujus infelicis expeditionis author præcipuus erat *Ludovicus* Mediolanensis.

Sed cum Veneti etiam, hujus irriti belli non minima causa essent, graviter postea suam perfidiâ cum *Ludovico* Mediolanensi luerunt, nam hic anno 1501. apud Novaram à Gallis captus, Lugdunum Galliæ translatus, cum toto decennio in carcere delituisse, miserè ibidem vitam clausit. Isti armis confœderatorum invasi, toto pene dominio

Quod insolens: captus est hoc anno in stagno apud Hailbronnâ Lucius, quem *Fridericus II.* Imperator anno 1230. eò inject, & literis velut in collari notavit, erat ergo Lucius iste Ducentorum Sexaginta septem annorum, quia tantum temporis interest inter annum 1230, quo piscis est in stagnum injectus, & 1497, quo captus est. *Pugger* in speculo honoris lib. 6. cap. 2.

ANNUS 1498.

Die septimo mensis Aprilis moritur *Carolus VIII.* Rex Galliarum, sub lusu pilarum apoplexiâ tactus, cum vixisset annos octo supra viginti, & regnasset annis tredecim.

Ex *Anna* Britannâ, quam *Maximiliano* Cæsari per raptum subduxit, hæredem marem non suscepit. Illa jam vidua, ad secundas nuptias transiens, quartâ post septimanâ novum conjugium inist cum *Ludovico* Duce Aurelianensi, qui *Carolo VIII.* suo propinquo eodem anno successit sub nomine *Ludovici XII.*

Cum Judæi ultra numerum in magnam multitudinem in urbe Norimbergenſi excrevissent, *Maximilianus*, rogatu Senatûs, mandato s. Julii Friburgi in Brisjoja dato, jussit, eos expelli, quin unquam recipi possent, propter furta & usuras nimias, quas exercuerunt in urbe, aliàs Imperatori tam fidelibus, & super alias præstandis subsidiis belli prompta.

promptâ. Migratio contigit anno sequenti, mediâ quadragesimâ: eorum ædes cum Synagoga & cæmeterio venditæ urbi à Cæsare pro millibus octo florenorum, cautèque fuit, ne unquam imposterum sine conductu ullus in urbem admitteretur. Id quod hodieum fervatur.

Cum Helvetis non ita conveniebat Imperator, averfus à gente, non tam propter copias, quas Regi Galliæ in subsidium promptas reddebant, quàm quod urbes Imperiales plurimas in fœdus suum cogere præsumerent. Usus itaque Cæsar fœdere Suevico, Legatos Helvetorum Lindavii compere jussit; nam ex quo *Sigismundus* Tyrolensis Archidux *Maximiliano* terras suas Suevicas cessit, sapius ab Helvetis petit, ut factum cum *Sigismundo* fœdus secum etiam renovarent. Quod illi constanter detrectarunt, rati se hoc modo trahi ad fœdus Suevicum; detrectarunt autem maximè eâ de causâ, quod Nobiles externos veriti, nihil commune cum ipsis habere vellent, violentias eorum aliàs experti.

His accessit alterum malum ex Rhetis, qui tunc Grifones nominari ceperunt. Orta fuit ab aliquot annis controversia inter Curiam Oenipontanam, & Præfatos Austriacos cum Grifonibus, tractus Athesini accolis, iis præsertim, qui per valem *Münsterthal*, ita à monasterio Virginum nun-

nuncupatam, erant dispersi, communi nomine Engadienses appellati; quod jus advocatiæ in dictum monasterium, vulgò die Schirm-Vogtey sibi arrogarent Oenipontani pro Comitibus Tyrolensibus, cum è contra Engadienses ex antiquo, se dicti monasterii subditos esse contenderent.

Lis committitur Episcopis Curiae, Augustae & Constantiae decidenda *Feldkirche*; monente *Maximiliano* Cæsare, ut Consiliarii sui Oenipontani rem comiter tractent, Interea Grisones in tria foedera distincti, scilicet in foedus Griseum, foedus domus Dei & foedus decem judiciorum, à domo Austriacæ deficientes, comitia indixerunt, tribus Legatis Oenipontum missis, qui Cæsareos ab affectato jure dehortentur, quibus frigide dimissis, Tyrolenses clam parant, in monasterium vallis irrumpere, illudque occupare, provocantes ad foedus Suevicum, ut auxilio non desint contra rusticos Engadienses.

Talia edocti Engadienses, Tyrolenses præveniunt, & cum Tyrolensibus apud ipsum monasterium configunt, duo de viginti ex Cæsareis eo tumultu peremptis, insuper præsidium immittunt in ipsum Virginum monasterium.

Et cum compertum haberent Grisones, quid hoc facto intenderent Austriaci, destinant Legatos Tigurum ad Helvetos, & in festo

feſto *S. Lucie* 13. Decembris *perpetua* Societate confœderantur cum Helvetis. Sic tam nobilis Reſpublica Grifonum deſecit ab Auſtriâ.

ANNUS 1499.

Ubi primùm innotuit *Maximiliano* Cæſari de confœderatione Grifonum cum Helvetis factâ, ad diem 20. Januarii indictus apud Conſtantiam dies fœderi Suevico, ubi decretum unanime bellum contra Helvetos.

Cùm viderent Grifones, rem ſeriò cum ipsis agi, confœderatos Helvetos in auxilium vocant, qui firmatis domi confiniis, audacter ad bella procedunt, caſtra metati ad Rhenum apud oppidum *Aſmar*, ſtantibus ex adverſâ fluminis ripâ Suevis.

Intereâ Epifcopus Curienſis, qui tacitè contra populares ſuos Grifones colludebat cum Cæſareis, caſtrum ſuum *Fürſtenberg* cedit adverſæ parti, quæ cum Cæſare ſentiebat.

Quâ re cognitâ Grifones diripiunt oppidum *Majenfeld* cum aliis Epifcopi locis, ipſumque Epifcopum cogunt ad Regios tranſire.

Ut partes adverſæ ad pugnam provocarentur, procedit haſtatus quis longurio cum galeâ & loricâ, Regios identidem ad prælium ſollicitans; hunc ſequitur alius cum lanceâ, & tranſoſſum proſternit, ita cùm jace-

jaceret exanimis apparuit detractâ galeâ ex coronâ, quod fuerit Monachus.

Mense Febuario Regii cum Sexcentis Rhenum, ut prædâs agerent, transgressi, fortiter repelluntur ab Helvetis.

Apud *Majensfeld*, ubi Grifones magnum præsidium habuerunt, cum Regii oppidum invadunt, quadringentis Grifonibus occisis, suo præsidio locum firman.

Grifones ut acceptam cladem vindicarent, rursus in Regium Præsidium impetum faciunt, totidem ferè ex Regiis trucidatis. Hoc modo increvit bellum cum Grifonibus, ad quod fœdas Sueviorum viginti armatorum millia suppeditavit.

Sub hæc *Ludovicus XII.* Rex Galliarum, alind init cum Helvetis a. 1. Maji, annis decem duraturum, sub his conditionibus.

Promittit Rex se terras Helvetorum defensurum, tormenta & reliquum necessarium apparatus suis sumptibus subministraturum, si Helveti milites Regi miserint, regis sumptibus solvendos, quorum quilibet in mensem pro stipendio habeat florenos tres cum dimidio.

Inter hæc configunt adversæ partes. Fit pugna apud Basileam, mox altera apud Constantiam, quas aliæ subsequuntur, quin ulla decerneret.

P

Tan-

Tom. X. P. Conrad Hertenberger, Soc. JESU.

Tandem supervenit ipse Imperator *Maximilianus*, adjutus copiis Bulgârum, progreditur contra Engadienses, qui pene excinduntur. Defectu annonæ, recedunt copiæ in vallem Telinam, fit novus confliclus, isque jam durante hoc bello septimus, cum quatuor & triginta millibus Cæsareorum, quin ipsi tanto numero triumpharent, imò magnam partem cæsi recederent.

Alternante inter tot confliclus fortunâ, Helveti longioris belli pertæsi, de pace cogitant, quod ubi innotuisset *Ludovico* Mediolanensi Duci, mittit Legatum Lucernam, & offert liberaliter pecunias, si contra Gallos pro stipendiis pugnare velint; addit se procuraturum, ut cum Cæsare reconcilientur.

His de rebus certior factus Rex Galliæ, similia offert Helvetis, & mediatorem se spondet pro ipsis apud Cæsarem: remittunt Helveti ambos Legatos, atque illi fideles se fore testantur, qui juverit eorum Privilegia & libertatem, salvâ reconciliatione cum Cæsare, tutari.

Fit desuper Tiguri congressus, nec displicuit pacificatio Cæsari tunc apud Lindavium agenti, modò secluso Gallo *Ludovicus* Mediolanensis Mediator intervenerit. His observatis, concluditur pax 22. Septembris 1499 sub his conditionibus.

1. Regio aliàs Prettigau dicta, quæ pars Rhetiae jam foedus decem judiciorum appellatur

latur à totidem oppidis vel communitatibus, anno. 1489. à Comite *Gaudenzio de Metſch* sub *Maximiliano* Cæſare pro *Auſtriâ* & *Tyroli* empta Sacramentum fidelitatis de novo dicat *Auſtriacis*, ſic tamen, ut cum cæteris duobus *Griſonum* fœderibus, ſub antiquo fœdere maneat, neque quidquam luat, propter motus *Griſonum* ex aliis duobus fœderibus, cum quibus cauſam communem fecit.

2. Lis inter *Episcopum Curienſem* & *Comitatum Tyrolim* ab *Episcopo Auguſtano* de novo diſquiratur ac decidatur.

3. *Damnorum*, hoc bello perpeſſorum mutua ſit oblivio.

4. Ex urbibus hoc bello captis, ſuum cuique reſtituatur.

Hic finis belli *Helvetici*, quo decem non ampliùs menſium ſpatio viginti hominum millia occubuerunt, & per triginta milliarium tractum bis mille arces & oppida in cineres abiêrunt.

Plura de hoc bello refert *Wilibaldus Pirckheimer*, qui huic bello copiarum *Noricarum* Dux interfuit lib. 2. apud *Fraherum* Tom. 2. *Heuterus* lib. 5. rerum *Auſtr.* cap. 9.

ANNUS 1500.

Ex quo *Ludovicus* Dux *Aurelianenſis* *Carolo VIII.* ſucceſſit in *Galliarum* regno, vigili oculo intentùs erat, quâ vi, quâ arte

Ludovico Sfortia Mediolanensem Ducatum eriperet propter jus proximum, quod in illum habuit titulo *Avia Valentinae, Joannis Galeatii* quondam Ducis *filia legitima*, contra *Franciscum Sfortiam, Blancae Spuriae* maritum.

Tam antiquam injuriam ut vel tandem vindicaret *Ludovicus XII.* Rex Galliarum, hoc anno mense Martio armis invasit *Ludovicum Sfortiam*, eoque devicto Mediolanum coepit, Duce 2. Septembris ex urbe ad Caesarem in Tyrolim profugiente cum mulis 45, qui pretiosa quæque portabant.

Ita Ducatu exutus auxilia quærit à confœderatis Helvetis, & impetrat duodecim mille viros, his accedunt septem millia ex Burgundis & tria ex Italis; cum tali robore Dux Sfortia Regem *Ludovicum* aggressus, urbem brevi recuperavit. Quo audito, Rex ad novum bellum se parat, Helvetos confœderatos rogans, ut militiam, quam Sfortia in subsidium misere, illico revocent.

Redeunt Gallorum copia, Mediolanum denuo obsident, & eodem anno jam secundo sub potestatem cogunt, *Ludovico* Duce ut dictum supra, vitam misere in carcere claudente. Eâ tempestate captus etiam fuit à Venetis Ascanius Sfortia Cardinalis, Ducis *Ludovici* frater, & Regi Gallia traditus, per biennium apud Bituriges in turri fuit detentus.

Ipso hoc anno jubilari nascitur Gandavi
24. Februarii ex *Johanna* Arragonia *Philippo*
Archiduci filius, & die 7. Martii ab Episc.
Tornacensi S. fonte ablutus, à *Carolo Audace*
Avo *Carolus* nominatur, qui postea sub hoc
nomine inter Cæsares quintus audiit.

Margaretha Eboracensis, *Caroli Audacis*
dudum vidua, infantem ulnis gestans, ad
Sacrum Lavacrum tulit, huic à dextris astitit
altera *Margaretha* Austriaca, *Maximiliani*
Cæsaris filia, *Joannis Arragonii*, qui *Johanna*
puerperæ frater erat, vidua, quæ non ita
pridem cum eadem *Johanna* puerperâ ex
Hispaniis in Belgium redierat. A sinistris
aderat *Carolus* Crouyacijs, Princeps Chymæus,
qui infantem è sacro fonte suscepit,
& *Caroli* nomen puero indidit.

Primores urbis Gandensis infanti navem
obtulerunt argenteam quinquaginta libra-
rum, in omen futurarum opum, quas ipsi
suisque successoribus naves Indicæ, ex novis
terris modò repertis, essent advekturæ.

Post hæc tertio in populum sparfa tum au-
rea, tum argentea moneta, primò quidẽm
à *Philippo* Archiduce, *Caroli* Infantis patre:
deinde à Senatu Gandavensi. Demum à
mercatore telæ sericæ, urbis Gandavensis
cive, qui eo loco, quo infanti regenerato
ex Ecclesiâ in palatium revertendum erat,
ante ædes suas scenam erexit, in quâ viri
quinquaginta stabant, singuli manibus ar-

dentes cereos tenentes, in quorum medio dicti mercatoris filius & filia unica videbantur, qui prætereunti infanti vas aureum magni ponderis dono dabant.

Eodem anno *Carolus* infans è Flandria Luxemburgum delatus, à patre *Philippo* Archiduce, accepto à statibus Sacramento, Dux Luxemburgi inauguratur, constituto in ditionis illius gubernatorem Marchione Badensi, à quo tempore Infans *Carolus*, Ducis Luxemburgici nomen habuit, usque ad annum 1506, quo patri in Provinciis Belgii hæres successit. *Pontus Heuterus* lib. 5. rerum Austriac. cap. 9.

Isabella Avia materna de nativitate infantis sub ipso pervigilio S. *Matthæ* Apostoli, quod festum eo anno bissextili in 25. Febr. incidit, edocta, adstantes affata dixit: *Sors cecidit super Matbiam*, quasi prælagiens omnia regna tum Indica, tum Hispanica ad *Carolum* esse devolvenda, quodd anno sæculari natus esset.

Accidit hoc ipso anno, quodd mortuo *Leonardo*, Comite ultimo Gõritiæ, Comitatus iste Austriacis accederet, cum olim de Tyroli fuerit.

ANNUS 1501.

Decimâ octavâ Julii nascitur *Philippo* Archiduci filia altera ex *Johannâ Arragoniâ* Bruxellis, in Sacro fonte ab Episcopo Camera-

meracensi Isabella vel *Elisabetta* appellata, infelix uxor futura *Christiæ II.* Daniæ Regis, qui ex primis ab Ecclesia Catholica anno 1522. defecit.

Ludovicus XII. Rex Galliæ & *Ferdinandus* Catholicus Rex Arragoniæ confederati contra *Fridericum* Neapolitanum, occupatâ Neapoli ita regnum inter se, pulso *Friderico*, dividunt, ut Gallo cum urbe Neapoli cesserit terra laboris sive Campania, *Ferdinando* Catholico Apulia cum Calabria.

Desponsatur *Margaretha, Maximiliani* Cæsaris filia, à *Carolo VIII.* Galliæ Rege aliàs propter *Annam*, Ducatûs minoris Britanniæ hæredem, repudiata, *Joannis Arragonii*, Hispanicæ Monarchiæ hæredis vidua, *Philiberto Sabaudicæ* Duci, copulata ab Episcopo Mauricurcæ, mense Nov. mox jam tertio marito in florentissima ætate privanda, nam tertio à nuptiis anno moritur Dux *Philibertus*, dum ex venatione redux, sitiens liberaliùs aquam bibit, unde morbo contracto 10. Sept. anni 1504. decessit, annos natus quatuor supra viginti. Ab eo tempore induci non poterat *Margaretha*, annos solùm 24. tunc nata, ut tertio jam orbata marito, ad alias nuptias transfret, quanquam plurimi essent Principes, qui ejus connubium expecterent; sed reliquum vitæ exegit in Belgii regimine, quod pro Nepote *Carolo* gubernavit in annum vigesimum tertium, usque

ad annum 1530, quo Mechliniæ vivere desit 30. Novembris, ætatis anno quinquagesimo secundo, succedente sibi in Belgii gubernatione *Mariâ* nepte, *Philippi* Archiducis ex *Jobannâ Arragoniâ* filiâ *Ludovici* Bohemiæ & Hungariæ Regis anno 1526. in infelici pugna cum Turcis apud Mohatsch peremptâ viduâ; corpus *Margarethæ*, ut iusserat, Brugis in Hispaniâ juxta *Philippum* fratrem tumultatum, cor Brugis in Flandriâ apud *Mariam* Burgundam Matrem: intestina apud *Franciscanos* Mechliniæ, ubi primam vitam hausit. *Pontus Heuterus* lib. X. rerum Austriac. cap. 5. sub finem.

ANNUS 1502.

Interea incessit Regem *Ferdinandum Arragonium* desiderium, videndi generum *Philippum*, quem cum *Jobannâ* filiâ in Hispaniam invitat. De futuro hoc itinere edoctus *Ludovicus* Rex Galliæ, missâ legatione rogat, ut Archidux securius iter terrestre per Gallias maritimo præferat, & nonnulla stabiliendæ pacis causâ secum tractet. Suedet hoc iter Archiepiscopus Vesuntinus, dissuadet *Carolus* Crouyacius Princeps Chymæus, postea *Caroli V.* moderator, exponens artes, quibus ab annis quadringentis Francorum Reges Belgas, Flandros præsertim & Artesios subigere sint conati; unde melius uteretur classe *Henrici VII.* Regis
An-

Angliæ, quâ solveret ex portu Caletano, ne blandis verbis, allectus, pacta pœnitenda ineat.

Contra hæc & plurimum consilia præfert Archidux iter per Franciam, quod securitus reddit Rex *Ludovicus* per submissos quadringentos Equites Lancearios, qui usque ad Hispaniæ confinia Comitatum præstent.

Abiit ergo cum uxore *Johanna* Bruxellis *Philippus* die quartâ Novembris anni præteriti, liberis apud *Margaretham* Eboracensem Mechliniæ pro educatione relictis. Itum primò Montes Hannoniæ, quam urbem antehac non viderat *Johanna*; inde Cameracum, denique Parisios, comitantibus *Friderico* Bavaro, Comitæ Palatini filio, *Bernardo* Marchione Badensi, Comitibus Horn, Lalain & Hochstruaten, qui totum hoc iter descripsit, & plerisque aurei velleris Equitibus.

Venientem Principem Rex *Ludovicus* comiter amplexus, deducit ad Reginam, inde ad *Claudiam*, nuper filio, *Carolo V.* Austriaco desponsatam, cui *Philippus* dono dedit adamantem mille quingentis aureis æstimatum. Post plures dies, Lutetiæ transactos, cœptum iter sunt profecuti, Rege usque Blesium *Blois* comitante. Inde per Turones & Vascones ineunte novo anno pervenerunt Fontarabiam, denique circa Aprilem prope Toletum, ubi *Philippus* tentatus variolis

Trifel alterâ ab urbe leucâ coactus est subsistere; quod ubi Regi *Ferdinando* innotuit, confestim ad generum contendit, relicta *Toleti*, parùm prosperæ valetudinis causâ, *Isabellâ* conjuge.

Septimodie Maji, dum morbus evanuit, solenni Ordine celebratus ingressus in urbem *Toletanam*, sex virorum millibus *Regium* comitatum adornantibus. Regius Princeps à Magistratu aureâ exceptus umbellâ in summum urbis templum inductus est, Rege *Ferdinando* à dextris, *Johannâ* Filiâ à sinistris equo vectis. Persolutis Deo precibus itum in Palatium, salutata cum ingenti gaudio Regina *Isabella*.

Inter ista, contracto ex itinere morbo, moritur *Toleti* Archiepiscopus *Vesuntinus*, patriâ *Luxemburgensis* ad summa sacerdotia evectus, *Purpuratorum* etiam Collegio adscriptus ab *Alexandro sexto*, *Philippi* Archiducis aliàs *Pædagogus*.

22. Maji *Ferdinandus* Rex & *Isabella* Regina in generali Procerum confessu *Philippum* & *Johannam* cum eorundem liberis regnorum suorum hæredes renuntiant, dato Principum *Hispaniæ* titulo. Dictum Sacramentum ab omnium urbium & Ordinum Legatis.

7. Octobris, præverso Rege *Ferdinando*, susceptum est iter in *Arragoniam*, relicta *Madriti* *Isabellâ* Reginâ. 26. Octobris apud *Sara-*

Saragossam, (olim Cæsar-Augustam) *Philippus* & *Johanna* confirmatis jurato Arragoniorum Privilegiis, fidelitatis Sacramentum excipiunt ab omnibus Ordinibus, etsi contingeret *Ferdinandum* Regem, alteram ducere uxorem, atque ex eâ proles gignere, obtestantur publicè, se in fide *Philippi* ac *Johannæ* perstituros. Ab eo tempore Par illustre conjugum non ampliùs dicti sunt Archiduces, sed Hispaniæ Principes. *Heuterus* lib. 6. rerum Austriac. cap. 2. & 3.

Post hæc gravium negotiorum causâ, revertitur *Philippus* per Franciam in Belgium, relictâ in Hispaniis uxore gravidâ, donec fœtum edidisset. Digressus ergo Madrito 19. Decembris, venit 18. Januarii sequentis anni Barcellonam, & sub medium Martium Avenionem.

ANNUS 1503.

Huc defertur gratum nuntium de felici partu *Johannæ* conjugis, quæ Alcalæ enixa est filium alterum *Ferdinandum* 22. Martii, dum ingressus esset Lugdunum Galliarum, huc venerunt cum multis Proceribus Rex *Ludovicus* & *Regina*, ac diebus aliquot jucundè transactis pacem concluderunt inter Regem Franciæ & Hispaniæ, quâ adjudicatur regnum Neapolitanum, nuper inter ambos Reges divisum, *Carolo* Austriaco, Principi *Philippi* filio natu majori.

Inde

Inde *Philippus* in Sabaudiam profectus, in-
 visit Sororem *Margaretham*, solenniter ex-
 ceptus à *Philiberto* Duce. Mox ambo Prin-
 cipes, ut erant ætate florentes, acri corri-
 piuntur Febri. Malo sublato *Philippus* iter
 per Burgundiam profectus, venit Fribur-
 gum Brisgojæ, inde Oenipontum tendens
 prope urbem *Maximilianum* patrem obviam
 habet. Et mense integro in Tyroli peracto,
 bellicis tormentis ubique salutatus per Ba-
 variam & Suëviam secundo Rheno in Belgi-
 um rediit, cum gaudio à liberis Mechliniæ
 exceptus. Mox luctus sequitur ex morte
Margarethæ Eboracensis, *Caroli Audacis*, quon-
 dam Burgundiæ Ducis viduæ, quæ provectæ
 jam ætatis hoc anno Mechliniæ decessit. Ini-
 tium hoc anno sumpsit bellum Bavaricum ex
 morte *Georgii* Ducis Ingolstadiensis, sive in-
 ferioris Baviaræ, qui contra pacta cum fra-
 tre *Alberto* Monacensi sive superioris Bava-
 riæ inita, filiam unicam *Elisabetham*, *Ruperto*
 Palatino, *Philippi* ingenui Electoris filio,
 nuptam hæredem scripsit. *Albertus*, qui *Cu-
 negundam* Cæsaris sororem habuit in conju-
 gem, eâ re graviter irritatus, litem *Maximi-
 liano* judicandam relinquit, qui contra *Phi-
 lippum* ingenuum, Electorem Palatinum,
 ejusque filium *Rupertum* decedit. Qui cùm
 sententiæ non acquiescerent, rei læsæ Ma-
 jestatis denuntiantur; quam ob rem ad arma
 provolant, Bøhemorum auxiliis confisi.

Non

Non poterat non implicari huic bello *Maximilianus* Cæsar, partes tuitus *Alberti* sororii unâ cum *Ulrico* Duce Wûrtembergico, Comitibus Oettinganis & republicâ Norimbergenfi, armorum sociis. Post cruenta bella & miserè distractam Bavariam pax sub his conditionibus sancita.

1. *Alberto* decretæ relictæ *Georgii* fratris ditiones per inferiorem Bavariam. Demp-
tis terris transdanubianis, quæ Palatinis cedant cum Neoburgo hujus Palatinatûs capite, his præterea accedant oppida Hochstadium, Lauingen, Gundelfingen, Tischingen, Monheim, Hilpoltstein, Heydeck, Weiden, Alersberg, Hainsberg & Burgstein. Porro ex *Alberti* possessionibus habeant Palatini Sulzbacum, Lengenfeldam, Regens-
tauff, Vehlburg & Schvveigendorff.

2. *Ulrico* Duci Wûrtembergico ob belli sumptus, ex Dominiis Bojariæ data Dynastia Haydenheim cum arce Hellenstein & valle amnis Prenz, *Prenztal*.

3. Ne Cæsar suo ære bellum gessisse videretur, data sunt ei ex possessionibus Bojorum Spiz & Schvvallenbach inferioris Austriæ ad Danubium oppida, Rattenberg ad Fl. Oenum cum adsitâ valle Zilleranâ.

Urbs & arx Kuffstein in Tyroli cum vicinis nemoribus pro conservandis Metallicis fodinis: Comitatus Kirchberg & Weisenhorn in Sueviâ prope Ulmam: totus
Mars

Marchionatus Burgaviæ: urbs Kizbuhl in Tyroli cum annexa ditione: præfectura Schartenberg &c.

4. Comitibus Oettinganis data arx cum Dominio Baldern.

5. Norimbergenses ob præstitam bello operam obtinuerunt præfecturas Reichen-
eck, Hersbruck, Lauff & Hohenstein cum appertinentibus pagis, juribus & territoriis. Rem totam prolixè describit Trithemius de bello Bavarico. Videantur, quæ superiore tomo nono retuli in *Ruperto Cæsare de Comitibus Palatinis Rhemi*.

ANNUS 1504.

Hoc Cæsar defunctus bello, pacem finxit cum *Ludovico XII*, Gallorum Rege, sub hisce conditionibus.

1. Desponsatio *Claudie Ludovici XII* filiæ cum *Carolo*, Cæsaris ex filio *Philippo* Nepote rata maneat, Rege cum propinquis Principibus sponsalia subsignantibus.

2. Cæsar rescisso diplomate, quo aliàs *Sforrias* in Ducatu Mediolanensi confirmaverat, novo diplomate eundem Ducatum asserat *Ludovico XII*. Regi ejusque liberis maribus & in horum defectu filiarum natæ maximæ, vel *Carolo* Austriaco, vel ejus fratri *Ferdinando* nuptæ; quæ Nuptiæ si Francorum culpâ effectû cartuerint, tunc *Carolus* Austriacus, ejusque frater *Ferdinandus* cum

cum Liberis & futuris Nepotibus in Ducatu Mediolanensi succedant.

3. Rex Franciæ *Ludovicus* pro diplomate ducali ditionis Mediolanensis Cæsari solvat ducenta aureorum millia.

4. Cæsar accedat foederi cum Papa *Julio* contra Venetos isto.

5. Rex Galliæ Electori Palatino , contra Cæsarem iterum rebellanti , nec consilio , nec auxilio adsit.

6. *Ludovicus Sfortia* nuper captus , ex carcere Lugdunensi liber dimittatur.

Hæ conditiones quanquam non diu sint servatæ , nec *Sfortia* ex carcere dimissus , multò tamen mitius post hanc pacem fuit habitus.

Inter hæc 27. Novembris anno quinto à morte *Joannis* filii moritur *Medina-Campi* *Isabella* vel *Elisaberha* Hispaniæ Regina , *Ferdinandi* Catholici uxor , regnorum Castellæ veteris & novæ hæres.

Êa mortuâ , cùm de jure , ejus Marito *Ferdinando* migrandum esset in Regnum Arragoniæ , & Castellæ Regna relinquenda *Philippo* Austriaco , ac *Joannæ* ejus uxori , tanquam Hæreditariis Successoribus , opposuit se Rex *Ferdinandus* Catholicus , quòd uxor *Isabella* sibi , dum viveret , gubernationem Regnorum Castellanorum testamento legaverit. Negant Hispaniæ Proceres id juris penes defunctam *Isabellam* fuisse. Quare
Phi-

Philippus per litteras à Proceribus sollicitatus iter in Hispaniam, vel invito *Ferdinando* Socero, ex Belgio meditabatur, vel vi, vel amicitia Castellæ hæreditatem aditurus. Primi tamen Castellæ Proceres, dissidium veriti, inter *Philippum* Generum, & *Ferdinandum* Socerum sub his conditionibus rem composuerunt

1. *Philippus* citra Soceri consilium & voluntatem nihil in Hispania decernat.

2. Hispaniæ Regis titulus utrique sit communis.

3. Regni vectigalia æquâ portione dividenda, idem faciendum circa redditus ex novis insulis, in mari Indico repertis.

4. Officia inter Equites Divi *Jacobi* Calatravæ & Alcantaræ conferenda, sint penes *Ferdinandum* Regem.

5. Instante bello Socer & Gener sibi mutua auxilia præstent, sumptibus tamen recipientis.

6. Sub his conditionibus etiam *Maximilianus* Cæsar comprehendatur.

Heuterus lib. 6. rerum Austriac. cap. 6.

ANNUS 1505.

Undecimâ Januarii sequentis anni celebrat *Philippus* Gener pro *Isabella* Socro exequias Bruxellis in templo primario Divæ *Gudulæ*, quibus finitis Legatus Castrensis *Philippi* altâ voce in templo clamat: obiit piissimum.

piæ mem. *Illustrissima, Excellentissima, Potentissima, Catholica Elisabeth, Regina Castellæ, Legionis, Toleti, Granadæ &c.* Quibus verbis tertio repetitis scipionem, quem manu tenebat, in terram projecit, & *Philippum* accedens, umbellam, sub quâ sedebat, auferens, eam in summo altari deposuit. Deinde iterum altâ voce proclamât: vivat Dominus *Philippus*, ac Domina *Johanna*, Rex & Regina Castellæ, Legionis, Toleti, Granadæ &c. Mox *Philippum* ipsum affatus ait:

Illustrissime Domine, more Imperatoribus & Regibus consueto, juberis Ducale capitis tegumentum deponere; non enim te, qui Rex es, id postea gerere decet. Dixit & cum summo *Philippi* Consiliario propius accedens, Ducale capitis tegumentum ei subtraxit, & ad altare accedens, sumptum inde nudum gladium *Philippo* porrexit. Tunc qui sui Principis Insignia ex vestibus referebant, eas cum 14. tubicinibus exuerunt, & Regii coloris vestimenta assumpserunt, non ultra Duci, sed Regi obsecundaturi; à quo tempore *Philippus* non alio, quàm Regis Castellæ titulo est salutatus, neque sub alio titulo Diplomata sunt expedita. *Heuterus* lib. 6. rerum Austriac. cap. 6.

Per id tempus Imperator *Maximilianus* Comitia celebrabat Hagenoæ, huc venit *Georgius Anabrosius*, Cardinalis Rothomagen-

Q

lis,

Tom. X. P. Conradî Hertenbergger Soc. Jesu

sis, *Ludovici XII*, Galliarum Regis Legatus, & dicto sui Regis nomine, clientelari Sacramento de Ducatu Mediolanensi, nec non Ticini & Angleriæ Comitatibus juxta pactas priori anno conditiones, dimidium ducentorum millium aureorum summam persolvit, dimidium reliquum juxta articulum tertium initæ pacis soluturus, cùm Cæsar in Italiam venerit.

Soluta auro, Legatus à Cæsare Diploma accipit, quo *Ludovicus* Rex, velut cliens à Patrono in Ducatu Mediolanensi confirmatur.

Huc cum insigni Cæsaris lætitiâ supervenit *Philippus* filius jam utriusque Rex Castellæ, solenniter à Comite Fürstenbergico, præsentè Cardinali *Ambrosio* Hagenoam introductus, & multa ibi patri locutus in Belgium revertitur, anno proximo in Hispaniam abiturus. *Pontus Heut.* lib. 6. rerum Austriac. cap. 7. Reverso in Belgium nascitur *Philippo* Bruxellis filia *Maria* die 18. Octobr.

ANNUS 1506.

Pro trajectu faciendo misit Rex Catholicus *Ferdinandus Philippo* genero naves plurimas ex Hispania, quibus jungens quinquaginta Belgicas *Philippus* cum uxore *Johannâ* & universâ familia regiâ ex portu Middelburgensi Seelandiæ quarto Januarii solvit, dato à patre itineris Comite *Wolffgango Fürsten-*

Stembergio. Cùm Angliæ proximus esset, navis regia fortuito igne correpta, præsens exitum minatur, nautarum tamen diligentia ex vicinis navibus ignis feliciter est restinctus. Succedit mox tempestas adeò horribilis, ut tribus navibus jam absorptis, regia difficulter pro asylo attigerit portum oppidi Hampton; navibus reliquis per varios Anglorum portus dispersis.

Eo periculo levatus Rex *Philippus, Henricum VII.* Angliæ Regem adit in castro Windesfor, perquam honorificè exceptus & insuper Ordine Periscelidis condecoratus, vice versâ *Arthum, Henrici* Regis filium, *Philippus* recipit in numerum Aurei Velleris Equitum. Ibi cùm tertium mensem substitisset, secretò de nuptiis filii sui *Caroli* cum *Margarethâ Henrici* Regis Filiâ tractat, quòd recenter compertum haberet, *Ludovicum* Galliæ Regem à pactis resiliisse, & Filiam *Claudiam* ex *Annâ Britone*, suâ uxore, *Caroli VII.* Regis viduâ genitam secretò desponsaverit cum *Francisco* Engoulemiæ Comite, postea in regno successore sub nomine *Francisci I.*

Hac desponsatione factâ *Philippus* sub faustis ventis naves repetens, 23. Aprilis iter in Hispaniam est profectus & sub finem Maji in Galkæcia advenit, cum summa totius gentis lætitia exceptus. Et ut omne dissidium tolleretur, Rex *Ferdinandus* omne

jus, quod in Castellæ regna habere videbatur, genero cedens, in Arragoniæ regnum migravit, atque inde Neapolim transvectus, ibi usque ad mortem *Philippi* generi permansit, donec ad capeffendum Castellæ regimen à statibus revocaretur.

Per idem tempus *Maximilianus* Imperator Legatum mittit ad *Ludovicum* Galliæ Regem, qui sibi in Italiam profecturo tria petat. 1. Promissam dimidiam summam centum millium aureorum, 2. auxilia pro bello sustinendo, ut Mediolanenses exules secundum inita nuper pacta pacis restituat. Advertit Cæsar ex nimia Regis tergiversatione, nihil horum ipsum facturum, quare *Philippum* filium, Castellæ Regem, monet, fore brevi, ut Rex Francorum fœdus nuper initum violet.

Credidit *Philippus* ista eò facilius, quòd nuper lapso Majo Rex *Ludovicus* Legatos ad se in Hispaniam direxerit cum literis, quibus testatur, se à Statibus regni quâ precibus, quâ rationibus inductum, consensisse, ut rescissis sponsalibus inter *Carolum* Austriacum, & *Claudiam* filiam suam initis, dicta *Claudia* nuberet *Francisco* *Valesio*, Engoulerniæ Comiti, qui postea *Ludovico* in regno successit, sub nomine *Francisci I.* idque non alia de causa, quàm quòd prævideret, nullum se suscepturum filium hæredem, neque juxta legem Salicam propinquiorem esse successorē,

rem, quàm memoratum *Franciscum*, Engolismæ Comitem, proinde ægrè ne ferat *Philippus*, si contra pacta sponsalitia *Claudia* Filia, deserto Filio *Carolo*, nova sponsalia contrahat cum *Francisco Valesio*, cùm inter hos intercedat vinculum consanguinitatis, & exigat hæc nuptias commune bonum publicum.

Quantùm autem ad conditiones pacis, ante biennium cum *Maximiliano* patre initæ, ejusque articulum secundum, quo abrogatur Regi *Ludovico* successio in Ducatu Mediolanensi in casum, si culpâ Francorum dissolvantur sponsalia inter *Claudiam* & *Carolum* Austriacum. Ad hæc respondet Rex *Ludovicus*, se cæteras dictæ pacis conditiones æquè servaturum, ac si hæc conditio de nuptiis *Caroli* & *Claudie* esset adimpleta.

Hanc tam apertam injuriam dissimulabant tum *Philippus*, tum *Maximilianus* pater, quòd hic constituisset iter in Italiam, non tam ut ipse Augustalia acciperet Romæ, quàm ut *Philippus* filius in Regem Romanorum renuntiaretur. *Pontus* lib. 6. rerum Austriacarum cap. 10.

Circa finem Augusti præsentis anni, Rex Castellæ *Philippus* intrat urbem *Burgos* cum *Johannâ* Coniuge, quo tempore accidit, ut 19. Septembris, cælo fudo, pilari ludo per reticula vulgò *Ragget* ferventiùs se exerce-
ret, siti pressus, frigidam avidiùs biberet.

Sumpto haustu cœpit malè habere, accedit febris, quâ ingravescente decumbit, & mortem præsentiscens, extremis morientium Sacramentis muniri petit, quibus provisus testamentum condit, & vi morbi in floridâ ætate, robustæ sanitatis Princeps, sternitur die 25. Septembris 1506, horâ post meridiem primâ, annos natus octo supra viginti, menses tres, dies decem. Ab inito conjugio anno decimo, relictâ uxore gravidâ, quæ paulò post peperit filiam *Posthumam Catharinam*.

Univerſim reliquit proles sex, mares duos *Carolus* & *Ferdinandus*, fœmellas quatuor *Eleonoram* natam Lovanii 1498. *Isabellam* vel *Elisabeth* Bruxellis 1501. *Mariam* Bruxellis 1505. *Catharinam* natam in Hispaniâ 1507. 14. Januarii.

Corpus *Philippi* sepultum Granadæ, in testina apud Carthusianos in urbe Burgenſi. Cor Brugis in Flandria apud matrem *Mariam Burgundam*; ubi tale legitur Epitaphium.

*Urbes & populos, diversâque regna tenebam;
 Spes dabat Imperium, spes dabat orbis opes.
 Si spes in quenquam fuerat, mihi gloria prima;
 Eheu! quanta fuit spes mea, tanta jacet!*

Ad primum mortis nuntium tanto dolore tacta est *Johanna* Conjux, ut quoad viveret,

veret, debilitate capitis laboraret, nunquam facta integræ mentis compos. Vixit autem annis quinquaginta vidua post excessum mariti, mortua 1555, ætatis 76.

Tam acerbè tulit hanc mortem *Philippi Castellæ Regis Henricus VII.* Anglus, ut dolorem suum non potuerit satis testari in literis ad Principem Crouy, regionum liberorum gubernatorem, datis Mechliniam, quæ ità sonant:

* * *

Intelleximus summo animi cum dolore, mortem Castellæ Regis, Domini tui, eamque ità tulimus, ac si filius noster proprius diem obiisset. Verum obediendum omnibus est, omni momento divinæ voluntati, cujus nobis sapientissima consilia sunt abstrusa.

Petimus igitur à te Consilio Ordinan (quos convenisse intelleximus) pacem tranquillitatēque Provinciarum Belgicarum summa cum diligentia procuretis, liberòsque Principis vestri, eorūque res, fideliter ac diligenter gubernetis, inprimis verò finibus vestris bene prospiciatis, nequid vicini Franci per injuriam occupent. Quod ad nos attinet, si ratione, consilio aut re, Principi Carolo adhuc puero, ejusque sororibus ac fratri, Belgicarum Provinciis atque Ordinibus gratificari possumus, non id alià ratione, quàm si eorum pater, Dominusque Castellæ Rex adhuc in vivis esset, summo studio libenter faciemus; qui si viveret, non dubi-

tamus, quin ea, quæ inter nos traditari capta erant, ac de quibus propria manu plius quàm semel ad nos scripsit, effectum jam fuissent sortita; sed morte ejus non obstante, in animi nostri decreto persistimus, quemadmodum disertius eadem de re egimus cum Aurei Velleris Legato, quem expressè hac de causâ dimisimus, ut tibi ac Ordinibus referret ea, quæ inter me, Regemque Castellæ acta transactaque fuere.

Interea aliquem Angliæ Procerum ad vos Legatum mittam, qui mentem nostram vobis planissimè exponat. Certiores quoque facti sumus literis Cancellarii nostri, Francos, ruptâ fide, excursiones, prædas atque incendia facere; Brabantiam per Gelariæ Ducem depradari, captivos abduci, hostilitatque omnia moliri.

Decrevimus igitur statim in Franciam Oratorem mittere, significareque non rectè Regem facere, ac pariam, ruptâ pace, honori suo consulere, remque nobis valde displicere. Scribimus etiam hoc tempore ad Casarem Maximilianum, eum admonentes adhortantésque, primo quoque tempore in Belgium proficiscatur, esse eum suis nepotibus neptibusque perquam necessariam, non solam causâ præsentis statûs rerum Belgicarum, sed quiddam, violatâ pace, bellum Franci Belgis inferant. E castro nostro Cingio 14. Cal. Nov. Henricus Rex. Pontus lib. 7. rerum Austriacarum cap. 1.

ANNUS

Ad *Maximilianum* Cæsarem ex Italia aliæ literæ veniunt, hinc *Julii* Pontificis, inde *Venetorum*, qui utrique monent, ut dignitati atque Imperio consuleret, quodd *Ludovicus* Rex Francorum cum ingenti exercitu in Italiam descenderit, *Insubriam* suo Imperio adjecerit, *Genuam* rebellantem domuerit, eo obfirmatus animo, ut *Ambrosium* Cardinalem *Rothomagensem*, vel vi vel astu ad Sedem Pontificiam promoveat, eo fine, ut acceptâ ab eo Imperiali coronâ, à Germanis ad Francos dignitatem transferret. *Pontus* loc. cit.

Acceptis his literis Cæsar Comitia indicit *Constantiæ* mense *Junio*, præfatas literas Principibus exponens, quibus commoti Principes pro defendendo Imperii honore, magna auxilia spondent, non solum pellendis Italiâ Francis, recipiendâque Romæ aureâ coronâ, sed ad recuperandam universam veteris Imperii Majestatem suffectura.

His rebus intellectis, nulla *Ludovicus* Rex bella cum Germanis voluit, dimissâque ex Italia exercitu, in Galliam reversus, rumorem apud Italos & Germanos extinguit, quem Pontifex & Veneti per literas sparserant.

Aderant in his Comitiiis etiam *Helvetorum* Legati, qui ajunt, quodd licet cum *Ludovico*

dovico Gallo, ejusque prædecessoribus confœderati fuerint, ac etiamnum sint, excepisse tamen se constanter Sedem Apostolicam & Imperium. Nec velle se unquam, ut dignitas Cæsarea ad Gallos transferatur, parati non tantum revocare sex militum millia, quæ Gallo destinârunt, sed ea etiam Cæsari in subsidium belli Italici offerre.

Maluit autem Imperator duodecim Helvetorum millia, qui suis stipendiis militent, quibus in annos singulos pendantur duodeviginti Florenorum millia; quia verò tum temporis bellum Italicum fuit omissum, has Helvetorum subsidiarias copias Imperator in stipendia non recepit. *Fugger* in speculo honoris lib. 6. cap. 12.

ANNUS 1508.

Solutis apud Constantiam Comitibus, *Maximilianus* abiit Oenipontum, huc veniunt Belgarum nomine *Wilhelmus Crouyacius* & Brabantiae Cancellarius, qui instantia Gallorum arma veriti, petunt à Cæsare, ut descensu facto, Belgicarum Provinciarum gubernationem suscipiat. Consensit Imperator, & Legatos in Belgium secutus, Provinciarum illarum regimen contulit de consensu Ordinum *Margarethæ* Filiae, sorori nuper defuncti *Philippi*, Castellæ Regis *Philiberti II.* Sabaudiae Ducis viduæ, quæ pro Nepote *Carolo* terras administret. Insuper gu-

gubernatorem nominavit præfatum *Wilhelmum* Crouyacium Principem, qui juventutem *Caroli* Archiducis moderaretur, addito in Pædagogum Adriano Florentio, patriâ Ultrajectino, qui bonis literis illum excoleret. Quo factò, Germaniam repetiit.

Meditabatur tunc *Maximilianus* iteſcum exercitu in Italiam, Romæ Auguſtalia ornamenta ſumpturus, negant Veneti tranſitum per ſuas terras; Cæſar viam ſibi armis facturum menſe Februario venit Tridentum, & luſtratâ ibi militiâ, Vicentiam contendit, ſed quia Veneti vias arctè obſeperant, mox Tridentum revertitur.

Supervenit Cardinalis, *Julii II.* Pontificis Legatus cum Diplomate aureis exarato literis, ſignificans, conſtare Pontifici de itinere ſin urbem pro accipiendâ coronâ & Auguſti titulo, quia verò hinc Veneti, inde per Inſubriam Galli, quorum terræ neceſſariò tranſeundæ eſſent, timendi forent, viſum fuit Pontifici de Conſilio Cardinalium, Cæſarem abſentem *Auguſtum* renuntiare, quin opus eſſet Romam venire; quibus dictis exhibet Pontificis Bullam, quâ aureis literis *Maximilianum Auguſtum* declarat.

Id quod ea de cauſa faciebat *Julius*, nō Cæſar cum exercitu ulterius in Italiam penetrans, jura Pontificia & libertatem Italiæ reſtringeret. Acceptat oblata Cæſar, & decimo Februarii Ædem Cathedralem apud Tri-

Tridentum ingressus, dum ejusdem Ecclesiæ Episcopus, *Paulus de Lichtenstein*, Sacrum cantat, Legatus Cardinalis solennes caeremonias peragit, & *Maximilianum Augustum* inter tubas pronuntiat, quod finitis sacris, per omnes urbis vicos est factitatum. *Franciscus Guicciardinus* hist. lib. 7. cap. 2.

Sequenti die versùs *Roboretum* movens, belli cum Venetis initium facit, toto novenniio duraturi. Veneti ditiones Cæsaris hinc ad Athesim, inde per Istriam & Forum Julii vastant, Clusium, Gradiscam & Göriziam ad deditionem cogunt, Tergestum occupant, alterâ clade Cæsareanis illatâ. Ne pejùs cum suis ageretur, *Maximilianus* tunc propter Imperii negotia Coloniae agens, inducias petit à Venetis, & impetrat per *Paulum de Lichtenstein* Episcopum Tridentinum.

Inter has inducias icitur clam in summo silentio fœdus Cameracense, toto orbe decantatum, absente quidem Cæsare, sed agente pro eo *Margarethâ* Filiâ, Belgii Gubernatrice cum Episcopo Gurcensi.

Accedunt huic fœderi *Ludovicus XII.* Rex Galliae, *Ferdinandus Catholicus*, Rex Arragoniæ, & *Julius II.* Pontifex, qui sociatis opibus & auxilijs in excidium Venetorum conspirant. Sparsâ famâ, horum Legatos eo fine apud Cameracum congressos, ut pacem inter *Carolum Austriacum*, Ca-

stellæ

stellæ Regem & Ducem Geldriæ procurarent.

Conclusum hoc fœdus die decimo Decembris, atque in summo templo eîdem in urbe publicatum, non tamen divulgatum bellum, communibus viribus in Venetos Decretum.

Repetebat interim *Julius* Pontifex à Venetis tanquam iniquis possessoribus *Faventiam*, *Ariminum*, *Ravennam*, aliâsque Ecclesiæ Romanæ urbes:

Cæsar Imperii nomine, reposcit *Patavium*, *Vicentiam*, *Veronam*. Suo nomine *Forum-Julii* & *Tarvisium*.

Ludovicus XII. Rex Galliæ ceu Dux Mediolanensis urbes *Cremonam*, *Brixiam*, id est *Braschiam*, *Bergunum* & *Cremonam*. *Ferdinandus Catholicus*, Rex Hispaniæ restituta vult oppida & portus, quæ aliàs *Ferdinandus* Rex Neapolitanus, tempore belli cum Gallis habiti, oppignoravit Venetis; scilicet *Sipontum*, *Tranium*, *Monopolim*, *Brundisium* & *Hydruntum*.

Ut autem *Cæsar*, iusto titulo, inducias ad triennium cum Venetis pactas rumpere posset, cautum fuit, ut ab ipso, tanquam Ecclesiæ Romanæ Protectore Papa *Julius* auxilia contra Venetorum injurias postularet: Rex Galliæ ipse primus ad bella contra ipsos procederet, quem *Cæsar* sequeretur,
ut

ut alter alteri, ad sua recuperanda, auxilio esset.

Pontifex *Julius* prævidens, quanta tempestas Italiæ ex hoc fœdere imminere posset, spondet Venetis, se fœderi non subscripturum, si Ariminum & Faventiam Romanæ Ecclesiæ restituissent. Quâ super re cum Veneti diu deliberâssent, tandem magno suo malo petita negavêre. Tunc *Julius* Papa fœderi Cameracensi subscripsit.

Veneti, instantis belli mole perculsi, Legatos mittunt ad Cæsarem, qui animum ejus exacerbatum deliniant. At ille vehementius irâ incensus, nec audire eos, nec ad conspectum admittere voluit.

Hæc dum agerentur, mittitur à *Ludovico*, Rege Galliæ Legatus Castrensis Venetias, qui Duci ac Senatoribus ferocibus verbis bellum indicat; respondent illi cordatè retortis in Regem calumniis, quibus Senatum onerabat. Spondanus in Annal. ad hunc annum.

ANNUS 1509.

Mense Majo sequentis anni initus est conflictus inter Gallos & Venetos, eâ Francorum victoriâ, ut fufis majorem partem pedestribus Venetorum Ordinibus, præcipui Duces capti in Gallias abducerentur. Quâ victoriâ partâ, Rex *Ludovicus* spatio dimidii mensis ea oppida omnia in fidem recepit, quæ aliàs frustra à Venetis suo Ducatui Mediolanensi restitui petiêrat, si-
mûlque

nūlque occasionem dedit Pontifici & Cæsari, facile sua recuperandi.

Ita attriti Veneti in eas angustias sunt coniecti, ut Pontifici & Cæsari ultro, quamvis frustra, offerrent, quæ nuper repetierant. Et ut unicum refugium in urbe suâ Venetâ habebant, toti erant in eâ, firmis præsidij munientiâ; septemviros etiam & urbes Imperiales per Legatos sollicitantes, ut apud Cæsarem pro pace interpellarent, quod ipse cum Rege Francorum in exitium reipublicæ Venetæ conjuravit. Hoc uno in eâ calamitate laudandi Veneti, quod oblata à Turcis auxilia repudiârunt, quamvis non pauci essent ex Senatoribus, qui illa recipienda suaderent. *Francisc. Guicciardinus* hist. lib. 8.

Ut *Ferdinandum Catholicum* placarent, ea oppida omnia restituerunt, quæ de regno Neapolitano aliàs abstraxerunt. Paulo post, cum à clade acceptâ respirâssent, Patavium nuper Cæsari deditum, dolo recuperant, parato ex insidiis milite, qui portâ apertâ, post currus, multo frumento, fœno aliâque annonâ onustos, erant ingressi, & ita urbem sibi vindicârunt, frustra per iteratam obsidionem Cæsare urbem impetente.

Hoc ipso anno sublatum est dissidium, quod à morte *Philippi Austriaci* erat inter *Maximilianum* Cæsarem & *Ferdinandum Catholicum*, Arragoniæ Regem propter regnum
Ca-

Castellæ; *Ferdinando* sibi regimen arrogante, quodd *Johanna* Filia impos mentis esset, & *Carolus* Nepos adhuc minorennis. Res in hunc modum composita est.

1. *Ferdinandus* Rex Arragoniæ, etiam regna Castellæ teneat, donec utriusque Nepos *Carolus* annum ætatis vigesimum quintum attigerit.

2. Idem *Carolus* regio titulo abstineat, dum vixerit mater ejus *Johanna*.

3. *Ferdinandus* *Maximiliano* Cæsari pendat quinquaginta Ducatorum millia,

4. Et copiis Hispanicis eum juvet, donec sua à Venetis recuperarit.

5. *Carolo* Principi, utriusque Nepoti quotannis solvat Ducenta Ducatorum millia.

ANNUS 1510.

Pro bello Veneto proseguendo indicta ineunte Januario Augustæ apud Vindelicos Comitia, ex quibus, mandato Cæsaris, discedere jussus Pisauri Episcopus, *Julii* Papæ Legatus, quodd persuaserit Septemviris, ut potius pacem cum Venetis ineundam, quam auxilia contra eosdem ferenda censuerint.

Mense Febuario *Julius* Pontifex, rupto fœdere Cameracensi, cum Venetis, ab anathemate absolutis, pacem inist, ita, ne Cæsarem propterea offenderet, stipulatus, ut Veneti indicto certo tempore Tarvisium, Tergestum & cætera loca, quæ per Forum

Julii, Istriam & Carniolam occuparent, Cæsari redderent, & posthac à similibus ausis abstinerent.

Idem Pontifex, ut amicitiam cum Rege Galliarum solveret, clam palàmque bellum Ferrariensibus & Genuensibus, Gallorum clientibus, inferri curat, ratus hoc modo Cæsarem faciliè à Gallo posse divelli, ac sibi Venetisque conjungi.

Sub finem hujus anni moritur Oeniponti Imperatrix *Blanca Maria* die 31. Decembris mediâ nocte, & quia mortua est duodecimam inter & horam primam, rectiùs ejus mors refertur ad diem primum Januarii anni 1511. Obit autem anno, ab inito conjugio, decimo septimo ex nimia comestione limacum, unde duo mala consecuta sunt, infœcunditas & corruptio stomachi, quiescit in monasterio Stams prope Oenipontum. Hallucinantur, qui vel gravidam, vel ex lapsu de equo eam decessisse ajunt. Cæsar, qui tunc apud Friburgum Brisgojæ agebat, solemnes ibidem exequias celebravit.

ANNUS 1511.

Ex nuperâ *Julii* Papæ defectione à fœdere Cameracensi, aliisque ejusdem moliminibus faciliè advertit *Ludovicus* Rex Galliæ, Pontificem aliud non intendere, quàm ut adunatis Italarum viribus Galli ex Lombardiâ ejiciantur.

R. Hæc
Tom. X. P. *Conradi Hertenberger*, Soc. JESU.

Hæc ulturus Rex *Ludovicus* duplici eum Marte aggreditur, *primò* novum exercitum parat, quo terras Pontificias invadat. *Deindè* Oecumenicum Concilium urget, *Pis* congregandum, quod Papam publicè exauctoret, quia non stetit promissis, in suà electione factis, quem in finem jam quinque Cardinales ad suas partes attraxit, apud Turones etiam in Galliis Synodum Provincialem coëgit, quæ auditis Regis rationibus conclusit, se ab obedientiâ Julii subducere, & ad universale Concilium provocare.

Displicuit Cæsari hoc *Ludovici* Regis cum *Julio* Papâ dissidium, modis omnibus intentus, quò illud vel tolleret, vel componeret. Parte aliâ agrè ferebat, quòd Papa à fœdere Cameracensi resiliens, Societatem cum Venetis iniêrit, contra quos, dudum obstinatos Venetos, ut bellum prosequeretur, ad novum cum Rege Galliæ fœdus ineundum cogebatur.

Quem in finem in Gallias ad *Ludovicum* destinavit Episcopum Gurcensem, tum ut prædictæ Synodo Turonensi interesset, tum ut fœdus cum Rege renovaret sub his conditionibus:

1. Rex Cæsari per terminos pendat centies mille coronatos.
 2. Cæsar spondet proximo vere ter mille Equites & decem millia peditum in
- Ita-

Italiam contra Venetos se adducturum, si Rex addiderit duo millia Equitum & octo pedum.

Urgendi Papa *Julius* & *Ferdinandus* Rex Catholicus, ut foederi Cameracensi denuo accedant; sin minus, de Papâ generale Concilium Pisanum decidad.

Insuper promisit Rex *Ludovicus* Cæsari, semodis omnibus procuraturum, ut non solum à Venetis ipsi restituantur urbes omnes, quas occuparunt; sed alleboraturum etiam, ut tota Italia præter Mediolanum, Florentiam, Ferraram, Mantuam & Genuam ipsi subi-gatur.

Mattheus Lang, Episcopus Gurcensis, qui Cæsari à Secretis erat, ex Galliâ rever-sus Friburgum Brisgojæ, singula Cæsari ube-ris exponit.

His auditis *Maximilianus*, datis ad Prin-cipes Imperii literis, petit quinquaginta ar-matorum millia & stipendia in semestre sustentura. Id quod fecit eo solum fine, ut Veneti famâ tantæ militiæ territi, ad saniora facilius flecterentur.

Novum fœdus, quod nuper *Maximilianus* cum *Ludovico* Galliarum Rege iniêrat, ad-modum displicuit *Ferdinando* Catholico, gnaro, quod Gallus, oppressis Pontifice & Venetis, non nisi sua emolumenta intendat, quare id agit, ut Cæsarem cum Venetis, & Papam cum Gallo reconciliet.

Cæsari quidem per Legatum suadet, ut Mantuæ de pace agatur, quo fieri posset, ut absque armis & Gallorum ope, sua à Venetis posset recuperare. Quæ pax si non succederet, liberum sibi esse, ut bella proseguatur.

Placet Cæsari consilium, & desuper ad Pontificem scribit, se pro universali pace Ecclesiæ restituendâ proximè missurum Legatos in Italiam, rogare autem Pontificem, ut eandem ipse promoveat. His ferè consentanea scribit ad *Ludovicum* Galliarum Regem, & addit, quòd renitente Papâ, Concilium Pisanum urgere, nec pacisci ante cum Venetis velit, quàm ipse cum Papâ sit reconciliatus.

Ex his literis verebatur Rex *Ludovicus*, ab omni pace alienus, ne Papa & Cæsar uno fœdere juncti, Gallos è Principatu Mediolanensi exturbent. Mittit tamen Mantuam pro communi pace restituendâ suum Legatum, Episcopum Parisiensem; mittit eodem suum Legatum Cæsar, Episcopum Gurcensem, supervenit etiam Regis Catholici Legatus, solo Papâ deficiente, qui neglectâ pacificâ conventionem volebat solus cum Legato Cæsaris loqui Bononiæ, nec cum cæteris in Conventu Mantuano agere. Ità factum, ut irrita cederet pacificatio Mantuana.

Gallus prosequitur bellum, capit mense *Majo Concordiam*, cædit Pontificios apud *Bononiam*. Decernitur à Novem Cardinibus universale Concilium, apud Pisas die 1. Sept. His Cardinalibus omni honore exutis, aliud Concilium in sequentem annum indicit Julius apud Lateranum.

Maximilianus ne cum Papâ collideretur, ab infestandis terris Pontificiis abstinet, mole filius belli solis Gallis relicta, ut verò rem suam ageret, ex Tyroli mense Julio cum valido exercitu in Forum Julii infusus, solos Venetos impugnavit, Utinâ, Gradiscâ & toto Foro Julii potitus.

Ita pressi Veneti, mediantibus Papâ *Julio & Ferdinando Catholico*, inducias ad sex menses cum Cæsare paciscuntur. Ne turbis Ecclesiasticis se immisceret *Maximilianus*, ipse neque Legatum misit ad Conciliabulum Pisanum, nec ullum Episcopum Germanum ibi comparere voluit; quanquam ex Gallis viginti quatuor interfuissent.

Ad Schisma ab Ecclesiâ avertendum, Papa *Julius* novum fœdus icit contra Conciliabulum Pisanum cum Venetis & *Ferdinando Catholico*, qui sociatis armis contra Gallos mense Decembri progressi, plures ad *Padum* urbes occupant cum Bergamo & Bresciâ.

ANNUS 1512.

Sequenti anno Galli perfidâ Brixianorum deditione irritati, urbem denuo oppu-

gnant, & ruptis muris ingressi, in tertiam horam cum Venetis acerrimè configunt, rigidà in cives, nuperæ defectionis auctores, inquisitione institutà, quorum intra novem non amplius horas ad decem millia qua ferro, quà rotis sunt sublati. Eà Gallorum victorià dissipatū fuit robur Pontificio - Hispanicum, & Venetum duabus cladibus attritum, Gallis impunè per terras Pontificias grassantibus, non sinè occulto dolore *Maximiliani* Cæsaris, de tantis Gallorum progressibus per Legatos edocti; verebatur enim, ne intra paucos annos tota Italia sub potestatem Gallorum cogeretur.

Quam ob rem Pontificem per literas commonebat, ut suis rebus consulturus, pacem ineat cum Rege Galliæ, respuit hæc pacis consilia Pontifex, & ob Conciliabulum Pisanum magis exacerbatus contra Gallos, in id totus incubuit, quò Gallos ex universà Italià extirparet. Hi contra unicè intenti in extremam fœderatorum perniciem, ad nova eos prælia provocant, imò cogunt, dum Ravennam, Pontificis pupillam, obsident. Et fœderatos iteratà clade ferè ad internecionem sternunt.

Ex tam lætis progressibus verebatur Rex *Ludovicus*, ne nova contra se fœderarent *Maximilianus* Cæsar, & *Henricus VIII.* Anglus; quare, licèt *Victor*, *Julio* Pontifici pacem ultro offert sub his conditionibus.

1. Pro-

1. Promittit Rex Pontifici restituere urbem Bononiam;

2. Tollere etiam Conciliabulum, nuper Pisis inchoatum, & post duas septimanas, ob murmur populi Pisani, Mediolanum translatum:

3. Edò insuper flectere Ducem Ferrariæ, ut Pontifici Sacramentum clientelare præstet.

Contrà petit Rex *Ludovicus* à *Julio* Pontifice

1. Ut memoratus Dux Ferrariæ, ab anathemate absolutus, Ducatu de novo investiat.

2. Ut venia detur Cardinalibus Pisanis, ab Ecclesiâ apostatis. Subscribit ista primum *Julius* hortatu suorum Cardinalium, sed edoctus interim, quòd Gallico exercitu, ab urbe Ravennatenſi Mediolanum revocato, nova sibi subsidia ex Helvetiâ appropere, rejectis pacis consiliis, in cœpto iudicio bella contra Gallos prosequendi firmus persistit, maximè cum ad hoc à *Ferdinando Arragonio* & *Henrico* Anglo incitaretur, & hic *Postremus* etiam sponderet, se fœderi Ponticio accessurum.

Novo itaque robore comparato, vindicat iterum Ariminum, Cesenam, Ravennam, & ad diem 3. Maji Lateranenſi Concilio initium facit.

Interea advenerant sub Pontificiis stipendiis viginti & amplius Helvetorum milia contra Gallos. pridem exasperati, quod nuntii eorum alii à Gallis capti, alii aquis fuerint submersi, certi se pedem ex Italiâ non relatueros, dum Gallus in eâ superât; his accedunt decies mille Veneti, Cæsar etiam à Gallico fœdere recedit, eo offensus; quod à Gallis non semel relictus, coactus fuerit solus cum Venetis concertare.

Primò oppugnatur Cremona & ejectis Gallis hîc accedunt turmæ Pontificiæ & Hispanicæ. Mense Julio subiguntur Bononia, Ticinum, Brescia, Bergomum, Crema & cæteræ urbes ditionis Mediolanensis. Postremò capitur ipsum Mediolanum, reliquiis Gallorum in Franciam Profugientibus, unâ cum Pseudo - Cardinalibus Conciliabuli Pisano - Mediolanensis. Hoc modò quinque hebdomadum spatio perdidit Rex *Ludovicus* Ducatum Mediolanensem, & quidquid per Italiam acquisiverat terrarum.

Coacti etiam Florentini, qui aliàs pro Gallo sentiebant, fœderatis accedere, & Medicos, à viginti annis ex urbe relegatos, recipere.

Interea *Maximilianus* Comitia agit Coloniae, præsentibus Uriele Mogono, *Philippo* Colonienfi, *Richardo* de Greiffenclau Trevirenfi, *Friderico* Palatino, & aliis Imperii Principibus.

In

In his Imperium aliàs in sex circulos di-
visum, in decem distribuitur. Initium fit cum
Consilio Imperiali aulico, Consiliariis octo à
Cæsare nominatis, qui ab Imperio soluti,
jura dicant. *Recessus Imperii.* Actum post-
ea interveniente Cæsare, ut fœderati in Ita-
liâ restituerint *Maximiliano Sfortia Ducatum*
Mediolanensem titulo feudi Imperialis, sub-
tractis quatuor Dominiis, quæ aliàs de Du-
catu Mediolanensi erant, *Lowerz, Luggaris,*
Eschenbal & Meinthal, quæ Grisonibus, Hel-
vetorum confœderatis, accesserunt. Ex
inde missus Romam à Cæsare Cardinalis
Gurcensis, cum Venetis de pace acturus,
sed irritò eventus. *Raynaldus* in annalibus
ad hunc annum.

ANNUS 1513.

Postquam *Julius Papa Ludovicum Gallia*
Regem ex Italiâ exturbasset, & Cæsarem sibi
confœderasset, sacris interdixit Regi Gallia
& confœderato illi *Joanni d' Albert,* Regi
Navarrae, quòd *Ludovico* auxilia tulerit con-
tra Pontificem, datâ, qui vellet, regnum
ejus invadendi potestate.

Ferdinandus Catholicus Rex Arragoniae, &
Henricus VIII, ejus gener, Rex Angliæ nil
cunctati, ex antiquo titulo Navarram
junctis viribus invadunt, *Joanne d' Albert*
tunc Rege Navarrae, qui prædecessorem
suum, *Franciscum Phœbium* ante triginta an-

nos, tiblâ veneno infectâ, extinxerat, in Gallias profugiente, & demum coacto, ut Navarram superiorem, quæ melior regni pars erat, Arragonio relinqueret, servatâ sibi Navarrâ Inferiore, quod deinde *Johanna d' Albert*, filia dicti Regis *Joannis d' Albert*, eadêmque Lares regni, transtulit ad *Antonium Bourbonium*, facta mater *Henrici quarti* postea Regis Galliarum. *Joannes Mariana* in hist. de Regibus Navarræ.

Eodem anno *Maximilianus* Imperator, Ducatum Burgundiæ Nepoti *Carolo* vindicaturus, triginta propè millium exercitum majorem partem Helvetorum, Duce *Ulrico Würtembergico*, Divionem adduxit, sed quia *Tremulius*, Burgundiæ gubernator Helvetos multo ære & inanibus promissis corruerat, ipsis ad suâ revertentibus, res irrita cessit. *Pontus Heuterus* lib. 7. rerum Austr. cap. 4.

Rex Franciæ repudiato Conciliabulo Mediolanensi reconciliatur *Leoni X. Papæ, Julii II.* Successori. Fœdus init cum Venetis, ut auxilia præstent pro vindicando Ducatu Mediolanensi; promittunt isti 15. millia armatorum, itâ recrudescit bellum Mediolanense, quòd Lombardi majorem partem exosi essent *Maximilianum Sfortiam*; qui animadversâ Mediolanensium seditione, abiit Novaram, sibi in fide constantem; huc

huc veniunt justo tempore auxilia Cæsaris,
& Helvetorum, universim millia decem.

Galli Novaram tormentis impetunt, & dejectis muris sibi viam in urbem propè sternunt, dum ex inopinato obsessis nova subsidia ex Helvetiâ veniunt. Fit prælium, his à tergo, illis à fronte Gallos ex urbe adorientibus; diffugiunt Galli, victore *Marimiliano Sfortia*, qui acceptâ 20. millium aureorum summâ perduelles Mediolanenses in gratiam recepit.

Cæsaris item confederati, attritis altera clade Venetis, agros eorum latè sunt depopulati. *Idem ibidem cap. 6.*

ANNUS 1514.

Nono Januarii sequentis anni obiit *Lucretiæ Anna* Britanna Regina, *Ludovici XII.* uxor, ad S. *Dionysium* sepulta. Actum tunc de novis nuptiis *Ludovici, Eleonora* cum *Burgundæ, Caroli V.* postea Imperatoris sorore, *Emmanuelis* Portugalliæ Regis viduæ, sed cum nuptiæ hæ successu carerent, eadem *Eleonora* vidua connubium inivit anno 1530. cum *Francisco I.* Galliarum Rege, *Ludovici XII.* Successore, qui mortuo ipsi Calendis Januarii *Ludovico* 1515. ex Comite *Engolismæ* factus est Rex Galliæ, annos tunc natus 21.

ANNUS

Interea temporis *Carolus* Austriacus expleto ætatis anno decimo quarto, à tutela *Avi Maximiliani* dimissus, Belgii regimen adit cum *Margaretha* amitâ.

Missi mox ex Belgio Legati in Franciam ad *Franciscum I*, qui novo Regi gratularentur, & nomine *Caroli* Archiducis de Flandriâ & Artesiâ Sacramentum clientelare dicerent, unâque inter dictos Principes fœdus inirent. Hoc fœdus cum unice inter *Franciscum* Regem, & *Carolum* Archiducem sanciretur, insciis *Maximiliano* Cæsare, & *Ferdinando* Catholico, Rege Arragoniæ, tres ipsi ad consultandum menses dati, si fœderi accedere vellent.

Eodem tempore desponsatur *Carolo* Archiduci *Renata*, *Ludovici XII*, nuper defuncti Galliæ Regis Filiâ, tunc septennis, quæ rescissis pactis sponsalitiis postea in manus *Herculis* *Estensis* *Ferrariæ* Ducis convenit.

Inter hosce *Caroli* Legatos erat *Henricus Nassovius*, qui dum legatione pro suo Principe fungitur, rem propriam agere non intermittit, ductâ *Parisiis* in uxorem *Claudia* de *Challon*, *Joannis Challonii*, *Aurantii* Principis filiâ, uxoris nomine tunc Principatum *Aurantii* est consecutus, quod *Claudiæ* Frater *Philibertus*, *Challonii* Princeps, paulò ante in bello *Florentino* cælebs in Italiâ occubisset. Unde factum, ut Comites *Nassovii*

ab hoc tempore dicerentur *Principes Au-*
ranti vel *Arausicani*, Gallicè d'*Oranien* vel
d'*Orange*.

Per eosdem dies, ut *Carolus Austriacus*
amicissimos quosque *Principes* sibi conciliaret,
aliam legationem direxit ad *Henricum VIII.*
Angliæ Regem, eumque in fœdus *Franciæ*
cum induxit, ne uterque Rex protectionem
suam *Hispanicam* impediret.

Franciscus Rex *Galliæ*, qui ab ipso regni
sui aditu, Ducatum *Mediolanensem* sibi
vindicans propositum, aliud fœdus pe-
pigit cum *Venetis*, ut pulso *Maximiliano*
Sfortia, iter sibi panderet in regnum *Nea-*
politanum.

Mox *Italiam* cum lectissimis copiis in-
gressus, ad *Marinianum* apud *Insubres* *Sfor-*
tiam ab *Helvetis* adjutum cruentâ strage
fudit, universâ propè *Insubriâ* potitus, eò
etiam redacto *Maximiliano Sfortia*, ut ipsam
urbem *Mediolanensem* cum arce cederet.
Paulus Jovius lib. 15. hist.

Partâ victoriâ *Franciscus* in *Gallias* rever-
sus, copiarum, quas reliquit, Ducem con-
stituit *Trivultium*, ut *Venetis* junctus, cæ-
tera, quæ de *Mediolanensi* Ducatu resta-
bant, armis sub potestatem cogeret.

Supervenit inter ista *Maximilianus Cæsar*
cum magnâ *Helvetorum* & *Germanorum*
multitudine, qui copiis *Ferdinandi Catholici*
& transmissâ classe adjutus, *Francorum* li-
cen-

centiam fregit, fortiter pro Nepote *Carolo* pugnans.

Mense Majo, rogante per literas *Cæsare*, *Posoni* in Hungariâ conveniunt *Ladislav* Bohemice & Hungariæ, ac *Sigismundus* Polonice Reges fratres, cum Legatis *Cæsaris* amicè tractaturi. Imperator, qui tunc Comitibus apud Augustam Vindelicorum celebrabat, negotiis per Germaniam feliciter confectis, cum magnò Procerum Comitatu descendit Viennam, quo adventu comperito, memorati Reges relicto *Posonio*, confestim Viennam properant, quibus ad alterum miliare *Cæsar* obviam progressus, eos sub splendido apparatu mense Julio in urbem perduxit. Rem prolixè describit *Cyprianus* in Diario Tom. 2. *Freberi* à pag. 593. & sequentibus.

In eo trium Regum Viennensi congressu, *Maria*, *Carolus V.* Imp. soror, quæ superiore anno ex Belgio Viennam venerat, desponsatur in Basilicâ S. *Stephani* præsentè *Cæsare* & Regibus *Ludovico*, filio unico *Ladislav* Bohemice & Hungariæ Regis. *Anna* verò ejusdem *Ladislav* Regis filia unica desponsatur *Maximiliano* *Cæsari*, jam bis viduo, nisi intra exactum unius anni spatium alter è *Cæsaris* nepotibus sive *Carolus*, sive ejus frater *Ferdinandus* ei desponderetur.

Paulò post adveniunt Legati, à *Carolo* ex Belgio missi, qui id effecere, ut memorata

rata

rata *Anna* non *Cæsari* jam grandævo, sed *Ferdinando* Nepoti, *Caroli V.* fratri fidem daret, qui eam etiam postea anno 1521. apud *Linziæ* in uxorem duxit.

Sub hac intimâ Regum amicitâ initum inter ipsos fœdus, quo secretò statuunt, communes se hostes, amicòsque habituros. Hæc Neostadium *Austriæ* aliquamdiu digressi, amicitâ fortius roboratâ, ad sua quisque sunt reversi.

Eodem anno mense *Julio* *Isabella* sive *Elisabetta* altera *Caroli V.* soror infelix matrimonium iniit *Hafniæ* cum *Christierno II.* *Daniæ* Rege, postea ob immanem tyrannidem regno pulso. *Fugger* in speculo honoris lib. 6. cap. 17. *Cuspinianus* tunc præsens in *Diario* apud *Freberum* Tom. 2. pag. 593. & seq.

In *Italiam* novas copias induxit *Rex Franciscus* per inaccessas *Pedemontium* alpes, frustra viam intercludentibus *Helvetis*, qui pro insidiis latebant. Fit prælium inter *Gallos* & *Helvetos* apud *Marignanum* cum dubiâ utrinque victoriâ. Ubi illud memorabile, quod confederati *Helveti* in bellis suis expeditionibus, loco tubarum non nisi tribus cornibus fuerint usi, hæc cornua bovinis simillima, quâ parte inslantur, os habent argenteum, & nomen triplex, primum vocatur *Taurus Uriensis* der *Stier von Uri*. Alterum vacca *Helvetiæ*, *Dis* *Rub*

von der Schweiz. *Tertium* vitulus sylva-
nensis das Kalb von Unterwalden. Quæ sin-
gula nonnisi cordatioribus committi sole-
bant, qui ita nôrant ea inflare, ut de nocte
ex sono diverso inde judicari possit, quin-
nam ex fœderatis, & quâ parte quove loco
sua castra habeant.

Hæc bella in Italiâ ita inter Gallos &
Germanos, mutante fortunâ provehun-
tur usque ad annum 1525, quo *Franciscus*
Rex Galliæ apud Paviam captus. est, quin
interea temporis pedem firmum in Ducatû
Mediolanensi ponere posset. De his lega-
tur *Michaël Coccinius* Tom. 2. *Freberi* à pag.
541. & seq.

ANNUS 1516.

Inter has Italiæ turbas moritur *Ferdinan-
dus Catholicus*, Rex Arragoniæ, Castellæ &
Navarræ, facto prius testamento, quo *Jo-
hannam* filiam *Philippi* Archiducis viduam,
cum filio suo primogenito *Carolo* hæredem
Monarchiæ Hispaniæ instituit, nominato
interea in regnorum administratorem *Fran-
cisco Ximenez*, Cardinali & Episcopo Cæsar-
Augustano. Obiit autem *Ferdinandus* die
vigesimo secundo Januarii hujus anni in
Extrematuræ oppido *Madrigal* febris malignæ
extinctus annis quinque sexagenario major,
cum è Celtiberiâ in Bæticum profectus,
classẽ inspicere vellet, quam superiore
anno

anno in Italiam se missurum promiserat. Quiescit juxta uxorem Granadæ, in Mausoleo superbè pro sua familia aliàs erecto, Princeps, si quis alius per Hispaniam non tam laudandus, quàm admirandus.

Nam *primò* per suum cum *Isabella* conubium duo amplissima Castellæ veteris & novæ regna cum Arragoniæ regno coaluerunt

Secundò victricibus armis, tribus regnis prioribus tria alia accesserunt. Scilicet regnum Granadæ, Navarræ & Neapolis.

Tertiò sub ejus auspiciis & subministratis sumptibus *Christophorus Columbus* anno 1492. detexit Indias Occidentales, & paulò post *Americus Vesputius* Americam.

Quartò non sinè miraculoso prælio ex tota Hispania ejecit Saracenos, postquam ab annis propè octingentis ibi fuissent nidulati, cum Mauris porro proscripsit omnes Judæos. Denique ex Africa sui juris fecit Velez & Ovan.

Illud etiam prodigio simile, quòd anno 1492. ab ignoto rustico lethaliter è collo læsus periculum haud dubiæ mortis evaserit beneficio collaris, in multas plicas, pro more illius ætatis, corrugati, quo sinè amictu lineo caput ipsi à trunco fuisset resecutum. Rustico nullis tormentis adigendo, ut sceleris authorem proderet, sed inter

S

con-

Tom. X. P. Conradi Hartenberger, Soc. JESU.

continuas membrorum mutilationes vel constantem amentiam vel contumax silentium simulante.

*Liberi legitimi Ferdinandi Catholici ex
Isabella Castelle hærede.*

1. *Joannes* regnorum Castellæ, Legionis & Arragoniæ hæres natus 1478. Mortuus 1497. absque prole ex Coniuge *Margaretha, Maximiliani* Cæsaris filiâ, quam mense ante obitum quinto duxerat.

2. *Isabella* nata 1470. nupta primò *Alphonso*, Regio Principi Lusitaniæ, sinè prole 1491. defuncto, cùm annos sedecim natus esset. Secundò nupta *Emmanueli* Portugalliæ Regi anno 1497, eo coniugio parvo tempore fruita est, altero post anno, hoc est 1498. defuncta. Hujus loco idem Rex *Emmanuel*, dispensante *Alexandro VI.* Pontifice, duxit anno 1500. ejus sororem *Mariam*, anno 1517. mortuam.

3. *Jobanna* nata 8. Novembris 1479. regnorum hæres nupsit 1496. *Philippo* Austriaco, *Maximiliani* Cæsaris ex *Maria Burgundâ* filio, & hoc suo coniugio totam Monarchiam Hispaniæ ad Austriacos transtulit. E vita migravit 1555, cùm fuisset annis quinquaginta vidua.

4. *Maria* nata anno 1482, nupsit anno 1500. dispensante *Alexandro* Pontifice, suo sorore

fororio *Emmanueli* Portugalliae Regi, postquam triennio ante defuncta esset *Isabella*, prior conjux. Vitâ decessit *Maria Regina* 1517.

5. *Catharina* nata 16. Decembris 1485. primis nuptiis desponsata 1501. 14. Novembris *Arturo*, *Henrici VII.* Regis Angliæ Primogenito, annos tunc quindecim nato, cum primam lucem aspexisset 1486. abstrahitur tamen tum ex consilio Patris, tum Medicorum *Arthurus* à thoro, quod à longo tempore infectus fuisset lentâ feбри, obiit sine prole quinto à nuptiis mense in Martio anni 1502.

Arturo mortuo, ejus frater natu minor *Henricus VIII.* tunc duodennis, petit à *Ferdinando* Catholico intactam *Arthur* Sponsam *Catharinam*. Hoc conjugium cum fieri non posset sine consilio Ecclesiæ, & rigido Episcoporum examine, ambo Reges & *Ferdinandus* Catholicus Rex Aragoniæ, & *Henricus VII.* Rex Angliæ rem deferunt ad *Alexandrum VI.* Pontificem, qui antequàm decidisset, causæ immortalis est anno 1503.

18. Augusti. Cum *Pius III.* etiam ejus Successor eodem anno 22. Septembris electus, sequente statim mense Octobri è vivis abiisset, *Julius* denique II. Papa, facto examine, per Bullam transmissam decedit pro *Henrico VIII.*, qui contractis tunc Sponsalibus, postea 1509. factus à morte Patriæ

in regno Angliæ Successor , eam sollemniter duxit die 3. Junii , cum ante Pontificiam Bullam altè prælegi jussisset in Senatu , nemine vel reclamante , vel de hoc conjugio ullâ ratione dubitante , post nuptias cum *Catharina* in Regem coronatus est eodem mense Junio , die 24. in festo S. Joannis Baptistæ.

Ex hoc matrimonio nata fuit anno 1516. *Maria*, Angliæ post patrem Regina , *Philippo II. Caroli V.* filio , Hispaniæ Regi desponsata ; & filius paulò post mortuus.

Vixerat *Catharina* Arragonia annis multis in matrimonio cum *Henrico VIII.* ab anno scilicet 1509. usque ad annum 1533. donec Rex *Henricus*, amore *Annæ Bolenæ* (quæ *Catharinæ* Reginæ herula erat) accensus , eâ ob fictam propinquitatem repudiâtâ , duxisset *Annam Bolenam*, à se jam imprægnatam , idque ex sententia *Gramerii*, qui propterea , quòd favisset divortio *Henrici* cum *Catharina* Arragonia , factus est ex Sacellano Regis Archiepiscopus Cantuariensis.

Catharina post divortium relegata in castrum *Kimbalton* Comitatus *Betford* , ubi morti propior in hæc verba Regi *Henrico* rescripsit: Domine Rex, Conjux Charissime.

Cum instet hora meæ mortis , amor, quo in te feror , facit, ut te admoneam paucis verbis de salute æternâ animæ tuæ , quam debes

debes præferre omnibus bonis mundi & rebus perituris ; posthabendo curam corporis , amore cujus tu me præcipitasti in has calamitates , & te ipsum in multas sollicitudines.

Verum ego tibi ex corde ignosco, Deum rogans, ut & ipse tibi ignoscat.

Cæterum commendo tibi *Mariam* tuam filiam & meam, ut monstres te patrem erga illam. Juro, quod mei oculi te ament, & videre desiderent plus, quam res omnes terrenas.

Du Chesne in histor. Angliæ in Henrico VIII.

Tulit has literas Regi Eustachius Capuchias, quas dum *Henricus* legerat, illacrymans, ipsum remisit, qui suo nomine salutaret *Catharinam*. Antequam autem is reddisset, extincta est *Catharina* Regina, non sine suspitione venient 1536. ut ait *Pontus* lib. XI. cap. 3. Percepta morte Rex indixit luctum toti aulæ, solâ Bolenâ pellice, suo more flavis vestibus luxuriante. *Ibidem du Chesne.*

ANNUS 1517.

Cum *Carolus* à morte *Ferdinandi* Regis, Avi materni firmiter statuisset professionem in Hispaniam, ut vacantis Monarchiæ regimen susciperet, Avus paternus *Maximilianus*, de nepote sollicitus, ultimum iter in Belgium suscepit, non tam ut *Carolus* in-

strueret, quâ arte 15. Nationes tam diversas gubernaret, quàm ut arcana sua consilia manifestaret, de alterutro ex Nepotibus ad Imperium evehendo.

Post habita longa & multa secreta colloquia, *Maximilianus* Nepotem tenerè amplexus, eum in Hispanias dimisit, ipse in Germaniam reversus.

Mense Julio currentis anni iter in Hispaniam *Carolus* aggreditur, relicto penes *Margaretham* amitam, Belgii regimine; dùmque navem Middelburgi in Seelandiâ conscendere vellet, ortâ subitò tempestate in quintam hebdomadem ibidem detinetur, donec ventum secundum nactus, sub 10. August. è portu solveret.

Die Septembris 19. advenit apud Villam Vitiosam in Asturiâ cum incredibili Hispanorum jubilo. Venienti occurrunt cum *Ferdinando* fratre primi quique regni Proceres utriusque Ordinis, tam sæculares quàm Ecclesiastici, qui novum suum Regem Valisoletum deducunt.

ANNUS 1518.

Septimo Februarii sequentis anni ibidem cum *Johannâ* matre coronatur in Regem Hispaniæ, præsentè *Ferdinando* fratre & *Eleonord* sorore cum magnâ Procerum multitudine. Mense Junio fortunatis ventis *Ferdinandus* ex Hispania profectus, comitante

tante Chymæo Principe, eodem mense feliciter advenit Gandavi. Inde absente patre ad componendos feditiosorum motus in Austriam profectus, cum ob exiguam in juvenili ætate authoritatem parum proficeret, in Belgium est reversus.

Hoc demum anno Veneti cum Cæsare aliàs quinquennales inducias pacti, post plurimum annorum bella absolutam tandem pacem impetrârunt ad quam *Utricus Hutten* hoc versu lusit.

Rana procax nuper, Venetas egressa paludes,

Ausa est, quam tetigit, dicere, terra mea est.

Quam procul ut vidit speculâ Jovis Ales ad altâ,

Convulsam ad luteas ungue retrusit aquas.

Pactâ pace Cæsar, quod aliàs frustra *Julio II.* Papâ petiêrat, iterum instat apud *Leonem II.* ut per aliquot Cardinales Imperialem coronam transmittat in Germaniam, ut coronatum Imperatorem Romanum se dicere posset; sed præter diploma, aureis exaratum literis, quo Papa illum Cæsarem Romanum & Augustum declaravit, aliud non obtinuit. Addidit tamen *Leo* ensẽ cum galero, quem ipsi tanquam Ecclesiæ Romanæ advocato transmisit; ensẽ quidem, quo uteretur tanquam Evangelicæ veritatis defensor; galorum verbò, seu galeam

cum columba gemmea, quæ sit galea salutis, quâ per Spiritum Sanctum sub imagine columbæ protegatur contra hostes quoscunque. De quâ re ubertim *Jacobus Monlius* Tom. 2. *Freberi* pag. 714.

Cum ingravescente ætate vires sensim atteri animadverteret, de alterutro ex nepotibus ad Imperium evehendo sollicitus, missis Oeniponto literis Electores & Imperii Principes ad Comitia Augustam invitat. Eo in congressu visus est magis propendere in *Ferdinandum*, quàm *Carolum* natu majorem, eo à proposito ut recederet, Principes potentiam Galliarum Regis veriti, non pauci suadent, quòd ejusmodi Imperator eligendus esset, qui Galliæ & Italiæ esset formidandus. Ex quo consilio *Ferdinandus* etiam Catholicus fuisse visus est, cum præterito Nepote *Ferdinando*, quamvis sibi cognomine, in Hispaniâ nato, ibidem apud se educato, atque etiam tenerrimè amato, hæredem regnorum omnium scripserit nepotum alterum *Carolum*, quamvis antehac non visum.

De hoc Cæsaris proposito certior factus *Franciscus* Rex Galliæ, nihil non egit, ut amoto à Successione Avi *Carolo*, Imperium sibi deferretur ab Electoribus, quâ ære, quâ promissis lucrandis. Quâ de re extat Tom. 3. *Freberi* pag. 167. Orationes Legatorum

rum *Francisci* Galliae Regis ad Electores pro ipso in Imperatorem designando.

Abolutis è sententiâ Comitibus Cæsar Augustâ Oenipontum reversus, ibidem aliquamdiu substitit, deinde ad vicinum oppidum Kuffstein profectus, moras aliquantulum majores traxit, aucupio & ferarum insectationi deditus.

Hic veteranus coquus, qui ab annis propè quadraginta in obsequiis Cæsaris erat, veniam petit liberorum & uxoris causâ, Oenipontum revertendi. Cui Cæsar: *Nec tu domum hoc tempore ascendes, sed mecum potius pergas, sepulturæ me traditurus.*

Horret ad ista coquus, longam vitam & fausta omnia suo Cæsari apprecatus. Rursum reposuit *Maximilianus*: *Ita erit, ita dixi, tu mecum descendes, meque sepulturæ trades; nam scio, me brevi moriturum.*

Itum ergo secundo Oeno in *Wels*, Superioris Austriæ oppidum. Ibi vel aucta, vel certè cæpta infirmitas. Antea cum adhuc Augustæ apud Vindelicos subsisteret, & antequàm ulla infirmitas se prodidisset, Friburgo Brisgojæ ad se vocavit *Georgium Reisch* notum sibi Patrem Carthusianum. Hic cum Regi se stitisset, *bono, pater*, inquit, *omine venisti & tempore, qui mihi auxilio aderis, quo vias ascendam.* Rident ad ista circumstantes. Repetit verba Cæsar, se brevi moriturum asserens.

Interea in dies increfcit morbus, quin lectum interdiu peteret. Die vigefimâ octavâ Decembris vocat ex monasterio Gleineck Patrem aliquem Benedictinum, cui vitæ noxæ aperit.

ANNUS 1519.

Sub octavum Januarii increfcente morbo, rurfus confitetur & altero poft die divino epulo reficitur.

Die decimo Januarii testamentum condit & perficit.

Die undecimâ Januarii primo manè extremum inungi petit ab Abbate Krembs monasterienfi, ægrotanti femper præfente, poft facram unctionem valedicit omnibus, qui adftabant. Et cum non paucos ex Magnatibus collacrymantes observâflet, *quid, inquit, me ploratis moriturum hominem, cum fim mortalis? ite virorum potiùs officia peragite. Lacrymæ huiusce mulierculas decent, non tales, quales vos eftis, viros.*

Abinde extafes plures paflus eft, ut fæpius jam mortuus crederetur. Candelam fibi jamjam morituro allatam fuâ fponte manu prehendit, Clericos præfentes hortatus, ut fe Deo, Beatæ Virgini & S. Georgio fuo patrono commendarent. Poft pauxillum ad circumftantes converfus ait: *An fingula perfeci, quæ Christianum hominem moriturum decent?* Refponfum, omnia ritè effe peracta.

acta. Ergo candelam benedictam, quam manu tenuit, adstantibus restituit.

Horâ illius diei septimâ publicè & altâ voce prælegi sibi petiit Psalmos pœnitentiales ab Abbate Krembs Monasteriensi, Carthusiano Friburgensi & Sacellanis domesticis.

Horâ octavâ aucta est supra modum infirmitas, ut in hæc verba Cubicularium alloqueretur: *Pergam hinc brevi.* Et quo reponit Cubicularius, cui Rex: *Ad Deum optimum, Dominum meum Jesum Christum; nam ad isthoc iter per Dei gratiam omnimodè sum paratus.*

Sub hæc parùm dormivit. Die duodecimâ Januarii horâ tertiâ antelucanâ, cum altè prælegeretur passio Domini, & ventum esset ad illa verba Evangelii S. Joannis: *Et inclinato capite emisit Spiritum,* Deo animam commendans, brevi post Spiritum emisit, ita patiens, ut ne gestu vel ullo nutu signum impatientiæ dederit, ita sibi usque ad ultimum halitum præfens, ut omnia intelligeret, & quemlibet nôsset.

Horâ vitæ ultimâ signo Clericos monuit, ut federent, sic inter tertiam & quartam matutinam die 12. Januarii anni 1519. è vita decessit maximus Imperator *Maximilianus*, ita vel in morte pudicitiae memor, ut partes, quas verecundus oculus refugit, strophioलो contexerit. Ita etiam solennes exequias

quias exofus, ut citra omnem pompam funebrem sepeliri vellet, fevèrè prohibens, ne corpus exenteretur & balsamo inungatur, sed contrà, promovendæ putrefactionis causâ, vivâ calce conspergatur.

Corpus exanime, antequàm ferali amiculo indueretur, biduò quibufvis ad commune spectaculum exponi voluit, quò omnes, se mortales esse meminerint, quin ullum vel diademata, vel regna & totius mundi imperia à morte præservare queant.

Die demum à morte tertio quintuplici sacco, eoque diverso involutus, illi sandapilæ Impositus est, quam triennio ante mortem, secum, quocunque iret, advexerat.

Sub hoc apparatu corpus itinere terrestri ex oppido *Wals* Viennam tranfvectum, inde Neostadium Austriæ pro sepultura translatum sub signo crucis, quale Fratres Militares *Sancti Georgii* (quem Ordinem *Friedericus III.* Pater anno 1470. per Austriam & Styriam instituerat) gestare solebant, in eo sacello terræ mandatum est, in quo ipse natus, per Sacrum lavacrum Christo est regeneratus, ut ibi juxta *Eleonoram* matrem quiesceret, à qua vitam accepit.

Sub hoc conductu funebri, in quolibet Austriæ & Styriæ oppido, quâ corpus deferbatur, ipsi est parentatum, primò quidem *Welsii*, deinde post alia oppida die vigesimo quinto & duobus sequentibus Viennæ in tem-

templo Divi *Stephani*, sacra peragente *Georgio*, urbis Episcopo, denique eodem adhuc mense Januario Neostadii, ubi sub arâ Divi *Georgii*, sui patroni, sepultus quiescit.

Ita rem refert *Joannes Faber Dominicanus*, Leuthkirchenfis Algojo-Suevus in Oratione funebri, quam dixit in primis exequiis apud oppidum *Wels* die X X. Januarii 1519. Post mortem *Maximiliani Ferdinando I.* Regi factus à Confessionibus, deinde anno 1531. Vinnensis Episcopus, ibidem 1541. defunctus. Hanc orationem funebrem habet *Marquardus Freberus* Tomo II. scriptorum de rebus Germanicis pag. 721. & sequentibus.

Uxores *Maximilianus* habuit tres, primò *Mariam*, *Caroli* Audacis Filiam, Burgundicarum Provinciarum omnium hæredem, natam Bruxellis 13. Februar. 1457. Nuptam 1477. mense Augusto. Mortuam 1482. die 18. Martii.

Alterâ fuit *Anna*, *Francisci II.* minoris Britanniae Ducis Filia & Hæres, solenniter per Procuratorem Nassovium desponsata 1491, mense Januario, sed ne in thorum veniret, post modum à *Carolo VIII.* Galliarum Rege rapta.

Tertiâ fuit *Blanca Maria Sfortia*, quæ cum sterile habuit matrimonium ab anno 1494, quo illam Oeniponti duxit, usque ad annum 1511, quo ibidem illa obiit.

Duxisset

Duxisset etiam in quartam uxorem *Annam Ladislai Hung. & Bohemiæ Regis Filiam*, jam senex admodum juvenem, nisi prudentiores Consilarii has impares nuptias dissuassissent, & potius *Ferdinando* Nepoti desponsandam censuissent.

Vitæ pericula, quæ per omnem vitam innumera sunt, ut seipsum propterea non semel demiratus, dixerit: *Per tot discrimina rerum.* Ut erat sæpe audacior, quàm providus, in ferarum insectatione extrema pericula incurrit, sive cum ursa in Superiori Austriâ, quam raptis catulis hastâ transfixit. Sive apud Bruxellas in saltu Soniensi, cum apris, cum quibus venabulo est congressus, sive cum ibidem cavâ & occultâ viâ incedens, cervum ex obliquo venientem, & supra verticem ipsius transilientem, ferro dextrè in ipsum cor adacto, prostravit, atque iterum in Burgaviensi Sueviæ Marchionatu, ubi dum ursæ insidiaretur, prorupte subito bestia aut moriendum ipsi fuit, aut, quod feliciter fecit, bestia perimenda, plurima autem & maxima pericula subist in Tyroli, cum per Alpes supra nubes erectas damulas insectaretur, tunc præcipuè, quando per abrupta & invia conscendit montem *Sielberg*, ita dictum à vicino oppido *Siel*, quâ Oeniponto viâ regiâ Augustam itur, eò usque delatus, dum venisset ad summum præcipitium, quod indigenæ vocant, *die*
Wass

Martini Band. Sileo innumera pericula, quæ cum præcipiti equo incurrit præaltas fossas vel transiliendo vel propè per declivè gradiendo.

Similia vitæ discrimina incurrit in suis bellis sive cum Gallis & Rebellibus Flandris, sive cum Venetis, & perfidis Helvetis ab his venena, proditones & insidias perpetuas expertus, ab istis carceres, ictus sclopetorum, seditiones, & quæ sunt alia, non vanâ terculamenta.

Hanc inquam ob causam in symbolum usus fuit rotâ ex ensibus contextâ, cui desuper imminebat pomum Imperiale, cum lemmate : *per tot discrimina.*

Ab aliis cor lauri foliis insertum tribuitur in symbolum, cum hac subscriptione : *In manu Dei cor Regis.* Quo exprimuntur eadem vitæ pericula, quæ humano modo evadere haud potuisset, nisi specialiter à Deo adjutus.

Nummis verò frequenter imprimi voluit istam gnomen : *Tene mensuram, & respice finem.* Quod infra prolixius explico.

Ante tempora *Maximiliani* nullus erat Germani Peditis exteris usus, sed bello urgente, Principes ac Republicæ, Pedite ex oppidis agrisque excito, utebantur, qui exiguâ, aut aliquando nullâ mercede militabant, bellôque confecto, positis armis domum

num redibant , eâdem ferè ratione , quâ Helveti suam hodie tuentur libertatem.

Tandem pacis tempore quæsitis opibus , oblitos armorum pedites , belli tempore tympanorum sono , tam in Germania , quàm alibi colligere cæpit , & legioni vel Comitum vel Baronem præesse voluit , ac gregarios ~~Rands-Knecht~~ vocari iussit.

Legionum autem varios instituit Præfectos , Legatos , Centuriones , Signiferos , Metatores , rerum capitalium ac civilium Magistros , quibus addidit Leges Civiles ac Capitales , formamque juris dicundi , Authorem Fronsbergio , Viro nobili ac militari , qui libros typo evulgari curavit , ut obvia cuique ad manum essent.

In consiliis erat varius , in rebus communi sententiâ decretis inconstans , levi rumore ac famâ citò aliter persuasus ; unde factum , ut rem facilè dimitteret , quàm prius animosè aggrediebatur.

Aucupio & venationi ita erat deditus , ut ea de causa sæpè res maximas in aliud tempus , sæpè non absque evidenti periculo remitteret.

In cœlibe vita proles septem spurias utriusque sexûs reliquit , honestè elocatas. Contrà Matrimonii Leges sanctè servavit. Nihil in ipso petulans , nihil inverecundum , ut plecteret gravissimè in aulicis , quod ea in re deliquerant.

In

In bellis dura pati noverat, famem, sitim, æstus, frigora. Quæ plurima, sed diversâ fortunâ gessit.

Quamvis autem diversimodè à fortuna, ceu pila jactaretur, læta æquè ac prospera simili fronte aspexit.

In eo totus erat, ut quorumcunque Principum animos sibi maximè per fœdera conjugalia conciliaret, ut fecit in Occidente cum Hispanis: in Septentrione cum Danis, ab Oriente cum Hungaris & Bohemis, quin detrectaret etiam suorum connubia cum Gallis, maximè sibi adversis.

Inexplebilis illi erat sciendi, virtutis, veræque laudis cupiditas, si parem ingenio Magistrum nactus fuisset, quantum dignitate, tantum scientiâ suo ævo eruditos antefisset. Sæpe quori de Magistro suo Petro, Neostadiensî postmodum Episcopo auditus est, dicerèque, quod captiosas dialecticorum argutias inculcare contentus, rei summam neglexerit; si etiamnum voveret, futurum certè, ut institutum à se Principem poeniteret, habiturum siquidem Mircerval, cui alterum simile non optaret. *Heuterus lib. 15. rerum Austr. cap. 9.*

Nemo illo in equum insiliendo levior, nemo in flectendo promptior; neque hastam torquendi aut gladium vibrandi peritior,

T

tior,

Tam, X. P. Conradi Hertzenberger Soc. Jesu

tior, adeò, ut quem locum vulnere signasset, certò feriret.

In rebus aggrediendis, nec animi magnitudinem, nec consilii facilitatem, neque in perficiendis fortitudinem, audaciam, facundiam, neque promptitudinem unquam defuisse *Maximiliano*, res ejus gestæ docuerunt.

Post ejus mortem viri literati varia ipsi inscripserunt Epitaphia, varia composuerunt Elogia.

* * *

MAXIMILIANI EPITAPHII PRIMUM

Quod literis initialibus nomen exposuit.

*M*orte salus hominis, summi patet aula Tonantis,

*A*d superos aditus non nisi morte datur.

*V*enia mors miseris præbet mortalibus una

*I*lla bonis prodest, & nocet illa malis.

*M*aximilianus habet cum funere Cæsar Olympum,

*I*nter cælestes emicat ille Choros.

*T*ata velut vivens in terris regna tenebat

*I*n cælis residens sic meliora tenet.

*A*spicit Empyrea sublimem sede, Tonantem,

*Z*estat in excelsis, ambrosiâque capit.

*N*ix fuit hic Cæsar variis par laudibus alter,

*S*umma viri virtus: fors quoque summa fuit.

SECUN.

SECUNDUM EPITAPHIUM
Avo paterno Viennæ posuit *Ferdinandus I.*
Nepos.

*Imperatori Casari Maximiliano, Pio, felici,
Augusto Principi, tum pacis, tum belli
Artibus, omnium ætatis sua Regum
Longè clarissimo. Sub cuius Felici Imperio
Inclyta Germania, dulcissima ipsius patria,
Tam armis, quàm literarum studiis, plusquàm
Antebac florere, capûtque super alias
Nationes extollere cæpit. Cuius insignia
Facta tabellis inferioribus, quamvis sub
Compendio, expressa conspiciuntur. Imperator
Casar Ferdinandus Pius, Felix, Augustus,
Avo paterno, perquàm colendo, ac bene
Merito, pietatis ac gratitudinis ergò posuit.*

TERTIUM OTTONIS
EGMONDII.

*Sceptra regenda tVo pla fata dedere nepotI.
Corpora Conde SaCro, MaXILlanc, solo.*

QUARTUM CASPARI URŠINI.
*Quod potuère homines, patrémque piàmque voca-
bant:*

Dñi te fecerunt, quod potuère, Deum.

QUINTUM PHILIPPI GUNDELII.
*Hic situs est Casar, bonitate invictus & armis,
Maximus Austriacùm Maximilianus honor.*

SEXTUM JOANNIS CUSPINIANI.

*Austriaco genitus qui sanguine Maximilianus
Regum produxit innumeram sobolem.
Occlusus triplici sacco, qui calce repletus,
Et cinere, in patria sic requiescit humo.*

SEPTIMUM JOANNIS PINCIANI.

*Maximiliane jaces? tene hæc monumenta recon-
dunt?*

*Ab! tantum ficit, mors truculenta, tibi?
Non sat erat natum nobis rapuisse Philippum?
Tene etiam, Magnus concideret genitor?
Pax tecum: tecum arma riant. O Maxime Cæsar!
Fracta est Imperii pulchra corona tuâ.
Non tamen extincta est virtus, atque incluta fama,
Quæ celebrat toto nomen in orbe tuam.*

OCTAVUM PETRI ÆGIDI.

*Austrius hic jaceo Cæsar Maximilianus,
Qui genitore satus Friderico Cæsare, Matre
Lusitanâ olim, quam dixerunt Leonoram.
Uxorẽ geminas duxi, quarum altera Carli
Unica Burgundi Maria est, juvenilibus armis,
Filia ducta mihi; primò quæ enixa Philippum,
Et mox Margrètam, Franciscum deinde sanellum.
Magna mihi fuerat soboles ventura, sed O fors
Invida! fecundam rapuit mors sæva parentem.
Inde velut turtur, viduatus conjuge, vidi
Bella, similitates, rixas, populique tumultus;
Post*

108) 293 (108
 SYMBO-
 LUM
 MAXIMILIANI I.

Tene mensuram, & respice finem.

Titulus : Moderamen in actione.

Lemma: Tutò progreditur.

EPIGRAMMA,

Qualis distento numerat vestigia fune

Contemptor magnæ Schænobates animæ :

Talis suscipiens humana munera vitæ

Se gerit, excelfo vir sapiens animo.

3. Tom. X.

Post Ducis: id est Mediolanensis: Anguiger

Maria altera iuncta cubili

Filia Blanca meo; quam postquam fata tulissent,

Calebs postremæ deduxi tempora vitæ.

Quantus eram bello, quantus victricibus armis,

Non referam; quantus fuerim virtute togæque.

Talia commemorent, quibus est laus nulla superstes.

De me posteritas & vivax fama loquatur.

UDICIUM LUDOVICI XII. REGIS
GALLIÆ de MAXIMILIANO
CÆSARE.

Rex invitârat quondam ad convivia Gallus,

Insigni quosdam nobilitate viros.

Hui cum de variis loquerentur Regibus, Unus

Maximilianæas extenuavit opes.

*Dixit & esse Augustand, hunc modò consulem
in urbe;*

Nec formidandum Regibus ergo aliis.

Est cum Cæsareas ita vires extenuari

Audiret sapiens Rex Ludovicus, ait:

*erte ego consulem eum nolim continere, nam-
que is*

Tympana si pulsat, Gallia tota tremat.

SYMBOLUM MAXIMILIANI I.

Ute mit & urb, five quod idem est latinè:

Tene medium, & respice finem.

*Funambulo per funem distentum ince-
ns, ut gressu non fallat, recto corpore in*

æquilibrium se continet, ad singulos passus intentus, ne vel ad dexteram, vel ad sinistram nimium declinet, & pondere suo cadat.

Si quandoque ex imo in sublime se librat, motus omnes cautè observat, ut ubique præsens, medium teneat. Vera imago excelsi Principis, qui supra alios elatus, nunquam non consistit in æquo, sive in prosperis, sive adversis, sui compbs, ut nec subito timore dejiciatur, nec præcipiti cupidine efferratur.

Juxta hanc regulam ut vitam suam ordinaret magnus Imperator *Maximilianus*, in Symbolum sibi proposuit pileum, quem una manus teneret, cum subscriptione:

Alles mit Muth.

quod secundum gnomen latinam idem est, ac: *Tene mensuram, & respice finem.*

Crediderim hanc regulam inde sibi præfixisse *Maximilianum*, in culmine Imperii servandam, quòd juvenilibus annis expertus esset, quòd hominem rapiat vehemens cupido, nisi ratione & moderatione refrænetur; hoc expertus in persecutione Damularum, ut supra relatum.

Unde posthac ne uspiam tali periculo se exponeret, de utili remedio sibi providit, nihil temerè aggrediendo, & properanti cupidini modum ponendo.

Temerè suscipiuntur, quæ sinè ratione geruntur. Hinc temerarius dicitur, qui ni-
hi

hī omnino formidans, adversus quālibet
præceps involat.

Impetus immodicus, & temerarius ab
initio facile evanescit, parvōque tempore
viget. Multis temerè agere, simulque pe-
rire contigit, quod ex nullo prævio exem-
plo conjicere possent, quem finem eorum
temeritas esset habitura.

In præceps rapitur, frustra quoque tendit habenas

Auriga, effrænis quem vehit oris equus.

Haud facile hīc credas, ratio quem nullagubernat,

Qui temerè proprio ducitur arbitrio.

In navigando parendum est gubernatori:
in vivendi ratione, melius ratiocinanti.
Virtutem vis amplecti, media amplectere,
conducit ipse rebus omnibus modus.

Quid juvat rem rectè inchoasse, si finias
malè: finem rei considera ante exordium,
Natura ad certum finem fecit omnia.

Cavere qui nescit, gerere is nescit bene.

Animus vereri qui scit, scit tutò aggredi.

Semper enim cavendo sapiens vitat malum.

Hinc rectè dixit Plautus in Stichō:
rūdie semper caveas, ne facias bodie, quod
pigeat postridie.

Melior est gradus lentior per iter rec-
um, quàm velocitas per devium. Mode-
ratio est continentia cupiditatum. Mode-

ratus cognoscit seipsum, & considerat; inde nascitur modestia, quæ in utraque fortuna modum tenet.

Moderatio dicitur quandoque temperantia, quandoque modestia. Moderatur hæc virtus motus omnes & actiones, ut decenter fiant, tam in his, quæ serio, quam quæ joco aguntur, ut verba & facta non sint turpia, non aliis nociva; ut facta & verba ludicra congruant personis, locis & temporibus, hoc est tenere pulchritudinem vivendi, convenientia cuique personæ reddere. Hic ordo gestorum optimus. Hic ornatus ad omnem actionem commodus. Sermones proferamus, librâ justitiæ examinatos, ut sit gravitas in sensu, pondus in sermone, & in verbis modus.

Supra vires aliquid aggredi, dementia est. Exemplum grave *equus alatus*. Bellerophon excussus equo alato & volante, delabitur ex alto.

*Bellerophon excussus equo, dum decedit axis,
Ne majora petas viribus, admonuit.*

Contra:

*Affectus quisquis mentis moderatur habenis,
Fertur equo domito, qui vagus, ille fero.*

Temperantia cordis habet munditiâ mentis: Justitia misericordiam: prudentia pacem: fortitudo mansuetudinem, moderata durant. Minus insolesce, quò magis es beatus.

beatus. Æquabilem te gere, ditior licet.
In te confiste, nec infra te dejicias, nec supra te extollas. Non evade in longius, non extende in latius, tene medium, si non vis perdere modum. Locus medius tutus est.

Illustre temperatæ modestiæ exemplum dedit Magnus hic Imperator tunc maximè, cum nobilitas ejus nequiter sugillaretur in ipsa Imperatoria dignitate.

Erat, qui conelavi Cæsaris clanculum inscripserat hos versiculos:

Adamo fodiente quis nobilior?

Quis Evæ nente?

Post hæc subjectum erat Epigramma.

*Cum primævus Adam maledicta lignibus arva
Verteret, & pensum duceret Eva colo;*

*Quæso, quis Herod præstantior indole, vel quis
Stemmata prognatus nobiliore fuit.*

Talia legens Maximilianus modestissimè respondit uno, quem subscripsit, versu:

*Par ego sum reliquis; nisi quod mihi nomina Magni
Cæsaris, & sceptrum contulit ipse Deus.*

In bello inferendo tardus erat ob damna irreparabilia. Sæpe multo tempore injurias patienter tulit, antequàm bellum inferret.

Victor noluit, ut victi ultro gladiis trucidarentur; satis illi erat victoria, memor

humanæ conditionis. *Pepercit Flandris,* à quibus per prodicionem captus erat. Rogatus cur non omnes extingueret? Respondit, ut pluribus & sæpius parcere possim.

Hoc discriminis est inter Principem Christianum & gentilem sive tyrannum, quòd hic despoticam exerceat in suos potestatem: hic Dominium non tam exerceat, quàm administret, gnarus, quòd potestas ipsi sit data à Deo, de quâ severa olim reddenda ratio, sive circa defectum, sive circa excessum.

Officium Principis Christiani 1. ut legem Christi exactè calleat. 2. Unitatem Ecclesiæ conservet, 3. tanquam Pastor vigilet, & subditorum vitam juxta legem Evangelicam instituat. 4. Malas consuetudines, quæ inoleverunt, abroget. 5. pacem conservet.

Quantum ad primum, ut ad omnem virtutem egregiè à prima juventute erat institutus, in cultu divino fuit assiduus, aded ut in dies divinis devotè interesset, cautus in lingua, ne verbum excideret, quod auctoritatem divini verbi vel levissimè offendere posset.

Zelum pro Ecclesia tunc maximè ostendit, quando periculosum schisma sustulit; cum enim *Julius II.* Papa omnes ferè Christianos Principes, contra Venetos, jam antehac de commercio cum Turcis non semel convictos, concitasset, quòd gliscen-
tibus per Italiam turbis multa tum Ecclesiæ,
tum

tum Imperii oppida, castella violentè occupassent, nec reddere vellent, ita ab annis compluribus elati, ut vel Cæsari insultarent, ejusque facta subsannarent, imò jam universam Italiæ Monarchiam sibi pollicerentur, *Maximilianus* eos ita bello fregit, ut planè confecisset, nisi majoribus rebus, pro Nepote nempe *Carolo*, in Hispanias transferendo, occupatus fuisset.

Et quod ampliùs commendat boni Principis hujus zelum, cùm eo bello pene actum esset de Venetis, quidam Cardinales à *Julio II.* Pontifice desciverunt, ac Concilium Pisum indixerunt, ut Papa ibi ad objecta responderet.

Maximilianus inde schisma veritus, quibus potuit, modis laboravit pro *Julio* in sua sede conservando, quæ res adeo feliciter illi cessit, ut dissipato Pisano Concilio, hanc tempestatem suâ moderatione ab Ecclesia averteret.

Si ex *Ethica Aristotelis* Princeps bonus est, qui consulit omnibus, nihil ipsi antiquius fuit, quàm cura Reipublicæ, in quam animo plùs quàm paterno ferebatur. Illud noctu diuque agens, ut bene sit omnibus, similis grui, qui cæteris dormientibus uno pede stans, altero erecto lapidem gestat, ne dormiat, ut dici de ipso posset: *Non dormit, qui custodit.*

Excu-

SECRET

[illegible]

Desidero non solo che ogni cittadino sappia
che ogni cosa che si fa per la nazione è per il bene.

[Illegible handwritten text]

[Illegible mirrored bleed-through from reverse side]

[The following text is extremely faint and largely illegible due to heavy noise and poor scan quality. It appears to be a multi-paragraph document.]

*Est leo, sed custos, oculis quia dormit apertis;
Templorum idcirco ponitur ante fores.*

Ut patria in tranquillitate viveret, nullum sibi otium permisit. Paucae sunt per Germaniam urbes, vel Provinciae, quas pro negotiorum opportunitate ipse non adiit. Nullum illi temporis vel locorum discrimen. Nives & Alpes periculosas superavit crebro; quin vel frigora vel calores ejus itinera stiterint.

Subinde pauperum opificum miseratus, institit apud *Leonem X*, ut quadragesimale jejunium in plures anni partes divideretur, & ut juxta regiones ciborum discrimen vel discretio haberetur. Ipse in cibo aded temperans, ut extra statuta prandii & cœnæ tempora nihil unquam gustaret, & sub ipso prandio ultra necessarium non sumeret, ne modum excederet. Tam parcus etiam in potu, ut extra tempus nunquam aliquid degustaret, in ipsa verò cœna vel prandio rarò tertium Scyphum excederet.

Continentiæ tantæ erat, ut illibatam thori fidem, & famam constanter integram servârit. Nihil ille de pudore virginum tollendo, nihil de alieno thoro violando. Tam cautus etiam in sermone, ut nullum obscenum verbum unquam exciderit. Si quos adulteros novit, torvis eos oculis aspexit, & procul à se repressit. Ut jamjam moriturus.

riturus pudori consuleret, modeste strophilo contextit, quod verecundos oculos offendere posset.

Fastum & elatum animum semper abhorruit, nec quosvis magis, quam superbos despectui habuit, contra adeo reverens erga Sacerdotes, ut secum illos confedere iusserit.

Ut nihil in illo nisi candidum & sincerum, ita candorem in aliis maxime requirebat, tantus osor Hypocritarum, ut ne conspectum eorum sustineret. Lupos illos sub ovina specie compellans, qui, ut hominibus placerent, parum curarent, offendere Deum.

Cum adeo liberalis esset, ut ærarii præfectus profusum illum diceret, non pecuniarum, sed hominum se custodem esse respondit. Iterum monitus, ut suæ domui provideret, apage inquit, neque de his porro mecum conferas, memor Austriacum me Principem esse, longè plura hactenus Austriaci Principes acquisiverunt suâ liberalitate, quàm alii suâ tenacitate & parsimonia.

Si ærarii præfectus quandoque morosus erat in solvendis iis, quæ vel in sacrosus, vel pro Ecclesiis aut aliis destinavit, ut hominis negligentiam castigaret, jam duplum, subinde triplum solvere iussit.

Nemo singulari arte vel scientiâ excelsit, qui absque singulari munere recesserit. Multi Poëtæ & Oratores eVecti ad publicos honores.

Homines militares, Nobiles, exercituum ductores, bellorum gnari, plures castris, alii oppidis & agris sunt donati, quæ pia liberalitas ex hostibus fecit amicos : ex alienis domesticos : fidos ex infid s. Verbo : Princeps erat mitis, placidus, lenis : providus, æquus, humanus : magnanimus opum & pecuniarum contemptor : nemini magis , quàm sibi imperans, voluptates fastidians, nullis pravis affectibus obnoxius : Princeps potens in opere & sermone, nulli ex prædecessoribus secundus, posteris major. Nunquam non magna cogitans ; promptus ad beneficentiam, lentus ad vindictam, propensior ad justitiam, comis in Congressu, quasi natus ad bene merendum de genere humano.

Quàm cautus erat in vita, tam providus in morte, quam extremis vitæ temporibus continuo habuit præ oculis , ne imparatus comprehendatur, gnarus, quòd fractis viribus corporis, fractus pariter sit vigor mentis. Et quòd post extrema tempora, quò plurimi, sui incurii , rem salutis differunt, tempus non sit amplius.

Quinque annis ante mortem cum Oeniponti esset, nec rite procederet Fabrica novi Palatii, domum sibi struxit pro æternitate, sarcophagum nempe, quò omnem mortualem supellectilem iussit inferri, & hoc ita secreto, ut nulli constaret, quid in lignea hac theca lateret. Ab illo tempore, quocunque

cunque proficisceretur, etiam contra Gallos apud Mediolanum pugnans, voluit habere suum hunc Sarcophagum, & noctibus singulis penes se reponi iussit. Credebant alii, pretiosa ibi contineri, ille subridens respondit, rei, sibi omnium charissimæ, thesaurum se custodire.

De Severo Imperatore ex Romanorum traditione compertum habemus, quod mortem, haud procul absentem, persentiscens, lintea, quibus involvendus esset, ex pertica per castra deferri voluerit, ut toti exercitui, palam faceret, quid ex omnibus Imperii thesauris sepulchro illaturus esset. Sed quam modestè prudens hic Imperator de suo funere sentiret, pia reflexio saluti non fuit, quod falcorum Deorum cultor veri Numinis ignarus decesserit.

Hoc exemplum fortè imitatus sæculo decimo tertius Ægypti Saladinus, gente Saracenus Rex Syriæ, morti proximus mandavit in sui funeris pompam, ut interior lineus amictus, quo indui vellet, hastæ impositus per castra circumferretur, exclamantè præcone: Saladinum, Asiæ domitorem, ex tantis opibus, quas pepererat, hunc unicum amictum lineum secum in morte deferre. Et hoc quidem ille, jamjam moriturus, semel fecisse legitur, quin ullum fructum inde hausisset.

Magnus

Magnus contra, & *Christianus* Imperator *Maximilianus*, ut vivam mortis memoriam excitaret, eamque constanter aleret, quinque ante obitum annis, cum adhuc corpore vegetus esset, hanc mortualem supellectilem, continuò, ubi terrarum esset, ob oculos habere voluit, eo fine, ut adventanti mortì generoso animo occurrere posset, nunquam non memor sui Symboli: *Tene mensuram, & respice finem*. Dignum facinus, quod summi quique imitentur, ii præsertim, qui maiorem vitæ partem, vel inter vitia transegerunt, vel alienis curis impenderunt, ut aliquo saltem tempore Deo & sibi vivant, quo ateræ salutis prospiciant. Ex hac tam longâ mortis, velut præsentis, memoriâ abundè concludendum, qualis fuerit vita Magni Imperatoris nostri *Maximiliani*.

Hanc si penitiùs inspiciamus, mirè elucescet Divina Providentia, quæ *facit omnia in numero, pondere & mensura*, ut singulariter respexisse videatur in *Maximilianum*, qui in omnibus tenuit *mensuram*. Natus est *Maximilianus* anno 1459. Vixit annos 59. menses 9. dies 19. obiit anno 1519. Ecce lumen Divinæ Providentiæ in numero *novemio*. Ex hoc quis neget, Deum singulariter respexisse in *Maximilianum*, qui suo Symbolo continuò respexit in Deum.

XXXIX. *Carolus V. regnavit ab anno 1519. ad 1556.*

Carolus V. anno 1500. jubilarinatus Gandavi 24. Februarii, ne Princeps finè terra esset, eodem anno Luxemburgum delatus, illius Regionis Dux nominatus est, eo titulo usus usque ad annum 1506, quo *Philippo* Patri hæres totius Belgii successit.

Anno 1516. *Ferdinandi Catholici*, avi materni, hæres factus, Indica & Hispanica regna omnia gubernanda suscepit, solâ Arragoniâ exceptâ, quæ in fide mansit *Alphonso*, Archiepiscopi Toletani quoad ille vixit, cum filius esset naturalis *Ferdinandi Catholici*, cui Pater Arragoniam destinavit. Adit autem Monarchiam *Carolus* non ante diem septimum Februarii, anni 1518, quo Vallisoleti Rex solenniter proclamatus, ab universis Ordinibus receptus est.

Donec ad Imperium eveheretur, à morte *Maximiliani* Cæsaris quinque mensium Interregnum intercessit. Indixit quidem *Albertus* Moguntinus Electoribus Comitiz ad Dominicam *Latere* apud *Vesaliam* (*Ober. Wesel*) Trevirense oppidum, sed ibi non agebatur de electione novi capitis per Imperium, unde rejectus fuit ab eo congressu *Thomas S. Sixti* Cardinalis, *Leonis X.* Papæ Legatus, qui *Franciscum* Gallia Regem præ *Carolo* Austriaco eligendum suadebat, quòd hic Pontificis beneficio regnum Neapolitanum teneret.

teneret, cujus regni leges prohiberent, ne quisquam Regum Neapolitanorum promoveri ad Imperium posset.

Ultrà nequid pro *Francisco* Gallo urgeret Cardinalis Legatus, *Theodoricus Zobel*, Scholasticus Moguntinus, loco *Alberti*, sui Electoris respondit; Septemviros non esse Velsalæ propter electionem novi Cæsaris congregatos, sed propter alia Imperii negotia. Quo responso Oratorem Pontificium ita repressit, ut quidquam ultrà urgere non auderet; maximè quod politicas aliarum Provinciarum Leges Germana natio non respiceret.

Alia Comitia indixit *Albertus* Francofurti pro eligendo Imperatore, Candidati erant duo, ambo externi *Carolus* Rex Hispaniæ, & *Franciscus I.* Rex Galliæ. Uterque misit ad hæc Comitia suos Legatos & Oratores, qui vel promissis, vel liberali ære Electorum suffragia extorqueant. Utriusque partis literas, & data desuper ab Electoribus responsa, exhibet *Marquardus Freherus* Tomo III. Script. Germ. de Electione *Caroli V.* pag. 165. & sequentibus.

Cum plures nutarent cum *Richardo Trevirensi* ad partes *Francisci*, *Albertus Moguntinus*, qui constanter pro Austriacis sentiebat, eos tandem revocavit à proposito, ut missis privatis emolumentis rem communem Imperii cordi haberent; & unanimi suffra-

gio eligerent *Carolus Austriacum*, quod eodem anno 28. Junii factum in Basilicâ ad S. *Bartholomæum*, maximè quando *Fridericus III.* cogn. Sapiens Elector Saxoniae, qui nonnullis eligendus videbatur, cum suo voto accessit. Electum novum Regem *Carolus*, loco Electoris sui & Cardinalis *Alberti* proclamavit *Laurentius Truchses de Pommersfelden*, Metropolitanæ Moguntinæ Decanus.

Mox ab electione, Septemvirum nomine, missus est in Hispaniam Princeps *Fridericus* Comes Palatinus Rheni, qui faustissima nuntia ferret. *Freherus* loc. cit. *Monumentum Marchionum Misniae* Tomo II. *Menckenii* pag. 870.

Itaque *Carolus* suscepto itinere ex Hispaniâ in Germaniam profectus est, & descensione in Seelandiâ factâ, cum incredibili gaudio Brugas pervenit regiè exceptus à *Margaretâ* amita, & *Ferdinando* Fratre. Inde Aquisgranum petiit, ibidem in Regem Romanorum unctus & coronatus ab *Hermanno de Wied*, Archiepiscopo Colonienfi die 23. Octobris anno 1520, tunc insuper à *Leone X.* Papâ confirmatus.

ANNUS 1520.

Quo tempore *Carolus* eligebatur *Francfurti*, ejus Legati substituerunt *Moguntia*, *Francisci* contra Galliarum Regis Legati morabantur *Confluentiæ*, qui *Caroli* electione repulsi,

repulsi, infausta nuntia suo Regi retulerunt.

Franciscus hinc dolens, immensam auri summam frustra inter Electores esse profusam, inde exacerbatum fortunâ *Caroli*, accessione Imperii jam toti Galliae formidandi, vires opesque regni omnes eò impendit, ut turbatis, ubi posset, statibus, florentem ejus sortem everteret, maximè quodd subditi *Caroli*, moribus ac linguis differentes, ad rebellionem concitandas perquam apti viderentur.

Primi fuere Austriaci, qui Viennae congregati, cum aperto *Maximiliani* Caesaris testamento vidissent, *Carolus* Nepotem, ex asse heredem scriptum, & cætera omnia rite fuisse constituta, id unum inquietis displicuit, quodd pro obeundis officiis publicis sub novo Rege, novi item præfecti, amotis prioribus, non sint instituti. Id quod satis visum, ut concitatâ communi seditione, res novas per Austriam molirentur.

Tum quia *Carolus*, suo Belgio & Hispaniâ satis occupatus, ita promptè rebus Austriæ non posset providere, tum quia frater ejus *Ferdinandus* propter infirmam ætatem non esset timendus.

Ex urbe Viennensi scripsit seditio per vicinas omnes Provincias Austriacas. & pulsus veteribus novi præfecti sunt electi, qui haud aliter, ac si ipsi terrarum Principes

essent, annuos Archiducum redditus exciperent, munia publica pro libitu conferrent, Magistratus constituerent, quin sacerdotia dignitatésque Ecclesiasticas ex arbitrio dispenserent.

Horum libidini, cum nullus esset, qui armis auderet se opponere, ita malum in alterum annum fuit protractum, eâ inter eos scissione, ut hi, qui moderatiores credebantur, pro Archiducibus starent, isti novis præfectis obtemperandum judicarent.

Re interea ad *Carolus* delatâ, novi præfecti *veteres* missis libellis criminabantur, probi solatiis propediem procurandis erigebantur.

His malis accessit lues pestifera, quæ totam Austriam infecit, & magnam partem suis inquilinis orbavit, rebellibus in communi ea licentia impune in relictâ eorum bona involantibus. Durârunt hæc mala à morte *Maximiliani* Cæsaris usque ad initium anni vigesimi primi.

Simili ferè modo turbata est eodem tempore Hispania. Cum *Carolus* à morte *Ferdinandi Catholici*, avi sui materni, jam per biennium moderaretur, vix alios pro consilio adhibuit, quàm *Adrianum Florentium*, suum in prima juventute instructorem & *Wilhelmum* Principem Crouyacium ejusdem suæ juventutis moderatorem, ambos Belgas, & hunc postremum qui habuit patronum,
certus

certus erat de re, quamcunque à Rege postulasset.

Displicuit ea res summopere Hispanis, maximè cum viderent, prima sacerdotia, quæ Regii juris sunt, & officia cætera publica nonnisi Belgis conferri, quæ si Hispani consequi vellent, nonnisi numerato multo ære ab his redimere possent.

Hoc turpi lucro excæcati Belgæ in id unum erant intenti, quæ emunctis auro Hispanis immensas pecunias in Belgium transmitterent.

Accessit, quod memoratus *Crouyacius* æream monetam Belgicam, magnâ copiâ in Hispanias transportatam, modico argento permixtam, in vulgus distribuerit, ut aurum purum reciperet; quâ fraude exasperati non pauci ex prima nobilitate Hispani, gravem seditionem concitârunt, eam gnaviter promovente *Francisco* Galliæ Rege, id præcipuè contententes; ut Belgis ex regimine Hispanico amotis, officia publica Hispanis committerentur.

In eo tumultu *Crouyacius*, capiti suo veritus, sub specie invisendæ classis, quæ Rex *Carolus* ex Biscaya in Belgium deveheretur, clam cum omnibus collectis thesauris fugâ se proripuit.

Post *Crouyacii* discessum Rex *Carolus* mense Martio anni 1520. Vallisoletto Tole-
tum profectus, convocatis Hispaniæ Ordi-

nibus pecunias tam pro itinere, quam pro nova Aquisgranensi coronatione imperavit, renunt, quidquam se soluturos, Castellani, nisi dimissis ex Hispania Belgis regni regimen indigenis commiserit.

Ægerrimè id ferebat *Carolus*, quòd ad ista cogi à suis videretur; ne tamen irritos amplius exasperaret, contentus illà pecunià, quam urbes pacatæ contulerant, fugienti similis cum gazis & pretiosa omni suppellectili Toletum ad classem apud Astures paratam, contendit, maximè cum vidisset rebelles jam collecto milite in Regem velle insurgere.

Antequàm è regno abiisset in Germaniam, Adrianum Florentium, ex Episcopo Derthusiensi Cardinalem, postea Romanum Pontificem, universæ Hispaniæ præfecit, quòd ob mitiorem ejus genium Hispani Magnates ab eo ita abalienati non essent.

Vix Rex abiêrat, increfcit tumultus fedii iorum, qui coactis in sententiam Toletanis, Burgensibus, Vallisoletanis, Legionensibus, Salamancanis, Valentinianis, Sevillianis, Segoviis cæterisque urbibus, id evincere vi & armis conabantur, ut occupato singularum dictarum urbium dominio, vel *Carolus* Regem ex Hispania ejicerent, veteraque Saracenica regna resuscitarent, vel certè *Carolus* Regem cogrent, ut more Italorum ac Germanorum Hispanicæ urbes

ac

ac Provinciæ distributæ ipsis regendæ committerentur.

In eo armorum tumultu, cum robore inferiorem se vidisset *Adrianus* Cardinalis, Vallisoletto profugit cum Senatu, sed ex itinere ad urbem retractus, sub honestâ custodiâ fuit detentus. Proximâ nocte perfracto ruinoso urbis muro, iterum fugâ præcipiti se subduxit, unio comitatus Sacerdote.

Cujus rei gnari rebelles cum exercitu *Tordesillam* abeunt, ubi *Johanna Caroli Mater*, dudum Regina habitabat, & in urbem recepti, ob motas rebelliones graviter à Regina objurgantur, quamvis enim à morte *Philippi* mariti mente capta esset, ita tamen impos non erat, quin sæpe, se *Ferdinandi Catholici* Filiam, & *Caroli* Cæsaris matrem esse recordaretur, neque adduci potuit à factionis, ut eorum tabulis subscriberet. Quare relictâ Reginâ sub trecentorum rebellium Sacerdotum custodiâ, qui pro seditiosis militabant, abiêrunt, eò cogentes *Johannam*, ut in publico pranderet, reſeratis cubiculi foribus dormiret. *Pontus Heuterus* lib. 8. rerum Austriacarum cap. 3. 4 5.

Hac turbati regni occasione usus *Franſiscus* Rex Galliæ, Navarram invadit, & captâ 1520. Pampelonâ, olim Pompejopolâ dictâ, urbe primariâ, totum regnum sub po-

testatem cōgit, mox iterum à *Carolo Cæsare* eiectionus. *Idem* ibidem cap. 10.

ANNUS 1521.

Hæc dum in Hispania agerentur, *Carolus* Cæsar post coronationem Aquisgranensem Comitia ad diem sextum Januarii 1521. Wormatiæ indixit.

Hic induciæ aliàs 1518. à *Maximiliano* Cæsare cum Venetis factæ, sublatis omnibus controversiis in pacem solidam inter eosdem Venetos & *Ferdinandum*, Cæsaris fratrem, sunt permutatæ.

Deinde mense Aprili ex Saxonia citatus *Lutherus*, tanquàm pacis publicæ perturbator, qui causam suam publicè in Comitibus ageret.

Natus erat *Lutherus* 1483. Islebii in Thuringia, quod Comitatus Mansfeldensis oppidum est, politioribus literis tum Jenæ, tum Erfurti excultus. Fulminis ictu, qui focium à latere prostravit, in tantum perterritus est, ut annum agens vigesimum secundum Ordinem Eremitarum S. *Augustini* eadem in urbe ingrederetur, ubi brevi adeo in literis profecit, ut dignus visus sit Superioribus, qui altiores scientias publicè ex Cathedra traderet in Academia Wittenbergensi, recens anno scil. 1501. à *Friderico III.* Electore Saxonie institutâ.

Ut

Ut erat facundus & effrons, ad quasdam lites Ordinis sui tractandas anno 1510. Romam missus est, inde redux Doctoris Theologiæ Lauream tulit Wittenbergæ, cum annos nonnisi duo de triginta natus esset, ita gratus *Friderico* Electori ejusdemque fratri *Joanni*, ut maximos eos postea nactus sit Patronos & Protectores.

Sub annum 1506. cogitavit *Julius II.* Papa de restaurandâ magnificè Ecclesiâ Vaticanâ, à *Constantino Magno* olim exstructâ, jam præ vetustate pene collapsâ. Ad opus hoc immensum cum Regii sumptus vix sufficerent, Papa *Julius*, ejusque successores non tantum Ecclesiæ thesauros & pecunias publicas liberaliter profuderunt, sed indulgentias etiam latè per orbem Christianum fidelibus distribuerunt eâ conditione lucrandas, ut suâ stipe inchoatam molem fulciant. Id quod carpi nullatenus potest, quia ejusmodi collectæ etiam licitè contra Turcos fiunt, cum non expendantur in res prophanas, sed cedant unicè ad Dei Sanctorumque suorum gloriam.

Liberum erat cuique Archiepiscopo officium, hæc indulgentias per Archidiœcesim promulgandi committere, quibuscunque ipsi vellent, solebant autem illi isthoc munus passim conferre Ordinibus mendicantium, quod illi soleant aliquoties per annum diœceses obire, & pro se pias eleemosynas colligere.

Alber-

Albertus Brandenburgicus, qui tunc Ecclesiæ Moguntinæ Antistes præerat, officium hoc Patribus Dominicanis contulit, qui à *Tezelio*, Provinciæ Præside selecti, 1517. per Saxoniam ex Cathedris indulgentias promulgantes, populum ad fructus pœnitentiæ faciendos sunt cohortati, eundemque de peccatis confitentem audiêrunt.

Opus hoc plenum invidiæ fuit. Quâ invidiâ simul & indignatione accensus *Luthe-
rus* cepit continuò in scholâ suâ Wittembergicâ debacchari in immodicos quæstus & indulgentiarum abusus, non tamen in ipsas indulgentias, quas tunc adhuc probabat. Neque in hoc malè: maximè quia constabat, quòd à nonnullis dictæ indulgentiæ ita elevarentur, ut non tam pœnam, quàm culpam omnem abolere falsò dicerentur.

Posteà animo magis exacerbatus mentem ampliùs explicavit per nonaginta quinque propositiones, quas, sed *tantum disputationis gratiâ* publicè exposuit, atque ad arcis templi valvas Wittembergæ pridie omnium Sanctorum 1517. affixit.

Inde ferocior factus in ipsas indulgentias & Romani Pontificis auctoritatem debacchatur, & ut populo plausum faceret, in vitia Cleri & Magistratûs toto sequenti triennio invehitur, sparsis in vulgus libellis, quibus sacra omnia turbat; cujus dictis & scriptis tantò certior habetur fides, quantò evi-

evidentiora erant Cleri & Monachorum vitia.

Correptus propterea à Leone Pontifice, simulatâ reverentiâ omnem suam doctrinam sanctæ Sedis judicio subjicit, paratus ad revocandum & reprobandum, quod sancta Sedes ita judicaverit. Re ipsâ verò ille calammum acrius in Pontificem acuit, & potestatem Ecclesiasticam acerbius perstringit.

Ideo Romam accersitus, in Germania iudices postulavit, quòd causæ suæ diffideret, & personæ timeret.

Causa ergo disquirenda datur Cardinali Cajetano, ad quem profectus Augustam, coram illo & Cæsaris Consiliariis in Comitibus Augustanis dictorum & scriptorum palinodiam cecinit, professus se sequi S. Rom. Ecclesiam, & porro secuturum.

Instat Cardinalis, & jubet ut aliqua in specie revocaret, alia missa faceret, quæ perturbationem causarent, respondit *Lutherus*: non meminisse se, quòd quidquam contra scripturam, vel Sanctos Patres aut Pontificum Decreta scripserit, paratus dicta vel scripta submittere judicio quatuor Universitatum, Basileensis, Friburgensis in Brisgoja, Parisinæ & Lovaniensis. Tandem à Cardinali Cajetano appellavit ad ipsum Romanum Pontificem, atque inde Augustâ se subduxit.

Dispu.

Disputat deinde cum Eckio, & causâ suâ *Carolo V.* Imperatori commendatâ, ad generale Concilium provocat, quodd *Leo* Papa longè aliter de suâ doctrinâ judicaret, quàm ipse docuisset. Imò contra ipsum Pontificem scriptum edit, ad Cæsarem & Nobiles Germaniæ, ausus jus Pontificium Wittenbergæ publicè cremandum in ignem projicere. Subinde librum edidit de captivitate Babylonicâ, quo Hussitas Bohemos ab hæresi liberat, Catholicos contra hæreseos infimulat.

His de causis tanquàm publicæ pacis perturbator vocatus à *Carolo* Cæsare 1521. Wormatiam ad Comitiam, comparet mense Aprili, & qui *Carolo* ultrà non audiendus, sed secundùm leges puniendus videbatur, patronos invenit tam potentes, ut hi flexâ Cæsaris mente primùm impetrarent, ut nova sua dogmata publicè coram Principibus propugnare ipsi permetteretur; & quam à viris doctis disertè & sufficienter esset responsum, ab obstinatâ tamen opinione non recessit, unde quia pro homine Principes quidam, *Fridericus* Saxo præcipuè, fidejusserunt, sub mandato mense Maio in Saxoniâ dimissus est, ut nec ultrà scriberet, nec sub itinere concionaretur. Inter alios, qui pro *Luthero* intercesserant, erat ipse *Albertus* Cardinalis Moguntinus, à literarum commercio ipsi ante familiaris, qui propterea
à Palla-

Pallavicino lib. 1. Hist. Concil. Tridentini cap. 27. §. 5. animo pio magis, quam morti fuisse traditur.

Lutherus Wormatiâ dimissus & sub custodia *Friderici* Sax. Electoris reductus, neuum quod iussus erat, servavit. Cum sub isto illo itinere Erfurti ad confertum populum, è lapidea Cathedrâ, quæ tunc ante ecclesiam sui monasterii exstructa, etiamnum erat, verba fecerit, & ultrâ in Saxoniam uctus, Alstadii primùm, deinde Wartenburgi in Castro apud Isenacum, mox ibidem contra Parisienses & contra Divi Thomæ theologiam Scholasticam scripsit, & Sacram scripturam è lingua latina in idioma Germanicum pro suo genio traduxit, ac *Melanchmem*, *Justum Jonam*, *Carolstadium*, *Amsdorfum* discipulos nactus, illis ad suam mentem instructis, scholas publicas claudi iussit. Possum *Albertum* Cardinalem Moguntinum per literas hortatus, ut servatâ sibi dignitate eum Archidiœcesi uxorem duceret. His suis argumentis apud *Joannem Lufft* fol. 226.

Und ist kürzlich diß meine Meynung, aß sich *Wur. Eurfürstl. Gnaden* in den belichen Stand begeben, und das Bisthum zum weltlichen Fürstenthum machen, *he sunt meæ rationes*:

Primò, quod hac ratione ira Dei antevertatur, Satana causa seditionis eripiantur.

Secundò,

Secundò, quod vulgò jam ita instituti sint homines, ut intelligant, Ecclesiasticum statum nihil esse.

Tertiò & habet Celsitudo vestra præ cæteris magnam rationem, weil sie sich an GOTT vergriffen, und zu Hall den geistlosen Stand helffen mit grossen Kosten vergeblich stärken.

Quartò, hier hat Ewr. Churfürstl. Gnaden ein schönes Exempel den Hochmeister in Preussen.

Quintò, ego uxorem duxi, ut doctrinam meam, quæ fortè post mortem meam supprimitur, meo ipsius exemplo confirmarem.

Et hanc fœminam duxit 1525, cum ut ipse scribit, miserorum sanguine rusticorum redundaret Germania.

Sextò, daß solte allein genug seyn, daß Ewr. Churfürstl. Gnaden ein männliche Person von GOTT gemacht.

Hac tantà, tamque suavi consolatione excitata Celsitudo vestra audeat, & ex abominabili transeat ad beatum & divinum statum matrimonii. Ibi Deus benignum se exhibebit. Horribile est, si vir sine uxore in morte inveniatur; nisi minimum serò proposuerit, inire matrimonium. Nam quid respondebit, si Deus interroget, virum te creavi, qui solus esse non debuit, sed cum uxore, ubi igitur est uxor tua?

Alterum, quod in Comitiiis Wormatiensibus agebatur, erat translatio Ducatus Wür-

Würtembergici à proscripto Duce *Ulrico* ad *Ferdinandum* Austriacum, Cæsaris fratrem.

Obsederat Dux *Ulricus* anno 1519. Imperiale oppidum *Reutlingen* propter occisum suum Venatorem à civibus offensus, locumque expugnavit. Inde mox à fociis Suevici foederis expulsus, & toto insuper Ducatu suo ejectus. Vacantem Ducatum 1520. focii foederis Suevici offerunt. *Carolo* Imperatori, ut acceptâ pecuniâ sumptus refunderentur, eo bello cum Duce *Ulrico* facti. *Carolus* Cæsar, proscripto Duce *Ulrico*, oblatum in Comitibus Wormatiensibus Ducatum Würtembergicum acceptat, eundemque mox iterum fratri suo *Ferdinando* possidendum tradit cum universa Austria, Styriâ, Carinthiâ, iisque terris omnibus, quas Austriaci per Sueviam, Herciniam, Brisgoiam & ad partes Helvetorum possidebant, servato sibi Belgio cum Monarchia Hispaniæ;

Ferdinandus acceptâ hâc tam pingui dote, eodem adhuc mense Aprili Lincium Wormatiâ abiit, ibique uxorem duxit *Annam* *Ladislai* nuper Bohemiæ & Hungariæ Regis Filiam unicam, *Ludovici* Regis Sororem, qui Patri *Ladislao* in regnis successerat. Hoc ipso tempore suas etiam nuptias Budæ celebrat. Rex *Ludovicus* cum *Maria* Austriaca, *Caroli V.* & *Ferdinandi* Sorore.

X Actum
An. X. P. *Conradi Hertenberger*, Soc. JESU.

Actum præterea in dictis Com-
causâ *Francisci de Sickingen*, qui per e-
ad Rhenum & per Lotharingiam
graffabatur, Principes maximè pote-
festare ausus.

Sickingen Greichgovizæ castrum et
familia nomen habet. Inde prodii-
sus ille *Franciscus Sickingen*, qui In-
latè turbavit. Pater illi erat Suiker
in superiore bello Bavarico in acie
quodd Imperium liberâsque civitate
direptionibûsque vexâsset, in arce
stein, quâ vinctus tenebatur, jussu
Hani Cæsaris, securi percussus, capit
luerat, ut Brovverus in annalibus a-
tradit ex privatis documentis Arc
Trevir.

Hic ut erat bello & fortunâ for-
suas valde provexit, filiumque reliq-
ciscum nomine, qui paternis vestigiis
totum militiæ se dedit, & ut locu-
ret, quo post rapinas & exercitas
graffationes tutò se reciperet, arce
burg prope Crucenacum, præruptæ
positam, firmis munimentis obsepsit

Nactus deinde subsidia à viris
per tractum Moguntinum & Pal-
Rheni, bellum toto triennio cum
tensibus habuit, ausus urbem, add
quo militum robore, quasi obsidio-
re, & captis aliquot ex urbe Pri

agrisque latè vastatis, cives ad duras conditiones pacis adigere. Parùmque aberat, quin voti compos fieret.

Cum vires deessent, ut bellum diu protraheret, solutâ obsidione, mercès, quæ eò loci Francofurtum devehebantur, intercepta. Hac re permotus Cæsar *Maximilianus*, Imperium ad arma contra *Franciscum* convocat: Equites Burgundos in urbem Wormatiensem immittit, qui prædas agerent per Palatinatûm; quod Elector Palatinus occultè *Francisco* faveret.

Sed quàm pronus erat Cæsar in iram, tam facilis, ut verbis blandis rursus emolliretur, hujus rei gnarus *Franciscus*, illata damna restituere & se à stipendiis Regis Galliæ abdicare promisit, atque ita pacem ac libertatem à Cæsare impetravit, quia juxta promissâ quidquam restituisset.

His rebus elatus *Franciscus*, coactâ, opè vicinorum Nobiliûm, aliquâ militiâ in Lotharingiam invehitur, & occupatis aliquot castris terras latè depopulatur. Territis Dux *Antonius*, colligit tumultuariò turmas aliquot ex plebe. Sed ut fama crescit, majus robur Equitum ac Peditum *Francisci* exaggeratur, quàm reipsâ erat. Ideò ad redimendam vexam paciscitur Dux *Antonius* cum *Francisco* promittens in annos singulos trecentos aureos, si ablatas arces restituerit, & contra hostem Ducis quemcunque dimicare velit.

Fit subinde conjuratio apud Landavium inter *Franciscum* & plures istius tractûs Nobiles, quorum nomina refert *Bartholomæus Latomus* in carmine epico, scil. cum *Vehningis* (de *Pffenningen*, *Braubachio*, *Dalbergio*, *Flershemio*, *Falckensteinio*, de *Hilchen* & aliis, quâ statuunt se subducere de potestate Principum, Ecclesiasticorum maximè, quorum erant Vasalli; sex annorum spatio mutuam opem ferre: jura sua ipsi armis vindicare, spreto Consilio Imperiali ad judicandas Imperii causas recens instituto, id quod Sacramento confirmant. Quo clam facto, tumultuanti multitudini *Dux* præficitur *Franciscus*: quæruntur bello causæ, perstringuntur jura Pontificum in Nobiles: spernuntur leges antiquæ, diræ & anathemata exploduntur, ut contra recens institutum Imperiale tribunal vis armorum, das *Faust Recht*, locum habeat.

Furentes infunduntur in agrum *Trevirensen*. quod *Joannes Hileben à Lorich*, unus ex conjuratis litem cum *Trevirensibus* habuisset; invaditur diversis locis *Archidiececis*, & populationibus omnia miscentur. Duo ex Senatu præcipui apud *Berncastel* capti, carceri demandantur; vinculis & inediâ dirè vexati, tandem *Richardo Electore* spondente, liberè dimittuntur eâ lege, ut præfinitâ die in lytrum quinque aureorum millia exsolverent.

Hi ad suos reversi, & rei indignitate permoti ambo ad Archipræfulem suum convolant, de injuriâ conquesti, negat *Richardus*, fidem hosti datam, fervendam esse, vetâtque lytrum persolvere, quod vi extortum esset, causâ ad Cæsaris Tribunal remissâ.

Interim adest pro lytro solvendo præfinita dies. Repetit à *Richardo* dimissos Senatores Sickingius, quòd ipse vadem se interposuisset. Et si capti æquitati suæ causæ fiderent, sociali conjuratorum judicio fistantur, quòd ipsi Cæsareum Tribunal non agnoscant. Persistit in sententia *Richardus* Elector, & citatos comparere prohibet. Hæc sufficiens causa videbatur Sickingio, bello, ut pridem meditabatur, adoriendû ipsium Archiantistitem.

Quidquid ergo armorum undecunque per Imperium comparare poterat *Sickingius*, contra *Richardum* transfert, & violatam ab Episcopo fidem causatus, cum octo millibus Peditum & Sexcentis Fquitibus agrum Trevirenses ingreditur, & capto *S. Wendelini* oppido cum arce Bliscâstellersi in Nobiles istius terræ invehitur, nominatim in Schmidbergium, Tielmannum, Waldeckeorum à Keimt, Henricum ab Elz, Adamum de Söteren, Antonium de Leyen & alios, quos expilatos secum captivos traxit, atque ædem Electoris ingressus victor, non sinè magno fastu medius inter suos conjuratos pro tri-

bunali sedit in oppido *S. Wendelini*, victos ex *Treviricis* viros Nobiles ita allocutus.

Viri illustres: vel subdite vos ultro mihi, vel captivos date, nisi armis, equis & re familiari omni exspoliari malitis. *Lytrum* repeto, quod pridem pro dimissis duobus captivis dictavi, Domino vestro ac Principi, si tamen diu ultra vester maneat, abunde suppetit, unde pretium exsolvat. Aut si contigerit *Sickingium*, septem-virale fastigium conscendere (quod quidem sub meâ jam potestate esse, coram videtis) majoribus vos fortunis cumulabo, si castra mea secuti, fidem mihi dederitis.

Ad primum rumorem capti à *Sickingio* fani *S. Wendelini*, populi timore majoris periculi perculsi cum pecoribus, vino & meliore suppellectili *Treviros* convolarunt. Contra tam ferocem hostem ut auxilia impetraret *Richardus* Elector, vicinos quosque Principes per literas sollicitavit; sed hi vel suis terris veriti, ea mittere neglexerunt; vel cum Duce *Latharingo* & Comite *Lüzelsteinensi* *Sickingio* jam fœderati, conjuratos amice in sua oppida receperunt, & de comiteatu providerunt. Auxiliis denique *Hassorum* nec non *Hermanni Colonienfis* ac Comitum de *Nassâu*, *Virnenburg*, *Iffenburg*, *Manderscheid*, *Solms* & *Büdingen* erectus *Richardus*, robur omne in ipsam urbem *Trevirenses* contraxit.

Sickin-

Sickingius contra spe prædæ, tam opimæ animatus, urbem obsidione cingit, & ex vicino colle tormentis impetit, quin damnum obsessis intulisset; durante hac obsidione veniunt magno numero auxiliares copię à *Ludovico* Palatino, & *Philippo* Lantgravio Hassæ missæ, quibus visis, *Sickingius* expilato *S. Maximini* monasterio, & incenso vicino *Xenodochio*, obsidionem solvit, *Eberenburgum*, unde venerat, reversus.

Ferox hic Imperii & rerum sacrarum turbator Heros tam Nobilis visus est *Luthero*, ut vulgato sub ejus nomine libello, illum Duci *Josue* comparaverit, qui Catholicos velut Chananæos gladio suo contereret, & novellam suam doctrinam promoveret. Furentem amplius exstimulant *Martinus Bucerus* & *Utricus* ab *Hutten*, ille Dominicanus apostata, hic desertor Monasterii Fuldenfis, cujus institutum recens amplexus fuerat, ambo *Francisco Sickingio* commendati in literis à *Luthero*, quod toti ad excindendos Catholicos incumberent.

Deserto Trevirensi agro, *Franciscus* arma in *Philippum* Hassiæ universæ Lantgravium, admodum juvenem, convertit, quem eò cum suis conjuratis adegit, ut belli vexam triginta quinque aureorum millibus redimeret.

Inde versùs Metas grassatus, jam captis tribus arcibus & agris vastatis, urbem illam

ad tantam summam exsolvendam compulsi,
quantam ipsi exigere placuit.

Hujus prædonis publici audaciam ut
frangerent violati Principes, *Richardus Tre-*
virensis Elector, *Ludovicus* Palatinus Rheni
& *Philippus Hassus* adunatis viribus eum ag-
grediuntur, & adductis versùs *Crucenacum*
copiis vicinam arcem *Ebernburg* expugnare
statuunt, quâ famâ in tempore ad *Franci-*
cum perlatâ, ille de vitâ sollicitus, profugit
cum suis in præruptæ rupis arcem *Landstul*
altis circumcinctam montibus; fugientem
insequuntur Principes, & in arce conclu-
sum, ex vicinis rupium jugis tam crebris
tormentorum ictibus impetunt, ut quassatis
muris octidui spatio arx ad deditionem co-
geretur. Sub continuo isto globorum ex-
cussorum fragore trabs vi tormenti è muro
excussa, dissiliens huc illuc fragmen-
tis lethalem plagam *Francisco* intulit, erutis
que pene oculis, & altius inflicto vulnere
patefactis vitalibus sic fregit turbulen-
tum hominem, ut ibidem corruens semiani-
mis auferretur.

Quo casu consternati focii de arce de-
dendâ consulunt. *Franciscus* ipse per literas
colloquium cum Principibus postulat, quo
per feciales utrinque habito, feruntur con-
ditiones, ut dimisso sinè armis milite *Fran-*
ciscus cum cæteris conjuratis Nobilibus sit
sub victorum potestate, quibus accederet
arx

Arx ipsa cum omnibus annexis possessionibus.
Postero die dimisso jam praesidio ingrediun-
tur Principes in ipsa arcis penetralia, &
Franciscum in abstruso recessu ex recenti plagâ
inveniunt.

Philippus Hassus propius accedens, de
modo accepti lethiferi vulneris sciscitatur:
eui Franciscus rem, ut erat, enarrat. Super-
venit Palatinus, quem licet amissis oculis
non vidisset, è lectulo se erigere parabat,
jussus in lecto manere, voce lamentabili de
aerumnis suis conqueritur, nunquam futu-
rum ratus, ut in tam acerbum casum à for-
tuna reservaretur.

Demum Richardus Archiepiscopus quæ-
rit, ecquid animum ipsius permoverit, ut
nunquam aliàs à se læsus, tam inimicè ege-
rit. Ad quæ Franciscus: multa quidem eâ
de re dici posse, sed neque præsentis id esse
loci, neque temporis.

Atque in hæc verba relictus, ritu Ca-
tholico crimina sacerdoti confessus, ani-
mam efflavit 8. Maji 1523, qui vivens Lu-
theri doctrinæ Protectorem se jactabat.
Browerus in annalibus ad hunc annum, &
Thomas Leodius, Consiliarius Synchronus
Palatinus de rebus gestis, ausis & obitu
Francisci Sickingen Tom. 3. Freheri pag. 299.

Ita dum turbatur Germania, classicum
canentibus hinc Lutero inde Sickingio, hoc
abolito Cæsaris tribunali jura in armis sta-

nuntiat, cui ille secundis mille votis Pontificiam dignitatem per literas gratulatur, quin adventantem expectâisset, quod ejus præsentiam urgeret Italia.

Accedit Legatus alter *Ferdinandi* Cortesii ex America missus, cum literis, quæ testantur totum regnum Mexicanum, quam novam Hispaniam dixere, cum ipso Rege esse sub Cæsaris potestatem coactum, ipsamque urbem Mexicanam, partâ ingenti victoriâ, esse expugnatam, nonnisi quinquaginta viris ex arce Hispana desideratis, cum ducenta millia Indorum, qui pridem ante sub potestatem Hispanorum venerant, contra barbaros pugnâssent, & unâ cum sexcentis Europæis, quos Cortesius adduxerat, de infinitâ barbarorum multitudine triumphâssent, eentum eorum millibus prostratis; quod mirum nulli videri debet, quia barbari telis tantum & hastis instructi pugnârunt, Europæi contra cum aggregatâ Indorum multitudine bombardis & tormentis usi essent, quorum magna copia in Americam fuerat transvecta.

Capta est urbs Mexicana die 13. Augusti anno 1521, cum Cortesius anno 1519. cum undecim Navibus ex Hispania abiisset, novas terras detecturus.

Ad jucundum hoc Nuncium *Ferdinandus* Cortesius creatus est à *Carolo* Cæsare Marchio, designatis in annum salarium centum quin-

inquaginta aureorum millibus, collata si insuper est præfectura in omnes terras requisitas, ex quibus annuè trigefies centena aureorum millia suo Regi transmisit, se cum uxore & familiâ in Americâ contentens.

Post tam faustum in Hispanias ingressum *Carolus* Vallisoletum Tordefillam petiit, *Joannam* matrem salutaturus. Ibi ex literis occetur, quod *Henricus VIII.* Rex Angliæ cum 12. millibus peditum & mille quingens equitibus ac justo tormentorum apparatus in Belgium trajecerit, contra *Franciscum* Galliarum Regem acturus.

Vallisoletum reversus, Procere, qui lias defecerant, factâ gratiâ, in fidem recit. Ad eandem obedientiam armis coacti sunt incolæ majoris Balearis sive *Majorcæ*. Regnum Valentinianum missis Legatis defectionem ultro deprecatur, & impetrat, ut amoto pro Rege *Mendozâ*, qui populum in rebellionem induxerat, ejus loco constitueretur Vice-Regens *Germana* Foxæa, *Ferdinandi* Regis Catholici vidua, quæ ad alteras nuptias transiens conjugium inierat cum *Joanne* Brandenburgico, *Alberti* Achillis Marchionis & Electoris Brandenburgici Nupte ex filio *Friderico*; qui *Fridericus* acceptâ a patre Marchiâ Ansbacensi, postea etiam Baruthanâ præter alios filios suscepit 1. *Casimirum* Marchionem Baruthanum, Patrem istius

istius *Alberti*, qui ob exercitæ tyrannidem ex Imperio præscriptus, anno 1557. misere expiravit *Pforzemii*:

2. *Georgium* Marchionem Ansbacensem.

3. *Albertum* Ordinis Teutonici Magistrum, qui 1525. defectione à fide & Ordine factâ, Borussia primus transtulit ad familiam Brandenburgicam.

4. *Joannem* Pro-Regem Valentia in Hispaniâ, qui anno 1493. natus, anno 1522. duxit Germanam *de Foix*, Regis *Ferdinandi Catholici* viduam, mortuus in Hispania 1526.

Pontus Heuterus lib. 8. rerum Austriacarum cap. 15. & 16.

Antverpiæ ob disseminatam *Lutheri* doctrinam Augustiniani à *Margaretha* Belgii gubernatrice alii vivi exusti, alii everso funditus à civibus monasterio urbe expulsi.

In Sueciâ acta horrenda Tragœdia Stockholmia à *Christierno II.* Daniae & Norvegiæ Rege, *Caroli V.* Imp. Sororio, qui anno 1514. ex Hafnia Daniae Metropoli in Flandriam devectus, annuente *Carolo quinto* à *Margaretha* Belgii gubernatrice in sponsam impetravit *Isabellam* sive *Elisabetham*, *Caroli V.* Sororem, quod eo matrimonio Provinciae *Caroli* fortius stabilirentur.

Reversus pro adornandis nuptiis *Christernus* *Isabellam* sponsam nono Augusti Hafniæ adventantem regiè excipit, & ibidem 12. Aug. 1514. coronatam in thalamum inducit;

cit; duravit conjugalī amor in alterum annum, quo exardescens in prostibulum, quod vivo patre *Joanne* ipse Pro-Rex Norvegiæ deperibat, sensim remisit ab amore Conjugis *Isabellæ*.

Anno 1517. potentiæ provehendæ cupidus, regno Sueciæ, quod Danis aliās paruerat, inhiat, illudque per Upsalensem Archiepiscopum, à se corruptum, turbat, *Steno* Pro-Rex, proditione animadversâ, obsidet Episcopum in arce sua *Stecho*, hunc ab obsidione liberaturus *Christiernus*, collecto milite, ex Dania in Sueciam devehitur, & cum *Stenone* configens, cæditur; ita victus, deserto Upsalensi Episcopo, in Daniam revertitur.

Episcopus omni dignitate exutus à *Stenone*, vix vitam servavit à Statibus regni.

Christiernus videns, caput suæ factionis esse exarmatum, nec superesse alium, qui molem belli in Suecia sustinere posset, magno collecto exercitu rectâ contra Holmiam fertur, & urbem undequaque conclusam, forti obsidione in alterum mensem premit, *Stenone* urbem tuente.

Interea deficit annona in navibus *Christierni*. Quod insolens in hoste, *Steno* ex urbe transmissis bobus plurimis, Danos famentes sublevat, quæ humanitas aded emollit animum *Christierni* Regis, ut simulato favore expeteret colloquium *Stenonis*, idque mis-

sis

sis in urbem obsidibus impetrâisset, nisi Senatus properantem Stenonem ab exitio prohibuisset.

Aliam ergo fraudem cudit *Christiernus*. Ipse in urbem se ingressurum promittit, si obsides pro securitate impetret. *Steno* Pro-Rex nihil falsi suspicatus, nobilissimos ex Suecia juvenes, inter quos illustrior erat *Gustavus Erichson*, postea Suecorum Rex felicissimus, ad *Christiernum* transmittit. Quos ille comprehensos in vincula conjicit, & solutis navibus cum prædâ in *Daniam* redit; favit fortuna *Gustavo Erichson*, ut solus ex captis, fugâ elapsus, per *Dalikariam* extremam Sueciæ Provinciam incognitus exularet.

Ab eo raptu per annos quatuor quievit *Christiernus*, donec collecto majore militum robore in Sueciam revertèretur. Anno 1522. hosti rursus adventanti celeriter occurrit *Steno* Pro-Rex, inito conflictu occisus à Dano, atque *Holmiam* pro sepulturâ translatus.

Hoc Pro-Rege prostrato, recruderunt factiones inter Sueciæ primates, & sub hac discordiâ Suecorum exercitus, alias validissimus, fuit dissipatus, Dano per interiora Sueciæ grassante. Quo tempore ex latbris prodiit Episcopus ille Upsalensis pridem à *Stenone* suo Archipræsulatu ob notoriam perfidiam exutus, & Cathedram repetit.

Se.

Secundis his Danorum progressibus erectus *Christiernus*, contractâ omni militiâ, Holmiæ rursus appropinquat, non velut hostis, qui contra urbem armis sæviret, sed qui velut amicus, fraude eam ex insidiis circumveniret.

Erat in urbe *Christiana*, nuper occisi *Stenonis* Pro-Regis vidua, penes quam rerum in urbe summa fuerat. Hanc *Christiernus* ad honestas conditiones sollicitat, ad libitum proponendas. Respondet illa cum Senatu Holmiensi, populo libero Holmiensi armis Dano potentiori nihil opus esse conditionibus, pacis tamen causâ eas se non respuere, si æquæ forent. Has autem statuerunt:

1. Patriæ leges Rex inviolatas servet.
2. Civium libertatem infractam.
3. Remittat offensas omnium, qui arma ex Suecis contrâ sumpserunt. Singula capita rata habet *Christiernus*, majora spondens. Ita firmato Sacramento inter se conveniunt.

His artibus persuasi cives Holmienses, Danos intra mœnia recipiunt; quam urbem sequitur pars plurima regni, ut Rex Sueciæ legitimus crederetur *Christiernus*.

Vix pedem in regno novum posuerat, jam Primores Danos convocat, & consilio de interficiendis Holmensibus proposito,

Y

modum

Tom. X. P. *Conradi Hartenberger* Soc. *J. E. S.*

modum sciscitatur, quo cædes, se invito, facta credi posset. His placuit subita militaris seditio, ut hac ratione fortunæ diripi, ut cives necari possent. Alii maluerunt, ut Rex vocatis in arcem pro convivio Primoribus, eos sub specie benevolentiae trucidaret.

Placuit secundum consilium, instruitur Regium convivium, triduo duraturum, quo elapso, immissi satellites convivas comprehensos, in carcerem conjiciunt. Die postero obmunitis urbis portis, jubetur miles primo manè hostili fremitu, & armorum concussionem timorem perdendæ urbis civibus incutere. Ab arce ad forum usque iusto ordine posita erant tormenta, producuntur ex arce duo Episcopi inter carnifices medii, Scharensis alter, alter Strengenensis, vultu & habitu graves. Cum ventum esset ad domum civicam, qui locus supplicii erat, petunt ambo sacerdotem, qui conscientias expiet. Hoc negato, humi prostrati, capite truncantur.

Post Episcopos ducitur ex arce Senatus Holmiensis, & eodem loco totus securi percutitur: sub hoc protrahitur tabula proscriptorum, in hos dum oclusis arcè urbis portis inquit per urbem satelles, producti omnes neci dantur. Post ista fit impetus à milite Dano in promiscuam plebem, quæ ad crudele spectaculum accurrerat, quæ casâ,
in-

invaduntur ædes omnes, & inermia corpora ad carnificinam trahuntur.

Sed cùm plurimi laterent, promulgatur, ex domo civicâ edictum, quo omnibus certa salus & impunitas promittitur. Hæc fiducia freti, prodeunt magno numero ex latibulis cives, unâ omnes à satellitibus trucidati, cæde in feram noctem durante.

Sic corpora triduo jacuere in urbe, quæ *Christiernus* per cloacarios jussit ex urbe ejici, *Steno* Pro-Rex nuper in primo prælio occisus, è tumulo protrahitur, in hunc *Christiernus* Tyrannus, canis ad instar, morsu sævit. Cæde peractâ, congesta omnium corpora fuerunt concremata, cinere in aërem disperso.

Maribus urbe evacuata itum ad rapinas, viduæ & Orphani fortunis omnibus exposantur, quin vel rebus sacris parceretur. Quo tempore duravit Holmiæ cædes, portæ omnes occlusæ erant, nequa fama crudelitatis per regnum spargeretur. Ex eadem causa tyrannus ab incendio abstinuit, ut ab omni seditione securus in Daniam reverti posset.

Jam ex Suecia fugiens, sub itinere in Monasterium *Neithal* divertit, liberaliter exceptus ab Abbate, nec dubitavit, festo Purificationis, quod tunc celebrabatur, sacris Monachorum interesse, quibus finitis, Monachos omnes jussit comprehendi, &

vinculis constrictos in profluentem conjici. Abbas qui solutâ à compede manu, natan- do jam propè mortis periculum evaserat, ab adnavigantibus scelerum ministris, aquis profundius immersus, ac multis vulneribus concisus interiit.

Sic Tyrannus, prædâ dives, in Daniam rediit, relicto apud Holmiam firmo præsidio, qui cùm soli ex virili sexu in urbe essent, cædibus & excursionibus Sueciam latè vexârunt.

Non minùs patriæ proditor Archiepis- copus Upsalensis, qui dudum cum Danis conspirabat, in possessiones Ecclesiasticas sæviebat.

His malis patriæ excitatus *Gustavus Eric- son*, qui nuper obses datus *Christierno*, clam per naviculam salvus evaserat, in Dalicar- liam delatus, rem audet viribus & ætate majorem.

Hic cùm ultrà quartum annum in exiliò latuisset, assumpto plebeji hominis habitu, per Sueciam discurrit, & quis esset, popula- ribus exposuit, qui à Dalecarliis primùm, deinde à pluribus etiam populis in vindicem libertatis assumptus, oppresso Episcopo Upsalensi, dudum perfido, Holmiam obse- dit, & subactò Danorum præsidio, urbem expugnavit, ibidem in Sueciæ & Gothiæ Regem proclamatus.

Ziglerus

Ziglerus Bojo - Landavienfis, fcriptor Synchronus, de attentatis, & crudelitate *Chriftierni II.* Daniæ Regis contra Holmenfes, apud *Marquardum Freberum* Tom. 3. pag. 149. & fequentibus.

Posteà fuis etiam Danis exofus *Chriftiernus*, 1523. ejectus cum liberis & *Ifabellâ* uxore tempore verno cum 13. navibus venit in Brabantiam, & ibidem apud *Margaretham* gubernatricem relictâ conjuge *Ifabellâ*, venit mense Octobri in Saxoniam ad *Fridericum* Electorem ac *Joannem* Avunculos fuos, fcilicet Matris fuæ *Chriftinæ* fratres Germanos, primos *Lutheri* fautores & promotores. Ubi sæpius cupidè audit *Lutherum* & *Melanchtonem*. Eodem anno huc venit *Ifabella* conjux, fequenti anno fcil. 1524. profecta Norimbergam ad *Ferdinandum* fratrem, ubi is generalibus Imperii Comitibus pro fratre *Carolo* præerat.

Et ut eo anno Sacris Catholicis omnibus sublatis ibi primùm introducta est communio sub utraque specie, non dubitavit *Ifabella* Regina post auditum in arce *Osfandrum*, ad Divi *Laurentii* præconem, novo ritu *Lutheranorum* ibidem in cœna Domini, sub utrâque specie, communicare, cùm eo tempore frater ejus *Ferdinandus* effet in vicina Abbatia *Hailsbrun*. Ajunt eodem die cum *Ifabella* communicâsse sub utraque *Annam* Hungariæ Reginam, *Ferdinandi* Cæsaris

conjugem. Ut refert *Georgius Spalatinus* in annalibus apud *Menckenium* Tom. II. pag. 634. Nec diu super vixit *Isabella* exul Regina, defuncta Gandavi 19. Januarii 1525.

Scriptores Catholici tradunt eam Catholicè decessisse, *Spalatinus* loco cit. pag. 652. Secundum *Lutheri* doctrinam illam mortuam scribit, & rem ibidem testatur literis *Christi* *sterni II.* Regis ad *Lutherum* scriptis Schvvynordiae 28. Januarii.

Proles ex *Isabella* quinas habuit *Christiernus*.

Maximilianus & *Philippus* in prima infantia obiêrunt.

Joannes anno 1517. natus, Ratisbonæ anno 1531 denatus est.

Dorothea nata 1515, nupsit anno 1532. *Friderico II.* Electori Palatino, anno 1580. defuncta.

Christina nata 1523. nupta primum *Francisco Sfortiæ* Duci Mediolanensi, quo defuncto alteris nuptiis copulata est *Francisco* Duci Lotharingæ, mortuo 1590.

Ita cum bellis & variis doctrinis turbatum vidisset Imperium *Solimarus II.* Turcorum Imperator factus anno 1521, id primum egit, ut lætitiis nuptialibus occupato *Ludovico*, Hungariæ Rege, & regno novis *Lutheri* doctrinis scisso, ut Belgradum, fortissimum Hungariæ munimentum sæpius frustra tentatum, tandem subigere posset.

Ut

Ut fortis erat urbis impugnatio, ita non minor pro urbe pugnantium furor, adeo ut ex crebrâ felici eruptione barbaros vix non ad tollendam obsidionem coëgissent, nisi hi per duos transfugas edocti machinis eo loco, ubi nihil urbi nocuerant, versùs civitatem aquaticam translatis, locum fortius pulsâssent. Ita cùm institissent, urbem tandem cum magna suorum jactura expugnârunt eâ conditione, ut liber illis esset exitus cum omnibus impedimentis. Sic nobilissimum Hungariæ promurale venit primùm in manus barbarorum, quo obtento, victoricia arma ultrâ non protulerunt, adulto jam autumno Constantinopolim reversi.

Alterum, quod prædecessores frustra tentârunt, sibi exequendum proposuit *Solimannis*, Insulæ Rhodi expugnationem, ut Equites Solymitani, terræ Sanctæ identidem inhiantes, inde profligarentur; ad quod opus ipsum maximè incitabat occultum commercium, quod habuit, tum cum aliquo Judæo Medico, qui ad fallendos securiùs Christianos Rhodios, Baptismum fictè cum nomine *Joannis Baptistæ* suscepit; tum cum *Andrea d' Amaral*, Ordinis Cancellario, cui plena erat occultorum omnium notitia.

Causa, quæ dictum Equitem ad perfidiam tam execrandam induxit, erat odium implacabile, quod concepit contra *Philippum de Villers Lisleadamum*, tunc Magnum Equitem

Rhodiorum Magistrum, priore anno Magi
 istam dignitatem, se præterito, elevatus dio
Fabricius de Carretto, Philippi in Magi spe
 rio prædecessor, certus quo studio Tur
 rum Monarchæ, ad occupandam Rhod ferè
 ferantur, nihil eorum omisit, quæ ad oc mil
 servandam Insulam quoquo modo faci ce
 possent, urbi de annonâ, munimentis, fa
 mo præsidio & omnis generis commo
 abundè providendo.

Cogitabat Solymanus subito & inopi
 nato assultu in urbem & Insulam involare,
 antequàm Rhodiis quidquam de suo adver
 tu constaret, quapropter, occultato de
 Rhodiis oppugnandis consilio, in vulgus
 spargebat, tam validum classis maritimæ ap
 paratum spectare Candiam & Cyprum Insu
 las, quas suam sub potestatem cogere, in
 animo haberet.

Sed tantum abest, ut vigilans Rhodio
 rum Magistrus industria hac fraude decipere
 tur, ut contrà quidquid posset, pro tuendâ
 urbe & Insulâ instanter exequeretur, augen
 do scilicet contra hostes præsidia, dimitten
 do imbellem populum, novos excitando
 aggeres, & sollicitando Christianos Princi
 pes, ut promptam opem ferant.

Hæc dum agerentur, vigiles nonnulli,
 per Insulam expositi, à longinquo vident
 appropinquantem classem Turcicam, quod
 Magno

Tagno Magistro referunt, qui excito præf-
to fortiter appropinquantem hostem ex-
pectat.

Constabat Classis Turcica ex navibus
ferè trecentis, quibus ducenta armatorum
millia advehebant, aliis centum millibus suc-
cessivè augendos, qui excensione in Insulam
factâ, urbem terrâ marique continuâ ma-
chinarum verberatione impetunt, facto ad
diem 18. Julii anno 1522. initio.

Iteratæ Rhodiorum eruptiones, disiectis
novis operibus, non minimam stragem bar-
baris intulerunt, adeò ut obsidione jam in
tertiam hebdomadem sinè notabili progressu
protractâ, multi jam animos desponderent,
rati se hinc in loco inaccessso & ab ipsa na-
tura munito inevitabili lanienæ expositos,
inde veriti, ne à superveniente classe Chri-
stianâ obruantur, quem tumultum ut seda-
rent Duces exercitus, ipsius Solymanni præ-
sentiam urgebant.

Venit Imperator, erigit suorum animos,
& obsidionem fortis prosequitur bis ferè
millenis mortariis intra paucos dies in ur-
bem exoneratis, quin illa damnum acce-
pisset.

Prima obfessorum jactura erat præalta
turris, ex consilio Medici proditoris, à
Turcis dejecta, unde omnia observari pote-
rant, quæ in castris & operibus barbarorum
agerentur; alterum damnum maximum urbi

Y 5

evenit

evenit ex solutis octoginta & amplius cuniculis.

Menſe Septembri detegitur proditio Judæi Medici, ex telo, quod cum annexis literis in caſtra Turcica vibrare volebat. Ita deprehenſus accuſatur, & equuleo tortus fatetur, ſe exploratorem eſſe Sultani, eiſque ſæpius per literas communicäſſe, quæ in urbe agebantur. Hanc ob rem condemnatuſ, quadrifariam diſcerptuſ eſt.

Sub hæc conſultant Turci de aſſultu in urbem faciendo, & decernitur, illam à quatuor locis aſſiliendam, quod Magno Magiſtro per Græcum transfugam refertur, qui luſtrato præſidio omnes ad pugnam cohortatur.

Manè primo tentantur quatuor aſſultuſ, viriſ & ſcæminiſ quin & Religioſiſ ex adverſo pugnantibuſ, & hoſteſ, quâ lapidibuſ, quâ profuſo oleo, pice, ſulphure à muris prohibentibuſ.

Viſiſ tot irritiſ conatibuſ & tot millium hominum jactuſâ, jam in eo erat Solymanuſ, ut exercituſ ab obſidione revocaret. In eâ deliberatione accipit literaſ à Cancellario Ordiniſ, telo affixaſ, quibuſ ſignificatur Sultano, urbem ad extrema veniſſe, nec ſupereſſe ampliùſ militem, qui ſine vulnere eſſet; quâ re detectâ Turci obſidionem animoſè proſequuntur.

Interim

Interim in urbe detegitur proditio Cancellarii Ordinis, hoc modo: unus ex ejus famulis in dies ferè singulos sub meridiem stabat in aggere, arcu armatus & telis, quin ullus desuper reflecteret; quia tamen rem hanc continuabat, erat vigilum unus, qui hoc ad Magnum Magistrum deferret; hic jubet suspectum hominem vinculatum abripi, & judicibus sisti, à quibus tortus, confitebatur se jussu Domini sui, quæ in urbe agerentur, teli jactu per literas hosti communicasse.

Quâ confessione factâ, Cancellarius compedibus constrictus, judicibus sui Ordinis pro quæstione sistitur; quin ullo tormento tortus quidquam fateretur. Confusus tandem à famulo, qui singula, ut erant, fidenter enarrabat, id unum oggerebat, famulum nauci hominem esse. Manifestis tamen indicîis convictus, famulo in furcam acto, spoliatur veste & insignibus Ordinis, eò condemnatus, ut in pegmate publicè decolaretur, quâ pœnâ perfidiam luit.

Rebus ex omni parte in urbe desperatis, veniunt literæ per tela ad cives injectæ, quibus sub magnis promissionibus ad dedicationem provocantur. Hi desuper consilium ineunt cum Archiepiscopo, & majoribus quibusdam Ordinis Equitibus, & urbem, ad extrema deductam, hosti tradendam decernunt. Nihil eorum audit magnus in urbe
Ma-

Magister, mori paratior, quàm deditiōem facere.

Postero die cives redeunt, & nisi Magnus Magister sub conditionibus cum hoste tractare velit, ipsi se dedituros affirmant; quibus verbis ampliùs irritatus Magister, Equites in consiliū vocat, superveniunt civium & mercatorum literæ supplices, quibus petunt ex urbe cum familiis dimitti, ne majoris miseriæ testes forent. His auditis & majoribus per urbem miseriis expensis, tandem concluditur Insulam sub certis conditionibus tradendam, ne expectato ultimo assultu omnes miserrimâ cæde trucidarentur.

Inter ista veniunt aliæ literæ à Sultano missæ, quibus deditiōem urbis, explicato in castris candido labaro, petit, & Magno Magistro cum Equitibus omnibus liberum discessum juratò promittit. Quare deliberatione initâ pax sub his pactis concluditur.

1. Ecclesiæ ab omni profanatione immunes sunt.

2. Liberi civium & reliquorum Christianorum inter Janitscharos non recipiuntur.

3. Religio Christiana incolis illæsa permittitur.

4. Qui aliò migrare voluerint, illis liberum esto.

5. Equi-

5. Equitibus & Magno Magistro necessariæ naves, pro migratione in Candiam à Turcis procurantor.

6. Tormenta pro classe necessaria Equitibus permittuntur.

7. Dies duodecim pro convasandâ suppellectili, aliisque rebus necessariis, Equitibus conceduntur.

8. Fortalitia Insulæ universa Turcis traduntur.

Sub his conditionibus tradita est Solimanno Rhodus Insula cum urbe circa festa natalitia 1522, post semestrem acerrimam obsidionem. *Histoire de Malte.*

ANNUS 1523.

In Italia Veneti relicto Galliarum Rege confœderantur cum Cæsare, *Ferdinando* ejus fratre, & *Francisco Sfortia* Insubriæ Duce sub his pactis:

1. Inter prædictos Principes fœdus & pax perpetua esto.

2. Veneti ad defendendas Sfortiæ terras mille Equites, & sexies mille Pedites mittant.

3. Idem præstabit Cæsar Venetis pro conservatione hujus Reipublicæ in Italia.

4. *Ferdinando* Archiduci Veneti intra annos octo solvant ducenta aureorum millia.

Ac-

Accessit huic fœderi etiam *Henricus* Rex Angliæ cum *Adriano* Papâ, & quia Galli cum exercitu Italiæ appropinquabant, præceptum, ut conscriberetur justus exercitus, ad quod bellum suscipiendum & prosequendum mittendi à Papa Ducenti Equites cataphracti: totidem à *Sfortia*, similiter à Florentinis. A Cæsare octingenti, qui simul etiam tormenta suppeditabit.

Pro pedestri milite conscribendo, solvat Papa quot mensibus ducenta aureorum millia, tantundem *Dux Sfortia*.

Cæsari sistenda millia *Peditum* triginta, *Lucensibus*, *Senensibus* & *Genuensibus* millia decem. Sub hæc accedit huic fœderi etiam *Fridericus*, *Mantuae Marchio*.

In eo belli apparatu transit exercitus Gallorum per Alpes in terras *Mediolanenses*, sparsâ famâ, Regem ipsum cum majoribus copiis proximè secuturum. Id ne fieret, turbis domesticis Rex prohibetur: *Ludovica Sabauda*, *Francisci I.* Regis mater, dudum vidua falacissima, procaces oculos conjecit in *Carolum Mompensier*, quem postea *Bourbonium* dixere, juvenem stirpis Regiæ maximè formosum, ejusque nuptias de consensu Regis *Francisci* expetiit. Fastidit effœtæ mulieris nuptias *Carolus* & ejus loco ducit *Susannam Bourbonii Ducissam*.

Quâ re offensâ falax *Ludovica*, concepto odio, adversatur *Carolo*, eumque apud
filium

filium Regem multis calumniatur, ut prop-
tereà *Carolus* Regi parùm gratus à secretio-
ribus consiliis excluderetur, ad res privatas
curandas finè ullo honore relictus.

Accidit annò 1522, quòd móreretur
finè prole *Susanna*, *Caroli* Conjux. Actum
rursus in aula, ut *Carolus* ducat *Ludovicam*
Sabaudam, pridem repudiatam. Ille lasci-
vam mulierem exosus, ejus nuptias iteratò
respuit.

Ludovica contemni se rata, cùm aliter
Carolo nocere non posset, litem illi in Senatu
Regio movet de jure propinquitatis & suc-
cessionis in Bourboniensi Ducatu, in quem
Ludovica, titulo matris suæ, *Margarethæ Bour-*
boniæ, jus repetebat.

Franciscus Rex litem matris *Ludovicæ* tue-
tur, & Senatus Parisiensis rem frigide trac-
tat. Idcirco *Carolus*, sibi injuriam fieri ra-
tus, & causâ se casurum persuasus, nî vetu-
lam *Ludovicam* duxerit, conceptâ in Regem
indignatione ad Cæsarem deficit, vindictam
contra *Ludovicam* & *Franciscum* Regem fer-
vans.

Comperta ista omnia erant *Carolo V.*
Cæsari, & quòd non alia sit exulcerati ani-
mi causa in *Carolo Bourbonio*, quàm simultas
cum *Ludovica*, ejusque filio, *Francisco* Rege;
quàm ob rem *Carolus V.* Cæsar Sororem suam
Eleonoram, *Emmanuelis Portugalliæ* Regis
relic-

relictam viduam, admodum juvenem, ei despondet.

Inter ista *Carolus Bourbonius* clam se subducit ex Gallia, rectà per Tyrolim profectus Mantuam, quodd *Clara*, *Caroli Bourbonii* mater, filia esset *Friderici* Mantuæ Ducis; ibi *Carolo V.* Cæsari junctus, ejus partes contra *Franciscum primum* Regem egregiè tuetur, factus eodem anno Dux confœderatorum exercitûs loco *Prosperi Columnæ* eo tempore defuncti. *Francisc. Guicciardinus* lib. 15. hist. & *Paulus Jovius* in epitome lib. 21. & 22.

Non minùs prosperè succedunt res Cæsaris in Picardia & Frisia. Inde Anglo-Belgis ipsi Lutetiæ terrorem ob viciniam incutientibus, hinc *Margaretha*, quæ Cæsaris loco Belgium gubernabat, totam Westfrisiam Cæsari vindicante.

ANNUS 1524.

Cum ineunte anno postero *Carolus Cæsar* ad deditionem cogit *Fontarabiam* in Navarra ingenti Gallorum damno.

Carolus Bourbonius cum parte exercitûs ex Italia egressus invadit Galliam Narbonensem, & occupatis Aquis Sextiis, aliisque per viciniam urbibus castra movet versùs Massiliam, quam urbem dum tormentis premit, superveniente cum magnis copiis *Francisco* Galliarum Rege, obsidionem tollere cogi-

regitur, in Italiam reversus. Insequitur
 cum suis copiis Rex *Franciscus*, & capto *Me-*
liolano *Ticinum* obsidet.

ANNUS 1525.

In eâ machinatione die 24. *Februarii*,
Franciscus, qui castra juxta *Paviam* in septo-
 erarum posuerat, à *Carolo Bourbonio* aliisque
 confœderatorum Ducibus post mediam noc-
 tem subitò invasus, commisso cruento præ-
 io ceditur, & Francis dispersis, cum magna
 Nobilium multitudine captus in Cæsaris po-
 estatem venit. Periêrunt eo prælio decem
 Gallorum millia, & inter hos viginti Proce-
 res, cum ex parte confœderatorum nonnisi
 octingenti desiderarentur.

Cæsar, qui tunc in *Hispania* subsistebat,
 tum decimo *Martii* de captivo Rege & ob-
 tentâ victoriâ per *Lanojum* Pro-Regem *Nea-*
politani per literas certior factus esset,
 antum abest, ut eo nuncio elatus, commu-
 nia signa lætitiæ permiserit, sive per ignes
 festivos & soluta tormenta, sive per æris
 campani pulsum, ut potius demisso animo
 ampla revisens, victoriam Deo in acceptis
 efferret, auro liberaliter in egenos ero-
 gato.

Mox convocatis Proceribus, & datis in
 Italiam ad Duces exercitus literis, quid de
 capto Rege faciendum, postulat. Tres

L

erunt

Ann. X. P. *Conradi Hertzenberger*, Soc. JESU,

erant sententiæ: *Prima* Regem in perpetuo honesto carcere servandum suadebat. *Secunda* dimittendum judicavit sub certis patis, quibus ad perpetuam amicitiam cum Cæsare adstringeretur. *Tertia* statuit, ut libertati restitueretur, maximo, quo fieri posset Cæsaris emolumento. Et hæc postrema sententia placuit. *Francisc. Guicciardini* lib. 16. hist.

Mittitur continuò de requisito priùs consensu *Ludovicæ* Regis matris, Legatus itinere terrestri per Gallias, cum literis ad Lanoum & Bourbonium datis.

Datis literis Legatus Regem adit, etique nomine Cæsaris salutatur, leges simul exponens, sub quibus libertatem consequi posset. Visæ autem hæc sunt Regi adeò graves, ut potius custodiam eligere mallet, quàm sub libertate tantâ injuriâ hæredes suos afficere.

Atque etiam ideo, quòd *Provincias* à regno alienare absque Statuum consensu non posset.

Tunc proposuit Rex ipse suas condiciones sub quibus dimitti vellet, easque ad Cæsarem scriptò remisit.

Ad primum capti Regis & victoriæ *Ticinensis* rumorem attonita fuit *Francia*, & confternata fuit *Italia*, verita ne sub hoc victore Cæsare prisca Romanorum *Monarchia* restitueretur in *Lombardia*.

Henri-

Henricus Rex Angliæ secreto lixore tac-
 is est, non quòd Cæsari victoriam invidis-
 set, sed quòd maluisset *Franciscum* Regem
 igâ elapsum, ut collisis inter se his duobus
 Principibus, bellisque restauratis, ipse ar-
 iter manere posset.

Icit ergo quàm primùm fœdus cum *Lu-
 roica*, *Francisci* Regis matre, duo potissimùm
 uestus, tum quòd à Victore Cæsare con-
 emni videatur, tum quòd repudiatì suâ
 liâ *Mariâ* alias nuptias quærat cum *Isabella*
 lusitana. Utrumque re ipsâ ita erat

Nam prius, quàm hac victoriâ potitus
 flet *Carolus*, literas ad *Henricum* dedit, pro-
 riâ manu scriptas, cum hac subscriptione:
ius filius ac cognatus Carolus.

Post victoriam Papiensem, Regi alienâ
 manu scripsit, subscripto solùm *Caroli* no-
 mine.

Isabellam autem Lusitanam *Mariâ* *Henrici*
 liæ antehabuit, quòd *Emmanuel*, *Isabella*
 ater, *Carolo* immensam auri summam pro-
 miserit, si filiam *Isabellam* duxerit.

Hæc nova *Henrici* Angli cum Cæsare ini-
 licitia exexit nonnihil Francorum ani-
 mos.

Interim *Lanojus* Pro-Rex Neapolitanus,
Franciscum Regem ita petentem, inscio Bour-
 onio aliisque per Italiam Ducibus, Genuam
 bduxit, & consensâ die septimo Junii navi-
 um Rege in Hispaniam provehitur, decimo

quinto ejusdem mensis in Rōfensi Catalun-
niæ portâ feliciter appulſus.

Cæſar hujusrei ignarus, de adventu Re-
gis mirè lætabatur, jubens, ut primùm in
Nobilis viri ædes suburbanas propè Valen-
tiam duceretur, ubi venationibus ſe recre-
are poſſet, deinde in arce Madrilianâ regni
Caſtellæ eum aſſervari voluit, regiè ubique
habitum; ad conſpectum tamen, quòd Rex
maximè petiit, Cæſar illum ante non admit-
tere voluit, quàm conditiones pro libertate
forent ratæ; hunc in finem Rex è Francia
evocavit ſororem *Margaretham*, Ducis Alen-
ſonii viduam.

Menſe Julio mittit Cæſar Legatum in
Italiam, tum ut à Papa *Clemente* impetret
conſenſum pro ducendâ in uxorem *Iſabellâ*
Lufitanâ, proximâ conſanguineâ, tum ut
Franciſco Sfortiæ Diploma reddat, quo Du-
cem eum Mediolanum renuntiet, ſi mille quin-
gentas auri libras exſolverit.

Ut Italiam ab omni metu invadendæ
Monarchiæ liberaret, milites Hiſpanos om-
nes dimitti præcepit, Venetos etiam ſolli-
citans, ut ſœdus, aliàs initum, denuo reno-
vent, id quod illi feciſſent cum Pontifice,
niſi *Franciſcus* Rex, inſciis Italis, in Hiſpa-
niam abductus fuiſſet.

Haud multo poſt tempore *Moronus*, qui
Franciſco Sfortiæ ab intimis conſiliis erat,
Clementem Pontificem, *Sfortiam* Ducem,
Vene-

Venetos & Piscarium, partis Cæsarei exercitûs Ducem eò pene induxerat, ut à Cæsare deficerent. *Piscarius* aliquamdiu, quid faceret, dubius, Cæsaris tamen potentiam veritus, communem defectionem eò usque simulat, donec arcana consilia detexisset, & rem ad Cæsarem clam retulisset.

Quod eùm factum esset, capto perastum *Morono*, mali consilii auctore, *Piscarius Franciscum Sfortiam*, felonix reum, in arce Mediolanensi obsidet, quod Italis timorem, priore multò maiorem incussit. Sub hac Mediolani obsidione moritur *Piscarius*, sive *Ferdinandus Daualus*, gente Catalaunus, Piscarii Marchio, cujus captum opus, degentibus tunc apud Cæsarem in Hispania Lanojo, & Bourbonio, prosequitur *Antonius Leva*, pariter Hispanus, militix præfectus, quem è medio tollendum, antea conjurati statuerunt.

Interea rediit ad Cæsarem Legatus, nuper propter nuptias cum *Isabella Lusitana* ad *Clementem Pontificem* missus. Huic Papa committit literas propria manu scriptas, in quibus culpâ defectionis in *Moronom* & *Piscarium* detorta, supplicibus verbis petit, ut *Sfortia* Ducatum restitueret, & siquid peccasset, publicæ quietis causâ ignosceret, ne posthac ulterioribus bellis Italia concuteretur, cùm ipse caput esset Christianorum Principum, cujus splendori nihil amplius

addi, demi verò importunâ ambitione permultum posset.

Advertit Cæsar, quò hæc Pontificis epistola tenderet, & audito Lanoji consilio, Sfortiam de Ducatu Mediolanensi exturbandum statuit, Regem etiam *Franciscum* eò cogendum, ut Burgundiæ Ducatum Cæsari restituat.

Hæc dum in Italia & Hispania aguntur inter principes, rustici latè tumultuantur in Germania, tragœdiam ut acta est, refert exactè *Petrus Crinitus*, Germanico nomine Haarer, Electoris Palatini Secretarius, Tomo III. *Freberi* à pagina 237, in libello, quem *Crinitus* dedicavit *Alberto* Cardinali, Archiepiscopo Moguntino.

Ineunte vere præsentis anni conveniunt subditi Comitis de *Lupfen* in Hégavia, qui suis Magistratibus contra quædam gravamina certas condiciones confirmandas obtulerunt, & violentis postulationibus extorsērunt, quod malum velut contagio serpens totam mox Germaniam infecit, & primum vicinos Algojos, qui pariter, fortè non sine culpâ quorundam Nobilium, insurrexerunt.

Contra hos die 16. Martii. *Georgius Trucksesius Waldbürgicus*, copiarum apud Ulmam & Biberacum collectarum Ductor, cum 14. millibus movit, quibus visis, rebelles expilatis arcibus & monasteriis in sylvas & Alpes profugerunt.

Rever-

Reversus Ulmam Trucksesius duo oppida *Leipheim* & *Günzburg*, cum finitimis pagis Augustam usque tumultuantibus accessisse intellexit, quos ille majorem partem comprehensos alios peremit, alios ad obedientiam reduxit, seductionis authoribus in poenam reservatis.

Inde movens in oppidum *Wurzach* alia millia septem die Veneris Sancto interfectione delevit, & cum ex captivis intellexisset, octo millia apud *Ravensburg* & *Weingarten* consistere, eos persecutus, interveniente Comite Montfortio, sine cæde feliciter disperfit.

Mediâ Quadragesimâ alia tumultuantium turma exsurgit in Sylva Ottonianâ, *Odenwald*, apud oppidum *Ballenberg*, authore loci caupone, quò immensa rusticorum agmina haud secus ac apum examina ex terris Palatinis, Moguntinis, Wirzburgensibus atque Ordinis Teutonici confluunt, & Mergenthemium ingressi, arcem Teutonicam expirant, inde moventes in Monasterium *Schönthal*, quidquid vini, frugum, pecoris & suppellectilis invenerunt, fenestris elisis, sætum abstulerunt.

Itum postea in *Oeringen*, & conjecto in carcerem Senatu, direpta vicina arx Neuenestein, ubi Comes Hohenloicus cum familia confederat, Comite coacto, ut quidquid tor-

mentorū vel armorū haberet in arce & urbe, rebellibus extraderet.

Inde *Tuberam* pervagati, veniunt in oppida *Bischoffsheim* & *Lauda*, arcēque direpti & incensā, cives in fœdus & fidem recipiunt.

Aliud furiale genus apud Heilbronnā exoritur, & totā latē viciniā ad seditionem coactā, sævit in *Neckersulm*, & expilato Monasterio Amorbacensi, arcem Aschaffenburgensem oppugnat, mox juncti rusticis *Odenwaldensibus* in Franconiam immigrant, castra *Wildenburg* & *Limbach* exurunt, Comite Wertheimensi ad conditiones suas accipiendas, ac machinas dandas coacto, castra propè Wirzburgum metantur, & incensis arcibus *Reigelsberg* ac *Geilsheim*, Ochsenfurtum, ubi vini & frugum copia, deprædantur. Eandem tyrannidem sensit Monasterium Schvvarzach cum oppido *Geroltslofen*. *Stollberg* & *Bimbach* arces incensæ, item castra Lanheim, Steffansberg, Sickershausen, Michelfeld, Gibelstätt cum duobus Monasteriis, altero Virginum, altero Carthusianorum.

Hoc rusticorum agmen viginti & amplius millium fuisse traditur, qui dimissis ad proximos pagos literis, focios, quot voluerunt, convocarunt his verbis:

Constans & serium Reipublicæ rusticæ decretum, ut vos quàm primum conveniatis, & nobis
de-

electos è vobis centum fratres armatos in defensionem Evangelii & Divine justitiae mittatis.

Ad hunc generalem rusticorum tumultum classicum cecinit *Thomas Munzerus* Thuringo-Mühlhusanus, agrestem plebem exortatus, ut dimissâ autoritate, tum Politicâ, tum Ecclesiasticâ, excusso omni jugo ibi vivant, & leges ipsi ferant, omni canone & decimis sublatis. Sic rustici armis nacti supremum per Germaniam Dominium Sacramenta, jura item humana & divina proculârunt, & ut ista latius exequerentur, Munzerus per rusticos internuncios furiosam plebem identidem concitavit.

Sub ipsis festis paschalibus novus turbo irrexit in *Brurbein*, agri *Spirensis* tractu, in agro *Malsch*, qui postero die accitis focis um in exercitum excrevit, sub hac formula:

Decrevit & jussit rustica communitas, ut vere populo collecto, N. N. viros, cum armis probe instructos, divinae justitiae auxilio futuros, ad eos in Malsch sub noctem jam advenientem mitteret. Id si non feceritis, certi sitis, vos vitae bonorumque omnium incertos fore.

Hi mox oppida *Rottenburg*, *Udenbeim*, *Islau*, *Bruchsal* cum pluribus arcibus suae ottestatis fecerunt, quibus alia tria millia x *Badensibus* post expilatum Monasterium *rotts au*, se conjunxerunt, & simul mox aliorum inigne Monasterium *Maulbrun* expoliârunt.

Hæc Cis-Rhenanorum rusticorum infur-
gentium fama cum in Alsatiam perlata esset,
etiam hic locorum sub Paschale tempus in-
gens confluit multitudo sub Evangelicæ
libertatis titulo, quibus illico omnia viro-
rum & virginum monasteria in prædam ces-
serunt. Nec Monasteria solum invaserunt,
sed quidquid erat quorumque Ecclesiastico-
rum, Principum & virorum Nobilium, quod
inverso mundi Ordine jam Imperium penes
rusticos, Principes & Magistratus sub jugo
essent. Constat hic exercitus ex triginta
feditioforum millibus.

Ne idem auderent agrestes Lotharingi,
jam in libertatem vacillantes, conductis
quinque Gallorum millibus, *Antonius* Dux
prohibuit, viginti millibus rebellium Alsa-
tarum occisis, quibus Lotharingi sociari
volebant.

Post cæfos à Lotharingo rebelles Alsatas
alia illuvies prodiit apud Weisenburg & Cle-
burg in Comitatu *Veldenz*, & occupatâ arce
S. Remigii deprædantur Præpositum cum
Monasterio Weisenburgensi, mox infusi in
Selz, Principis Palatini oppidum, Canoni-
corum ædes depopulantur, his cum aliud
agreste agmen ex Alsatis junctum fuisset, ab
Antonio, Duce Lotharingiæ apud oppidum
Buschveiler cæsi dissipati sunt.

Interea mense Aprili alii furiosi grassan-
tur per terras Comitis Leiningensis, incen-
dunt

dunt *Castella Grevenstein & Lindenborn, Landeck* item & *Ramberg* Nobilium de *Dalberg* cum *Elmenstein* prope *Neostadium* ad *Haardam*, & occupatis *Bergzabern & Anweiler* oppidis, divites spoliis ad sua revertuntur.

Hæc ipsa turba fanatica cum *Neostadium* ad *Haardam* occupassent, in agrum *Wormatiensem* infusi, expilant *Libenau* cœnobium *Virginum*, *Wagenheim*, *Westhofen* & alia per gyrum loca cum nobilissimo *Limburgensi* Monasterio, quos tandem *Ludovicus* Elector Palatinus non ferri rigore, ut humano sanguini parceret, sed Principali clementiâ ad mitiora flexit.

Hæc dum geruntur per agrum *Wormatiensem*, alia seditio exoritur in *Greichgau* Duce *Antonio Eisenbut*, & sacerdote apostatâ, oppidi *Eppingen*is paracho, qui collectis sceleratorum globis, hac formulâ vicinos in Societatem provocat:

Patientia & humilis perseverantia Servatoris nostri adsit vobis in omnibus vestris necessitatibus. *Chari fratres in Christo.* Scitis, quàm durâ servitute fuerimus pressi à nostris superioribus & eorum officialibus, Sacerdotibus ac monachis. Sed tandem quid & qualiter egerint, Deo sit laus, in lucem venit. Quare vos omnes, quàm possum maximè, adhortor, ut illico cum omnibus vestris confratribus hic cum curru veniatis, quò Evangelium & justitia promoveantur. Quod si recusaveritis, sinè dubio meis cum fratribus apud vos
ero.

ero. *Quod certò de me vobis polliceri poteritis.* *Antonius Eisenbut Dux exercitus.* His literis cum pagum *Gochsheim* & vicina oppida com-movisset, brevì magnum agmen collegit, & expugnato Eppingensi oppido *Heidelsheim*, *Sünzheim*, *Otterburg*, *Fischbach*, *Wolffsberg*, *Winzingen*, *Ruprechtsberg*, *Deidesheim*, *Dürmstein* & *Franckenthal* sub potestatem coëgit.

A Rheno & Franconia serpsit malum per *Buchoniam*, *Eichsfeldiam* & *Thuringiam*. Hujus seditionis origo fuit inter subditos *Abbatis Hirschfeldensis*, quæ mox *Fulden-ses* implicavit, accedit aliud agmen apud *Schmalkalden*, mox tota ardet *Thuringia*, directis castris & monasteriis. Prodeunt contra tumultuantes hinc *Philippus Hassiæ* *Lantgravius*, inde *Saxoniae* & *Brunsvici* *Duces*, qui viribus junctis castra locant apud *Franckenhausem*, ubi agrestis multitudo collecta erat; viso hoc Principum robore, rebelles ad montana profugiunt, & Principibus nuntiant, Christum se profiteri, & cum ipsi Christiani Principes essent, sperare se, fore, ut suis cæptis se accommodent, quòd tota gens rustica, nihil inimicè contra ipsos agere in animo habeat.

Post exprobrata scelera, respondent Principes, se vim cohibituros, si *Thomam Münzerum* totius seditionis authorem, & ejus affeclas ad pœnam miserint. Protracto
diutius

utiùs rusticorum responso, admovent principes machinas in rebelles, & copiis in contem ductis, rem seriò aggrediuntur, isticis vel cæde fufis, aut fugâ dilapsis; cinde revertuntur in Mühlhausen, unde rimò malum authore Munzero prodiit, & impto de *Thoma Munzero*, aliisque seditionis Ducibus supplicio ad sua revertuntur.

Tempestatem Franconicam, tam per Virzburgensem, quàm Bambergensem Dioceses, fœderis Suevici miles, Cæsareo iunctis sedavit. Hæc *Crinitus* & cum eo *Theodas Leodius* apud *Freberum* loc. cit.

* * *

DUODECIM ARTICULI TUMULTU- NTIUM RUSTICORUM, QUOS MA- ISTRATIBUS OBTRUSOS, CON- FIRMATOS VOLUERUNT.

Articulus I. de parochis.

Seriò omnes cupimus, ut in posterum potestas & arbitrium, *Sacerdotem* sibi credendi, eumque, si contra officium fecerit, brogandi, in singulos cœtus, singulasque Ecclesias transferatur. Ab hoc Sacerdote, nostris suffragiis electo, volumus Evangelium clarè & sincerè doceri absque omnibus humani ingenii figmentis; sicut enim clarè scriptura testatur, solâ nos fide ad
Deum

Deum accedere, solâque ejus **Misericordiâ** salvari, ita Sacerdotem, qui talia prædicet, omnino postulamus.

II. De decimis.

Quamvis decimæ in novo testamento quodammodo abrogatæ videantur, nihilominus decimas frumenti, justo tamen modo, Ecclesiæ nostræ Præposito solvemus, ejusque familiæ liberalem victum, & omnia ad vitam necessaria, ex omnium arbitrio decernimus. Reliqua pauperibus cujusque pagi cedant. Minores autem decimas, quoniam Deus pecora nobis libera creavit, imposterum reddere detrectamus, cum ineptè ab avaris hominibus excogitatæ sunt.

III. De libertate.

Cum Christus nos omnes suo sanguine ex servis liberos fecit, & per scripturam jubemus liberi esse, non quidem omni Magistratu abjecto, sinè superiore vagari constituimus, quia Deus præcepit, ut legibus & mandatis obtemperemus, legitimum tamen Magistratum admittimus, qui omne servitutis jugum à nobis, utpote veris Christianis, amoveat.

IV. De feris & avibus.

Non licuit hætenus feras, aves, pisces ulli pauperi capere, quod iniquum statuimus, quia intolerabile feras, segetes nostras depascentes sustinere, cum Deus hominem creans,

creans, jus illi in omnia animalia dederit. Itaque in hoc aliqua æquitatis ratio habeatur.

V. De lignis.

Magnum nobis detrimentum in lignis fuit, Magistratibus sylvas sibi omnes arrogantibus, ut plebi ligna carè emenda essent. Volumus itaque, ut Sylvæ omnes sive Clericorum, sive sæcularium, omnibus communes sint, ut inde quisque finè pretio petat, quantum sibi vel ad cremandum, vel extruendum fuerit necessarium, consulto tamen desuper eo, qui Sylvarum curam habuerit.

VI. De servitiis.

Ex servitiis, quæ indies crescunt, miserè fatigamur, ponant ergo superiores modum, nec maiora nobis, quàm nostris maioribus onera imponant.

VII. De operis aliis.

Si quis fundos à superiori in beneficium habeat, non maioribus incommodis prematur, sed standum erit primæ conventioni.

VIII. De tributis.

Supra facultatem tributis & censibus gravamur, consultius itaque judicamus, si superiores bonis viris negotium committant, qui lustratis fundis pro reddituum modulo, tributa ex æquitate statuunt, quia quilibet operarius dignus est suâ mercede.

IX. De

IX. *De sententiis judicialibus.*

Accusamus Superiorum iniquitatem in novis Statutis fanciendis, quod sæpe pro animi affectu vel ex odio, vel favore nimio sententiam in nos ferant. Servandæ ergo formulæ olim præscriptæ.

X. *De prato communi.*

Indignum, quod aliqui privatim prata & agros communitalis occupent, sit proinde omnibus jus in hæc æquale.

XI. *De tributis mortis causâ.*

Mos erat, ut pro defuncto patre familias liberi vel relicta vidua partem bonorum traderent Magistratui, hoc abrogandum, quia perinde est, ac Orphanos & viduas velle deglubere.

Conclusio.

Si quis ex præmissis articulis Scripturæ adversetur, non ita obstinati erimus, quin emendatum velimus. Pax sit nobiscum omnibus Amen. *Spalatinus* apud *Menckenium* Tom. 2. pag. 1131.

Ibidem referuntur castra & monasteria, quæ in bello rustico per Sueviam, superiorem & inferiorem Franconiam, sunt everfa.

Addo doctrinam, quam servârunt tumultuantes rustici ex elegia *Joannis Atrociani* apud eundem *Freherum* Tom. 3. pag. 278. &c.

Qui non bacchatur vulgi de more furentis,

Inter Chresticolas non habet ille locum.

Non

*Non didicit Christum, nisi qui simulacra perurit,
 Atque Sacerdotum qui spuit in faciem. : :
 Non didicit Christum, nisi qui temerarius audet
 Omnia Sanctorum spernere dicta Patrum.
 Non didicit Christum ieiunans tempore certo,
 Sultano est peior festa sacrata colens.
 Non didicit Christum psallens tibi conditor alme!
 Exultansque chorus religione caret.
 Non didicit Christum, qui te pia Virgo salutat,
 Anglicumque tibi concinit illud ave.
 Non didicit Christum, natos qui Chrismate sacro
 Ungi permittit, nomine Christe tuo.
 Non didicit Christum, talpa quoque cecior ille
 Fertur, opus qui nunc asserit esse bonum.
 Non didicit Christum, requiem qui rite precatur
 Eternam, quorum corpora humata jacent.
 Non didicit Christum, nisi qui te Missa-nesandum
 Esse nefas rabido publicat ore suo.
 Non didicit Christum, nudat qui vulnera mentis
 Fæda Sacerdoti, mortiferumque malum.
 Non didicit Christum, gaudet qui calibe vitæ,
 Uxorem ducat, qui velit esse pius.
 Non didicit Christum, census decimasque libenter
 Perfolvens, illum lurida lepra tenet.
 Non didicit Christum, cruce signans se venerandæ,
 Atque manu gestans signa rotunda precis.
 Tales progenerat fructus lacrymabile bellum,
 Bellorum talis transitus esse solet.*

A 3

ANNUS

Tom. X. P. Conrad Hertenberger, Soc. JESU.

Hæc dum gesta fuissent latè per Germaniam, ut hodiedum docent infinitarum arcium rudera, de pace cogitat *Carolus* Cæsar cum *Francisco* Galliæ Rege fanciendâ, ut liber dimitti posset.

Hæc ut boni publici causâ firmitus inire posset, Cæsar *Carolum* Bourbonium rogavit, ut rescissis sponfalibus cum *Eleônora* Cæsaris sorore, *Emmanuelis* Portugalliæ Regis viduâ, acquiesceret, si ea *Francisco* Regi Galliæ in thorum daretur.

Inde fit transactio in hunc modum die 14. Januarii, quæ vocatur pax Madritensis.

I. *Franciscus* intra diem vigesimum Junii restituat Cæsari Ducatum Burgundiæ cum omnibus juribus.

II. Idémque renunciât supremo juri in Ducatum & Comitatum liberum Burgundiæ; uti & Comitatus Flandriæ atque Artesiæ.

III. Renuntiet Rex omnibus juribus in regnum Neapolitanum, Ducatum Mediolanensem, Genuam, Astam, Duacum, Insulas Tornacum & Hedinum.

IV. Agat præterea seriò Rex *Franciscus*, ut *Henricus Albretanus* vulgò d' *Albert* suis juribus in regnum Navarræ renunciât, & si hoc detrectaverit *Henricus*, Rex Galliæ nulla ipsum ope juvet.

Parî

Pari modo renuntiat Imperator suis juribus in Comitatus Ponthicum, *Pontbieu* in *Artesia*, *Bononiensem*, *Guinensem*, item in urbes *Peronam*, *Montem desiderii*, *Rodium* aliâque oppida & Dynastias *Picardiæ*.

V. Rex restituat Ducem *Carolum Bourbonium* in omnes terras & bona, quæ olim ad ipsum spectaverant in *Gallia*, antequàm ad *Cæsarem* defecisset. Reddat eidem Duci omnes redditus, quos hætenus ex ejus terris Rex perceperat.

VI. Ducat *Franciscus* Rex Imperatoris Sororem *Eleonoram*. De his pactis ut certior esset *Carolus Cæsar*, *Franciscus* Rex ipsi obsides dedit duos filios *Franciscum* *Delphinum* & *Henricum*, *Aureliæ* Ducem.

Has pacis leges *Franciscus* ab omnibus regni sui Ordinibus approbari, Sacramento muniri ac sigillis confirmari jussit. Præterea Rex promisit, si dictis conditionibus stare non potuerit, in *Cæsaris* potestatem, se receptis obsidibus rediturum, ubicunque terrarum fuerit.

His conditionibus utrinque signatis, ac jurejurando confirmatis *Cæsar* & Rex diu sæpèque publicè collocuti, eadèmq; quadrigâ vecti, sponsam Regis, *Eleonoram*, *Emmanuelis* *Iusitani* viduam, inviserunt.

Tandem *Franciscus* Rex 18. Martii cum *Lanojo* Pro-Rege *Neapolitano* comitantibus 50. Equitibus *Fontarabiam* venit, & ma-

ter Regis *Ludovica* cum *Francisco Delphino* & *Henrico Aureliæ Duce Bajonæ*, inde progressi ad fluvium, qui Galliam ab Hispania separat, conscensâ navi iter prosequuntur; *Francisco* & *Henrico* filiis obsidibus in Hispanias remissis, cum Equitibus Hispanis.

Mox *Franciscus* Rex, misso ad *Henricum* Angliæ Regem Legato, eum certiorem facit de receptâ libertate, & gratias agit, quodd ejus potissimum operâ illam sit consecutus, spondens, dum viveret, firmam amicitiam:

Redux in Galliam *Franciscus*, Statibus regni pacis initæ conditiones proposuit. Illi verò injustas, contrarias legibus fundamentalibus clamitabant, ad quas fervendas Rex minimè teneretur ex duplici capite: primò ex *jure gentium*, quod improbaret & infirmaret tractatus omnes in captivitate initos, tanquàm violenter extortos. *Secundò* ex legibus fundamentalibus Statûs, quæ velint Regem semper esse minorem, si ageretur de alienando regni patrimonio. Accedebat ad hoc statutum decretum, protestatio Statuum Burgundiæ, nolentium se submittere Imperio *Caroli*.

Insuper quæ Cæsar, qui post prælium Ticinense *Francisco Sfortiæ* Ducatum Mediolanensem in feudum dederat, jam eundem propter feloniam occultè meditatam eidem eripere cæperat, indies magis magisque Principibus formidandus videbatur, Italiæ Status pro

pro conservandâ libertate suâ, & inhibendis Cæsaris progressibus, *Ligam* iniêrunt, quam *Sanctam* vocârunt; iniêrunt autem hanc *Ligam Clemens VII.* Papa. *Franciscus* Rex Galliæ, Veneti, Helveti & Florentini sub his legibus.

Liga Sancta.

I. *Franciscus* Rex concedat Ducatum Mediolanensem *Francisco Sfortie*, reservatâ sibi annuâ pensione, cujus summa relinqueretur arbitrio Pontificis & Venetorum, nec tamen excederet quinquaginta millia Ducatorum.

II. Comitatus Astensis, *Asti* vel *Asta Pompeja* relinquatur Regi Galliæ,

III. Genua concedatur *Andrea* ab *Auria*, vulgò *Doria*, cum titulo Ducis, servatâ tamen Gallis supremo in urbem dominio.

IV. Regnum Neapolitanum, cujus Pro-Rex hætenus erat Lanojus, cedat Romano Pontifici sub conditione sexaginta millium Ducatorum, quot annis Regi Galliæ pendendorum.

Fædus hoc publicè annuntiatum fuit Conaci (*Cognac*) apud Engolismam in Gallia, præsentem *Lanojo*, *Caroli V.* Cæsaris Legato, cui Rex *Franciscus* se excusavit, ob non servatas Madritensium pactorum leges ex capite impotentia & minorennitatis. *Francis.*

Guicciardinus lib. 17. hist. *Paulus Jovius* lib. 24. & 25.

Bellum inde ortum vario Marte gestum est, plerumque tamen victoriâ ab Imperatoris parte stante.

Sub verna tempora duxit apud Hispalim sive Seviliam *Carolus* Imperator, annos tunc 26. natus, *Isabellam* vel *Elisabetham*, *Emmanuelis* Portugalliæ Regis majorem natu filiam, annos duos tunc supra viginti natam.

Mense Junio habitus est Spiræ Principum Conventus, hic ex Hispania adveniunt literæ Cæsaris, quibus testatur, se proximè coronationis causâ Romam iturum, acturumque cum Pontifice de futuro Concilio, in quo certi aliquid de religionis doctrinâ statuatur. Interim se velle ac jubere, ne vel Principes vel urbes apicem unum in religione mutant.

Interea dum Cæsar & Gallus inter se armis congregiuntur in Italia, *Solymanus* à imperis victoriis elatus, collectus apud Byzantium, ut fama ferebat, trecentis barbarorum millibus, exitium Hungariæ minatur. Quo comperto, Rex *Ludovicus*, tunc nonnisi 21. annos natus, indictis Comitibus pericula exponit, Principes *Christianos* per literas in auxilium sollicitat. Confluunt magno numero Bohemorum, Austriacorum & Moravorum copiæ ad Tulnam inferioris Austriæ

Austriæ oppidum, quibus Hungari mixti cum in Barbaros movent, audiunt Warasdinum Turcis jam deditionem fecisse, & Esseckam in proximo esse expugnandam.

Dum ambo adversi exercitus apud *Mobaz* inter Budam & Belgradum loco quasi medio concurrunt, fit pugna, ita incumben-
tibus Turcis, ut Rege Juvene fugâ dilapso,
12. mille pedites ex *Christianis*, quingenti &
amplius Hungari Nobiles, trucidarentur,
quos inter erant Colozensis & Strigonien-
sis Archiepiscopi: Waradinensis, quinque
Ecclesiensis, Jaurinensis, Chonadensis &
Bosnensis Episcopi. Hosti in spoliis ve-
nerunt castra cum tormentis octoginta ma-
joribus, & minoribus sexaginta præter quin-
quies mille currus cum annona.

Rex à primo conflictu fugiens venit in *Ezelle*, mediâ horâ à pugna loco, hîc dum vadum, aliâ non ita profundum, ingreditur, exundante tunc Danubio, armis gravis cum equo absorbetur ab aquis, corpore nonnisi post duos menses in paludoso loco reperto, & ad Albam Regalem pro sepultura translato.

Maria Regina, *Caroli V.* Cæsaris Soror, accepto tristi nuncio Budâ Presburgum fugit, & quod prolem non reliquisset, denique in Belgium translata, ibidem gubernatrix decessit.

Ineunte hoc anno *Clemens VII.* Papa cum *Francisco Gallo*, *Henrico Anglo*, *Venetis* & *Francisco Sfortiæ* confœderatur contra *Carolium Imperatorem*. Confœderati regnum Neapolitanum invadunt, captisque *Salerno*, *Cajetâ* & aliis oppidis, usque ad portas Neapolis excurrunt, ubi *Cæsaris Præsidium* erat. Hic remissit fœderatorum ardor, tum culpâ Pontificis, quod de sufficiente pecuniâ & commeatu militi non satis providerit: tum culpâ Galliæ Regis, quod non ea, quæ promiserat, auxilia submiserit. Relictâ itaque Neapoli dilabuntur copiæ confœderatorum; quo viso Papa dimisso Gallo & cæteris fœderatis, inducias facit cum Cæsareis ad octo menses sub his pactis:

1. In stipendia militiæ Cæsareæ promittit sexaginta aureorum millia.

2. Cedit juri in regnum Neapolitanum, & restituit loca intercepta.

3. Conditur ex parte Cæsaris; militem Germanum vel omnino ex Italia dimittendum, vel cavendum, ne in terras Pontificias ac fines Florentinorum invehatur.

His cum *Lanjo* Pro-Rege Neapolitano Romæ stipulatis, Papa incautè copias suas omnes dimittit, ratus Bourbonium, his induciis & autoritate Lanjo motum, copias Germanas Romam non adducturum; quod acceptâ Pontificiâ pecuniâ milites placati, ini-

inimicæ nihil sint acturi. Sed cum transmissa pecunia Pontificia bimestre stipendium non excederet, præfecti summam tanti non facientes, in belli proposito perstiterunt, agrumque Bononiensem depopulari cæperunt, quod Bourbonius ab induciis abhorruisset, cupidus, invasâ Româ, Papam ipsum bello aggrediendi.

Interim dum Germanus miles Romæ appropinquat, res per nuntium defertur ad Pro-Regem Lanojum, qui ægerrimè id ferens, iteratâ legatione Bourbonium à proposito revocat. Sed parum aberat, quin bini nuntii à furioso in prædam milite interficerentur. Sic spreto Lanojo & Pontifice Bourbonius cum militiâ 26. Aprilis rectâ Romam contendit, & positis circa urbem castris, die sextâ Maji obsidionem aggreditur, dumque vidisset Germanos quosdam frigidius instare pugnæ, eos animaturus, arreptâ scalâ, muros cum primis ascendens, pugnam ipse orditur, in eo ardore Sclopetorum globis per cerebrum & femur trajectus, exanimis de scalâ concidit.

Captam pugnam per duas continenter horas Germani, Hispanis mixti, acriter prosequuntur, & occupatis suburbiis in urbem ipsam, sufficienti Præsidio non instructam, infunduntur, quatuor Romanorum millibus sub eâ irruptione prostratis, cum ipsi non-

nisi mille viros cum Duce Bourbonio desiderassent.

In ea irruptione divina humanaque omnia erant proculeata. Sævitum in omnem sexum & ætatem, Pontifice in molem Adriani, sive Castellum S. *Angeli* cum tredecim Cardinalibus profugiente. Grassabantur per urbem, abjecto omni Imperio, millia octo Hispanorum, duodecim Germanorum, & quatuor Italorum Peditum, quos dum occurrens Lanojus educere conaretur, à seditiosis ad cædem quæsitus, periculum ægrè evasit. Manserunt victores per menses octo in urbe, in rapinas & omnem libidinem effusi, quin à peste, quæ grassabatur per urbem, restringerentur.

Hæc dum aguntur Romæ, nuntiatur per literas *Carolo* Cæsari in Hispania, quòd Roma cum Pontifice & Cardinalibus capta, & Bourbonius glande trajectus occubuerit. Respondet Cæsar *Lanojo*, Pontificem cum Cardinalibus post septimum captivitatis mensem in libertatem quamprimùm dimittendum, & ablata omnia restituenda. *Franciscus Guicciardinus* hist. lib. 18.

Mense Augusto *Henricus* Anglus per Cardinalem Eboracensem iteratò fœdus init cum *Francisco* Galliæ Rege contra Cæsarem, quo hic spondet menstrua pro confœderatis Italis stipendia, ille pro iisdem sufficiëntia Francorum & Helvetorum auxilia.

Sub

Sub finem Octobris iterum transigit *Carolus* Cæsar cum *Clemente VII.* Papâ hæc solâ nuperis conditionibus adjectâ, ut Cæsari permittantur pecuniæ per Hispaniam ad bellum Sacrum collectæ.

Supererat *Ludovico* Hungariæ Regi, anno præterito, apud *Mobaths* in bello contra Turcas extincto soror unica *Anna*, anno 1521. 5. Maji *Ferdinando*, *Caroli V.* Cæsaris fratri desponsata, cujus *Anne*, uxoris suæ nomine jus in utrumque regnum tam Bohemiæ, quàm Hungariæ *Ferdinando* competebat, cum è veterum pactorum legibus, maribus deficientibus etiam fœminis scepra concederentur, & semel atque iterum cautum fuisset, ne post defunctos stirpis Regiæ mares, regna aliò, quàm ad domum Austriacam devolverentur.

Bohemi quidem, non difficiles erant in recipiendo *Ferdinando*, & quanquam aliqui essent, qui *Wilhelmum IV.* Bojariæ Ducem, Regem habere mallerent, ipso tamen *Wilhelmo* regnum non ita ambiente, *Ferdinandus* Pragæ coronatus est 24. Febr. anno 1527.

Hungariæ regnum pluris stetit *Ferdinando*, quia divisi in geminam factionem Hungari, pars *Joannem* Zapoliam, Scepusii Comitem, Transylvaniæ Dominum in Regem elegerunt, atque etiam regio diademate ornârunt. Parte alterâ *Maria*, Regis *Ludovici* vidua,

vidua, cum *Stephano Bathorio* Hungariæ Palatino aliisque, fratri *Ferdinando* studebat.

Vix rediêrat *Ferdinandus* à coronatione ex Bohemia, ad bellum se comparat contra æmulum *Joannem*, Comitem Scepusinum, quem vel fama belli ita terruit, ut Budæ satutum se non ratus, ad arcem Tockayanam profugerit. Inde ejecto extra fines Hungariæ *Joanne*, coronam sibi *Ferdinandus* 28. Octobris 1527. imposuit.

Non omnem spem recuperandi regni abjecit *Joannes*, & cum ex Hungaria præsidia habere non posset, auxilia Pontificis, Galli, Poloni frustra contra *Ferdinandum* expetiit, nec aliud apud plerosque, præter risum tulit. Ideo exulceratus desperatum Consilium capit, ad Solymannum Turcorum Tyrannum, malæ causæ patronum confugit, & oblato tributo annuo, barbarorum armis in regnum restitui postulat.

Nihil potuit offerri gratius Solymano, jam dudum universæ Europæ inhianti, qui recepto novo mancipio, opem post alterum annum tulit. Eodem anno urgent *Lutherani* cum *Philippo Hasso*, ut arma vertantur contra Catholicos.

ANNUS 1528.

Mense Januario Burgis in Hispania Franciæ & Angliæ Regum Legati bellum denuntiant *Carolo Cæsari*, præsentibus *Sfortiæ* ac
Vene-

Venetorum Oratoribus ; Cæsar denuntiationem magno animo recipit, & Angli Legato dimisso, cæteros Franci, Venetorum ac Florentinorum sub arctâ custodiâ servat, Sfortiæ verò Legatum in ipsa aula asservat, quodd Cæsaris Legati ab iisdem in Italia detinerentur.

Fiunt ab utrâque parte ingentes apparatus, interim Legati, ex utraque parte detenti, in libertatem dimittuntur. Ex his *Francisci Galli* Legatus, Episcopus Gratiano-Politanus, suo Regi refert, audisse se, cum Cæsari bellum indiceretur, Cæsarem respondisse, *Franciscum* Gallum, ob violatam pacem turpiter egisse. proinde ne populus belli calamitate premeretur, malle se singulari certamine congredi cum *Francisco* Rege. *Franciscus* re-intellectâ, in curia Parisina pro Tribunali sedens culpam omnem & violatæ pacis & instantis belli in Cæsarem conjicit, & locum petit, per Legatum, quo cum Cæsare congrediatur; verba Legati cum literis Regis cum accepisset *Carolus* Cæsar, jure inquit, ad certamen Regem provoco, nisi pactis Madritanis, ut captivus sponderat, satis fecerit, cum Rex fidem dedisset, se in carcerem Madritanum reversurum, nisi pactis stetisset. Quare per Legatum 24. Junii ita respondet *Francisco* Regi.

Ego de te non conqueror, neque accuso, quodd ex Hispania in Franciam abiëris; idenim

id enim me permittente fecisti, sed hoc ac-
cuso, quòd non sis ad carcerem in Hispa-
niam reversus, ut sub Sacramento promi-
sisti. Nunc cum in hac re fefelleris, asse-
vero, inhonestè, & ut ignobiles homines
solent, te fecisse. Proinde cum ad singulare
certamen me provoces, dièmq; ac locum
à me petas, accipio conditiones, & locum
statuo ad amnem Tolosam, qui labitur inter
Fontarabiam & Andaviam, quem locum re-
cusare non debes, cum ante biennium à car-
cere liberatus, ibidem & te & filios duos
obsides potestati meæ commiseris, & filio-
rum immemor, eosdem usque in hunc diem
mihi permiseris.

Ne verò certamen diutius extrahatur,
legantur ab utraque parte viri Nobiles, ha-
rum rerum gnari, qui locum juxta dictum
amnem inspiciant, ac diem armorumque ge-
nus constituent. Quod si intra dies 40. ab
accepta epistola mihi non responderis, re-
cusatæ pugnae dedecus in te recidet, cum
perpetua violatæ à te fidei turpi maculâ.

Jussus erat Legatus has Regi literas pa-
lam legere. Admissus igitur Parisiis in ple-
num Procerum Senatum, petit Rex an Cæ-
sar admittat certamen. Affirmat Legatus,
& addit, jussum se à Cæsare, ut literas, quæ
respondum continent, altè legat. Rex de
magno Cæsaris animo persuasus, literas nec
legi, nec recipi voluit. Sed solus paulisper
cum

um Legato locutus, non receptis Cæsaris literis, abiit. *Heuterus lib. X. rerum Austr. cap. 1.*

Aliquanto post Anglus iterum bellum indicit Cæsari, eo animo, ut divortium cum *Catharina Arragonia*, Cæsaris amitâ, exequatur, amore in *Annam Bolenam*, Reginae herulam furens, contra omnem Anglorum voluntatem, volens propterea gentem suam, authoritate Pontificis rejectâ, ad nova dogmata cogere.

In Italia pugnant confederati contra Cæsarem, quin admodum proficerent. In Comitibus Spiræ primò oritur *Protestantium* nomen, quod contra decretum, quo tollebatur libera cujusque religionis optio, & præcipatur Catholicæ professio, donec Concilium generale aliquid certi statuisset, *Lutherani* publicè insultassent.

ANNUS 1529.

Barcelonæ sancitur pax perpetua inter Pontificem *Clementem VII.* & *Carolus V.* Cæsarem sub his conditionibus.

1. Cæsariano exercitui ex regno Neapolitano abeunti, permittitur transitus liber per terras Pontificias.

2. *Alexandro Mediceo*, *Clementis* Pontificis Nepoti, desponsatur *Margaretha*, filia Cæsaris spuria, futura prima *Hebruriæ* Ducissa.

3. Cæsare

3. Cæsar operam dabit, ut Sedi Apostolicæ restituantur Ravenna, Mutina & Rhegium.

4. Papa Cæsari diploma tradat, quo iustus regni Neapolitani possessor declaretur, neque aliud in tributum à Cæsare exigat, quàm equum album.

Concluditur eodem anno pax alia inter Cæsarem & Galliæ Regem *Cameraci*, hæc quia facta est per *Margaretham* Belgii Gubernatricem, *Caroli* Cæsaris amitam cum Senatu Belgico, & à *Ludovica*, *Francisci* Galliæ Regis matre cum Consilio Francico, dicta est pax fœminea, Gallicè le traitte des Dames. Conditiones istæ sunt:

1. *Franciscus* Galliæ Rex ducat *Eleonoram*, *Emmanuelis* Portugalliæ Regis viduam, *Caroli* Cæsaris sororem.

2. Idem solvât duos milliones auri pro litro duorum filiorum, in Hispaniâ, à patris liberatione obsidum.

3. Renuntiabit Rex omnibus juribus in Comitatus Flandriæ & Artesiæ, Ducatum Mediolanensem, regnum Neapolitanum & omnem Italiam.

4. Ducatus Burgundicus Gallo relinquatur à Cæsare eâ lege, ut si aliquando ex Matrimonio *Francisci* cum *Eleonora* nasceretur filius, is Burgundiæ hæres sit. Acta sunt hæc *Cameraci* die 22. Julii, cum Rex *Franciscus* tunc subsisteret Compendii in vicinia.

Et

Et *Carolus* Cæsar ex Hispania profectus esset Bononiam, ut *Clementi* Papæ loqueretur. Duravit hæc pax usque ad annum 1533, quo novum bellum exortum est, ut suo loco referetur.

Interea ut *Joannes* Comes Scepufinus firmaretur contra *Ferdinandum* in Hungaria, prœdit ex Oriente *Solimannus* cum ducentis Barbarorum millibus, rectâ Viennam, caput Austriæ, petiturus. Hoc sub itinere *Budam*, Hungariæ Metropolim, per otium subigit, non ita suâ virtute, quàm Germani Præsidiî flagitio; hi enim veriti, ne castrum urbi vicinum, cuniculis suffossum pulvere pyrio in auras ejiceretur, deditionem à *Thoma Nadaſti*, arcis Præfecto, seditiosis vocibus efflagitant, atque ut erat ingentis animi Tribunus, renitentem, catenis constrictam, carceri includunt, & demum nullo prohibente, prodicionem absolvunt, arce Turcis deditâ, quod à barbaris vitæ gratiam sperâssent.

Solymanus victor, arcem ingressus, dum vidit *Nadaſtium* in vinculis, multis laudibus Heroëm celebrat, ac liberum dimittit, proditoribus Præsidiariis in frustra concisis.

Budam secutæ aliæ vicinæ urbes ac munitiones, ultro deditionem fecêre. Ita *Solymanus* omni Danubio jam imperitans, Viennam admoto milite 22. Septembris ob-

B b

fidet,

Tom. X. P. Conradi Hertenberger Soc. Jesu

fidet, *Jeanne* Comite Scepusino, apud Budam relicto.

Rex *Ferdinandus*, qui urbis invadendæ periculum satis præviderat, eandem forti Præsidio firmavit, dato in Governatorem *Philippo*, Rheni Palatino, Duce perquam strenuo.

Solymanus machinis obsidionalibus, properandi studio, non adductis, urbi per cuniculos appropinquat, quod cæcæ oppugnationis genus feliciter à præfidiariis est elusum, dum hostes sæpe assilientes obsessi fortiter à muris repulerunt. Jam perfrangerant parte unâ magno hiatu urbis muros, nostri generosè assultum sustinent, aded ut Turci fractis animis, intentato mortis metu, ad opus prosequendum à Solymano cogerentur; denique cùm vis omnis hosti irrita cessit, nec minis ampliùs moverentur barbari, adventantibus auxiliis territi, obsidionem solverunt, Solymano iram in captivos Christianos exonerante, quorum multa milia ferro sustulit. Non diuturna fuit, acerrima tamen oppugnatio, quia viginti dierum spatio, vices, integrâ acie barbari assilientes, sunt repressi, sexaginta suorum milibus desideratis. Sic Germanorum, Palatinorum maximè virtute, defensâ stetit Vienna, hoste ingloriè ad sua reverso. *Paulus Jovius* lib. 26. hist.

ANNUS 1530.

Agebat tunc in Italia *Carolus Cæsar* cum Pontifice, à quo etiam Bononiæ Imperiali diademate die 24. Februarii, ultimus ex Imperatoribus fuit coronatus, cum ob turbatum Mediolanum ferream Lombardiæ coronam biduo ante accepisset in facello domestico Pontificis.

Pacatâ Italiâ Cæsar profectus est ad Comitiam Augustam, hæc antequàm fierent, protestantes Principes suos adherentes & civitatum Legatos Smalcaldiam evocârunt, ut fœdus, quod exinde Smalcaldicum dixeret, contra antiquum fœdus Suevicum percuterent, & confessionem in Comitibus Augustanis proponendam, collatis consiliis cuderent.

Architectus illius fuit *Philippus Melancthon*, semper in suis doctrinis varius, neque tunc valde constans. Fuit tamen confessio tum Latinè, tum Germanicè oblata Cæsari mense Julio, qui eam Catholicis examinandam proposuit; hi non valde sunt adversarij, doctrinas tamen varias, quæ ad eam referri poterant, & eam explicabant, recitare non omiserunt.

Ipsam confessionem deinde modestè, aliâ saniore editâ, refutârunt, quam Cæsar & Catholici omnes probârunt, rogaveruntque, ut *Lutherani* cum illa sentirent. Quod cum se facturos negassent, & jam metus ex

talibus scissuris magis explicaretur, protestantur *Lutherani*, se non satis auditos, Catholicorum confessionem esse minis plenam; tertio non satis intelligi, ac tandem ad Concilium provocârunt:

Aliam deinde confessionem obtulerunt Argentinenſes, Memingenſes, Lindavienſes & Constantienſes, quam cum Cæſar perſer confutandam dedisset, puderetque ipsos *Lutheranos* doctrinæ suæ, sectas suas excusârunt, & novam *Lutheri* & *Zwingliani* erroribus conflata confessionem produxerunt.

Cæſar cum Catholicis omnibus in fide Majorum constanter se permanſurum publice declaravit, & quamprimum Sectariis occurrendum esse statuit. Ideo Electores Coloniam in proximum Decembrem evocandos putavit pro electione Regis Romanorum, frustra obnitente *Johanne Saxonia* Electore, qui mox *Philippo Hasso* sociatus, Principes & civitates protestantes *Smalcaldiam* convocavit, ubi sublato fœdere *Suevico*, quod pro quiete Imperii ſervandū providē institutum erat, die 22 Decembris novum fœdus, à loco *Schmalcaldicum*, appellatum ictur, non eo fine, quod agebant, ut quemquam inimicē invaderent, sed ut novam suam religionem defenderent.

Sub idem tempus moritur *Mechlini* *Margaretha* Belgii Gubernatrix, *Maximilianus* Imp.

Imp. filia, *Caroli V.* amica die 30. Novembr, annos 53. nata. Corpus ut jussu erat, in Hispaniam translatum *Burgis* juxta fratrem *Philippum* humatum est. Cor Brugis in Flandria juxta Matrem *Mariam Burgundam*, Viscera Mechlinia patria servavit. Sufficitur in regimine Belgii *Maria, Caroli V.* Cæsaris Soror, *Ludovici* Hungariæ Regis, anno 1526. à Turcis perempti, vidua, quæ *Vjennâ* Augustam à fratre *Carolo* vocata, eundem Coloniam secuta, ab eodem in Belgium fuit translata.

ANNUS 1531.

Interim Electores, qui sub finem anni præcedentis Coloniam convenerant, procedunt ad electionem Regis Romanorum, quanquam absens reclamaret *Joannes* Elector Saxo, & Coloniam coram protestaretur per *Joannem Fridericum* filium, eo fine missum, ut cæteros Septemviros à proposito advocaret.

Die quinto Januarii contra Protestantes à majore parte Electorum Rex Romanorum eligitur, & proclamatur Cæsaris frater *Ferdinandus* Hungariæ & Bohemiæ Rex, Archidux Austriæ, die undecimâ ejusdem mensis coronatus Aquisgrani à Coloniensi *Hermann*o, Comite Wiedano.

Coronatione peractâ, ubi *Joachimus* Brandenburgicus pomum Imperiale, *Ludovicus*

annis servivit herulæ nomine, quæ tunc erat
 fœmina maximè salax, ita omni vanitati de-
 dita, mores contraxit nonnisi maximè cor-
 ruptos; hæc cum *Maria*, Galliæ Reginâ vi-
 duâ in Angliam redux, iterum herulæ loco
 data est *Catharina* Arragoniæ, *Henrici VIII*,
 Angliæ Regis conjugii. In hanc herulam
 aded exarsit *Henricus* Rex Angliæ, ut vellet
 ipsam in conjugem, repudiâtâ justâ uxore
Catharinâ Arragonid, quâcum ultra viginti an-
 nos in connubio vixit, fraudulenter causa-
 tus, quodd matrimonium legitimum non fue-
 rit, quamvis Romæ à *Julio II.* Pontifice ap-
 probatum, quia prius *Arthuro*, *Henrici* fra-
 tri, 1501. nupta, in ejus conjugio in quin-
 tum mensem fuerat; Erat autem ita in *Ar-*
thuri conjugio, ut quia Princeps infectus
 esset febri lentâ, ab ejus cohabitatione, tum
 Patris *Henrici VII*, tum Medicorum confi-
 lio, penitus fuerit abstracta, ut aded inter
 illos non intercesserit matrimonium con-
 summatum, sed ratum solummodò. In
 tunc judicavit Anglia, & huic conformiter
 ita judicavit Sedes Romana, desuper requi-
 sita post rigidum Episcoporum examen,
 quare fidenter eam sibi desponsavit 1504.
Henricus, antequàm Patri in regno successis-
 set, vixitque cum ea pacificè ultra annos 20,
 susceptâ ex ea filia *Maria*, postea *Philippi II*,
 Hispaniæ Regis conjuge.

• Ex quo Rex *Henricus*, exarsit in *Bolenam*, refrixit charitas in *Catharinam*, ne tamen videretur amore pellicis reptindare conjugem, provocat ad Ecclesie consensum. Erat Regi ab obsequiis domesticis *Thomas Volsius*, ita charus & familiaris, ut eum anno 1516, quo nata est filia *Maria*, ex Professore *Oxfordiensi* promoveret in Episcopum *Lincolniensem*, quamvis humili loco natum; eam dignitate constitutus, adeo prevaluit in Regis gratia, ut fieret magnus Regis *Elemosynarius*, sine cujus consilio Rex vix aliquid ageret. Altius hominem evehit, dum constituit Archiepiscopum *Eboracensem*, & postea regni totius Cancellarium loco Archipræsulis *Cantuariensis*, bonis omnibus rem detestantibus, quod *Volsius* homo esset nullius doctrinae, & in rebus politicis experientiae; quâ de causâ primi quique Consiliiarii, relictâ aulâ, abiêrunt ad privata, quos secuti sunt *Thomas* Dux *Nortfolciæ*, & *Carolus* Dux *Suffolciæ*, Regis sororius, qui exinde duxit *Mariam*, *Ludovici XII.* Regis *Galliæ* viduam.

Anno 1518. creatus est *Volsius* etiam Cardinalis à *Leone X.* & Legatus Apostolicus nominatus in *Anglia* eo fine, ut instigaret Regem ad auxilia contra *Turcos* ferenda. Et cum *Carolo V.* Imperatori etiam familiaris esset, indignatus, quod ejus operâ post *Mariam VI.* non evectus esset in *Sedem*

Apostolicam, familiaritatem in odium convertit.

Et gnarus cum esset, quod remitteret amor *Henrici* Regis erga *Catbarinam* conjugem, *Caroli V.* Materteram, cogitat de repudio procurando, ut illâ amotâ, *Bolenam* in thorum promoveret, quocirca confert cum Regis confessario, ut *Henrico* jam in nuptias *Bolcnæ* prono, rationes suggerat, cur matrimonium cum *Catbarina* non sit legitimum.

Confessarius contradicere non ausus, respondit se dicturum Regi, quantum nefas sit, uxori fratris consuescere, interim non omittit *Volsæus*, suas etiam rationes contra *Catbarinam* Regi inculcare. Reposuit ad ista *Henricus* Rex, non dubitare se de matrimonio, quod *Papa* legitimum declaravit; persuasit tamen *Volsæus* Regi, ut cogitaret de connubio ineundo cum *Margaretha Francisci I.* Galliæ Regis sorore, *Alenfonii Ducis* viduâ. Interim dum per Legatos negotium novi matrimonii cum *Margaretha* tractatur in Gallia, concipit *Henricus* Rex amorem erga *Annam Bolenam*, aliâs in Gallia jam corruptam doctrinâ *Lutheri* per *Jacobum* fabri, nova dogmata protegente *Margarethâ Francisci I.* Galliæ Regis sorore.

Hoc æstro raptus Rex *Henricus*, cogitat de ducendâ *Bolend*, & dimittendâ justâ uxore *Catbarinâ* Arragoniâ cum nova sponsa *Margaretha*

garetha Navarrensi, *Francisci* Regis sorore, quæ jam fuit *Lutherana*.

Nolebat primum *Volsæus*, ut *Henricus* Rex duceret *Bolenam*, eum autem vidisset, quod non vellet ducere *Margaretham* Navarrensem, vellet tamen repudiare justam uxorem *Catharinam* Arragoniam, debuit inhærere prioribus suis verbis, quibus Regi persuadebat incestuosum cum *Catharina* concubitum.

Rex ne improvidè rem agere videretur, consuluit desuper primores regni Consiliarios; hi cum nihil contra *Catharinam* vellent decidere, cogitat *Volsæus* de adeundâ Româ, quod mittuntur duo Regis Consiliarii ex Anglia, qui queruntur, quod *Julius II.* Papa levissimè consenserit in conjugium *Catharinæ* cum *Henrico* Rege, id solummodò postulant à *Clemente VII.* Papa, ut rem totam disquirendam ac decidendam committat Cardinali *Volsæo* & *Laurentio* Campegio.

Clemens Papa, inito cum Cardinalibus Consilio, ait se non posse dispensare in Sacramento Ecclesiæ, quod hoc sit juris divini, non Ecclesiastici, maximè cum *Catharina* de consensu *Julii II.* iniêrit hoc matrimonium, et jam 20. annis vixerit in conjugio cum *Henrico*. Suafutamen quorundam Cardinalium Papa *Clemens*, nimis facilis, matrimonium *Catharinæ* examinandum committit *Volsæo* Cardinali & Campegio.

Cumque

Cumque se opponeret *Carolus V.* *Colas*, neque ullus vellet approbare novum matrimonium cum *Bolena*, *Volsaus* ipse jam incipit illud dissuadere, monens *Clementem* Papam, ut ne consentiat in matrimonium cum *Bolena* etiam ex eo, quod jam opinionibus *Lutheri* sit infecta.

Ob hanc inconstantiam *Volsaus* à Rege exuitur officio Cancellarii, substituto in ejus locum *Thomæ Moro* eo fine, ut honorifico isto officio allectus sentiat pro Rege *Henrico*.

Henricus interea à Legatis suis, quos Romæ habuit, edoctus, quod *Volsaus* *Clementi* Papæ scripserit de abnegando consensu in matrimonium cum *Bolena*, excandescit in *Volsaum*, neque solum ab officio Cancellarii eum amovit, sed omnia etiam bona illius, quæ plurima erant, fisco subjecit. Cum plures insuper accederent, qui *Volsaum* aliorum criminum apud Regem reum facerent, Rex eo usque penitus ab aula eum amovit, donec supremus regni Senatus (Parlamentum vocant) causam ejus judicaverit. Habuit *Volsaus* pinguissima Sacerdotia, nam primò habuit duos Episcopatus *Durham* & *Winchester*; totius Angliæ opulentissimos, deinde Archiepiscopatum *Eboracensem* vulgò *Forck*. Tertio Abbatiam *S. Albani* cum magno aliorum beneficiorum numero, quibus omni-

omnibus illum Rex *Henricus* privavit.
Eboracensi Archiepiscopatu ipsi relictum.

Crimina, quæ Senatus major ipsi imputavit, ista erant:

1. Quòd absque Regis consensu inter-
taverit auctoritatem Legati Pontificii in
Anglia, eamque exercuerit contra jura regni.
2. Quòd in literis suis ad Pontificem
five ad quoscunque Principes externos datis,
ita subscripserit: *Ego Henricus Rex*.
3. Quòd infidelis Regi contra proclamave-
rit, & pacis fœdus inter Regem & Pontificem
interfuerit.
4. Quòd post mortem Regis in Anglia
tempore aspiraverit ad imperium Pontifi-
ciam, miserit imperatores contra Pontificem
pro colligenda Curia in Angliam.

Has ob causas *Henricus* in
in carcerem. *Henricus* in
corruptus fuit. *Henricus* in
S. Leicester.

Interim Papa *Clementis* sen-
tentiam differens, *Henricus*
Henricus, qui unus erat ex *Henricis*
Volsæo ad Papam *Clementem*
tunc obiit. *Henricus*
in ejus locum substituitur.
anno 1532. *Henricus*
matrimonio cum *Katharina*
Anglia, si *Clementis*
Romæ pro *Catharina*.

Quo tempore Roma differt sententiam ferre, *Henricus* Rex ulterioris moræ impatiens, facit ipse per declarationem publicam *Crameri*, novi Archiepiscopi Cantuariensis matrimonium cum *Catharina Arragonia* dissolvi, quo facto, *Henricus* clam approbantibus adulatoribus matrimonium init cum *Anna Bolena* die 14. Novembris anno 1532. *Catharina* iustâ uxore sequenti anno relegatâ in Regium castrum *Kimbolton* in Comitatu *Bedford*.

Hæc res ita latere non potuit, quin *Clementis VII.* Papa Romæ resciret, qui cum propterea anathema intentasset *Henrico*, ille extremè in Pontificem furere cæpit, cujus rei gnarus *Franciscus* Rex Galliæ Legatum mittit in Angliam, *Joannem de Bellay* Episcopum Parisinum, qui eò disponat *Henricum*, ut propterea ab Ecclesia Romana non deficiat. Condit *Henricus* eâ conditione, si fulmen excommunicationis non affigatur valvis Vaticanæ, & ita publicetur.

Hoc impediturus Episcopus Parisiensis, citato cursu Romam pergit, verum biduo ante, quàm ibi advenisset, publicatâ fuit excommunicatio. Quod cum innotuisset *Henrico*, furit contra *Clementem* Papam, inducit schisma, erigit se contra Ecclesiam Romanam caput Ecclesiæ Anglicanæ, eâ tamen restrictione, ut suadente *Cramero*, Sacramentum obedientiæ, alias Pontifici præ-

præstandæ, non aliter exciperet, quàm ut subditi per hoc juramentum velint testari suum affectum erga Regem, & fidelitatem in temporalibus, quantum divinæ leges permiserint.

Post ista solennes nuptias celebrat cum *Bolena* in pervigilio paschatis 1533. Eodem anno die 20. Junii *Anna Bolena* Regina Britanniae coronatur, quæ insequente mense Septembri ejusdem anni 1533. die septimo parit *Elisabetham*.

Inde furor Regis exonerat se in Primates regni, qui hoc matrimonium non approbârunt. Ideo *Joannes Fiscberus* Rochestriae Episcopus, & *Thomas Morus* regni Cancellarius in carcerem detruduntur anno 1534. sequenti anno 1535. capite plectendi, *Joannes* quidem *Fiscberus*, antequam fatalem ictum exciperet, in carcere adhuc à *Clemente* Papa inter Cardinales receptus est. *Thomas Morus* caput pro fide dedit die 6. Julii 1535. ætatis 62. Nullis ab uxore precibus flec-tendus, ut pro sui & suorum salute quidquid, vel levissimè in causa Dei & Ecclesiæ simularet.

Post hæc profligantur ex Anglia Ordinum omnium Religiosi, evertuntur decies mille Monasteria, templa aliæque ædes Sacrae, tam Ecclesiastici, quàm Religiosi bonis omnibus expoliantur. Jussit præterea Rex insaniens effodi tumulum *S. Thomæ Cantuariensis*,

riensis, & Sacra ejus ossa protrahi, ut post causam ejus, demum à perversis judicibus examinatum, infamibus ignibus adjudicata concrementur.

Inducti omnium novarum sectarum heretici, *Lutherani, Calviniste & Anabaptiste*, quibus copia facta, sectas suas liberrimè spargendi.

Anno 1535. 6. Januarii moritur *Catharina Aragonia* in castro *Kimbolton*; ex ejus morte cum aula tota & parietes lugerent, eo die *Anna Bolena* sola in flava luxuriantie veste publicè comparuit in signum lætitiæ, quod pridem *Catharinam* mortuam optasset. Hæc Catholica Princeps in confusio mortis se constitutam videns in hæc verba extremum rescribit *Henrico* marito, ut supra relatum est

Post mortem *Catharina* Rex satius amoretibus *Bolena*, animum intendit ad aliam *Donicellam, Joannam Seymer* anno 1536, hoc advertens *Bolena* in desperationem acta, perit abortum. Utque Regis animum aversum sibi reconciliaret, cogitat de herede masculo concipiendo, quem cum non speraret ex *Henrico* Rege, incestum committit cum fratre *Georgio Boleno*, aliunde etiam inter adulteria vagata;

Hii spurii amores non ita poterant occultari, ut ex signis nihil finistri Rex suspicaretur, dissimulat tamen omnia usque ad primum

primum diem Maji anni 1535, ubi cum esset summa solemnitas in aula, ait Grenvichio, quoddam deprehenderit uxorem suam *Annam Strophium* per fenestram projicientem uni corivali, eamque in turri sub arcta custodia jubet asservari, vocato insuper iudice, qui ipsam cum fratre *Georgio*, & aliis corivalibus condemnaret; requiritur plenius iudicium, cui ipse Pater *Bolena Thomas Bolenus* interesset, & deciditur *Annam* velut adulteram capite esse plectendam; ita illa producta in publicum Londinensis fori thearum capite plexa est 19. Maji 1535. una cum incestuoso fratre suo *Georgio Boleno*, Marco Musico, aliisque complicibus. Ita cenam clausit *Bolena*, propter quam schisma venit in Angliam.

Erat *Bolena* facie fusca, corpore tamen bene formata, dente uno ex superioribus prominente, atque altera manu sex digitos numerante. Strumosa insuper & garrula, excellens tamen in saltu, cantu & lusu testulinis, gratiam toto gestu & habitu spirans, ideo ut fuerit ipsa forma & idea luxus aulici quotidiani.

Sublata infami morte *Bolena*, Rex duxit *Joannam Seymer*, raptus pulchritudine formae, itaque ut teneret Primatum per Angliam, anquam caput Ecclesiae Anglicanae, constituit *Thomam Cromerum* Antistitem Cantuariæ,

Cc

Tom. X. P. Conradi Hertzenberger, Soc. JESU.

generalem per Angliam Vicarium, qui exinde creavit Episcopos, Abbates & Parochos per omne regnum. Cum his habuit ille Concilium de rebus fidei, ubi sequentes factæ sunt constitutiones.

1. Ut absolutè credatur transsubstantiatio in Sacramento Eucharistiæ.

2. Quòd sufficiat Laicis communicare sub una specie

3. Ut Cælibatus Sacerdotum & Ecclesiasticorum sanctè servetur

4. Quòd vota castitatis & cælibatus sint sancta, & obligent in conscientia.

5. Quòd sacrificium Missæ sit juris divini, & necesse sit fieri Missas privatas.

6. Quòd confessio auricularis sit retinenda & observanda.

Interim proxima partui est *Joanna Seymer*, tertia *Henrici* uxor, periculum est, utrum proles, an mater salvanda in vivis: Respondit Rex: *Pereat uxor, vivat hæres mas*, quòd uxores faciliè reperiri possint, non item hæredes mares, quorum nullum habuit *Henricus*. Ita mori debuit infelix mater *Joanna*, cum enixa esset *Eduardum*, postea in regno successorem.

Anno 1539. Rex quarto matrimonio illigatur cum *Anna Clivia*, sive de Cleve, Sectâ Lutheranâ, sorore *Wilbelmi Clivia Ducis*, idque authore *Thoma Cronwello*, qui propterea in præmium accepit Comitatum *Essen*.

Essen, & pro filio *Georgio Cronwell* aliquam Baroniam.

Hujus *Annae Cliviae* consilio, bona Monasteriorum addicta sunt fisco Regio, aboliti per Angliam Ordines militantes, Rhodii maximè, quos Hierosolymitanos Equites appellant; gaudium isthoc non diu duravit, *Anna* 1540. iterum repudiata, ut Rex aliam uxorem ducere posset.

Quinta Henrici uxor *Catharina Hovvart*, Ducis Nordfolciae filia, quæ cum uterum ferret, antequàm in thorum adscisceretur, apta Regi non fuit, ideo capite plexa anno 1542. 25. Maji.

Sexta uxor fuit *Catharina Parre*, Comitissa de Essex, quam servavit usque ad mortem. Rex *Henricus* moriens, facti pœnitens, cogitat iterum de abdicando Ecclesiae Anglicanae primatu, & reconciliatione cum Ecclesia Romana;

Sacramentum etiam Eucharistiae sub una solum specie accepit; paulò ante instantem mortis articulum ita languente voce circumstantes affatus: *Amici, omnia perdidì: regnum, famam, conscientiam, cœlum, atque deinde se volutans, ac barbari quid de monachis mustitans, miser obiit* 28. Januarii 1547, ætatis 57. *Andreas du Chesne* in hist. Angliæ.

Sic à fide defecit Anglia, quæ missis tot viris Apostolicis ad fidem convertit totam eum Septentrione Germaniam.

ANNUS 1532.

Solymanus, superiore anno ab obsidione Viennæ repulsus, minabatur *Philippo* Palatino, supremo Viennensis præsidii præfecto, se brevi rediturum, copiis majoribus stipatum, id quod re ipsa hoc anno præstitit, quando Belgrado egressus in Styriam se infudit, Bassâ *Casone* cum quindecim millibus Equitum in Austriam excurrere jussu. Hic *Linzi*um prætergressus, rusticos diversis locis ad arma concurrentes cædit, & cum immentia hominum pecorûmque prædâ ad *Solymanum* regredi statuit. Venienti occurrunt Cæsariani, in multas phalanges divisi, hostem ex insidiis præstolantes.

Barbarus ne interciperetur, exercitum in duo agmina dividit, primum, non viso hoste, incolume ad *Solymanum* pervenit, trucidatis sub via, ne oneri essent, quater mille captivis Christianis. Alterum agmen Duce Bassâ *Casone* in *Philippum* Palatinum incidit, ad tertiam partem cæsum; elapsi dum fugam capiunt, in Hungaros & alias Christianas turmas incurrunt, cum *Casone* cæsi, ut perpauci ex octo millibus ad *Solymanum* reverterentur.

Et cùm adverterent Christiani, Solymannum denuo Austriæ inhiare, apud Viennam exercitum ducenta millia excedentem congregant, eò ipso Imperatore *Carolo* ex Italia cum Belgis & Hispanis properante. Timuit Viennam aggredi Solymanus, fortunam *Caroli* veritus, quâ de causâ cum adluctis copiis per forum *Julii Cæsaris* in Italiam est reversus.

Sub autumnæ tempora venit *Carolo* munusculum de occupato in Indiis regno Peruano ex *Franciscum* Pizzarum, qui præcedente anno cum classe eò ex Hispania abiëtat.

ANNUS 1535.

Franciscus Rex Galliarum sub maximis sollicitationibus *Clementem* Pontificem Massiliam iuvat, ac summis honoribus excepto, arana sua consilia communicat. Erat *Clementi* VII, familiâ Medicæ, neptis, *Catharina* Medicæ, Urbinatium Ducis filia, hanc *Franciscus* in sponsam petit filio suo secundo-nato *Henrico* Aureliæ Duci, postea Regi, upente ad hoc *Clemente* Pontifice, & amicus *Carolo* Cæsare, quod genere, loco, gratia ac sorte impares essent, neque persuadere sibi poterat Cæsar, Regem ita ex animo sentire, quare monuit Pontificem, ab eo Regis sibi caveret, quod nuptiæ hænoni ius spectent, quam Monarchiam Gallicam Italia.

Nubia

Nubit *Catharina* nuper desponsata *Henrico*, Regis filio non omnino 16. annos nato. Rapitur præ gaudio extra se *Clemens* Pontifex, quoddam familiam suam, recenter ex mercatoribus ortam, jam ad summum honoris apicem evectam viderit, dum hinc *Catharina* neptis maritatur filio Galliae Regis, inde nuper *Alexander* Medicæus, ejusdem Papæ Nepos, à Cæsare acceperit filiam in conjugem, cum titulo primi Ducis Florentiæ, quoddam Cæsar illam urbem armis subegisset, & Hetruriam in Ducatum erexisset,

Ex hisce nuptiis nil certius poterat sibi persuadere Cæsar, quàm ingens bellum, quod Rex *Franciscus* iterum occultè animo voveret, ut Domum Austriacam, attractis ad se ubique Imperii Principibus, penitus everteret, quo circa ut Principes Italos in fide sua retineret, collatis insignibus beneficiis vel honoribus illos sibi obstrinxit. Dum *Christiannam* neptem, ex sorore *Isabella* genitam, è Belgio evocatam, *Francisco Sfortia* in conjugem tradidit, ei que Ducatum nuper ademptum restituit, quâ re simul Venetos sibi conciliavit. *Andrea* ab *Auria* contulit Principatum Melfitanum, in hunc modum rebus per Italiam optimè constitutis, Cæsar ad uxorem, quam in Hispaniis reliquerat, ex Italia est reversus.

ANNUS 1534.

Philippus Hassiæ Landgravius potentiss³
Austriacæ dudum infensus, & ad res no-
vas in Imperio moliendas non semel à
Gallo incitatus clam in Franciam abiit, ut
acceptâ à Rege pecuniâ justum exercitum
colligeret, quo *Utricum*, Ducem Würtem-
bergicum, à fœdere Suevico ante decenni-
um è Ducatu ejectum restitueret, eundem-
que *Ferdinando* Romanorum Regi, qui illum
à Suevis confœderatis WORMATIÆ emerat,
rursus adimeret. Comparatis ergo copiis
Ducatum tribus locis ingressus, majorem
partem vindicat, & cæso apud oppidum
Lauffen *Philippo* Palatino, qui exercitui Re-
gis *Ferdinandi* præerat, *Ulrico* Ducatum re-
stituit, eâ conventionem cum *Ferdinando* Rege
factâ, ut *Utricus* nonnisi beneficiario jure
eundem reciperet, & exclusis fœminis so-
los mares hæredes haberet, quibus defici-
entibus Ducatus rursus ad domum Austria-
cam devolveretur. 2. Ut *Utricus*, usque
huc Catholicus militem mitteret in West-
phaliam adversus urbem Monasteriensem ad
Anabaptistas inde efficiendos, qui anno su-
periore ex Flandria & Frisia, eò irrepse-
rant.

Illâ in urbe cives contra *Franciscum* &
Comitibus de Waldeck loci Episcopum, à
Lutheranis concionatoribus excitati, jam à
biennio tumultuabantur, pro mutandâ reli-

gione disceptantes, ut proximum periculum Catholicis instaret, quod absente ab Imperio Cæsare plures Principes Acatholici Lutheranis faverent.

In ea lite Anabaptistæ urbem ingressi, cùm viderent res suas proficere & numerum augeri, stolidam sectam per Cæsfeldiam, Warendorffium, Osnabrugam aliisque vicina oppida propagant, vatem jactantes à Deo sibi datum, qui divinam voluntatem hominibus ritè exponeret. In ipsa verò urbe Monasteriensi, majore civitum parte per seditionem pulsâ, ut Lutheranis superiores essent, Rempublicam invadunt, Senatum ex sua secta legunt, opportuniora urbis loca Præfidiis muniunt, & templis omni ornatur exspoliatis, tanquàm fanatici, vel ut ipsi credebant, divino agitati Spiritu per urbem discurrent, horribili ejulatu, populum hortantes, ut de præteritis culpis pœnitentiam agerent, quò divinæ iræ flagella à se averterent.

Post ista arreptis armis omnes urbe pellunt, qui Rebaptizari nollent, & cùm non dubitarent Episcopum Monasteriensem urbem suam vindicaturum, socios de suâ sectâ Harlemio, Amstelodamo aliisque Hollandiæ ac Frisæ locis huc convocant, quòd Deus Monasterium elegisset, ubi fideles suos in pace & rerum omnium affluentia habitare vellet.

Præcipui

Præcipui hujus factionis authores erant *Joannes Böckelarius*, sartor Leidenſis, & *Joannes Matthæi* piſtor Harlemenſis, qui ſummi Dei Prophetas ſe credi volebant, quòd nihil agerent, niſi quæ juſſi à Deo fuiſſent. Hi ex ſuis Sectariis Magiſtratum legunt, & Conſules ſtatuunt *Bernardum Knipperdollingum* & *Gerardum Knippenbruſk*, quibus omnibus ſuperiores eſſent prædicti duo Prophetæ, ſartor & piſtor. His authoribus urbs contra Epifcopi occurſum continuâ operâ munitur.

Adeſt cum juſta militiâ *Franciſcus* Epifcopus nuper cum parte civium urbe pulſus, machinas admovet, & obſidionem tentat. Quâ durante fanatici non ſemel in caſtra Præfulis eruptionem faciunt, Duce piſtore *Vate*, cum ſpoliis reverſi. Dum iterum in caſtra involant, magnâ cæde repelluntur, *Vate* ipſo piſtore, *Joanne Matthæi* preſempto.

Succedit in piſtoris locum *Vates* alter *Böckelarius*, ſartor Leidenſis. Qui nocte quadam è lecto prorumpens, nudus per urbem diſcurrit, clamitans: *Rex Sionis adeſt*. Et tertium diem ſe mutum ſimulat, Deo quâſi vocem cohibente. Laſſo triduo, iterum locutus, vocem ſe recepiffe, & quæ pro urbe tuendâ neceſſaria ſint, divinitus ſe edoctum ait.

sem festinans, inter confertum p
furenti similis gravi vultu ait : *E*
Dominus: Böckelarius in Davidis regn
cedat, Principes terræ subigat, & p
num perpetuum constituat, quod
Christo reddat. His ab aurifice p
omnium consensu *Böckelarius* Sarte
densis, Rex Monasterii constituit
distributis aulæ suæ muniis, belli p
nominat, & novum Magistratum
Post hæc convocatur populus ad
publicam in cæmeterio summi temp
ratam, convenère ex utroque sexu
quinque; appositæ primùm carnes
siccatae, deinde recentes elixæ, quæ
nominant, & in potum data cerev
abundantia.

Mensâ finitâ progreditur novu
Monasteriensis in tunica nigra ex H
co torques aureo à collo in vestus d

In eo hominum Comitatu declinat in iam cœmeterii partem, ubi sedebant duo Regis Consiliarii ad vini dolium, vinum finulis propinantes, iterum sub verbis Christi: *accipite & bibite, hic est calix.* Utrique negotio subserviebant Regina, & Regis concubinæ numero tredecim, uxorum nomine onoratæ, inter quas sola eminebat, Pistos Harlemonensis, nuper in eruptione occisæ, relicta vidua, adolescentula admodum formosa, aureâ coronâ decorata.

Vix Regem se in hunc modum exhibuit artor Leydenfis, tyrannum induit, viros eligit sex supra viginti, plerôsq; monachos & sacerdotes apostatas, quos unâ cum atibus proficisci jubet in variâs regiones & ôvi Sionis regni leges publicare, reverâ, t majora auxilia in urbem accersat. Sed raude vatum detectâ, plerique hypocrisin apite luerunt.

Amictus aulicorum five domesticorum Regis iste fuit. Tunica ex panno coloris iridis ac cineritii confecta. Capitis tegumentum album: digitum indicem annulus ureus ornabat. Duravit hæc comedia per lures menses in urbe, Episcopo in castris oris stante, qui tandem auctus copiis *Herzanni* Electoris Colonienfis, *Maria* Gubernatricis Belgii & *Ulrici* Ducis Wûrtemberici, medio mense Junio sequentis anni urbem expugnavit, cum obsidio mensibus duobus

de viginti durasset. Pugnabat autem gens impia e. pertinaciâ, ut vel victi cum victoribus certarent, dum fœminæ & pueri ex tectis tela in milites emitterent, alii in plateis, curribus præmuniti, sclopeta olverent, urbe captâ capitur simul Rex, sartor Leydenfis cum *Knipperdollingo* & Vatribus. *Bô kelarium* Episcopus ad se perductum ita affatur. Nequissime mortalium, quid te impulit, ut me, populûmque meum hac calamitate afficeret? reponit promptè nebulo: Domine Papa non tibi damnum intulimus, qui ex oppido malè munito, tibi urbem munitissimam relinquimus. Si aurum etiam in nos oppugnandos expendisti. mihi crede, summam triplo majorem recipies.

Ecquomodo? ait subridens Episcopus: ferreum, inquit sartor. jube, confici corbem, ad corporis mei proportionem dimensionem, in eum, corio tectum, me concludere, lauræque habere, deinde jube per satellites tuos per Europam me circumferri. A singulis autem, qui corbem inspicere velint, denarium exige, & plus auri comparabis, quàm tempore hujus belli valuerunt indulgentiæ Papales.

Tunc severo vultu Antistes: in corbem ferreum, inquit, immitteris, sed non eo, ut postulas, modo. Et à militibus, caudæ equi manibus alligatus in arctum carcerem detractus, alio die per alios carceres in mortem

mortem affervatis. Die decimo nono Januarii anno 1536. Rex sartor cum 2. Vatribus ex carcere in urbem reductus, tale mortis genus subiit.

Rex nonnisi 26. annos natus die 22. Januarii in pegma, quod in foro Monasteriensi erectum erat, perductus, ad umbilicum usque nudus palo alligatur, adstantibus ex utraque parte duobus carnificibus, qui candentibus forcipibus carnem ejus frustatim à pectore, tergo, humeris & lateribus decerpabant. Ad tres primas vellicationes obstitit, deinde sine intermissione gratiam & misericordiam magnis vocibus postulavit. Duravit hoc supplicium horâ integrâ. Deinde alter carnificum, adaucto per præcordia pugione, vitam ipsi eripuit.

Eodem modo actum cum Pro-Rege *Bernardo Knipperdollingo*, ac *Bernardo Krechting* Cancellario, quos Rex Sartor Duces crederat, quin alteri de genere mortis alterius constaret. Fama erat, *Joannem Bockelarium*, ejuratâ impietate, ad fidem rediisse, sed duobus *Knipperdollingus* Pro-Rex & Cancellarius obstinatè in secta mortui, nec aliud tormentis vociferabantur, quàm *Pater : Pater.*

Excarnificata eorum cadavera (caro enim vivæ calci injecta, ab ea erat consumpta) ferreis cancellatis inclusa caveis ad summi templi, quod Divo Lamberto consecratum

cratum erat, turris fastigium ita fuerunt appensa, ut Rex sartor medius à dextris Crechtingum Cancellarium, à sinistris Pro-Regem *Knipperdollingum* haberet. Pendebant adhuc infamia hæc cadavera anno 1598. ultra dimidium à sumpto supplicio sæculum.

Consuetus ludicri Regis titulus iste erat: *Joannes verus Rex novi templi, famulus Dei altissimi, anno ætatis suæ vigesimo sexto, regni primo, secundo die primi mensis, sumptæ à Jesu Christo, Filio Dei carnis anno 1535. Hic finis authorum Sectæ Anabaptistarum.*

Quàm fœda autem & execranda hæc fuerit, sive ab authoribus, sive à suis principibus, restant tamen usque hodie innumeri per Hollandiam & Saxoniam, qui istam profitentur, ut etiam per Americam septentrionalem illam propagarint, veri Filii tenebrarum, qui in conventibus suis, ut lucem fugiant, latibula quærunt, nec nisi noctu conveniunt, jam fœminâ, jam viro : jam Domino, jam ancillâ, à spiritu secreto incitatis, qui verba ad cœtum faciant. *Pontus Heuterus* lib. X. rerum Austri. cap. X. & XI. item lib. XI. cap. 2 & 3.

ANNUS 1535.

Quo tempore Sectæ grassantur in Imperio, Cæsar ad novum bellum vocatur contra Afros in Mauritaniâ. Erat insignis Pirata, *Hariadenus Barbarossa* nomine, Solimanice

nicæ classis præfectus, qui ejectione Rege *Muleasse* Tunetum urbem cum regno cognovisse tunc occuparat, *Carolus* Cæsar de hoc in Hispaniis certior factus, ut Mediterraneum purgaret à Piratis, expeditionem in Africam suscipit, quæ profligato *Barbarossa* Regem *Muleassem* suo regno restituat. Quam ob rem, datis in Italiam literis, *Andream* ab *Auria*, vulgò *Dorta* classis *Genuensium* Præfectum, in auxilium vocat.

Madrilio ergo profectus, ultimo *Februarii* *Barcellona* venit, & accitis tum ex Belgio, tum ex *Lusitania* navibus, classem instruit. Adest primo *Maji* etiam ex Italia cum sua classe *Andreas* ab *Auria*, ita cum sufficiente milite & comœtu unâ cum *Joanne* Imperatricis fratre, sub finem *Maji* portu egreditur, quin ulli constaret, quod classis septingentarum navium tenderet.

Medio *Junii* in portum farinæ, haud procul ab urbe *Tuneto* involant.

16. *Junii* milites cum tormentis in terram expositi, *Galetæ* appropinquant, illamque cum ingente mercium copia & totâ *Barbarossæ*, centum quinquaginta navium classe capiunt.

Die vigesimâ *Julii* Cæsar cum triginta armatorum exercitu contra *Tunetum* movet, pugnam committit cum *Barbarossa*, penes quem centum inermium *Afrorum* millia erant cum decem *Turcorum* millibus, recenter

recenter Constantinopoli adveſtis. Sub ipſo prælio, conſpectâ ſuorum cæde, Barbaroſſa in urbem profugit relictis tormentis & omnibus impedimentis. Deletus eod die fuiſſet totus inimicus exercitus, ſi Chriſtianus miles pugnæ inſtare potuiſſet, à ſummo æſtu & aquarum penuriâ per ardentem ſitim prohibitus; nam pro unico aquæ hauſtu vel pomo punico tres Ducati ſolvendi erant.

Sequenti die Cæſari nuntiat Chriſtianus transfuga, Barboroſſam ductis ex urbe tormentis in montana ſe recepiffe, reverſurum in craſtinum, ut reliqua ſalvet, ipſamque arcem cum captivis Chriſtianis ſubjecto pulvere tormentario evertat.

Hæc edoctus Cæſar, nemine reſiſtente, Tunetum cum Rege *Muleaſſe* intrat, & *Chriſtianos* omnes captivos, qui viginti millia excedebant, liberos pronuntiat, arcem etiam ingreſſus, reperit omnis generis arma & tormenta, *Muleaſſes* civibus iratus, quod nihil pro ſe moviſſent, conſentiente Cæſare, urbem militibus diripiendam tradit.

Hi venditis ad decem millia, ſine diſcrimine, viris, fœminis ac pueris, fana Turcica expilârunt, & vanorum ſacrorum miniſtros peremerunt, 22. Julii Cæſar præconis voce urbis direptioni finem impoſuit. Poſtero die *Muleaſſem* in regnum reſtituit, & ſibi ſervatâ Guletâ, militem ex urbe in claſſem revocavit.

Ne

Ne Cæsar Barbarossam etiam ex Algerio tunc pelleret, causa fuit fluxus alvi, quo miles promiscuè laborabat. Ex Africa ergo digressus *Carolus*, die 22. Augusti in Sicilia advenit, & inde in Italiam rediit, ubi *Franciscum Sfortiam*, Ducem Mediol. mortuum audiit.

ANNUS 1536.

Repetit Rex Franciæ à Cæsare per Legatos Mediolanensem Sfortiæ Ducatum, & quia Cæsar ad vota Regi non respondit, ruptâ pace in Sabaudiam involat, maternæ hæreditatis portionem sibi vindicaturus, quod sinè hac provinciâ, Mediolanum se consequi posse, non crederet. Veniunt Regi in auxilium Bernates, & represso Sabaudo, multa ei ad Rhodanum & lacum Lemani loca adimunt. Subigitur à Francis tota Sabaudia, qui transcensis Alpibus, occupatis aliis munitioribus locis, ipsum Taurinum, Ducatûs caput, sub Regis potestatem cogunt.

Carolus Dux Sabaudiaë ita terris exutus, cum uxore & filio ad Cæsarem in Italiam confugit; ejus partes tutatus Cæsar, convocatis ex Belgio, Hispaniâ & Germaniâ copiis, exulem suis terris restituit.

D d

ANNUS

Hem. X. P. Conradi Hertenbergger, Soc. JESU.

ANNUS 1537.

Rex Galliae Parisiis Cæsarem declarat rebellem, & in Belgium cum 25 armatorum millibus investus, varia per Artesiam & Flandriam munita loca occupat, sed non uno loco à Belgis cæsus, cum *Maria* Gubernatrice trimestres inducias paciscitur, & cum frustra de pace ageretur, induciæ prolongantur.

ANNUS 1538.

Hoc ineunte anno Cæsar cum *Paulo III.* Pontifice ac Venetis novum fœdus sancit, & simul divisâ inter se Græciâ, Solymanno Italiæ minitanti, bellum communi nomine inferendum statuunt. Itur cum magna per Italiam collectâ classe, & quamvis adversa Turcorum classis sub Archipirata Barbarossa ventorum tempestate disiecta fuisset, Andreas tamen ab Auria pugnam tunc detrecavit. *Paulus Jovius* lib. hist. 37.

Irritâ hac in Turcos expeditione, laboravit Pontifex, ut Cæsarem cum *Francisco* Gallorum Rege vel tandem conciliaret. Apud Nicæam ergo, Provinciæ Lugdunensis urbem maritimam, medio Majo simul conveniunt, & uterque Princeps solus cum Papa locutus, suas ei singillatim tum rationes, tum necessitates exposuerunt, quin vel Papa, vel qui aderant magno numero Proceres, aliud ab utroque possent impetrare, quam

quàm decennales belli inducias sub his conditionibus 18. Junii factis.

1. Subditis utriusque adversæ partis per terras æquè ac mare iter liberum esto.

2. Retineat quisque, quæ in præsentipossidet.

3. Relegati utrâque ex parte restituantur.

4. Alter alterius hostibus opem ne ferto.

5. Venia esto, qui adversæ parti militârunt.

6. His induciis Sabaudus, Florentini ac Genuenses comprehenduntur.

His 18. Junii Nicææ subsignatis, *Eleonora* Galliæ Regina Cæsarem fratrem invisit, non item Rex maritus, qui licet Nicææ proximus, utpote apud Villam Francam consistens, Cæsaris conspectum & alloquium fugit. Firmatis induciis, quas Gallus quarto post anno iterum violavit, Cæsar cum Pontifice Genuam reversus, filiam Notham *Margaretham*, *Alexandri* Medicæi, primi Florentiæ Ducis, ab agnato *Laurentio* Medicæo, priore anno frigidè, suo in cubiculo, occisi, viduam adhuc adolescentulam desponsavit *Octavio* Farnesio, filio *Petri Ludovici* Farnesii. Dimisso apud Genuam Pontifice, Cæsar in Hispanias rediit.

Is per Mediterraneum proventus, audit *Franciscum* Regem subsistere apud oppidum *aque mortua* dictum, veteres *Fossas Marianas*

nominârunt, eò Legatum destinat, Regis amplexum petens. Rex lætatus, ad navem Cæsaris accurrit, & cum paucis Proceribus intrans, per horam solus colloquitur.

Postero die Cæsar à navi descendit, cum Rege pransurus, eunti obviam occurrit *Franciscus* Rex, cum *Eleonora* Regina, duobus filiis & magno Procerum Comitatu, & in aulam deductum, prandio excepit.

Ibidem insuper cœnatus Cæsar eâ nocte dormivit.

Postero die, sumpto iterum apud Regem prandio, unâ cum Rege in classem est reversus, ubi ambo hilariter aliquamdiu compotantes, post mutuum amplexum discesserunt, non sinè magno utriusque subditorum gaudio, qui per famam hac de re edocti, inter festivos ignes in publico mutua convivia adornârunt, gratias agentes Superis, quòd dicti ambo Principes vel tandem fuerint reconciliati.

Eodem anno Nonis Octobris binæ etiam sorores, *Eleonora* Regina Galliæ, & *Maria* Gubernatrix Belgii, Hungariæ quondam Regina, Cameraci convenerunt, de initis induciis sibi mutuò gratulatæ; supervenit postero die Rex ipse *Franciscus*, & ambas sorores ad fanum S. *Quintini* perductas, per aliquot dies honorificè recreavit; inde ex maligno ulcere, quod in ventre eruperat, graviter laborans, Compendium est reversus.

ANNUS

ANNUS 1539.

Ipsis Calendis Maji moritur Toleti *Isabella* Imperatrix, filium, paucis diebus superstitem enixa, parentante illi perquam solemner Parisiis Rege *Francisco*. Hoc Regium funus, cum pro sepulturâ duceret *Franciscus Borgias*, Dux Gandiæ, perspectâ vanitate mundi, sæculo valedixit.

Eodem mense Cives Gandenses, longâ Cæsaris absentia insolescentes, seditione excitatâ, totam Flandriam implicant, & ejectis Cæsaris præfectis, eorûmque ædibus spoliatis, custodias ipsi per muros & urbium portas constituunt, Causa rebellionis ista fuit.

1536. *Maria* Gubernatrix, bello inter *Franciscum* Regem & *Carolum* fratrem ardente, à Statibus Belgii ultra millionem Florenorum obtinuit, ex qua summa Flandris quadringenta millia erant persolvenda. Opposuerunt se Soli Gandenses *Mariæ* Gubernatrici, cæteris Flandris consentientibus. Illa jure, non vi agendum rata, quosquos in Brabantia Gandenses reperit, in vincula conjecit.

1537. mittunt Gandenses Syndicum ad *Mariam*, pro liberatione suorum Civium sollicitantes, causati, suos populares ad subsidia extraordinaria, vi privilegiorum cogi de jure non posse.

Illâ inspectis privilegiis summam pecuniariam urget. Instant Gandenses ut executionem differat, donec Cæsar ex Hispania in Belgium veniat, & rem decidat.

Concedit *Maria* Flandris menses tres, intra quos summam pendant. Acquiescunt Flandri, soli Gandenses in pertinacia persistunt. Flandri, qui à Gandensibus hac in re differebant, de consensu *Mariæ* ad Cæsarem mittunt, & ejus sententiam desuper petunt.

Cæsar 1538. sub finem Januarii Gandensibus & Flandris rescribit, parendum esse *Mariæ* Reginae, velut sibi in Belgio præfenti, & siquid habeant querelarum, ad Senatum Mechliniensem deferant. Ipsum verò Mechliniensem Senatum per literas hortatur, ut dictatam summam à Flandris exigant, & juridicâ executione cogant. Inde contumaciore facti Gandenses, missâ iterum ad Cæsarem & *Mariam* legatione, pecuniæ loco militem offerunt, hoc in literis ad Cæsarem addentes, quòd à solis Flandris sex propè milliones acceperit, ex quo ipse Imperium in Flandros adiit. Nihil ad ista reposuit Cæsar.

Interim Gandenses à Senatu Mechliniensi ad summam pendendam condemnati, executores capiunt, & locis, urbi proximis, bene munitis, Regem Galliae clam per literas pro occupandâ cum Gandavo Flandria frustra

frustra invitant propter initas cum *Carolo* belli inducias.

ANNUS 1540.

Ad componendas hasce turbas Cæsar ex Hispania, itinere terrestri, per Franciam, sub data prius *Francisci* Regis fide, in Belgium proficiscitur, eo sub itinere diebus septem apud *Franciscum* Regem Parisiis perstitit summis honoribus exceptus; inde per Picardiam iter profecutus die 21. Januarii Valencenis in Hannonia advenit, duobus *Francisci* Regis filiis inde ab urbe Bajonâ usque huc Cæsarem comitantibus, & Magistratibus per omnes Galliæ urbes claves extra portam offerentibus.

Sub idem tempus in Belgium venit *Ferdinandus* frater Cæsaris duabus Germanorum legionibus stipatus. His ex Belgis additi mille quingenti Cataphracti, cum quibus 24. Februarii Gandavum intravit unâ cum Cæsare & sorore *Mariâ*.

Mox, nequis elaberetur, positæ ad portas urbis custodiæ, & lite examinatâ, Gandenses ad majorem multò summam pecuniariam, datis novis legibus ac privilegiis condemnantur. Authoribus seditionis capite plexis, vel pro fortunarum conditione, pecuniâ multatis.

Reliquum anni tempus Cæsar legendis Principum Protestantium literis, & responsis mittendis occupatus, in pace transegit.

Sub universali illâ Germaniæ defecti-
 one suscitât Deus novum Ordinem, Socie-
 tatem Jesu dictum, qui Sectis serpentibus
 se opponat, & lumen veræ fidei ad gentes
 barbaras Orientalis atque Occidentalis In-
 diæ transferat. Habuit hic ordo *Patrem*
Sanctum Ignatium de *Lojola*, natione Canta-
 brum, qui sub obsidione Pampelonensi 1521.
 de terrenâ militiâ ad pugnas Spirituales à
 Deo vocatus est, ut præliaretur bella Do-
 mini. Nata est hæc Societas Lutetiæ Pa-
 risiorum anno 1534, in monte Martyrum,
 quando die 15. Augusti memoriæ assumptæ
 Virginis Sacro, *Ignatius* cum novem Sociis,
 votis sub Sacram Synaxin conceptis, se
 Deo consecravit.

Inde pusillus grex Romam profectus,
 novi Ordinis Institutum *Paulo III. Pontifici*
 anno 1537. approbandum obtulit, parati
 ire in omnem orbem terrarum, quò ad præ-
 dicandum gentibus à Sancta Sede mitteren-
 tur; approbavit Pontifex oblatam instituti
 formam, sed eâ restrictione, ut tribus pri-
 mis annis numerus sociorum ultra sexaginta
 non excreceret.

Interim cum tantillo temporis spatio
 immensas sociorum operas conspexisset,
 minimam hanc Societatem anno 1540. die
 27. Septembris confirmavit, & sublatâ re-
 strictione, plenam potestatem dedit, ean-
 dem, ut possent, augendi.

Ex

Ex hoc decem Sociorum numero, petente *Joanne III.* Lusitaniæ Rege, hoc ipso anno *Paulus* Pontifex misit ad Indos & extremos Japones designatum à *S. Ignatio*, *S. Franciscum Xaverium* sub titulo Nuncii Apostolici, eo fructu intra decennium comparato, quem totus orbis hodieum miratur.

ANNUS 1541.

Incunte anno novo Cæsar è Belgio in Germaniam profectus, varia pro restituendâ Imperii quiete, tum *Spiræ* & *Wormatiæ*, tum *Ratisbonæ* Comitia habuit, ad quæ postrema veniunt duo *Francisci* Galliæ Regis Legati, & Ducatum Mediolanensem pro *Carolo*, dicti Regis filio, petunt cum diplomate Imperiali, quo in Ducatu confirmetur. Reponit Cæsar, à jure suo in Ducatum Mediolanensem decedere se non posse, malle autem memorato *Carolo Mariam*, filiam suam in uxorem dare cum dote totius Belgii.

Ad hoc responsum iratus Rex *Franciscus* pactas decennales inducias rumpere constituit, in id secretò incumbens, ut multorum Principum amicitiam sibi comparet; quod cum ita ex voto non succederet, ad *Solymannum*, Turcorum Imperatorem duos Legatos *Cæsarem Fregosum* Genuensem, & *Antonium Ricatum* per Venetias Constantinopolim mittit, quo de Legatorum itinere certiores facti quidam milites Cæsarei, po-

fitis insidiis, avaritiæ causâ, occupato navigio, Legatos secundo *Pado* Venetias proficiscentes, mense Julio interficiunt.

Franciscus Rex id dolo Cæsaris factum ratus, inde belli causam arripit, contra jus gentium Legatos esse violatos, & hoc ipso bellum sibi illatum questus. Vastius sive *Marchio* de *Guaft*, qui Cæsareæ militiæ per *Insubriam* præerat, negat id suo vel scitu vel jussu factum, neque sceleris authores diligenti inquisitione detegere se potuisse, contra publicos autem viarum prædones, & militiæ desertores se non posse.

Accidit interea ut *Georgius Austriacus*, Cæsaris *Maximiliani* Nothus, *Valentinus* Archiepiscopus ex *Hispania* per *Franciam* in *Belgium* proficisceretur, quem Rex *Franciscus* *Lugduni* captum in carcerem conjicit.

Inter hæc Cæsar cum non parvâ militum manu per *Tridentinas Alpes* in *Italiam* contendit, & *Lucam* profectus cum *Paulo Pontifice* de Rege *Galliæ* placando, & Concilio contra sectarios in *Germania* convocando egit, inde è portu *Lumensi*, cum classe, quam dudum armari jusserat, in *Africam* provehitur, quò alias etiam ex *Sicilia* & *Hispania* convocaverat.

Mense *Octobri* cum ducentis propè navibus, multis tormentis & militibus ap-
pulsus apud *Algerium*, quam *Numidiæ* urbem veteres *Juliam Cæsariam* appellârunt,
cum

cum viginti peditum millia cum magna equorum parte in terram jam exposuisset, pro expugnandâ urbe necessaria parat: eodem die sub vesperum tam vehemens imber cadit, ut milites omnes, cum tormentis & sclopetis ad pugnam inidoneos redderet. Accedit tam validus contrarius ventus, qui navibus ex anchoris solutis, unam in alteram impelleret, quæ ruptis etiam funibus anchorariis, inspectante toto exercitu, cum equis & immenso commeatu ab aquis sunt absorptæ: Ita paucarum horarum spatio naves centum quadraginta periêre; ita ut præter hominum atque equorum cadavera cum omnis generis natante supellectili aliud nihil in littore conspiceretur.

Turci, qui in urbe præsidio erant, hac opportunitate usi, non unam in Christianos eruptionem fecerunt, multis eorum occisis. Quo tristi spectaculo motus Imperator *Carolus*, tribus instructis aciebus, ab urbe *Algerio* discessit, & ad *Matafusi* promontorium, quò *Andreas* ab *Auria* partem classis adegerat, cum exercitu venit, & in dirutæ urbis ruinis confidens, equorum carnibus, famentem exercitum refecit.

Interim remittente vi ventorum, equis omnibus in mare projectis, milites classem conscendunt; horum vix dimidia pars intraverat, jam validior tempestas exoritur, quam

quam ob rem cum classis pro certo cursu colligi non poterat, nec alter alterum expectare, juvaréque posset, classis in varias disiecta plagas, abiit, ad varios Italiae portus ap-
pulsâ, multis prætereâ navibus unâ cum hominibus maris furentis fluctibus absorptis.

Cæsar terrestri itinere *Uticam* venit, cuius hodie portus *Farinas* appellatur, ubi eum *Muleasses*, Rex Tunetanus, expectavit, & cum omnibus, quos secum in Comitatu habuerat, abunde refecit, atque de ulteriore necessario comœatu providit; inde Cæsar sub finem Novembris salvus in nova Carthagine, in regno Murciæ sitâ, advenit, & Madritum versus profectus, aliquo tempore apud *Philippum* filium, aliósque liberos suos apud Madrilium perstitit. *Paulus Jovius* lib. 40. hist.

ANNUS 1542.

Hoc anno recrudescit bellum inter *Carolus* Cæsarem & *Franciscum* Galliae Regem, motore *Francisco*, qui bipartito exercitu Cæsarem invadit. Uni præest *Delphinus*, alteri *Carolus*, minor natu filius, qui in Belgium investus, *Luxemburgum* expugnet. Hic, vi admotâ, intra dies non multos, *Præsidio* liberè dimisso, urbem in deditionem accipit, & simul totum Ducatum præter *Theodonis* villam, *Dittenhofen*, subigit. Lapsa aliquot mensium spatio inde iterum ejectus.

Inter

Inter hæc Solymannus in Hungariam irrumpit, & præter alias Christianorum strages, Budam capit cum Temesvvaria, quæ munita loca ultra sæculum possidet.

His non contentus Rex *Franciscus*, Solymannum Turcorum Imperatorem sollicitat, ut per Piratam Barbarossam, missâ classe, *Carolus* Cæsarem loco opportuno infestet. Venit Barbarossa cum centum quinquaginta navibus, & Siciliam, Ostiâque Tyberis præternavigans, classem in portum Massiliæ infert, jussu Regis Galliæ exspectans, quod vim armatam transferat.

Hic Nicæam, Provinciæ urbem, expugnare jussus, eò classem dirigit, & exposito in terram milite, tormenta producit; subsequitur classis Gallica *Francisci* Regis cum octo millibus armatorum, & ingenti com meatûs copiâ. Bis ab ambobus, junctis viribus oppugnata, bis non sinè gravi damno repulsis hostibus fortissimè restitit; cum tertio impeteretur, cives pactâ libertate, fortunarum incolumes, hosti deditionem urbis faciunt, Præsidariis cum Præfecto in arcem concedentibus.

Captâ urbe cum arcem aliquamdiu hostes impugnassent, de adventu Vastii, Cæsaris per Insubriam Præfecti, certiores facti, reductis ad naves tormentis, urbemque Nicæam contra pacta incensâ ac direptâ, cum classe, se infectâ, Franci cum Turcis recesserunt;
Franci

Petrus Faber quidem, *Petro Ortizio*, Cæsaris apud Pontificem Legato, hoc anno in Hispaniam revocato, socius itineris datus à *Paulo* Pontifice, Wormatiæ in Comitibus advenit 24. Octobris 1540. Ubi quanquam cum hæreticis congregandi potestas illi facta non esset, nullo tamen loco gregi Catholico defuit. Hoc cœtu brevi dissoluto, primum *Spiram*, deinde *Ratisbonam* accessit, ubi à *Carolo* Ducis Sabaudia filio, agnitus, ei à confessionibus fuit, ita familiaris factus Germanis, Italis & Hispanis Principibus Catholicis, ut ad ipsum velut ad patrem accederent. Ibidem Doctorem Coclæum sacris exercitiis excoluit.

Inde mense Julio anni 1541. cum *Ortizio* digressus, Germaniâ ac Galliâ peragratis, eodem anno Madriti advenit. Inde mox iterum revocatus à Papa, trium mensium spatio, *Spiram* rediit, ubi restrictâ Religioforum disciplinâ, & Clero solutiore ad modestiam revocato, suis exhortationibus tantum profecit, ut in Paschate anni 1542. plures mensam Domini frequentarent, quam aliàs per annos viginti factum. Inde convenit *Albertum* Cardinalem, Archiepiscopum Moguntinum, eoque conciliato, redit *Spiram*: iterum ab *Alberto* revocatus Moguntiam, ejus nomine mittendus ad CC. Tridentinum, sed quia intervenientibus bellis dilatum est Concilium, retinet illum apud se

Al.

Albertus in alterum annum, quo tempore idiomatis Germanici ignarus, incredibile, quos fructus collegerit in Clero & ipso Archiepiscopo.

1543. Moguntia vocatus à Theologo Coloniam Diœcesin illam à proximo perversionis periculo liberavit. Nam *Hermannus* ex Comitibus de Wied cum esset levissimè Latinè tinctus, & naturà animi simplex 1540. Hagenoæ in Comitibus à Bucero aliisque Lutheranorum antesignanis circumventus, redux Bonnæ nova dogmata induxit, cuique religionis eligendæ libertate permittenda, eò Bucerum vocans, ut latè per agrum Bonnensem suæ Sectæ semina spargeret; quam ob rem vocatus Coloniam, *Hermannum* Episcopum adit, & à cœpto dehortatur, deinde ipsam Coloniam ingressus, Clerum & Academicos, qui Sectarios ab urbe excluderant, in antiqua religione ita firmavit, ut hi abjecto *Hermann*o ejus depositionem à *Paulo III.* Papâ impetrassent. Ibidem cum *Melanchtone*, *Pistorio*, *Bucero* publicè disputando congressus, eos ita fregit, ut quanquam pertinacia victa non sit, repressa tamen fuerit eorum audacia.

Inde à *S. Ignatio* vocatus in Lusitaniam, eò post pascha est profectus, & demum Romam redux ibidem ex febre 1546. mortuus.

Lainius alter Socius 1540. ad Venetos missus, in quartum annum ibi laborans, perversi dogmatis semina, eâ in urbe & vicinia valde radicata, extirpavit, & cum Batavio in fide Orthodoxa conservavit.

Tertius Joannes Codurius primus ex decem Sociis Romæ 1541. obiit.

Fajus & Bobadilla 1541. Ratisbonam missi in locum *Fabri*, postea divisâ operâ, hic Viennam concessit, aulam *Ferdinandi* Regis secutus: ille Ingolstadtum abiens, *Eckio* in cathedra successit.

1540. *Xaverius & Simon Rodericius* missi in Lusitaniam; hoc apud se retento, illum Rex 1541. ad Indos direxit, qui post decimum tertium mensem itineris Goæ advenit pridie Nonas Maji 1542, & decennio inter barbaros laborans ibidem in odore sanctitatis decessit.

1541. *Alphonsus Salmeron & Paschasius Broëtus à Paulo III.* Papâ in Hyberniam missi, ut eam Provinciam in fide Orthodoxa conservarent, quod Rex Angliæ desertâ propter *Bolenam* fide, etiam illius Provinciæ defectionem urgeret.

Sic Sociis omnibus 1540. per mundum dispersis, solus *Ignatius* Romæ constans persistit. *Orlandinus* in hist. Societatis lib. 2.

3. 4. 5.

Interim cùm Cæsar contra Cliviæ Ducem feliciter militat, *Franciscus* Rex Galliæ urbem

urbem Luxemburgum cum Ducatu denuo
Carolo abstrahit.

ANNUS 1544.

Mense Aprili sequentis anni fit pugna inter Francos & Cæsareos apud Carignianum in Pedemontio paribus utrinque copiis, cæsi ex quadraginta Cæsareorum millibus, duodecies mille viri, capti bis mille quingenti. Partâ victoriâ Galli totam Montis ferrati ditionem sub potestatem cogunt.

Hanc cladem vindicant Cæsareani in Insubria aliâ clade, Francis mense Junio illatâ. Quin ipse Cæsar tripartito exercitu Galliam tribus locis invadit, alterum exercitum apud Spiram collectum, ipse Metas ducit, alius in Campaniam, rursus alius in Picardiam infertur, totâ Lutetiâ tremante; ex tanto belli apparatu, ut humano sanguini parceretur, pax sancitur inter *Carolum Cæsarem* & *Franciscum* Regem apud Augustam Sueffionum mense Septembri his ferè conditionibus.

1. *Carolus Francisci* Regis natu minor filius, Dux Aureliæ in uxorem ducat intra 6. annos proximos vel filiam Cæsaris, vel filiam *Ferdinandi* Romanorum Regis, quæ in dotem habeat Ducatum Mediolanensem, Comitatum Flandriæ & Carolefiæ, aut Comitatum Burgundiæ eâ conditione, ut in has terras suis juribus cedat Rex *Franciscus*;

penes Imperatorem autem staret arbitrium, quænam Archiducissarum, & quænam dictarum terrarum *Carolo* Aurelianensi danda sit. Licitumque erit Cæsari, donec ex hoc futuro matrimonio nascatur filius, castellum Mediveanense & Cremonense in sua potestate habere.

2. Porro Rex denuo renuntiabit juribus suis in regnum Neapolit.

3. Reddat *Franciscus* Rex *Carolo* Duci Sabaudia, omnes terras cis & trans Alpes, ipsi ereptas; castella verò & propugnacula eousque retineat, donec Imperator possideret Mediveanense & Cremonense castellum.

4. Restituantur mutuò castella, arces & urbes ereptæ à tempore induciarum Nicænsium.

Ita vel tandem sopita est lis inter *Carolum* & *Franciscum*, quæ per annos ferè triginta in continua bella erupit, & totam Europam commovit, eo damno Ecclesiæ Catholicæ, ut propterea innumeræ animæ, hinc per *Lutherum*, inde per *Calvinum* in transversum actæ, à vera fide recesserint, cum sinè hoc bello & Cæsar Imperium, & Gallus suum regnum ab omni hæresi intaminatum conservare haud difficulter potuisset. Nec diu supervixit Rex *Franciscus* 1547. 31. Martii in arce Ramboletanâ, haud ita procul ab urbe Lutetiâ defunctus,
cum

cum duobus mensibus ante *Henricus VIII.* Rex Angliæ, nimirum 1. Februarii infelicitè è vivis discessisset.

ANNUS 1545.

Quanquam læta hæc pax cum *Francisco* Cæsari obvenisset, ingentibus tamen animo agebatur curis, quâ ratione eandem procuraret Germaniæ, Patriæ suæ charissimæ, id quod unum ad summam felicitatem sibi obstare videbatur. Non enim, impacatâ Germaniâ, contra Turcam Europæ vires convertere se feliciter posse, perspiciebat.

Quarè tandem id animo constituit, ut coacto per Pontificem universali Concilio, sublatis Sectis, Germaniæ unionem in Religione restitueret, & contumaces armis ad Ecclesiæ obedientiam cogere posset.

Quod ne fieret, jam decennio ante prævenerunt protestantes, fœdus Smalcaldicum introducendo, quo Principes cum urbibus Sociati, pro religionis libertate contra quamcunque, etiam Cæsaream potestatem armis contenderent, quam ob rem spreto Imperii Senatu, etiam decreta universalis Concilii se neglecturos obfirmârunt.

Hoc demum anno, initium sumpsit generale Concilium, à *Paulo III.* Pontifice Tridenti coactum, ad cujus iudicium, tam ipse *Lutherus*, quàm ejus adhærentes tanto pere provocârunt, paratè obsequenter am-

plecti, quidquid illud circa controversa fidei dogmata decreverit, cum hæc non unius nationis, sed Ecclesiæ universalis indubitata doctrina esset.

Statuerat Pontifex jam pridem generale Concilium convocare *Mantuae*, quod omnes nationes facile confluere possent, sed obstabat eo tempore Dux Mantuanus, quod minus illud colligeretur. Aliquantò post designavit idem Pontifex *Vincentiam*, sed quia propter bellum nova obstacula etiam pro illo loco occurrerant, elegit tandem optatam à Germanis urbem, & Tridenti in Tyroli Patres congregari jussit.

Inchoatum est hoc Concilium Oecumenicum die 13. Decembris anni 1545. Præsidentibus loco *Pauli III. Papæ*, Episcopo Prænestino, Marcello Cervino & Reginaldo Polo Cardinalibus atque Legatis Papæ, per decem Sessiones continuatum, septem scilicet Tridenti & tribus aliis Bononiæ, quod ob pestem in priore urbe grassantem, transferri debuit; sed qui primi adesse debuerant, ne vel unus ex Lutheranis & Protestantibus comparuit.

Durante hoc Concilio moritur *Paulus* Papa quarto idus Novembris anno 1549, quâ morte interveniente, interrupta est Synodus per annos quatuor, quibus lapsis, Tridentum revocata à *Julio III.* præsidentibus Cardinali de Crescentio, Archiepiscopo

epo Sipontino, & Aloysio Lippomanno, Veronensi Episcopo, tanquam Legatis Pontificiis, continuatúrque per sex alias Sessiones, quibus finitis, mors *Julii* Papæ 1555. ingruens, cessare facit Concilium per annos decem. Denique ultimò revocatum est à *Pio IV.* per Sessiones novem continuatum, præsidentibus quatuor Cardinalibus, ita ut universim habitæ fuerint Sessiones quinque supra viginti, finitum tandem fuit 1563. & ab eodem *Pio IV.* per Bullam confirmatum 7. Cal. Febr. 1564, quâ illud à fidelibus universis recipi mandavit, & quanquam Ecclesia Gallicana plura decreta, circa disciplinam juribus Gallicis adversa, non receperit, in dogmatis tamen omnibus fidei se conformavit.

Subscripserunt decretis Concilii Patres Ducenti quinquaginta quinque, videlicet quatuor Legati Apostolici, duo Cardinales alii, tres Patriarchæ. 25. Archiepiscopi. 168. Episcopi: Abbates septem, 36. Absentium Procuratores: octo Generales Ordinum præter alios viros insignes & Doctores.

In sessione quarta habitâ 8. Aprilis 1546. edita sunt duo decreta, alterum de Canoniciis libris S. scripturæ, ubi declaratur, quinam sint Canonici; alterum de editione & usu scripturæ declarat, quòd ex variis versionibus sola vulgata latina sit authentica.

Prohibetur, nequis contra unanimem Patrum sententiam scripturam interpretari præsumat, vel librum de rebus Sacris edat, vel imprimat absque licentiâ Ordinarii & nomine authoris.

In Sessione quinta 17. Julii 1546. editum duplex decretum, de peccato originali quinque complectens Canones: alterum de reformatione.

In Sessione sexta 13. Januarii 1547. explicatur doctrina Catholica, de justificatione.

In Sessione septima editum est decretum de Sacramentis, complectens 13. Canones de Sacramentis in genere, quatuordecim de baptismo, & tres de confirmatione. Post hanc sessionem ob pestem Tridenti grassantem translatum est Concilium Bononiam.

In Sessione octava 11. Martii 1547. Bononiæ promulgatum est decretum de translatione Concilii. Intervēnit mors *Pauli III.* Papæ.

Sessio undecima habita iterum Tridenti 1. Maji 1551. sub *Julio III.*

In Sessione XII. 1. Sept. 1551. editum est decretum de ulterius prorogandâ Sessione ob Germanorum absentiam, quorum causa præcipue agebatur.

In Sessione XIII. habitâ 11. Octob. 1551. explicatur doctrina Catholica de Sacramento Eucharistiæ, damnantur errores hæreticorum

corum contra hoc Sacramentum per undecim canones.

In Sessioe XIV. 25. Novembris 1551. explicatur doctrina de Sacramento pœnitentiæ, & extremæ unctionis. De pœnitentia fiunt Canones quindecim, de extremâ unctione quatuor.

Sessio XV. 25. Januarii 1552. promittit Protestantibus salvum conductum ad Concilium.

In Sessi: XVI. die 28. Aprilis. propter bella Germaniæ fit ad Biennium Concilii suspensio, quia verò insuper intervenit mors *Julii* Papæ, duravit suspensio Concilii usque ad decennium.

In Sessioe XVII. die 18. Januarii 1562. sub *Pio IV.* agitur de abusibus corrigendis, & pace Ecclesiæ procurandâ.

Sessio decima octava habita 26. Febr. promittit salvum conductum Protestantibus Germanis eo modo, quo Bohemis in Concilio Basileensi.

In Sessioe XIX. adveniunt Legati ex Gallia.

Sessio vigesima agit de sacrificio Missæ.

In Sessioe XXI. die 6. Julii 1562. declaratur doctrina de communione sub utraque specie & parvulorum.

Sessio XXIII. die 15. Julii 1563. explicat doctrinam Ecclesiæ de septem Ordinibus.

Sessio

Sessio XXIV. die 11. Novembris 1563. declarat doctrinam de matrimonio.

In Sessione XXV. die 4. Decemb. 1563. edita sunt decreta de purgatorio: de invocatione Sanctorum: veneratione reliquiarum & imaginum cultu. Quâ super re videatur Sfortia Pallavicinus in historia Concilii Tridentini.

ANNUS 1546.

Cùm ex tota *Christiana* Europa Episcopi & Theologi confluunt ad Concilium Tridentinum exceptis Protestantibus, perseverat inter eos vetus de religione dissidium, nec morte Lutheri, qui hoc anno 18. Febr. Islebiæ è vivis repente sublatus est, sopiendum. Ad quam contumaciam castigandam *Paulus* Papa, Cæsar & nonnulli Principes Catholici, inito inter se fœdere, & milite clam per Italiam, Germaniam & Belgium conscripto ad bellum contra Protestantes se parant; quod pridem futurum rati Protestantes, renovato fœdere Smalcaldico, arma armis obvertere statuunt, nihil tamen moturi, antequàm Cæsar bellum intulisset.

Ascendit *Carolus* Cæsar ex Belgio in Germaniam & Ratisbonæ Comitia habet, ad-eunt Cæsarem audacter Protestantes, & petunt, ad quid sint tanti bellorum apparatus, cùm Principes Protestantes cum uribus Imperialibus pacificè agant.

Re-

Reposuit Cæsar, se pacem per Germaniam stabilire pridem decrevisse, benignè admissurus omnes, qui eam receperint, qui secus fecerint, reos esse læsæ Majestatis Cæsareæ, in quos ipse velit arma convertere, castigaturum autem se eos, qui spretis Oecumenici Concilii decretis, & judicii Imperialis autoritate, suo motu proprio in Diœceses quorundam Episcoporum, Abbatias & fortunas monasteriorum involâssent, easque sui juris fecissent.

In his Comitibus *Mauritius* Marchio Misniæ, patruelis *Joannis Friderici*, Saxonie Electoris Cæsari & *Ferdinando* Regi accessit his conditionibus publicè firmatis.

1. Dux *Mauritius* Cæsari & *Ferdinando* Regi fidelem se præbeat.

2. Judicii imperialis decretis pareat.

3. Domui Austriacæ devotus, ejus commodis studeat, quod mutuo Cæsar & *Ferdinandus* *Mauritio* promittunt.

4. Decretis Concilii Tridentini stet, quoad Principes Germaniæ idem facturi sint.

5. Quoad religionis immutationem definitioni Concilii Trid. acquiescat.

6. Bona sacra in profanos usus conversa, maneant eo Statu, quo Superioribus Imperii Comitibus fuit decretum.

7. Canonicorum Collegia, monasteria, Episcopos ac Prælatos per Misniam in pristino

stimo religionis Statu relinquat, nec permittat vim ejus inferri.

8. Archiepiscopatum Magdeb. & Episcopatum Halberstadiensem, eorumque Praefulum ditiones Cæsar Ducis *Mauritii* protectioni committit, eâ conditione, ut ambo in avita religione cum subditis maneant. Quæ tamen protectionis potestas ultra non valeat, quàm Cæsari visum fuerit. His punctis omnibus subscripsit *Mauritius* Ratisbonæ cum Cæsare & *Ferdinando* Ratisbonæ 19. Junii 1546.

E contrario Principes Protestantes fœderis Smalcaldici apertè in Cæsarem insurgunt, & collatâ in bellum pecuniâ, copias suas singuli adducunt, constitutis totius exercitus Ducibus *Jeanne Friderico* Saxonie Electore, & *Philippo* Hassiæ Lantgravio, quibus cæteri etiam Principes confœderati pareant, velut *Ulricus* Dux Wûrtembergicus, *Philippus* Brunsvicensis, *Franciscus* Laurenburgensis, *Bernardus* Marchio Badensis, *Wolfgangus* Princeps Anhaltinus, *Christophorus* Hennebergicus, *Ludovicus* Oettinganus, *Albertus* Mansfeldicus, *Joannes Philippus* Comes Rheni, *Fridericus* Schvvarzenburgicus, *Reinardus* Budingensis, cæteri que Comites ac Barones cum urbibus Argentinâ, Ulmâ & Augustâ.

Constabat universus Protestantium exercitus centum millibus peditum & quindecim

cim equitum, quem sparsim collectum, Saxo & Hassus Duces in Sueviam eduxerunt, & positis apud Ulmam castris, Venetos, Rhætos, Tyrolenses ac Norimbergenses per Legatos rogârunt, ne Hispanis & Pontificiis copiis transitum per Alpes & suas terras permetterent.

Contra hostem tam potentem suas quoque copias Cæsar ex Italia, Belgio & Germania convocat, Ingolstadio in belli sedem statuto, & cum miles de longinquo petendus esset, ita in tempore Ingolstadii congregari non poterat, ut confluentia Protestantium agmina in tantum dissiparentur, ne in unum exercitum coirent.

Primum omnium conabatur hostis, copiis Italicis iter per Alpes obstruere, unde emissæ turmæ, quæ Oenipontum, Fusenam & Ehrenbergam occuparent, sed prævenerat vigilantia *Ferdinandi* Romanorum Regis, qui Alpium fauces valido Præsidio præmunierat, unde hostes territi, expilatis sub via templis & Monasteriis, ad Danubium se receperunt.

Aliæ turmæ supra Moguntiam excubabant, Hispanos Belgis junctos ab ascensu prohibituræ, sed Egmondus, qui copiis Cæsareis præerat, multitudine apud Bingium & Moguntiam, Præsule gnaviter cooperante, in adversam Rheni ripam noctu traductâ, mane altero, sonantibus ex diversis locis

cis tubis tympanisque, tantum terrorem Protestantibus incussit, ut innumerabilem exercitum adventare rati, Francofurtum confugerint. Et mox iterum aliò dilapsi, liberum iter Cæsareis reliquerint, ut trajectu apud Miltebergam factò, sinè damno apud Norimbergam advenerint; oppidanis per totum iter de commeatu affatim providentibus.

Interea Cæsar Electorem Saxoniz & Hassiz Lantgravium cum omnibus confederatis Principibus die 21. Julii proscripsit, hi contra missis ad Cæsarem Donavverthâ literis, bellum ipsi denuntiant, sed hærent, quo titulo illum in literis compellent. Saxo *Hispaniz Regem* nominabat, Hassus *Carolus Gandensem*, quòd eâ in urbe natus sit, tandem conveniunt, ut scriberetur: *Carolus, qui se pro Cæsare gerit.*

Indictò bello castra apud Ingolstadium metantur solo fluviolo à Castris Cæsaris sejuncti, & totâ nocte, ex solutis machinis, sex globorum tormentariorum millibus Cæsareos impetunt, quin ultra centum triginta homines, annumeratis pueris & foeminis, prostraverint.

Mane altero cessantibus tormentis, precipiti, sed stupendâ operâ circa castra aperta excitatus est agger cum fossa, ut tormenta nocere Imperatoriis amplius non possent. Ne pugnam inirent, Ingolstadium timuerunt, quòd

quodd Cæsari à tergo erat. Sublatis ergo castris Neoburgum concesserunt.

Interea *Ferdinandus* Rex Romanorum & *Mauritius* Marchio Misniæ, junctis copiis in Saxoniam investi, coactis ad deditionem oppidis præter Gotham, Isenacum & Wittenbergam rebeli Electorū nihil reliquerunt. Per idem tempus copię Cæsaris, quę ex Belgio nuper apud Norimbergam advenierant, eluso feliciter hoste per magnos circuitus & viarum anfractus ad Cæsarem pervenerunt, post aliquot dies cum universo exercitu in Sueviam migrant, & occupato toto Danubio apud Gingam castra metantur. Fecit deinde pestis, ut ambo exercitus sinè pugnâ ad hyberna discederent; Hassius quidem ad sua mense Decembri rediens, in itinere vastationem minitatus, magnam pecunię summam à Bambergensibus, Wirzburgensibus, Francofurto, Moguntinis & Fuldensibus maximè, in militum stipendia extorsit.

Utricus Würtembergicus à Cæsare per literas increpitus, culpam deprecabatur, Duellium (*Hohen Wiel*) cum familia reversus.

Halis Suevię eâ hyeme Cæsar propter morbum arthriticum subsistebat; huc venit *Fridericus* Elector Palatinus, culpam deprecatus, quodd initio belli Smalcaldici turmam aliquam confederatis in subsidium

F f

mise,

Tom. X. P. *Conradus Hertzenberger*, Soc. JESU.

miserit, qui modestè objurgatus, veniam obtinuit.

Postea Ulmeneses etiam in gratiam recepti, cum centum aureorum millibus multati, traditis duodecim majoribus tormentis, decem Peditum Cæsareorum signa in Præsidium recepissent. Similiter Meminga persolutis quinquaginta aureorum millibus gratiam impetravit: Biberacii item, Ravensburgenses Campidunenses & Isnenses pecuniâ multati, & tormentis privati, culpam eluerunt.

ANNUS 1547.

Elector Saxo ad sua reversus, non tantum occupata aliàs oppida omnia recepit, sed patruelis etiam *Mauritii* terras præter Dresdam & Lipsiam in potestatem redegit, diœceses quoque Magdeburgensem & Halberstadiensem, Præsulibus ad iniquam transactionem compulsis, sui juris fecit.

Parte aliâ Cæsar ab *Antonio Fuggere* exoratus, Augustanos in gratiam recepit, postquam 150. aureorum millia, traditis 12. majoribus tormentis, persolvissent. Simili multâ persolutâ & traditis 12. majoribus tormentis Argentinenses etiam veniam impetrârunt.

Inter hæc *Ferdinandus* Rex Romanorum in diversis Comitibus frustra nititur Bohemos contra Saxones armare, quin contra par-

magna

magna ingruente vere, fœdus inter se in-
eunt, de ferendo Saxoni auxilio contra Re-
gem suum *Ferdinandum*. In eo periculo Cæ-
sar cum iusta militia Nordlingâ abiens, apud
Egram *Ferdinando* fratri & *Mauritio*, Misniæ
Marchioni, se junxit, adunatis viribus ad
Albin progressus è regione oppidi *Mühlberg*,
ubi ex altera fluminis parte Saxonix Elector
castra habebat.

Erant copix utrinque pares, Peditum
millia viginti, Equitum millia quinque.
Saxo ponte apud *Mühlbergam* accenso, po-
sitisque ad ripam *Albis* sclopetariis cum tor-
mentis, qui Cæsarem à transitu prohiberent,
cum maiore parte exercitûs *Wittenbergam*
concessit. Sed Hispani fluvium audacter
ingressi Saxones ex altera ripa feliciter pro-
fligârunt, & structo ex scaphis ponte, reli-
quum exercitum post se traxerunt, Hunga-
ris reperto vado, quod rusticus monstrârat,
transeuntibus.

Ita traducto feliciter exercitu, Cæsar
cum fratre *Ferdinando* & *Emmanuele* Sabau-
diæ Duce, bipartito agmine *Fridericum* Saxo-
niæ Electorem, inopinatò aggreditur, &
pugnâ superatum per aliquot Hispanos mili-
tes capit die 24. Aprilis, nonnisi centum
suorum desideratis, cum ex parte Electoris
facile ad tria millia occubuissent.

Captus Elector *Torgaviam* primùm du-
sus, inde *Wittenbergam*; quo comperto,

dum Bohemi, qui ad Saxonem ante defece-
rant, positis armis, cum *Ferdinando* Rege
suo paciscuntur, *Carolus* Cæsar contra Elec-
torem Saxonem, læsæ Majestatis reum, ca-
pitis sententiam profert, sed interveniente
Joachimo, Electore Brandenburgico, vitæ
gratia ei conceditur sub his conditionibus.

1. Saxo Electoratui pro se suisque po-
steris in perpetuum renuntians, eam digni-
tatem Cæsaris arbitrio relinquat.

2. Gotham ac Wittenbergam, relictis
tormentis omnibus, Cæsari extradat.

3. Magdeburgensi & Halberstadiensî
actioni renuntiet.

4. Judicio Imperiali se submittat.

5. Renuntiabit etiam fœderibus contra
Cæsarem & *Ferdinandum* Regem initis.

6. Bona omnia captivi Electoris Cæsari
cedant, qui partem *Ferdinando* fratri, partem
Mauritio, Misniæ Marchioni dabit, ex quo
thesauro *Mauritius* liberis captivi Electoris
in annos singulos solvat quinquaginta au-
reorum millia.

7. Saxo oppidum Gotham, dirutâ arce,
recipiat.

8. Qui Cæsari ex Saxonibus milita-
runt, ab omni pœna immunes sunt.

Hac de re certior factus *Philippus* Hassiæ
Lantgravius, qui post discessum ex Bavaria
domum reversus, finem belli Saxonici quie-
tus expectârat, Generum *Mauritium*, de
pacis

pacis cum Cæsare conditionibus, pro se agere permittit. Venit Hassus *Halas* ad Cæsarem mense Majo, & veniam impetrat sub his conditionibus.

1. *Philippus* se suamque Provinciam Cæsari dedat.

2. Camerae Imperialis iudicio pareat.

3. A fœdere Smalcaldico recedat, neque ullum post hac fœdus iciat.

4. In factos belli sumptus Cæsari centum quinquaginta aureorum millia persolvat.

His à Lantgravio subsignatis, Cæsar mense Julio Augustam, ubi Comitia indixerat profectus, eò secum *Joannem Fridericum* Saxonem, depositum Electorem adduxit, *Philippo* Hasso apud Donavvertham sub custodia Hispanorum relicto. Iis in Comitibus id potissimum agebat Cæsar, ut Germani omnes Concilii Tridentini decretis sese subjicerent, in quod *Mauritius* & *Joachimus* Elector Brandenburgicus jamjam consentire videbantur.

Ibidem exauthorato *Joanne Friderico*, Saxoniae Electore, dignitas illa septemviralis solenni ceremoniâ collata est à Cæsare *Mauritio*, Misniae Marchioni. *Vita Mauriti* Electoris T. 2. *Menckenii* à pag. 1154. & sequentibus.

ANNUS 1548.

Accidit per eos dies, ut pacis conservandæ causâ inter Catholicos & Protestan-

tes, autoritate *Caroli* Cæsaris libellus emanaret, *interim* appellatus, quo permittebantur nonnulla in religione controversa eorumque, donec desuper decideret Concilium universale Tridentinum, inter alios articulos permittebantur Sacerdotibus conjugia, & laicis communio sub utraque specie. Composuerunt dictum libellum *Interim* *Julius Pflug* Episcopus Naumburgensis, Suffraganeus Moguntinus & Agricola Islebienensis *Joachimi* Electoris Brandenburgici Theologus, quo comperto, graviter & merito excanduit *Pavulus III.* Pontifex, quòd neglecta ipsius autoritate, evulgata sit fidei formula.

Philippus Hassiæ Lantgravius, cum pro libertate sua, à Cæsare impetrandâ, frustra laborasset, ab oppido Donavverthâ *Halas* Sueviæ perductus est. *Vid.* recessus Imperii 1747. Francofurti editi, parte II. in Comitibus Augustanis ad annum 1548.

Constantia, urbs aliàs Imperialis, sed Cæsari dudum rebellis, missâ non semel legatione, condiciones præscribit, sub quibus in fidem Cæsaris redire vellet; quam arrogantiam castigaturus Cæsar, urbem proscribit, & *Ferdinando* fratri, ad hæredes transmittendam, tradit. Ita soluto sub finem Junii conventu, Augustâ Ulmam abit, inde Coloniâ profectus, denique sub mensem Septembrem unâ cum exauthorato Electore Saxonæ, & *Philippo* Hassio, quiescente ad tempus Germa-

Germaniâ, in Belgium venit. Huc quoque supervenit ex Gallia soror *Eleonora*, *Francisci I.* Regis vidua, Bruxellis commorata, adest etiam *Philippus II.* Cæsaris filius, ex Hispania vocatus, eo fine, ut Belgicas Provincias omnes in fidem reciperet.

ANNUS 1549.

Hoc anno rursus Cæsar cum *Philippo* filio ex Belgio Augustam apud Vindelicos redit, spe frustratus, quâ *Philippum* in Imperio successorem habere magnis viribus moliebatur.

Proscribitur Magdeburgum, quod libellum *interim* acceptare repudiasset. Capitur à civibus Dux Mecklenburgicus, & Magdeburgi sub custodia detinetur. *Mauritius* Saxonie Elector palam profitetur, se non statutum decretis Concilii Tridentini, nisi Protestantium Theologis, libera perinde ac Catholicis, definiendi potestas Tridenti concederetur, & Papa summi præsidis munere cederet. Et cum aliàs spondidisset *Philippo* Hassiæ Lantgravio, se apud Cæsarem effecturum, ne diu sub custodia detineretur; hujus promissi memor, sæpius prodimittendo in libertatem focero suo Lantgravio Cæsarem frustra interpellat; quam ob rem concepto adversus Cæsarem odio, animum ad vindictam convertit, & quia paratum exercitum habebat, per clandestina

consilia cum *Mauritio* Galliarum Rege de occasione non communicat, quo *Cæsar* poterat nunciat. Sollicitè cavens, neque de conceptis technis suspicio *Cæsar* esse possit.

Ne tam molimini tam secreto agere poterat, cum Legatus *Cæsar* aliquid occurrere ex ceteris nunciis, hinc inde missis et legibus, quo *Cæsar* iussu rebellem *Henr. Magdeburgum* oppugnaret, & eâ tandem expugnâ, se *Burggravium* & *Protektorum* urbis nominaret.

Cæsar de fraudibus *Mauritii* admonitus, eum ad se *Augustam* vocat; venit ille cum incerti exercitus adversus *Cæsarem* in *Suevia*. Sub itinere auctus copiis *Alberti* *Brandenburgici* *Marchionis* *Baruthani*, qui Patri *Cæsar* anno 1597. ante *Budam* extincto, in *Marchia* *Culmbacensi* successit.

Hac re per certos Nuncios ad *Cæsarem* perlata, nunc quantâ potuit celeritate collecto, *Augustâ* excedens, *Oenipontum* contendit. Adest interea *Mauritius* cum viginti Peditum & quinque Equitum millibus, maximè selectis, & omni commeatu instructis, *Augustam* sibi patefieri postulat. Senatus, qui *Cæsari* & Pontifici favebat, deditione facti *Mauritium* cum equitatu in urbem intromittit, & cum per aliquot dies non sinè maximo Mercatorum detrimento ibi sublitisset, mutato veteri Senatu, novum

vum substituit, qui suarum partium esset, eiectionis etiam Catholicis Ecclesiam Cathedralē Lutheranis restituit, & comparatis tormentis, aliisque ad bellum necessariis, & Georgio Duce Mecklenburgico, quem è captivitate Magdeburgensi liberaverat, adversus Cæsarem contendit, nam *Albertus* Culmbacensis cum suis copiis in agrum Ulmensē prædabundus abiêrat.

Clusas interea, per quas accessus Oenipontum est, Cæsar Germano atque Hispano Præsidiō muniêrat; his, quā vi, quā proditione popularium captis, fugit Cæsar relictiis impedimentis cum paucis per Alpes *Villacum* in Carinthiam, disposito idoneis locis Hispano milite, quī *Mauritium* instantē insequentem cōhiberet.

Rediit brevī *Mauritius*, & milite ex Tyroli Francofurtum ad Mœnum translato, *Albertum* Brandeburgicum sub via cum suis copiis sibi junxit, ab obsidione tamen urbis abstinuit, quod numerosum haberet ex Cæsareanis præsidium; eo loco cum aliquamdiu consedisset, Dux Mecklenburgicus sub eruptione graviter sauciatus, ibidem exspiravit.

Arnold olim Episcopatus Naumburgensis Cancellarius ex authentico in vita *Mauritii* apud *Menckenium* Tom. II. à pagina 1227.

ANNUS 1550.

Inter hæc *Mauritii* molimina *Ferdinandus* Rex Romanorum *Carolus* fratrem flexit in leges pacis, quamvis difficulter consentientem. Inter cæteras condiciones præcipuè fuerunt.

1. Ut Cæsar injuriæ conceptæ memoriam deponat, neque per se, neque per alium eam ulturus.

2. Ut Hassiæ Lantgravium in libertatem dimittat.

3. Ut præsidia Hispanorum ex agro Wittenbergico deducat.

4. Ut Protestantes propter Religionem non impugnet.

Pace conclusâ, ut *Mauritius Ferdinando* Regi gratificaretur, omnibus suis copiis Francofurto revocatis, in Hungariam abire constituit, contra Turcos pugnaturus, sed cum *Albertus* Brandenburgicus spoliis tantum Ecclesiasticorum inhians, in hanc pacem non consentiret, à fœdere cum *Mauritio* recessit, milites etiam *Mauritii* majorem partem, spe prædæ, ad partes *Alberti* desciverunt, ut propterea cum solo equitatu & duabus Peditum legionibus eundum esset *Mauritio* in Hungariam.

Causa, cur in tam arduas condiciones consenserit *Carolus* Cæsar, erat, quod *Henricus II.* Rex Galliæ tunc Metas, urbem Imperii, invaserit, & ejectis Germanis Præsidium

dium ex Gallis substituerit, Metenses in dolo persuadens, quod pro fulciendâ re Catholica, militiam contra Protestantes in Germaniam adducere statuerit.

Mauritio in Hungariam profecto, *Albertus* Brandeburgicus in diœcesin Moguntinam in vectus, iram in Clerum exonerat, & morante tunc apud Tridentum Episcopo, urbem pecuniâ emungit, ablatisque tormentis bellicis, duas arces in cineres redigit, simili tyrannide grassatus in Wormatienses & Spirenses; inde spoliis dives ad *Henricum* Galliae Regem in Lotharingiam cum exercitu profectus. Non minori damno idem flagellum Bambergenses & Wirzburgenses senserunt cum Trevirensibus, neque dum vixit, à tyrannide remisit, donec proscriptus & suis terris exutus, apud Pforzheimium miserè exspirasset anno 1557, ætatis 34.

Interea *Mauritius* in Hungaria utilem operam *Ferdinando* Regi præstat, in pace tandem dimissus. Redux arma in *Albertum* Brandeburgicum convertit, quem fœdere cum Bambergensi & Wirceburgensi Episcopis inito, clade affecit. Rursus cum eodem congressus, postquàm funestissimas calamitates Thuringiæ, Eichsfeldiæ, Erfordiæ ac Halberstadiensi Clero intulisset, *Mauritius* quidem victor de tyranno Imperii triumphavit, sed accepto vulnere, vitam paulò post ipse amisit 1553, Fribergæ sepultus, cum

cum filiam solum superstitem reliquisset, legibus Imperii à successione prohibitam, successit in Electoratu frater *Augustus*. *Ita cttatus auctor in vita Mauriti.*

ANNUS 1551.

Henricus II. Rex Galliae, cum semel pacem violasset, arma latius circumtulit, ut adeo veteres inimicitiae & æmulationes, morte *Francisci I.* anno 1547. sopitæ, de novo eruperint, accedentibus præsertim causis sequentibus.

1. *Paulus III.* Farnesius Pontifex *Petro Aloysio* Farnesio in feudum dederat urbes Parmam & Placentiam, quas *Carolus V.* Cæsar 1521. *Leoni X.* Papæ restituerat. *Ægrè* rem tulit Imperator, qui urbes illas cum Dominio Ecclesiæ Romanæ conjunctas, aut si alienandæ essent, Ducibus *Mediceensibus* restitutas cupiebat.

Interim *Petrus Aloysius* Farnesius, ob crudelitatem & impudicitiam suis exosus, à Placentinis fuit occisus. Cæsar *Carolus* in tutelam recepit Placentinos. *Julius III.* Papa, *Pauli III.* in Apostolica Sede successor, *Ottavium* Farnesium, *Petri Aloysii* filio protegebat, & in investitura Parmæ tuebatur.

Sed

Sed paulò post pœnituit Julium Pontificem illius cessionis , à Prædecessore *Paulo III.* factæ , cum intellexisset , quòd Cardinalium Collegium cessionem istam haud probâisset. Itaque ut *Octavianum* , Farnesium Parmensibus terris exueret , fœdus cum *Carolo* Imperatore inivit.

Octavius contulit se in clientelam Regis Galliæ , qui ipsum suis viribus strenuè adjuvit , eoque redegit Pontificem , ut pacem peteret , & ab Imperatore restitutionem Placentiæ impetraret. Ab hoc tempore possederunt Successores *Octavii* Ducatus Parmæ & Placentiæ , consentientibus Imperatore & Pontifice.

2. Protestantes Germaniæ , quibus post prælium Mühlbergense in Saxonia Cæsar jam extrema minabatur , in auxilium vocârunt *Henricum II.* Galliarum Regem , inito cum ipso fœdere. Itaque bellum jam in Germania 1550. cæptum , in Italia quoque motus excitavit ex eo capite.

Senensium civitas , quæ hætenus Reipublicæ juribus gaudebat , metu , ne à *Cosmo I. Medicæo* , Hetruriæ Duce subigeretur , in Cæsaris tutelam confugerat , sed cum Imperator nihilominus Senenses *Cosini* potestati subicere vellet , in auxilium vocârunt *Henricum II.* Galliæ Regem ; hic Senensibus Præfectum dedit *Blasum de Monluc* , postea Franciæ Marescallum , qui in suis commen-

tariis

ANNUS 1552.

Quæ ut componerentur, facta est Passavii transactio der Passauische Vertrag sub his ferè legibus.

1. E custodia in libertatem dimittantur *Joannes Fridericus*, exauctoratus Saxonie Elector, & *Philippus* Hassie Lantgravius, usque huc Mechlinie detentus.

2. Permissum tam Catholicis, quàm Augustanæ Confessionis Sociis liberum Religionis exercitium, nullâ factâ Calvinianorum mentione.

3. Augustanæ Confessionis consortes à Cæsareo Camerae judicio non sint exclusi.

4. Liberati sunt à banno Imperii *Albertus* Comes de *Mansfeld* cum filiis: *Otto Henricus* Comes Palatinus Rheni: *Wolfgangus* Princeps *Anhaltinus*: Principes Brunsvicenses & *Christophorus* Comes ab *Altenburg*, alique plures. *Ottoni Henrico* Palatino restitutæ sunt ditiones in Principatu Neoburgico.

5. Controversiæ inter *Henricum*, Ducem Brunsvicensem & Civitates Goslariam ac Brunsvigam suspensæ, atque ad cognitionem Commissariorum Cæsaris relatæ.

6. Omnium Imperii gravaminum resolutio ad proxima Comitia relata.

Huic transactioni Rex Romanorum *Ferdinandus reservatum Ecclesiasticum* annecti iussit. Acta sunt hæc Passavii 30. Julii anno 1552. *Recessus Imperii Francofordienses* parte
tertiâ

certiâ ad hunc annum. Huic transactioni *Carolus V.* non intererat. Hâc pace aliquam Germaniæ quietem *Ferdinandus* procurârat, at implacabilem simul Pontificis iram in se concitavit. Ægrè nimirum ferebat *Filius III.* Religionis negotium fuisse tractatum à Principe sæculari: Augustanæ Confessioni indultam libertatem, & possessionem bonorum Ecclesiasticorum, quæ ante istam pacificationem heterodoxi usurpassent, ipsis per hos articulos fuisse firmatam.

Exinde aliud incommodum apud Catholicos ortum est, quod omnes sectarii, nonnunquam duodecim, nonnunquam viginti & quidem omnes varii, sub confessione Augustana voluerint comprehendi, ut illius pace fruerentur, cum tamen non in levibus rebus, sed circa gravissima fidei mysteria inter se diffiderent.

Quam ob rem *Lutherani* diversis in locis conventus agebant, ut aliquam certam doctrinæ formulam invenirent, jam *Norimbergæ*, *Lipsiæ*, *Wormatiæ*, jam *Luneburgi*, *Heidelbergæ*, *Naumburgi* & alibi desuper congregati, quin contrariis opinionibus medium reperire potuerint. Turbabant alios *Melanchtonis* Sectatores, *Osiandri*ni, *Buceriani*, *Zyvingliani*, alios *Calvinistæ*, *Heshusiani*, *Majoristæ*, *Adiaphoristæ*, *Sacramentarii*, *Ubiquistæ*, *Schvvenckfeldiani*,

G g

Tom. X. P. *Conradi Hertzenbergeri* Sen

Picarditæ, Anabaptistæ & alii, qui omnes in oppugnanda fide Catholica convenientes, inter se quàm plurimum diffidebant.

ANNUS 1553.

Per id tempus *Carolus* Cæsar arthriticis doloribus vexatus agebat in Belgio, Bruxellis maximè, difficulter impetrans à Proceribus Imperii, ut depositâ mole regiminis privatus viveret in solitudine. Per eosdem dies ad thronum regni Britannici elevatur *Maria*, *Henrici VIII.* ex *Catharina* Arragonia, *Caroli* Cæsaris materterâ, filia unica Catholica, ex morte *Eduardi VI.* qui ex *Johanna Seymer* natus, novennis patri *Henrico VIII.* successit, regnum ejus loco moderante *Eduardo Seymer*, *Johannæ* fratre, Comite de Herfort, qui cum nova dogmata sectaretur, juvenem Regem his Principiis imbui voluit, totus in eo, ut Pontificiam authoritatem penitus per regnum aboleret, quamvis de cætero cum Catholicis sentiret, ut patet ex conciliabulo, quod tunc *Thomas Gramerus*, Archiepiscopus Cantuariensis & per Angliam Vicarius Generalis ex Pseudo-Episcopis, Abbatibus & Parochis congregavit, ubi hæc statuta sunt:

1. Absolutè credenda transubstantiatio in Sacramento Eucharistiæ.
2. Sufficit Laicis communio sub una specie.

Cæli

3. Cælibatus Sacerdotum & Ecclesiasticorum retinendus.

4. Vota castitatis & cælibatus sunt sancta, & obligant in conscientia.

5. Sacrificium Missæ est juris divini, & necessarium, ut fiant Missæ privatae.

6. Confessio auricularis retinenda & observanda. Ita credidit Anglia sub juvene Rege *Eduardo*, quo sub annum 1553. die 16. Junii in flore ætatis, cum esset annorum sedecim, defuncto, succedit ex testamento *Henrici VIII. Maria*, ex *Henrico VIII. & Catharina* Arragonia nata, & 1. Octobris in Westmonasterio coronata.

Hæc cum esset apprimè orthodoxa, rem Catholicam restituere totis viribus laboravit, ejectis, qui irreperant, *Lutheranis*, & revocatis proscriptis Episcopis, restituit ablatam, summo Pontifici auctoritatem.

ANNUS 1554.

Insuper triumphavit de hostibus, qui motâ seditione, contra *Mariam* Reginam legitimam, conabantur cum 50. armatorum millibus in regium thronum evehere *Johannam*, *Henrici Octavi* Regis ex sorore *Mariæ* neptem.

Fuit *Maria Henrici VII. Regis Angliæ* filia, ac soror *Henrici VIII.*, quæ nupta *Ludovico XII. Galliarum Regi*, marito 1515. defuncto in Angliam reversa, alterum con-

connubium iniit cum *Carolo* Suffolciæ Duce, ex quo *Carolo* suscepit filium, qui factus est pater *Johannæ*. Hæc porro *Johanna*, Suffolciæ Ducissa, dictæ *Mariæ* ex filio neptis, & destinata à rebellibus Angliæ Regina in conjugem habuit *Giffortum* Nordhumbræ Ducem, ut proinde duo Duces, alter Nordhumbræ, & alter Suffolciæ pugnârint pro *Johannâ*, effecerintque, ut *Johanna* Londini publicè à conjuratis proclamaretur Angliæ Regina contra *Mariam Henrici VIII.* ex *Catharina* Arragonia filiam. Sed re malè succedente, & *Mariâ* Reginâ legitimâ de ambobus Ducibus triumphante, conjurati, qui ad Magistratum Londinensem asyli causâ confugerant, capti omnes 1554. 12. Februarii Londini in publico foro capite plexi sunt. Scilicet *Johanna* Suffolcia, à conjuratis proclamata Regina, cum patre Suffolciæ Duce, & Marito *Gifforto* Nordhumbrio.

Nondum tunc nupta erat *Maria* Regina, quamvis annos jam triginta novem nata. Erat etiam eo tempore viduus Rex Hispaniæ *Philippus secundus*, *Caroli* Cæsaris filius; nam *Maria Johannis III.* Lusitaniæ Regis filia, quam anno 1544. in uxorem duxerat, sequenti anno 1545. fati iterum cesserat, cum enixa esset infelicem filium *Carolum*, propter attentatam adversus patrem in Belgio rebellionem 1568. ante initas nuptias in carcere extinctum. Hac

Hac usus opportunitate Papa *Julius III*, Cardinalem Reginaldum Polum direxit in Angliam, ut in restituenda Religione Catholica *Mariæ* Reginae adesset, & nuptias suaderet cum *Philippo II*. Hispaniarum Principe viduo. *Maria* non erat aliena ab isthoc conjugio. Negotium per literas communicatur *Carolo* Cæsari, tunc Bruxellis agenti, hic, ut nuptiarum leges conciperentur, *Philippum* filium vocat in Belgium, Egmondæ verò Comitem cum aliquot ex prima Nobilitate viris pro legatione mittit in Angliam ad *Mariam* Reginam, ut leges nuptiales tractet.

Salutares illæ fuissent, tum pro Religione, tum pro domo Austriacâ, si hæredem dedisset *Maria*, qui Angliæ simul & Hispaniæ imperâisset.

Contrahit Egmondus loco *Philippi* Principis solenniter sponsalia, & *Elisabetha* ex *Anna Bolend* nata, quæ de nuperâ seditione suspecta, tunc in honesto carcere detinebatur, ad preces & literas *Philippi* sponsi in libertatem restituitur.

Supervenit haud multo post tempore ipse *Philippus* sponsus cum octoginta magnarum, & 40. minorum onerariarum classe, die 19. Junii in *Hampton* Angliæ portu ap-
pulsus. Post mutuas salutationes & dona, 25. Julii, qui dies sacer est Divo *Jacobo* Hispaniæ Apostolo, *Philippus* sponsus & Re-

gina in summi templi choro superbè adornato conveniunt, Episcopis Angliæ & primis Proceribus stipati.

Tunc prodit in medium Lamoralius Egmondus, & protractum Cæsaris diploma, latinè scriptum, omnibus legendum ostendit, quo Cæsar *Philippum* filium Regem Neapolis nominat, & omnibus juribus cedens, ipsum in regni illius possessionem immittit, quo facto, eodem die à Wincestriæ Episcopo benedicuntur nuptiæ, & celebrantur nuptiarum solemnia, quo tempore adhuc vixit *Johanna* Arragonia, *Philippi* sponsi avia, hoc demum anno 1554. in Hispania defuncta, cui filius *Carolus* Cæsar Bruxellis parentavit, & filius alter *Ferdinandus* Rex Romanorum apud Vindelicos Augustæ. Missi deinde ex Angliâ Romam Legati, qui Romano Pontifici Reginæ & regni obedientiam erga S. Sedem testificarentur. *De Chesne* Angliâ in *Maria*.

ANNUS 1555.

Sequenti anno *Carolus* Cæsar regiminis satur, *Philippum* filium ex Angliâ, ubi hactenus cum uxore *Maria*, moratus fuerat, Bruxellas revocavit, regna & provincias omnes ipsi ob morbos incrementos traditurus. Advenit is cum magno comitatu Bruxellis die 25. Octobris, ubi præsentibus Belgarum Proceribus, toto orbe mirante reg-

na omnia in filium *Philippum* confert, commendatâ præcipuè religione Catholicâ, ut ipse Rex Catholicus, eam sibi non in Hispania solum, sed in Belgio etiam cordi & curæ habeat,

Postero die convocatis iterum provinciarum Proceribus, *Philippus* Sacramentum fidelitatis excipit, ac primùm à Legato Ducatûs Brabantiae, deinde à Legatis Ducatum Limburgi, Luxemburgi, ac Geldriae: postea à Comitatum Legatis, singulis ad manûs osculum admissis.

* * *

Exemplar cessionis à Cæsare propriâ manu signatae, ac sigillo maximo munitae
hoc est:

*Carolus D. G. Romanorum Imperator, Rex
Hispaniarum &c.*

Notum sit omnibus præsens ac futuri temporis hominibus nos ob vergentem ad senium aetatem, corporis imbecillitatem, aliâsque non exiguas causas, nos inidoneos regendis Belgarum provinciis sentientes, filium verò nostrum Philippum Angliae, Franciae ac Neapolis Regem, ad eam pervenisse aetatis iudicii que maturitatem, ut Belgiarum provincias (quæ dicto Sacramento eum Principem inaugurare, legitimûmque hæredem nostrum, adhibitis consuetis solemnitatibus agnoscere) regere possit, communemque facile propul-

fore bonum, maxime quia Angli veteri cum Belgis per pacis tractatus conventionem Datus his in locis privilegium eius, ut illis non parum succedat; has rationes in conspectu Hispaniarum promissori, ac quod restant eius prout veteris conventionis transacturi, praestant nos in eo vni nostro, Regi Philippo, licet et consensu sancte sanctibus Belgicarum provinciarum, quoniam tunc tenere praestantium ei cedimus, concessimus in eius absolute potestate omnes Belgicos Ducatus, Marchionatus, Principatus, Comitatus, Baronias, Dominia, Urbes, Oppida, Circitates, Arces, Castella, ac Munitiones, hereditario nobis jure, ac alia ratione subditas, fiviam earum in eum nos, imperiumque transferentes, omniaque clientelarii beneficia, jura patronalia, Principis immunitates, annuos proventus, census ac redditus, dominia, tributa ordinaria extraordinariaque, fisci actiones, quaque ex his dependent, atque hac referuntur, ejus absolute facientes, & in eum transferentes, tum etiam ea, quae spectant ad Belgicarum provinciarum praerogativas, privilegia, jurisdictiones, appellationes; denique quacunque aliquid ratione Belgici censentur regni imperioque, quaque jure patrimonii, sive alio modo ad nos pervenere, nil inde nobis meri ac mixti juris reservantes.

Ea conditione, legēque Rex Philippus debita omnia, per nos, nostrōque jussu, nominēque facta persolvat, liberetque obligatorias omnes tabulas, eodem ratione datas. Constituentes fiviam nostrum,

nostrum, harum tabularum potestate, absolutum
Belgarum Principem, Dominumque, earumque
ei ex hoc tempore plenam possessionem concedentes,
& si necesse ei videbitur, permittentes, iterum
Ordines Sacramento in verba sua adigat; denique
ea omnia faciat, quæ absolutum decent Principem,
quæque esset factururus, me è vivis sublato.

Liberantes, quemadmodum tenore præsentium
liberamus omnes Antistites, Abbates, sacros
Præfatos, Duces, Principes, Marchiones,
Comites, Barones, Præfatos, profanos Gubernatores,
Rectores, ordinum Duces, curiarum
Præsules, Cancellarios, ærarii Præfatos, Quæ-
stores, horumque Legatos, Equites, Nobiles,
Ignobiles ac Subditos cujuscunque conditionis, se-
xusque omnes à dicto nobis Sacramento! eis impe-
rantes, jubentesque, idem eadem ratione dilecti
filio nostro Regi Philippo dicant, legibus omni-
bus statutisque, quæ in contrarium facere, ser-
virèque possent, viam suam hac cessione, harum-
que tabularum auctoritate eripientes, derogantes-
que.

Hæc est enim absoluta voluntas nostra, fixæ-
que animo sententia. In quorum omnium testimo-
nium has tabulas propria manu subsignavimus, si-
gillisque nostro maximo muniri jussimus. Acta
Bruxellæ Brabantiae sexto Calendas Novembris;
anno à nativitate Salvatoris nostri 1555.

Paulò post Cæsar filio Philippo etiam ce-
dit omnibus regnis hæreditariis, bello par-
tis, & quæcunque ratione acquisitis, Hispaniæ,

fare hostem, maxime quod Anglici regni cum Belgis per justas nuptias conjunctione Deus his in locis potentiam ejus, opesque non pariam auxerit; has nimirum ob causas in Hispaniam profecturi, ac quod restabit vita, procul negotiis curisque transacturi, profiteamur nos dicto filio nostro, Regi Philippo, libera voluntate sedere omnibus Belgicarum provinciis, quemadmodum tenore presentium ei cedimus, constituentes in ejus absoluta potestate omnes Belgicos Ducatus, Marchionatus, Principatus, Comitatus, Baronias, Dominia, Urbes, Oppida, Civitates, Arces, Castella, ac Munitiones, hereditario nobis jure, aut aliâ ratione subditas, summum earum in eum jus, imperiumque transferentes, omniaque clientelaria beneficia, jura patronalia, Principis immunitates, annuos proventus, census ac redditus, dominia, tributa ordinaria extraordinariaque, fisci actiones, quæque ex his dependent, atque huc referuntur, ejus absolute facientes, & in eum transferentes, tum etiam ea, quæ spectant ad Belgicarum provinciarum prærogativas, privilegia, jurisdictiones, appellationes; denique quæcumque aliquid ratione Belgici censentur regni imperiique, quæque jure patrimonii, sive alio modo ad nos pervenire, nil inde nobis meri ac mixti juris reservantes.

Ed conditione, legæque Rex Philippus debita omnia, per nos, nostræque jussu, nomineque facta persolvat, liberetque obligatorias omnes tabulas, eadem ratione datas. Constituentes filium nostrum,

nostrum, harum tabularum potestate, absolutum Belgarum Principem, Dominumque, earumque ei ex hoc tempore plenam possessionem concedentes, & si necesse ei videbitur, permittentes, iterum Ordines Sacramento in verba sua adigat; denique ea omnia faciat, quæ absolutum decent Principem, quæque esset facturus, me è vivis sublato.

Liberantes, quemadmodum tenore præsentium liberamus omnes Antistites, Abbates, sacros Præfatos, Duces, Principes, Marchiones, Comites, Barones, Præfatos, profanos Gubernatores, Rectores, ordinum Ductores, curiarum Præsules, Cancellarios, æarii Præfatos, Quæstores, horumque Legatos, Equites, Nobiles, Ignobiles ac Subditos cujuscunque conditionis, sexusque omnes à dicto nobis Sacramento! eis imperantes, jubentisque, idem eadem ratione dilecti filio nostro Regi Philippo dicant, legibus omnibus statutisque, quæ in contrarium facere, servireque possent, vim suam hac cessione, harumque tabularum auctoritate eripientes, derogantesque.

Hæc est enim absoluta voluntas nostra, fixoque animo sententia. In quorum omnium testimonium has tabulas propria manu subsignavimus, sigilloque nostro maximo muniri jussimus. Acta Bruxellæ Brabantiae sexto Calendas Novembris, anno à nativitate Salvatoris nostri 1555.

Paulò post Cæsar filio Philippo etiam cedit omnibus regnis hæreditariis, bello partitis, & quâcunque ratione acquisitis, Hispaniæ,

Statueram quidem hanc Imperialis potestatis in fratrem translationem proximis Comitibus præsens facere, ibique causas prolixè exponere, nisi indies ingravescens adversa valetudo itineri me tam longo terrestri committere inbibuisset.

Quarè à vobis omnibus enixè peto, fratri nostro, Romanorum Regi, obsequium fidemque debitam præstetis, nec in re aliqua legitima ei resistatis. Hæc nostra expressa & extrema voluntas est. Datum Seburgi in Seelandia die 7. Septembris 1556.

Interim non expectato à Germania responso, filium *Philippum* Regem amplexus, postremis verbis Religionem Catholicam cum lacrymis ei commendat, seriò præcipiens, ne novarum religionum, legumque motores ullâ ratione in regnis suis nidulari patiatur, nisi amplissimæ monarchiæ, tanto cum labore à prædecessoribus suis constitutæ, turpissimam jacturam facere velit.

Tum dato cum lacrymis osculo, salutatis Regum Principumque Legatis omnibusque Belgarum Proceribus cum utraque dolore *Eleonoræ* & *Marie* Reginis navem conscendit, & ventum secundum nactus, cum quindecim navibus onerariis Hispanicis, viginti Belgicis, viginti item Anglicis, optimè armatis mari se commisit, feliciter *Laredi* in portu Biscajæ tandem appulsus, ubi descensu facto, in genua procidens, terram osculatus, Deo gratias pro felici itinere egit.

de-

deductâque è sinu aureâ Christi cruci affixi imagine, eam exosculatus, *Te duce*, inquit, *toties cum hoste feliciter congressus, triumphos & victorias reportavi, nomen famâque paravi: quidquid inde laudis est profectum, tibi, qui tribuisti, submissè refero, utque animæ meæ, brevè ex hoc corpusculo migraturæ, felicem exitum, profectionemque dare, ut nunc corpori tribuisti, etiam digneris, obsecro.*

Confluxerunt undique ad Cæsarem Hispaniarum Proceres, quos humaniter compellans, lecticâ Vallisoletum cum duabus fororibus *Mariâ* Regina quondam Hungariæ, & *Eleonorâ* Reginâ Franciæ defertur, ubi *Carolus* ex filio *Philippo* nepotem amplexus, ad pietatem, virtutem, justitiam, temperantiâque cohortatus, rebus omnibus ritè constitutis & duabus fororibus Vallisoleti relictis, circa finem anni 1556. in Provinciam *Extrematuram* abiit, haud procul ab urbe *Placentiâ* Monasterium *Sancti Iusti*, Ordinis Eremitarum Divi Hieronymi ingressus, loco solitario habitationem elegit, montibus undique cinctus.

Ad obsequia famulos nonnisi duodecim adduxit, atque ex his quatuor tantum operâ ordinariè usus.

Ex tot amplissimis regnorum annuis proventibus, in rei familiaris usum, centum Ducatorum millia sumpsit, è quibus, dum vixit, quatuor tantum millia expendit, reliquam

quam summam impendit pauperibus virginibus conjugio jungendis, iuvandis viduis, pupillis & similibus egenis.

Eâ in solitudine cum annis non omnino duobus sanctè, pièque vixisset, die 21. Septembris, memoriæ Divi *Matthæi* sacro, manè in horam tertiam & quartam, cum summa animi tranquillitate, corporis patientiâ, Deo animam optimè paratus reddidit anno 1558, febrî primùm tertianâ, deinde continuâ consumptus. Continui enim articularis morbi dolores, sanguinem exagitantés, primùm calorem præter naturam, deinde febrim excitaverunt, quæ sensim calorem naturalem extinxit.

Vitia primùm *Bartholomæo Miranda*, Archiepiscopo Toletano, rite detexit, ab eodem mystico Christi corpore refectus, ad iter æternæ salutis armatus instructusque fuerat, sepultus *Granadæ Batice*, sive regni Granatensis urbe primariâ, juxta matrem *Johannam*, Avum *Ferdinandum* Catholicum, & Aviam *Isabellam*.

Tertiâ à morte Cæsaris septimanâ moritur etiam *Maria Caroli* soror, *Ludovici* Bohemiarum & Hungariæ quondam Regis, ab anno 1526. vidua, quæ cum annis viginti quinque Belgium gubernâisset, *Carolum* fratrem ut viventem secuta in Hispaniam est, ita morientem etiam comitari voluit. *Eleonora* verò altera *Caroli* Cæsaris soror, *Fran-*
cisci

clsci I. Galliarum Regis ab anno 1547. vidua, fratrem & sororem prævenit, mense Martio ejusdem anni defuncta; cui *Henricus II.* Franciæ Rex Parisiis quàm solemnissimè parentavit.

Moritur insuper hoc anno *Maria* Angliæ Regina, *Philippi II.* uxor ex hydropisi, die 17. Novembris, & quia credebatur uterum ferre, contra hydropem nulla data est medicina. Regnavit annis quinque, mensibus sex, cum vixisset annis tribus supra quadraginta, quia prolem non reliquit, tota res Catholica per Angliam concidit, maxime quia eo ipso anno adhuc mortuo Cardinali Reginaldo Polo, *Elisabeth* Acatholica thronum conscendit.

Defuncto *Carolo* patri exequias celebravit Bruxellis *Philippus* filius, & *Augustæ Ferdinandus* frater. Idem non tantum per omnia ejus regna & Provincias, sed urbes etiam factitatum, quanquam *Carolus* mortem præveniens, funeralia sibi adhuc vivens in sua solitudine celebrârit, dum parato tumulo, locum funebri apparatu inferni voluit, & accensis toto templo cereis, Sacerdotum choro molto concentu *requiem* insonante, & sibi tanquam mortuo *pacem* imprecante, ipse quasi suo funeri præludens, facem sacerdoti ad aram in manus daret, ut quemadmodum sacerdos de sua manu cereum acciperet, ita humilem suam

suam animam Deus recipere dignaretur. Demum sub pulla veste humi prostratus æternam requiem apprecantium excepit.

Alterâ ab exequiis die ipse febris correptus, in lentam mortem ruit.

Nierembergio teste, frequens per hoc biennium divinis officiis, horis Canonicis & concionibus interfuit, sæpe ferculo Eucharistico refectus, & cùm infirmi stomachi esset, potuit ex indulto Pontificio etiam non jejunos communicare. Feriâ sextâ per utramque quadragesimam quâ eremum incoluit, comitabatur publicam monasterii flagellationem, funiculis in suum corpus desceviens.

Universum Equile tunc absolvebatur equo unico & mulâ, quæ famulum portabat. Ornamenta erant nudi parietes, cellæ tamen, cui indormiebat affixi inhærebant aliquot panni. Habitu induebatur modestissimo. Decentiæ causâ permisit, ut ad mensam quatuor lances argenteæ inferrentur.

Epitaphia plura habuit. Unum Granatz, ubi primum tumulatus erat, brevissimis verbis:

Hic jacet intus Carolus quintus;

Ora pro eo bis vel ter,

Ave Maria & pater noster.

Alter

Alter sepulturæ locus erat ædēs Scoria-
lenſis, Divo Laurentio Sacra, Hiſpani *Eſcu-
rial* vocant, qui locus in nova Caſtillia, ſex
milliaribus ab urbe Madritenſi ſitus, magni-
ficum Monaſterium habet Ordinis Eremita-
rum S. *Hieronymi*, à *Philippo II.* viginti mil-
lionum impendio exſtructurum, ubi conſue-
ta Regum Hiſpanorum ſepultura eſſet.

Huc Lipſana *Caroli V* juffu *Philippi IV.*
anno 1655. translata digniore ſepulchro
ſunt honorata, cum hoc Epitaphio, cujus
initiales literæ nomen referunt.

*Carolus hic recubat quātus cognomine Cæſar,
Auguſtus claro Auſtriaco de ſtemmate natus,
Rex Regum armipotens, famam qui terminat
aſtris;*

*Omnia perdomuit veluti Tyrynthius alter
Lilia cum Luna: clavas enſemque potentem
Vicit, & ignotos felix percurrit ad Indos;
Singula poſt nato mortalia regna Philippo*

*Cedit, & Imperiū fulgens decus exiit omne.
Æternis tantum cupiens inſiſtere rebus.*

*Sobrie diſimque ſtudet clauſtro traducere vi-
tam,*

Ad ſuperos migrat, morbis conſectus & annis.

Rex capit Imperium frater Fernandus in orbe.

Heuterus alia refert pag. 369.

Hh

Ac

Tom. X. P. Conradi Hertenberger Soc. Jeſu

Ac primò illud *Ottonis Egmunt* Seelandiæ Drossardi Chrono - metricum in diem obitus *Caroli V.*

*CVr LibItIna CaVas CaroLo GIta fVneri
qVnto?*

*qVI fVperIs VIVens annVMeratVs erat.
aliud Martini Milii:*

*CaroLVs eXbaVstVs Morbo, CVr IsqVe gra-
vatVs,*

*fVbLatVs parCâ, sCeptra resIgnat, abIt.
aliud Wilbelmi Crippii
Geldriæ Cancellarii.*

Affiduis lassus curis & pondere rerum,

Pertasus cœli Jupiter Imperii,

Ad superos Carolum, terrâ migrare relitâ,

Atque suas cœlo jussit obire vices.

**Aliud in Symbolum: plus ultra, ad duas co-
lumnas Herculis.**

Immensò partem, quæ defuit, addidit illi;

Et major factus Cæsaris Orbis opè est.

Unica quæ superis habitantur regna, superant,

Ultimus huc veniet ad tua gesta labor.

Tanta Principis hujus inerat verbis gra-
tia, atque humanitas cum dignitate con-
juncta; tanta persuadendi facultas, ratio-
num varietas, & dicendi promptitudo, ut quò
vellet, hominem duceret. Aditu facilis,
animo magno imperterritoque, periculo-
rum contemptor, in præliis acer; judicium
sine

ullâ dissimulatione ad æquum. Prudens Doctorum hominum & rarorum ingeniorum admirator, conquistorque, plus his, quàm natalium claritati in regendis regnâs tribuens, imitator hac in re Avi Cæsaris *Maximiliani*, qui, ut ille, complures exiguæ fortis, sed ingenii magnitudine præstantes viros, ad magna gerenda adhibuit, & ad ingentes honores opesque provexit.

Literis quanquam parùm excultus, multarum tamen rerum cognitionem, diligenti lectione gestorum prædecessorum suorum, aliorumque Principum adeptus est. Subditos paternè diligebat. Antiquarum legum & præcipuè antiquæ Religionis observator & propugnator accerrimus.

Has virtutes vitia comitabantur; in concepta semel opinione pertinax erat. Pauci omnia occupabant, & qui adulari vel non nôrat, vel nolebat, aulam frustra petebat.

Vita aulica moderata & illustris erat, sobria tamen, mensa simplex, tenuis victus, vestitus ferè popularis, colore atro obiectatus. In Venerem quamvis esset proclivior, matrimonii tamen leges nec in se, nec in alio violasse est repertus, extra matrimonium furtivis amplexibus liberos plures procreavit. Vitia sua egregiè tegere didicit.

Totus Europæus orbis contra ipsum insurrexit, ille impetum sœgit, cum Ger-

manis duplex illi bellum fuit, alterum pro conservandâ summâ in Imperio dignitate, ut nôssent Principes, sub cujus potestate starent: alterum pro religione, ut uniformis Dei cultus esset. Summam quidem dignitatem ita defendit, ut invicta staret, & qui Cæsari volebant esse æquales, in vinculis agnoscerent, esse Dominum universorum. Qui religionem oppugnârunt, homines superavit, contumaces animos frangere non potuit, ut erroneas opiniones dimitterent, quod hæresi proprium est. Omnia auferri possunt præter libertatem judicii & voluntatis.

Etiam gentiles variârunt in cultu divino, scilicet qualem sibi quisque Deum finxit, talem etiam cultum assumpsit. Unus & verus Deus, cultum unum exigit, nec alium præter eum, quem ipse præcepit. Fractæ fortè fuissent etiam duræ sensim Germanorum cervices, si summam potentiam *Franciscus* Gallus in diversa bella continua non distraxisset

Hæreditatem, quam à parentibus accepit, immensum auxit, nam regnis Hispaniæ nova regna Indica adjecit, & Belgii Provincias Ducatu Geldriæ, diœcesi Ultrajectinâ, Comitatu Zutphaniæ, tractu Trans-Isalano, Gröningano & Frisiâ occidentali auxit.

Hosti nunquam terga dedit, nisi quando inermis Oeniponti ab exercitu *Mauritii Saxonis*

xonis subito obrutus, in Carinthiam fugit, ut collecto ibi robore hostem reprimeret.

Consilia sua occulta & profunda habuit; quapropter cunctationem vocavit animam consilii; celeritatem autem in exequendo; quintam essentiam boni Principis, juxta illud Augusti primi Imperatoris Symbolum: *Festina, lentè.*

Hinc tria in suis Consiliariis requirebat: *probitatem, beneyolentiam & prudentiam.*

Nicolaus Episcopus Capuanus, *Pauli IV.* Pontificis Legatus ad Reges, cum reverteretur à legationibus, interrogatus ab eodem Pontifice, quid memoriâ dignum per iter suum vidisset, reposuit sapiens responsum:

In Anglia, inquit, dum essem, inventi pulchrum Regem à natura fictum; nam *Henricus VIII.* pulcher erat corpore, quamvis deformis moribus & mente.

In Gallia vidi pulchrum regnum, quod erat illo tempore florentissimum, suis legibus, judiciis & disciplinâ probè constitutum.

In Hispania sub *Carolo* observavi sapiens Regis consilium, quia divino consilio, *Carolo* adhuc juveni, dati fuerunt præstantissimi aulici, quorum consilio res tantas ille administravit.

Subditos suos sapientes fecernebat, & ad morem Regionis sua commodabat Imperia, vulgato edoctus adagio:

Si fueris Romæ, Romano vivito more.
In cæteris regnis fervis se imperare ajebat.

Monitus, ut in castris prohiberet Germanorum ebrietatem, perinde fore ajebat, acsi Hispanis interdicerem, ne furarentur.

In idem incidit illa certatio inter Italum & Germanum, ajebat nempe Italus:

Germani cunctos possunt sufferre labores;

O utinam possent tam bene ferre sitim.

Cui Germanus prompto reposuit:

*Ut nos dulce merum, sic vos Venus improba
vexat;*

Lex posita est Veneri Julia, nulla mora.

Illud exemplum finè exemplum est, quod in summo gloriæ & felicitatis fastigio constitutus, liberè omnia dimiserit, ut solus soli Deo vacaret in solitudine, & pararet sibi viam securam pro æternitate. Stirps Austriaca, quam Carolus ineunte sæculo decimo sexto in Hispania inchoavit, in *Carolo II.* abnepote 1700. post duo sæcula exaruit; hanc subjicio, ut redeat in hominum memoriâ.

Stirps Austriaco-Hispanica.

I.

Maximilianus Cæsar, idemque uxorio nomine Dux Burgundiæ & Belgicarum Provinciarum, obiit in Superioris Austriæ oppido *Wels* anno 1550. 12. Januarii.

Uxor

Uxor Maria Burgunda Caroli Audacis ultimi Burgundiæ Ducis, anno 1477. apud Nanciam perempti filia & hæres unica, ducta, eodem anno 1477. mortua ex lapsu de equo Brugis in Flandria 27. Martii 1482.

Liberi. Philippus I. cognomento pulcher, natus Brugis die 23. Junii in pervigilio natiuitatis S. Joannis Baptiste 1478, ut innuit metrum à contemporaneo factum.

OMnlbVs aCCeptVs regnat noVVV
eCCe PhILlppVS.

Margaretha nata Bruxellis 10. Januarii 1480, nupta primò Joanni Ferdinandi Catholici & Isabellæ filio. Quo paulò post mortuo desponsata Gallix Delphino, à quo spreta nupsit Philiberto Sabaudix Duci, deinde vidua gubernavit Belgium per annos 23. mortua 1530.

II.

Philippus I. pulcher natus 1478. hæres Austriæ, Belgii & Burgundiæ, deinde titulo uxoris factus hæres Monarchiæ Hispanicæ obiit 1506. 25. Sept. ætatis 28.

Uxor: Johanna Ferdinandi Catholici & Isabellæ filia regnorum hæres, ducta Liræ in Brabantia 1496. mense Octobri, vidua ab anno 1506. Mortua in Hispania 1555.

Liberi. Carolus natus Gandavi 24. Febr. 1500.

Ferdinandus I. Imp. natus Compluti 1503 Die 10. Martii.

Eleonora nata *Lovanii* 1498. nupta primum *Enmanueli* *Portugalliæ* Regi, quo 1521 defuncto, fit Regina *Galliæ* juncta *Francisco I.*, quo anno 1547. vidua vixit *Bruxellis*, cum fratre *Carolo*; demum anno 1556. profecta in *Hispaniam* obiit 1558.

Elisabetha vel *Isabella* nata *Bruxellis* 1501. 18. Julii nupta *Christierno II.* *Daniæ*, *Norvegiæ* & *Sueciæ* Regi, pulsa in exilium 1523. obiit *Gandavi* 1525.

Maria nata *Bruxellis* 1505. nupta 1521. *Ludovico* *Hungariæ* & *Bohemiæ* Regi, quo 1526. in prælio à *Turcis* occiso, vidua gubernavit *Belgium* post *Margaretham* amitam ab anno 1530. ad 1556, quo fratrem *Carolus* in *Hispaniam* secuta eodem anno 1558. cum ipso defuncta est.

Catharina filia *Posthuma* nata in *Hispania* 1507, nupsit *Joanni III.* *Lusitaniæ* Regi, quo 1557. defuncta præfuit regno pro *Sebastiano* Nepote usque ad 1560, quo ille à *Mauris* est interfectus, ipsa 1577. fatis cessit.

III.

Carolus hujus nominis inter *Reges Hispaniæ primus*, inter *Imperatores quintus* natus 1500. fundator stirpis *Austriacorum* in *Hispania*. Successit Avo Materno *Ferdinando* *Catholico* 1516. in *Regnis Hispaniæ* & *Indiarum*; *Maximiliano* Avo paterno in omnibus terris *Austriacis* 1519, quas sequenti anno *Imperator* factus, cessit fratri

Ferdi-

Ferdinando, deinde & Imperium 1556: mortuus in Extremadura in Monasterio S. Justi Ordinis Eremitarum S. *Hieronymi* 1558. 21. Sept. Granadæ juxta patrem sepultus.

Uxor unica *Isabella Emmanuelis*, Portugalliæ Regis filia, 1526. apud Seviliam ducta, mortua Toleti primo Maji anno 1539. ætatis 35. Sepulta haud procul Madrito, in Monasterio *Escurial*, à Mausolæis Regum Hispaniæ famoso. Quò funus à sua nativa pulchritudine alienum, cùm deduceret ad tumulum S. Dux *Franciscus Borgia*, dedit ipsi vitam & gloriam Sanctorum.

Liberi: Philippus II. natus in Hispania 21. Maji 1527. Vallisoleti.

Ferdinandus infans Hispaniæ natus 1526, infans decessit.

Maria nata 21. Junii 1528. Nupta *Maximiliano II.* Imperatori, quo 1573 defuncto, in Hispaniam reversa, induit Madriti habitum Virginum discalceatarum, ubi 1603. factis concessit.

Johanna nata 1529 27. Junii, nupta *Joanni* Portugalliæ Infanti, qui filius erat Regis *Joannis III.* ex *Catharina Caroli V.* Imp. sorore genitus. Hic *Joannes* Infans 1554, triennio ante patrem cognominem morte abreptus, reliquit ex uxore suâ *Johanna Caroli V.* Imp. filiâ, proles duas, *Mariam* nuptam *Philippo II.* Hispaniæ Regi, & *Sebastianum* Posthumum, post Avum *Joannem III.*

IV.
Philippus II. ita secundum avum *Philippum I.* pulchrum dictus primam lucem aspe-
xit

xit Vallisoleti 21. Maji 1527. anno 1556. factus hæres Belgii & omnium regnorum Hispaniæ, atque Indiarum, tam Orientalium, quàm Occidentalium Americæ. Factus insuper secundo conjugio cum *Maria Angliæ Regina* Rex Angliæ anno 1554. & Rex Portugalliæ anno 1580. ex morte *Henrici* Cardinalis, qui filius erat *Joannis III.* Portugalliæ Regis, frater autem *Sebastiani* anno 1578. à Mauris in Africa perempti, quo *Henrico* mortuo Lusitania & Algarbia cum regnis ultramarinis devoluta sunt ad *Philippum II.* Regem Hispaniarum, ita conveniente *Joanne I.* Duce Bragantiæ, quoad jus suum ad regnum Portugalliæ, quod habuit ex eo, quia descendit ex *Joanne I.* filio Notho *Petri* crudelis, anno 1433. defuncto, & authore stirpis Ducum de Braganza, ut testatur *Joannes Mariana* lib. 18 & 21.

Obiit *Philippus II.* Hispaniæ & Lusitaniæ Rex anno 1598. in Escuriali palatio 13. Sept. quod superbum 20. millionum opus 1671. conflagravit.

Uxor prima *Maria Joannis IV.* Lusitaniæ Infantis, & hæredis filia, genita ex *Johanne Caroli V.* Imp. gnatâ cum fratre *Sebastiano*. Nupsit anno 1544. mortua 1545. cum genuisset *Carolus*, in carcere infelicitè mortuum anno 1568, quod pater *Philippus*, tunc viduus, pridem destinatam sponsam ipsi præripuisset.

Uxor

Uxor *secunda Maria Angliæ Regina* *Henrici VIII* ex *Catharina* *Austriacâ* nata. Nupta anno 1501. mortua sine prole 17. Novembris 1533. ætatis 43.

Uxor *tertia Isabella*. *Henrici II.* *Galliæ Regis* filia. jam anno 1559. *Caroli Principis* filio desponsata. Huius sponsæ formâ captus *Rex Philippus* victus eam duxit, non sine dolore filii *Caroli* & amantis & a sponsâ amati. Obiit illa 1568. mense Sept.

Uxor *quarta Anna* vel ut alii volunt *Maria Anna Maximilianæ II.* *Cæsaris* filia, anno 1580. defuncta, ætatis 31.

Liberi:

Ex primo conjugio solus *Carolus* 8. Julii 1545. natus, in carcere obiit 24. Julii 1568.

Uxor 2da non peperit.

Ex 3tio matrimonio natæ sunt:

Isabella Clara Eugenia nata 12. Aug. 1566. Nupta *Alberto*, *Cæsaris Maximilianæ II.* filio, *Archiduci Austriæ*, jam *Cardinali* & *Archiepiscopo Toletano* anno 1621. sine hærede defuncto, cui in dotem attulit *Provincias Belgicas*. Marito defuncto eas ipsa rexit ab anno 1621. ad 1633, quo *Bruxellis* è vita decessit, *Belgio* rursus ad *Hispanos* revoluta.

Catharina nata 1567. uxor *Caroli Emmanuelis Sabaudia Ducis*, obiit 1597.

Ex 4to conjugio sunt:

Ferdin-

25 annorum infœcunditatem genuit 1638.
7. Sept. *Ludovicum XIV.* 1666. defuncta.

Maria Anna nata 1606, nupta 1631.
Ferdinando III. Imperatori, obiit 1646.

Philippus IV. successor nat. 1605. *Carolus* nat. 1607. † 1632.

Ferdinandus Cardinal. & Archiep. Tolet.
nat. 1609. † 1641. Belgii Gubernator.

Alphonsus ex cujus partu mater 1611. ex-
tincta est, sequenti anno vivere desiit.

VI.

Philippus IV. nat. 1605. Hispaniæ, Na-
varræ & Lusitaniæ Rex, etiam Belgio auc-
tus ex morte *Isabellæ Claræ Eugeniæ* 1633.
obiit sexagenarius 1655.

Uxor *Isabella Henrici IV.* Gall. Regis fi-
lia juncta 1615. † 1644.

Uxor 2da *Maria Anna Ferdinandi III.* Imp.
filia 1696. defuncta.

Liberi. *Margaretha, Catharina, Maria,*
Theresia in infantia mortuæ.

Balthasar Carolus nat. 1629. † 1646. in
nuptiarum apparatu cum *Maria Anna, Ferdi-*
nandi III. Cæs. filia, quæ postea nupsit pa-
tri *Balthasaris Philippo IV.* Regi 1646. mor-
tua 1696. *Anna* infans obiit

Maria Theresia nat. 1638 nupsit 1660.
Ludovico XIV. Gall. Regi, per quod ma-
trimonium post mortem *Caroli II.* devoluta
est Monarchia Hisp. ad familiam Bourbo-
niam;

niam; ex hac enim *Maria Theresia* natus est *Ludovicus* Delphinus, ex quo descendit *Philippus* Rex Hisp. post *Carolus II.* Id quod contigit ex odio *Philippi IV.* contra *Leopoldum* Cæsarem, quodd tempore belli rogatus, copias non miserit in Belgium. Atque inde Galli habent regnum Hispaniæ, quamvis ante matrimonium *Maria Theresia* interposito juramento renuntiaverit, quod juramentum *Ludovicus XIV.* dissimulans, irritum declaravit.

Margaretha Theresia nat. 1651. nupsit *Leopoldo* Cæs 1666. † 1673.

Carolus II. nat. 6. Nov. 1661. successit in regno patri 1665, † 1700. 1. Novemb.

Ex prolibus naturalibus innotuit *Joannes II.* Austriacus Pro-Rex Catalauniæ & Neapolis, Gubernator Belgii 1679. defunctus. Sub *Philippo IV.* Rege defecit gloria Monarchiæ, nam 1640. defecit ab Hispania regnum Portugalliæ, & Catalauni occiso Gubernatore ad Gallos transierunt. Rebellant etiam Hollandi, & multas Provincias abstrahunt à Monarchia Hispanica tam per Americam, quàm per Orientem.

VII.

Carolus II. natus 6. Novembris 1661. succedit *Philippo IV.* in Monarchia 1665, mortuus 1. Novemb. 1700.

Uxw

Uxor prima Maria Aloysia, Philippi Bourbonii, Ducis Aurelianensis filia desponsata 1670, mortua 1689.

Uxor secunda Maria Anna, Philippi Wilhelmi, Ducis Neoburgici & Electoris Palatini filia, matre *Elisabetha Amalia* Lantgraviâ Darmstadiensi nata Düsseldorfii 28. Octob. 1667, solemniter desponsata Neoburgi 28. Augusti 1689, Procuratorem agente *Josepho* Rege Hungariæ, postea Imperatore: Sacra operante fratre *Alexandro Sigismundo* postea Episcopo Augustano, eo ipso die Sacerdotio initiato. Anno sequenti in Hispaniam delata, juncta est Valisoleti marito *Carolo* die 4. Maji, & ab anno 1700. vidua, quadraginta annos marito superstes, decessit Bajonæ.

PROLES NATURALES

Caroli V.

I. *Joannes Austriacus*, ex fœminâ quadam Nobili Ratisbonensi post mortem *Isabella* conjugis natus anno 1547, & educandus traditus mulieri Hispanæ de Uloa, præfecti domûs, postea commendatus ab ipso *Carolo Philippo II.* Regi, qui viso vivaci juvenis genio eum optimis classium Ducibus instituendum commendavit, eo fructu, ut

Ii

1570.

Tom. X. P. Conradi Hertenberger, Soc. JESU,

1570. classi contra Mauros præfectus *Tuntum* barbaris eriperet.

Occupabatur eo anno Selymus Turcorum Imperator Insulâ Cypro Venetis, qui eam ab octoginta annis tenebant, eripienda, quod Christiani piratæ oras Syriæ continuo infestarent

Huc cum classe, quæ 50. mille armatos, & 40. mille fossores numerabat, advectus, & urbem Nicosiam aggressus, eam mense Augusto anni 1570. occupavit, septem Christianorum millibus in urbe trucidatis, & ingenti multitudine Nobilium matronarum, virginum ac juvenum captâ, ut in servitutem perpetuam Constantinopolim transveherentur.

Dum captivæ hæ in naves conjectæ, ad littus Nicosiæ ventum faventem expectant, una cordatior, obscenæ servitutis impatiens, ignem dolose in nave supponit, quâ parte pulvis pyrius asservabatur, pulvis subito accensus, binas etiam naves proximas, quæ Turcorum prædas vehebant, comprehendit, & absumpsit.

Supererat in Insula urbs *Famagusta*, ut ejus penitus Venetis illam etiam sub potestatem cogeret Selymus, sequenti anno 1571 iterum classem, ad eam expugnandam Constantinopoli misit. Oppugnatur urbs à centum millibus barbarorum mense Majo, & cogitur mense Augusto ad deditionem
septem

Septem millium Præsidio, qui in urbe erant, perempto.

Quo tempore Turci occupantur expugnatione Insulæ Cypri, Veneti sollicitant Papam & vicinos Principes pro auxiliis. Comparatur immensa classis à Venetis, Sabaudis, Papâ *Pio V.* Republicâ Genuensi, & Hospitalariis, sive Equitibus Melitenfibus, quibus accedit classis Hispanica *Philippi II.* Regis, Duce *Joanne* Austriaco, tunc nonnisi 23. annos nato, sed juvene ad magna vocato, laudis militaris appetente, quam etiam priori anno in bello Granadensi, contra Mauros pugnans tulit, additis viris planè insignibus, per quos regetur.

Cum hac classe *Joannes* Barcinone egreffus sub finem Julii Genuam venit.

Primo Septembris Neapoli inter Sacrorum solemnia à *Carolo* Granvellano, Neapolit. Pro-Rege accipit sceptrum summi Imperii in totam fœderatorum classem, à *Pio V.* Papâ missum cum vexillo cæruleo, cui ex auro intexta imago Christi cruci affixi.

Inde Messanam perrexerant, ubi totâ classe à peccatis expiatâ & Eucharistico cibo confirmatâ, cum viginti armatorum millibus, quibus ter mille Nobiles ex variis terris sponte accesserant, in hostem moverunt die 17. Sept. Die 26. Sept. pervenerunt ad Insulam Corcyram, & consultatione initâ;

quâ parte hostis aggrediendus esset, visum fuit, omnium consilio, illos in Lepanto ad-oriri.

Huc quarto Octobris primo mane venit, & die sequenti, quæ Dominica erat, sub ortum solis ad Echinadas scopulos, classem adversam in conspectu habuit.

Sunt Echinades Insulæ admodum exiguæ, & ferè scopuli, ita dicti, quòd spinosi Echini formam asperitate & sterilitate referant. Vel ab Echino pisce, quod genus cancerorum est, cui spinæ pro pedibus sunt, qui magno ibi numero à piscatoribus capiuntur.

Sunt autem hæ Insulæ in Sinu Corinthiaco apud Naupactum, urbem Achajæ, quæ hodie Lepanto appellatur, atque ab hac urbe etiam Sinus Lepantinus vocatur, qui Sinus, cum referat theatri speciem, in circuitu habet ad ducenta millia passuum. Oris ad duo mille passus inter se distantibus. Ad medium Sinum, mille ferè passus à contigenti habet Echinadas, quæ hodie Curzulares dicuntur, ad quas factum est insigne hoc prælium; haud ita procul est *Actium*, locus tam celebratus ab antiquo prælio navali, quod mille sexcentis annis ante hoc prælium gestum est inter Octavium Augustum & Marcum Antonium. Est autem *Actium* promontorium Epiri inter urbem *Prevezam* & Golfo sive Sinum *de Larta*,
&

& distat ab Echinadibus non plùs, quàm 50 millibus passuum.

Vocantur Echinades etiam Dardanellæ, sed minores, ut distinguantur à majoribus Dardanellis Hellesponti, quæ sunt duò munita castra, alterum *Avidus* in Natoliâ, alterum *Sestus* in Europa, vel parte Europæ, quæ est *Romania*.

Hic pugna incepit quartâ die Octobris in Dominica sub meridiem, quo lenis aura ab occasu surgens fumum tormentorum in hostes detulit.

Pugnatum est horis solummodò quatuor, quo brevi temporis spatio, Christiani maximam, post hominum memoriam, divinitus consecuti sunt victoriam.

Initium pugnæ fecerunt naves Classiariæ sex Venetorum, mox ingenti tormentorum vi à fronte, à tergo, à lateribus globi tormentarii in hostem contorti.

Partâ victoriâ in mari nihil videre erat, eo loco, quo pugna fuit, nisi detruncata brachia, succisa crura, dissecta capita, cadavera, semiviva corpora, Christianorum captivorum maximè, auxilium implorantia, aqua sanguine humano mixta, omnis generis arma, tela, arcus, mali, vela, navium fragmenta, & alia ejusmodi, quæ omnia aquis innatantia horribile juxta ac jucundum oculis præbuerunt spectaculum.

Erant cæſorum hoſtium millia triginta, captivorum millia tria & quingenti, & hos inter 25. viri inſignes. Cuncti ferè Turcorum Duces cum præfecto classi in hac pugna perierunt. Vindicati in libertatem quindecies mille Captivi. Captæ 117. triremes, plurimæ naves ad littora allisæ aquis sunt absorptæ.

Palpârunt evidenter omnes, nonniſi divinitus hanc victoriam fuſſe partam, unde cum certus rumor Romæ invaluit, tantus fuit omnium, & Pii V. Pontificis maxime jubilus, ut feſtum proptereâ inſtituere Mariæ de victoria, primâ Dominicâ Octobris celebrandum, & in litanis publicis Marianis adderet illud: *Auxilium Chriſtianorum ora pro nobis.* Amplius aliquid fecit Gregorius XIII. Pii V. ſucceſſor, ſtatuens ut in memoriam hujus victoriæ celebretur per omnes Eccleſias roſarii ſolemnitas.

Post hanc victoriâ Joannes Auſtriacus factus Belgii Gubernator, apud Namurcum occubuit. Reliquit proles naturales dua Johannam, quam genuit ex Diana Phalang Nobili Surentinâ, quæ Principi Siculo nupta † 1630. Et Annam, genitam ex Maria Mendezia, primæ Nobilitatis Hispanâ, quæ Burgis Monasterium ingreſſa, Abbatissa cecellit.

102) 503 (102
 SYMBOLUM
 CAROLI V.

Plus ultra, &: Nondum in Ange.
Titulus: Via virtutis.

Lemma: Nunquam retrò.

EPIGRAMMA

Nasceris & totum radiis complecteris Orbem

Sentit & ora tuas quæque remota faces:

Luminibus tantis si splendeat ignis ab ortu

Ille die mediâ, coſice quantus erit;

4. Tom. X.

II. *Priamus Conradus* alter *Caroli* naturalis filius, de quo præter nomen vix aliud constat.

III. *Margaretha* ante initum à *Carolo* matrimonium genita ex *Margaretha van Gestia*, Nobili meretrice Belgâ, primùm *Alexandro Medices*, eoque occiso, deinde *Octavio Farnesio*, *Parmæ & Placentiæ* Duci nupta, demum aliquamdiu pro *Philippo II.* Belgium aliquamdiu gubernavit. 1586. defuncta.

* * *

SYMBOLUM CAROLI V.

Plus ultra.

Duo Symbola habuit *Carolus*, quibus virtutem suam ad altiora stimulet; alterum ceu *Rex Hispaniæ*: alterum ceu *Imperator*, quæ ambo ferè in idem recidunt, & magni Principis genium monstrant. Primum erat: *plus ultra*; alterum: *nondum in auge*.

Anno Jubilæi mundo nascitur *Carolus*, indulgentiæ partus, in memoriam proavi, *Caroli Audacis*, ita nominatus. Successu temporis à rerum gestarum gloriâ alia sortitus est nomina. Galli *Herculem*: Siculi *Scipionem Africanum*: Hispani *Alexandrum* vocarunt; nec malè, sed feliciore omine.

Ex *Philippo* Macedone prodiit *Alexander Magnus*, ex *Philippo* pulchro Austriaco novus sub *Caroli* nomine processit *Alexander*. Mundos, quos suspiravit Macedo, superavit Austriacus, & post Myriadem Olympiadum mendacem arguit filium Olympiæ. De juvene *Carolo*, qui primis vitæ annis magnam de se spem promisit, dici poterat, quod solent de sole inferre: *quantus in meridie?*

*Nasceris & totum radiis complecteris orbem,
Sentit & ora tuas quæque remota faces.
Luminibus tantis si splendeat ignis ab ortu,
Ille die mediâ, conjice, quantus erit?*

Anno 1516. post mortem Avi sui materni, *Ferdinandi* Catholici, Hispaniæ Monarchiam adeptus, regna hæreditariè ad ipsum confluebant, regna inquam Arragoniæ, Castellæ, Legionis, Murciæ, Valentiniæ & Navarræ, cujus universæ Monarchiæ limites erant, columnæ Herculeæ *Calpe* & *Avila*, ubi stetit virtus Herculis, ut diceret: non plus ultra. Non sic novus *Hercules Carolus*: plus ultra, inquit, ut adversus Erebi monstra fidem propugnem.

Tot jam regnis divitiacceserunt tum ex parte Avi, tum ex parte Avia, *Mariæ Burgundæ*, regnum Neapolitanum, Ducatus
Me-

Mediolanensis & septendecim Provinciæ Belgii. Plùs ultra. Ultra portas *Herculis* provehenda potestas, per oras *Africæ*, per Insulas *Oceani*, per terras barbarorum, vel nondum cognitæ, vel nondum devictas.

Detexit anno 1494. & aperuit *Christophorus Columbus* novum orbem, detexit *Carolus* nova regna & occupavit per *Asiam* & *Americam*, nec urbes solum sed orbes expugnavit; Missis enim per portas *Herculis* Hispanis Argonautis, tantos habuit orbes in orbe, ut in sola *America* Octodecim Regibus per suos Duces subactis, duos Imperatores Peruanum & Mexicanum sub potestatem coëgerit.

Hæc omnia cum victor haberet, nondum stetit, *plùs ultra*. Et cum dignitates omnes supergressus esset, factus ex Duce *Austriæ* Rex *Hispaniæ*, imò universæ *Monarchiæ*; una, eaque suprema supererat dignitas Imperatoria, & cum tantus esset, ut ultra in terris eluctari non posset, adjecit illud : *nondum in auge*.

Cæsaris Imperium plùs ultra : Cæsaris arma

Plùs ultra tendunt solis utramque domum.

Plùs ultra Imperium, plùs ultra fidera nomen,

Plùs ultra tendit regna corona Jovis.

Summus recessus solis à terra est circa gradum quartum cancri. Plùs ultra *Carolus*. Plùs speraverat, quàm vel detexerat, vel

occupaverat; ita ut quæ gesserat, præ animi sui magnitudine velut inferiora contemneret.

Virtus recto tramite procedit, oculos semper ad ulteriora jact, nunquam loco sistit; quia non progredi, regredi est in via & vita virtutis. Quò plus progreditur, eò plus proficit, ut melior evadat.

Alacriter incumbendum est inchoatis, cum jam expectatur aliquid. quo nos profecisse gaudeamus. Spes efficiendi laboris tedium adimit, magnùmque illicium ac incrementum est, si nobis persuadeamus, perfectum iri, quod percupimus.

Magna flumina nunquam tendunt retrorsum, ita virtus heroica proposito semel capto insistit, semper seipsa fortior, ut fluvius. Fluvius ab obice sævior. Magni obices, sed major impetus; si conaris compescere, plus accrescit, & perumpit obstacula, nescius repelli.

Felix ille Imperator, qui semper progressus, nunquam regressus est; nam melius est, quod est ulterius, semper enim majora restant. Miserè & nonnunquam improbè desipiunt, qui rebus suis ita malè prospiciunt, ut quò magis ætate provehantur, eò pejores evadant.

Apostolus ad Philippenses 3. ait: *Quæ retro sunt, obliviscor, ad ea, quæ sunt priora, extendens.*

Stadio-

Stadiodromi dum currunt in stadio, non respiciunt, quantum spatii transmiserint, sed quantum superfit, & ad metam toto conatu, & cursu recto feruntur. Sic homo non respicit, quid jam egerit, sed quid agendum restet.

Tria sunt genera hominum, malè euntium. *Remanentes, retro recedentes, & aberrantes.* Qui non proficit, remansit in via. Qui facile à meliore proposito declinat ad id, quod deterius reliquerat, reversus est retro. Qui fidem deseruit, erravit à via.

Quis est, qui non proficit? qui se putaverit esse sapientem; qui dixerit: sufficit mihi quod sum, qui enim putat, se esse in meta, ultra se non applicat, nec laborat. Retro euntes sunt, qui ex continentia reavertuntur ad immunditiam, ex sancto & bono proposito in malum. Qui verò putat, se longius abesse, intenditur, ut contendat.

Magnitudo animi, fama & immortalitas nominis Principi expetenda. Voco autem magnitudinem animi: alta & honesta proponere, & nunc, & magis olim in bona fama & gloria esse; ut sol in aurora tenuior assurgit, & inclarescit usque ad plenum meridiem, sic ex virtute & meritis fama cum ævo ipso augetur & crescit.

Hoc velim equidem amare Principem,
ut

ut trahat illum *fax mentis honestæ gloriæ*, ut
poëta ait.

Quidenim aliud in externis? *argentum*,
pecunia, omnium hominum possessio. At
honestum, & ex eo *laus & gloria*, *Deorum*
est; aut eorum, qui à Diis proximi cense-
tur, ait *Polybius*.

Dum tempus, virisque firunt, insiste labori,

Fine coronatur, quod bene pergit, opus.

At piger, ut vacuo (quod & hausit) vase re-
cumbit,

Sic tandem vacuas invenit, ecce, manus.

Hoc interest inter hominem in vita ma-
gnum, & inertem, quòd hic totus moriatur,
quin aliqua fama nominis supersit. Ille
verò moriens cum veritate dicat: *non omnis*
moriatur. Omnis quidem homo mortuus com-
putrescit, sed homo in factis gloriosus, et-
iam mortuus relinquit sui nominis famam,
ut sæpe plùs videatur vivere etiam post
mortem. Ecce hujus rei veritatem:

Post hominem vermis: post vermes fator &
horror;

Sic in non hominem vertitur omnis homo.

At post non hominem remanet si fama superstes,

Nen in non hominem vertitur omnis homo.

Alia

Alia aliis communia sunt, at bona & magna fama magnis convenit, & quos Deus sui vicem in mundo exercere voluit.

Vellejus Paterculus de Pompejo magno ait: quo viro nemo alia minùs, aut gloriam magis concupivit. Illuc eundum est, ad honestam ambitionem & nomen, quod non plebejæ voces, sed seria annalium testimonia celebrent, & posteritati commendent.

Non potest quidquam abjectum & humile cogitare, qui scit, de se semper loquendum. Ita ad virtutem itur.

Themistocles, qui in adolescentia solutior, post *Milthiadæ* de Persis victoriâ, honestâ æmulatione percussus, depositis nugis seria cogitare cæpit, & totas noctes insomnes agitavit. Rogatus causam, respondit: *Milthiadæ trophæis à somno se excitari.*

Alexander Magnus videns *Philippum* patrem crescere, & victoriis inclarescere, interpretabatur se minui & obscurari; cùmque nuncii identidem venirent, ac novas victorias reportatas affererent, ingemiscens aiebat: *heu! quid tandem pater nobis vincendum relinquet?*

Julius Cæsar, cùm ad Hispaniæ Gades venisset, ibique *Alexandri M.* imaginem conspexisset, eam diu intuitus, tandem in hanc vocem & gemitum erupit: *heu mihi! nihil etiamnum honorabile gestum à me in ætate, quâ iste orbem terræ vicit.*

Talia

Talia perpendens exempla *Carolus*, plus ultra continuò animabatur.

Vicit *Carolus* orbem: vicit plures in Europa Principes: *Clementem VII.* Papam: *Henricum* Regem Navarræ: *Wilhelmum* Cliviæ Ducem. Ille victor ultra Ottomannicas lunas perrumpit, & cornua frangit, vinctulis trahit *Mauritium* Saxoniae Ducem, & *Philippum* Hassiæ Lantgravium. Plus ultra mens generosa tendit, *Franciscum* Galliae Regem vicit.

Denique cùm totum vicisset orbem, & Imperium in quatuor terræ partes extendisset, tandem se ipso major caput extulit supra orbem, se ipsum vicit, sibi imperando, & mortem vicit. Peregrè profecturus sarcinam Imperii ultro deposuit magnus Atlas. Dùmque ex castris Belgii in solitudinem abiit, in claustra concessit, ut mori disceret sinè sollicitudine. Imò suo superstes funere, jussit sibi justitiam persolvi, ut sub imaginario funeri, veras spectando lacrymas, vicinæ morti præluderet, dicens:

*Munde immunde vale, non est mortale,
quod opto, sidera sublimi vertice
summa peto.*

F I N I S.

